

**SIEGFRIED LENZ'İN ÖYKÜ VE ROMANLARINDA
HAYATIN ANLAMLANDIRILMASINA
YÖNELİK SORGULAMALAR**

Adem Yaşar KISA

Doktora Tezi

Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Prof. Dr. Ahmet Uğur NALCIOĞLU

2017

Her hakkı saklıdır

TC.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ALMAN DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Adem Yaşar KISA

SIEGFRIED LENZ'İN ÖYKÜ VE ROMANLARINDA HAYATIN
ANLAMLANDIRILMASINA YÖNELİK SORGULAMALAR

DOKTORA TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Ahmet Uğur NALCIOĞLU

ERZURUM – 2017

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ BEYAN FORMU

28./02//2017

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum “SIEGFRIED LENZ’İN ÖYKÜ VE ROMANLARINDA HAYATIN ANLAMLANDIRILMASINA YÖNELİK SORGULAMALAR” adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

İmza

28/02/2017

Adem Yaşar KISA

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Ahmet Uğur NALCIOĞLU danışmanlığında, Adem Yaşar KISA tarafından hazırlanan bu çalışma 27 / 02 / 2017 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Ahmet Uğur NALCIOĞLU

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Ahmet SARI

İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. İmran KARABAĞ

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Recai KIZILTUNÇ

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Şahbender ÇORAKLI

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 27 / 02 / 2017

Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	V
ŞEKİLLER DİZİNİ	VI
ÖNSÖZ.....	VII

GİRİŞ

HAYATIN ANLAMI	1
-----------------------------	----------

BİRİNCİ BÖLÜM**SIEGFRIED LENZ'İN ROMANLARINDA HAYATI ANLAMLANDIRMA****ÇABALARI**

1.1. SIEGFRIED LENZ VE EDEBİ KİŞİLİĞİNİN ESERLERİNE YANSIMASI.....	59
1.2. SIEGFRIED LENZ'İN EKMEK VE OYUNLAR (BROT UND SPIELE) ADLI ROMANINDA KAPİTALİZMİN İZLERİ.....	65
1.2.1. Çarklar Arasına Sıkışan Bert Buchner'in Kaçınılmaz Sonu	74
1.3. ALMANCA DERSİNDEN (DEUTSCHSTUNDE) GÖREV TUTKUSUNA GİDEN YOL	77
1.3.1. Almanca Dersinde Öne Çıkan Ana Karakterlerden Jens Ole Jepsen	80
1.3.2. Max Ludwig Nansen	83
1.3.3. Siggie Jepsen	84
1.3.4. Almanca Dersi Adlı Romanda Olay Örgüsü	86
1.3.5. Almanca Dersinin Edebiyat Dünyasındaki Yansımaları	102
1.3.6. Almanca Dersinden Günümüze Kalanlar	104
1.4. VATAN MÜZESİ (HEIMATMUSEUM) ADLI ROMANDA VATAN SEVGİSİ	107
1.5. SAYGI DURUŞUNDA (SCHWEIGEMINUTE) BİR GENCİN BAKIŞ AÇISINDAN HAYATIN ANLAMI	109

İKİNCİ BÖLÜM**SIEGFRIED LENZ'İN ÖYKÜLERİNDE HAYATIN GERÇEKLERİ**

2.1. LENZ'İN KOŞUCU (LÄUFER) ADLI ÖYKÜSÜ İLE EKMEK VE OYUNLAR (BROT UND SPIELE) ADLI ROMANINDAKİ BENZERLİKLER.....	120
2.2. ZOR MATEM (SCHWIERIGE TRAUER) ÖYKÜSÜNDE SAVAŞIN ACI YÜZÜ	124
2.3. FENER GEMİSİ (DAS FEUERSCHIFF) ADLI ÖYKÜDE GÖREV BİLİNCİ.....	127
2.4. BİR SAVAŞ SONUNDA (EIN KRIEGSENDE) BARIŞIN YANINDA OLMAK	131
2.5. SIEGFRIED LENZ'İN ESERLERİNDE TOPLUMSAL ELEŞTİRİNİN YANSIMALARI.....	137
2.5.1. Siegfried Lenz'in Görev Kavramına Yönelik Tutumu.....	141
2.5.2. Siegfried Lenz'e Göre Hayatın Anlamı.....	143
SONUÇ.....	146
KAYNAKÇA	157
ÖZGEÇMİŞ.....	165

ÖZET

DOKTORA TEZİ

SIEGFRIED LENZ'İN ÖYKÜ VE ROMANLARINDA HAYATIN ANLAMLANDIRILMASINA
YÖNELİK SORGULAMALAR

Adem Yaşar KISA

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ahmet Uğur NALCIOĞLU

2017, 165 sayfa

Jüri: Prof. Dr. Ahmet Uğur NALCIOĞLU

Prof. Dr. Ahmet SARI

Doç. Dr. İmran KARABAĞ

Yrd. Doç. Dr. Recai KIZILTUNÇ

Yrd. Doç. Dr. Şahbender ÇORAKLI

Büyük emek ve özverili araştırmalar sonucunda ortaya çıkan bu tez çalışmasının amacı Alman edebiyatında önemli bir yere sahip olan Siegfried Lenz'in ruh dünyasını yansıtan öykü ve romanlarından hareketle insanoğlunun var olduğu günden beri kafasını kurcalayan hayatın anlamı bilmecesini ortaya koymak, konuya farklı bakış açıları geliştirmek, insanların hayatın anlamını biraz daha fazla sorgulamasını sağlamak, mutlu, anlamlı bir hayat sürmelerinin yollarını gün yüzüne çıkarmak ve günümüz modern dünyasının var olan sosyal, ekonomik, toplumsal, kültürel, siyasi, psikolojik vb. problemlerini masaya yatırıp, bu problemlerin çözüm yollarını ortaya koymaktır.

Bu amaçla tezin birinci bölümünde Siegfried Lenz'in kişiliği, edebî yönü, ortaya koyduğu romanları, ikinci bölümünde ise kaleme aldığı öyküleri incelenmiştir. Metin odaklı olan bu inceleme sayesinde Siegfried Lenz'in hayata bakış açısı, hayatın anlamına yönelik görüşleri ortaya konulmuştur. Hayatın anlamının çok yoğun bir şekilde sorgulandığı günümüzde Siegfried Lenz'in kaleme aldığı bu eserler varoluşsal boşluktan çıkmaya çalışan günümüz insanı için önemli bir rehber niteliğinde olacaktır.

Bu tez çalışmasının temelini oluşturan hayatın anlamı sorgusu günümüzde her zamankinden daha fazla sorgulanır hâle gelmiştir. Bunun nedenlerine baktığımızda karşımıza insanoğlunun varlığını, varlığının öncesini ve sonrasını anlamlandırma çabası, varoluşsal boşluktan kurtulma isteği, anlamlı, mutlu ve ebedî yaşamı elde etme arzusu, sanayi devrimi ile hız kazanan sömürgecilik faaliyetlerinin toplumlara verdiği maddi ve mânevi zarar, makineleşme, kapitalizm, materyalizm, Hâbil ile Kâbil'den beri günümüze kadar devam eden kıskançlıklar, savaşlar, ölümler gibi birçok faktör çıkmaktadır.

Bugünkü gelinen noktada modern ya da modernleşme yolunda ilerleyen toplumların geçmiş yüzyıllara göre refah seviyeleri yükselmiş, maddi imkânları artmıştır. Fakat maddiyattaki ve maddedeki bu artış insanoğlunun anlamlı, mutlu ve huzurlu bir hayat sürmesinin kapılarını bir türlü aralayamamıştır. Günümüz modern insanları evden arabaya, yattan katlara, şık tasarımlı pahalı telefonlara, paha biçilmez takılara, sürekli değiştirilen ev eşyalarına, lüks ve rahat yaşama ulaşımlarına rağmen, ilkel dönemlerde ya da kırsal bölgelerde yaşayan toplulukların mutluluklarını arar hâle gelmiştir. Kısacası sanayi devrimi, kapitalizm, teknolojik gelişmeler, makineleşme, materyalizm, geçici istek ve arzular, anlık mutluluklar hayatı anlamlandırma noktasında yetersiz kalmış, bu gelişmeler günümüz insanına aldatıcı ve geçici mutluluktan, rekabetten, kıskançlıktan, sinir ve stresten, hayal kırıklıklarından, yalnızlaşmadan, korkudan, karamsarlıktan, yabancılaşmadan, bencillikten, düşmanlıktan vb. insan doğasına aykırı oluşumlardan başka bir miras bırakmamıştır.

Bu acı gerçeğin farkında olan günümüz insanı Siegfried Lenz'in öykü ve romanlarında sık sık vurguladığı gibi ancak insani değerlere, kaybolan arkadaşlık, komşuluk ve akrabalık ilişkilerine önem vererek, doğayla barışık yaşayarak, barışla, sosyalleşerek, aşkla, sevgiyle, saygıyla, dayanışmayla, hoşgörüyü ve iyi niyetle, maddi değerler yerine mânevi değerlere ağırlık vererek, kalıcı ve yararlı işler yaparak, zamanını ve emeğini doğru yerde ve zamanda harcayarak, sorumluluklarını yerine getirerek, düşünerek, hayatın anlamını sorgulayarak, bu sorgulamaları anlamlandırarak aradığı anlam ve mutluluğa sahip olabilir.

Anahtar Kelimeler: Hayatın Anlamı, Varoluşsal Boşluk, Sanayi Devrimi, Sömürgecilik, Kapitalizm, Materyalizm, Makineleşme, Mutluluk, Mâneviyat

ABSTRACT**Ph. D. DISSERTATION****Adem Yaşar KISA****QUESTIONING THE EXPLANATION OF LIFE IN SIEGFRIED LENZ'S TALES AND NOVELS****Advisor: Prof. Dr. Ahmet Uğur NALCIOĞLU****2017, 165 pages****Jury: Prof. Dr. Ahmet Uğur NALCIOĞLU****Prof. Dr. Ahmet SARI****Assoc. Prof. Dr. İmran KARABAĞ****Assist. Prof. Dr. Recai KIZILTUNÇ****Assist. Prof. Dr. Şahbender ÇORAKLI**

The aim of this thesis which has been created after hard work and self-sacrifice is exposing the puzzle “meaning of the life” which preoccupies the humanity since the existence; developing different point of views; helping people interrogate the meaning of the life further; revealing the ways of having happy and meaningful life and discussing the modern world’s social, economic, cultural, political, psychological, etc. problems in details; and showing the solutions for these problems, regarding the tales and novels which reflect Siegfried Lenz’s spiritual world who has a significant place in German literature.

With this purpose, in the first part Siegfried Lenz’s personality, his literature, his novels and in the second part his stories are inquired. Thanks to this text oriented inquiry, Sigfield Len’s point of view to the life and his thoughts for the meaning of the life are exposed. In today’s world in which the meaning of the life is questioned densely. These works, which Sigfield Lenz created, are going to be a guide to today’s modern people who try to get away from existentialist emptiness.

Today, the meaning of the life, which is the basis of this thesis, has been questioned more than ever. Among the reasons are the existence of humanity, the effort for escaping from existentialist emptiness, the wish for having a meaningful, happy and ethereal life, the damage of colonization accelerated after Industrial Revaluation on societies, mechanization, capitalism, materialism, jealousy, wars and deaths since Habel and Qabel.

Today’s modern or advancing in the way of modernization societies’ welfare levels and financial powers have been increased relative to past centuries. However, this increase has never been effective in the opening the doors of happiness. Although, today’s modern human-beings have houses, cars, yachts, expensive elegant design mobile phones, invaluable jewelleryes, goods renewed every day and have reached the luxury and comfortable life, they are still longing for the happiness societies through primitive ages or from suburban regions have. In short, Industrial Revaluation, capitalism, technological developments, mechanization, materialism, temporary desires, happiness for the moment are insufficient for explaining the life itself, these changes have left the legacy of nothing but cunning and temporary happiness, rivalry, jealousy, anger and stress, disappointments, loneliness, fear, pessimism, selfishness, hostility, etc. which are against human nature.

Today’s modern people who are aware of what’s happening can have a meaningful and happy life which they are after, only by giving importance to human values, friendships which people lost, neighbourhood, and relatives; by living in harmony with nature; socializing; with peace, love, respect, solidarity, tolerance and goodwill; paying more attention to spiritual values than earthy ones; performing permanent and useful things; making effort and spending the time in correct time and place; fulfilling the responsibilities; thinking; questioning the meaning of life; explaining the questionings as it is often underlined in Siegfried Lenz’s tales and novels.

Keywords: meaning of the life, existentialist emptiness, Industrial Revolution, colonization, capitalism, materialism, mechanization, happiness, spiritualism.

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

- A.g.e. : Adı Geçen Eser
Akt. : Aktaran
BRD : Almanya Federal Cumhuriyeti (Bundesrepublik Deutschland)
Çev. : Çeviren
Hrsg : Editör (Herausgeber)
NSDAP : Nasyonel Sosyalist Alman İşçi Partisi (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiter Partei)
SPD : Sosyal Demokrat Partisi (Sozialdemokratische Partei Deutschlands)
vb. : Ve Benzeri
vs. : Ve Sâire

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Letonya'da Libau'daki Kumullarda 1941'in Aralık Ayında Yahudi Kadınların Ateş Edilerek Öldürülmesi	32
Şekil 1.2. Ölen Yahudilere Ait Ayakkabılar	33
Şekil 1.3. Sokaklarda ve Krematoryumlarda Yakılan İnsanlar.....	35

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın konusunu II. Dünya Savaşını iliklerine kadar yaşamış olan 20. yüzyıl Alman edebiyatı yazarlarından olan Siegfried Lenz'in öykü ve romanlarındaki hayatın anlamına yönelik sorgulamaları oluşturmaktadır. 13 yaşında II. Dünya Savaşına katılan, küçük yaşlarda hayatın zorluklarıyla karşı karşıya kalan ve bu zorlukların üstesinden gelebilmeyi başaran Lenz ortaya koyduğu eserlerle ve yaşam biçimiyle dönemindeki ve gelecekteki insanlara örnek olmuş, hayatın anlamına yönelik ipuçlarını ortaya koymuştur.

Eserlerinde savaş karşıtı bir duruş sergileyen, insani değerlere, sevgiye, dayanışmaya, eğitime, ahlâki yapıya, sorumluluklara, kültür ve edebiyata, politikaya, özgürlüğe, toplumsal problemlerin ortaya konmasına ve çözümüne son derece önem veren Lenz daha insani ve yaşanılabilir bir toplum için çok büyük çabalar harcamıştır. Harcadığı bu çabalar sayesinde aldığı ödüller de kendisinin ne kadar başarılı, okurun ve toplumun gözünde ne kadar popüler olduğunun göstergesidir. Lenz'i bu kadar inandırıcı, eserlerini de bu kadar başarılı kılan hiç şüphesiz II. Dünya Savaşını bizzat yaşamış olması, zorluklar karşısında asla pes etmemesi, hayallerini ve umutlarını hangi durumda olursa olsun kaybetmemesi, zamanını ve emeğini insanlığın mutluluğuna harcama çabasıdır. Hayatın anlamını çalışmada, üretmede, kalıcı ve faydalı eserler ortaya koymada, iyimser ve umutlu olmada, insani ve mânevi değerlerde gören Lenz'in bu yaklaşımı bu tez çalışmasında pozitif bir atmosfer yaratmaktadır.

Büyük emek ve özverili araştırmalar sonucunda ortaya çıkan bu tez çalışmasında yaptığım çalışmalar boyunca bilgi ve tecrübesini, katkılarını, iyi niyetini esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Ahmet Uğur NALCIOĞLU'na, gerek yüksek lisans tez savunmamda gerekse de doktora öğrenimim boyunca pozitif katkılarından ve yaklaşımından dolayı Prof. Dr. Ahmet SARI'ya ve sıcak yaklaşımlarıyla bana destek olan bölüm hocalarıma, bu zorlu süreçte yanımda olduğunu hissettiğim eşim Duygu KISA'ya, çok zor şartlarda beni yetiştiren, bugünkü geldiğim noktanın en büyük mimarı olan annem Neriman KISA'ya, hayatıma dünyaya gelişiyle çok büyük anlam katan 4 yaşındaki oğlum Emir Kayra KISA'ya ve bugünlerde hayatıma heyecan katan, doğacak olan kızım Zeynep İkra KISA'ya teşekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ

HAYATIN ANLAMI

Hayatın anlamı yüzyıllardır insanoğlunun kafasında soru işaretleri oluşturmuş, insanlar da bu sorulara cevap bulmaya çalışmıştır. Başta filozoflar, edebiyatçılar, sosyal bilimciler olmak üzere birçok bilim insanı ve yediden yetmişe herkes hayatın anlamı üzerine kafa yormuş ve kendilerine göre cevaplar ortaya koymuştur. Hayatın anlamını sorgulayan ve bu sorgulamaların sonuçlarını kaleme alan kişilerden biri de hiç şüphesiz Alman edebiyatı yazarlarından Siegfried Lenz'dir. Lenz kaleme aldığı yapıtlar sayesinde anlam arayışı içerisinde olan insanlara yol göstermektedir.

Lenz'in biyografisine baktığımızda onun da çoğu insan gibi hayatı erken yaşlarda sorgulamak zorunda kaldığı açıkça görülür. Yaşadığı zorluklar, küçük yaşlarda omuzlarına yüklenen yükler, yüzleşmek zorunda kaldığı hayatın zorluğu ve anlamsızlığı, kendisini hayatın anlamını yoğun bir şekilde sorgulamaya itmiştir.

Lenz bu sorgulamaların etkenleri olarak ise sanayi devrimiyle hız kazanan sömürgeci zihniyeti, daha fazla kâr amaçlayan kapitalizmi, daha fazla eşyaya sahip olmayı teşvik eden materyalist yaklaşımı, insanların tahtını elinden alan makineleşmeyi işaret etmektedir.

Lenz'in anlamlı bir hayat felsefesinde, sömürmeye, kapitalizme, faşizme, ve materyalizme kesinlikle yer yoktur. Lenz'in felsefesinde ön planda yer alan her zaman insan ve onun ruh dünyası olmuştur. İnsana sadece insan olduğu için önem ve değer veren Lenz sahip olduğu bu felsefe sayesinde kendi varlığına da anlam yüklemiş olmaktadır.

Varlığını anlamlandırma çabası insanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliklerden birisidir. Bu çaba insanoğlunun en temel görevi ve özelliğidir. Anlamsız bir varoluş ise insanın doğasına aykırıdır. Bu yüzden insan var olduğundan bu yana kendisinin ve dünyanın varoluşuna bir anlam katmaya çalışmıştır. Maalesef bunda pek de başarılı olamamıştır. Gerçek anlamı bir türlü bulamayan insanoğlu sosyal, toplumsal ve evrensel problemlerle karşı karşıya kalmıştır. Bunun nedenini ise bize Lukas (1991) şöyle açıklamaktadır: “Anlam arayışının özellikle yüzyılımızda hayâti bir ihtiyaç olarak belirmesi ve gittikçe güç kazanmasının en önemli nedeni; sosyal, kültürel ve ekonomik

alanlardaki hızlı ilerlemelere ve köklü değişmelere karşın, çözümlenmemiş varoluşsal engellenmenin güç kazanarak varoluşsal boşluğa dönüşmesidir.” (13).

Lukas’ın da dediği gibi varoluşsal boşluğa düşen günümüz insanı bulunduğu bu boşluktan kurtulmanın yollarını aramaktadır. Çünkü insanın doğasında anlam ve hakikat arayışı vardır. Yalçın (1996)’ın görüşleri de Lukas (1991)’ın görüşleriyle benzerlik taşımaktadır: “İnsanın, doğuştan sahip olduğu özelliklerden biri anlam, hakikat arayışıdır. Ve bu arayış yaş ilerledikçe bireyde yoğunluk kazanmaktadır. İnsanoğlu belirsizliği sevmez. Hakikatin bilgisine ulaşmayı amaçlayan insanın temel hedefi belirsizlikten kurtulup hayattaki konumunu tayin etmek ve varlığı anlamlandırma ihtiyacını gidermektir.” (136).

Hiç şüphesiz varoluşsal boşluğa düşmüş insanoğlunun en acil meselesidir aslında anlam ve hakikat arayışı. Siegfried Lenz de Lukas (1991) ve Yalçın (1996) gibi anlam ve hakikat arayışına son derece önem vermektedir. Bu amaçla kişiler için nelerin daha anlamlı olduğunu ortaya koymaya çalışan Lenz bu arayış sürecinde farklı görüş ve yaklaşımlarla karşılaşmıştır. Lenz’in şahit olduğu bu yaklaşımlar arasında kadın, para, zenginlik, ev, araba, eşyalar, seks, lüks bir otomobil vb. gibi materyalist yaklaşımlar olduğu gibi; ilâhi aşk, sevgi, aile, mâneviyat, ibadet, cennet vb. mânevi değerler de yer almıştır. Lenz bu yaklaşımlardan hangisini daha anlamlı buluyor dersek manevi değerleri söylemek yerinde olacaktır. Lenz kaleme aldığı eserlerin çoğunda şöhreti, maddiyatı, çıkar ilişkilerini eleştirmiş; bunların yerine samimi ilişkilere, aşka, aileye, dostluğa ve sevgiye daha çok önem vermiştir. Daha önce de söylendiği gibi Lenz insana, insan yaşamına ve toplumsal değerlere son derece önem vermiş, hayatın anlamını bulmaya, anlamlı bir hayatın ipuçlarını ortaya koymaya çalışmıştır.

Günümüze gelene kadar Lenz gibi anlamlı bir hayatın temellerini ortaya koymaya çalışanlar olduğu gibi bunun anlamsız ve saçma bir uğraştan başka bir şey olmadığını iddia edenler de olmuştur. Hayatı anlamsız ve saçma gören bu anlayışın adı ise hepimizin de bildiği gibi varoluşçu felsefedir. Varoluşçulara göre hayata gereğinden fazla anlam yüklemek gereksizdir. Yaşamı saçmalık ve anlamsızlıkla suçlayan varoluşçu felsefe hayatın anlamına ezber bozan bir yaklaşım getirmektedir. Bu felsefenin savunucularına baktığımız zaman karşımıza Kierkegaard, Schopenhauer, Heidegger, Nietzsche, Dostoyevski, Sartre, Frankl, Camus, Kafka gibi birçok filozof,

yazar ve bilim adamı çıkmaktadır. Örneğin varoluşçulardan biri olan Sartre'a göre anlamı yakalamak hiç mümkün değildir. Dünyanın anlamsızlığıyla ilgili görüşünde; bütün var olan şeyler bir neden olmaksızın doğarlar, zayıf bir şekilde yaşamaya devam ederler ve kazayla ölürlür. (Yalom 2001: 682).

Sartre gibi hayatın mantığa uygun herhangi bir yanının olmadığını düşünen bir diğer kişi ise Schopenhauer'dur. Eagleton (2013)'un ifadesine göre Schopenhauer hayatı yaşamaya değer bulmamakla birlikte bulanları da aptal olarak nitelendirmektedir. (73). Schopenhauer (1969)'e göre hayat denilen bu trajik komedinin niye var olduğu konusunda kimsenin hiçbir fikri yoktur. İnsanlık bu hayat denilen serüvende boşuna acı çekmekte, kaygılar taşımaktadır. (357).

Sartre ve Schopenhauer gibi Nietzsche de hayatı anlamsız ve saçma bulmakta, hayatın sadece kurgudan ibaret olduğunu düşünmektedir. Nietzsche'nin hayata bakış açısını Eagleton (2013) şöyle ifade etmektedir: Nietzsche'ye göre hayatın gerçek anlamı onunla baş edemeyeceğimiz kadar dehşetlidir ve bu nedenle eğer varlığımızı sürdüreceksak avutucu yanılsamalara ihtiyaç duyarız. 'Hayat' dediğimiz yalnızca lâzım olan bir kurmacadır. Fantezinin muazzam katkısı olmasaydı gerçeklik sona ererdi. (22).

Yaşamı anlamsız, saçma ve kurmaca olarak değerlendiren bu anlayış insanın varlığını tesadüflere bağlamakta, hayatın nihai bir amacının olmadığı düşüncesini savunmaktadır. Timuçin (2001)'in de ifadelerine baktığımızda bu gerçek ortaya çıkmaktadır: "Onlara göre yaşam saçmadır, anlamsızdır ve insanın dünyada olmasının bir nedeni yoktur. O yüzden temel sorunlarından biri intihardır. İntiharı bireyin saçma ve anlamsız giderme olanağı olarak değerlendirmişlerdir. Çünkü yaşamla gelen yurtsama ölümle dağılacaktır." (338-396).

Anlaşılabacağı gibi hayatı anlamsız ve saçma bulan bir anlayışın çıkış kapısı olarak ürete ürete intiharı ve ölümü ürettiği ortadadır. Bu anlamsızlık batağında insanların intiharı bile seçenekler arasına alabilmesi, anlamsız bir hayatın insan psikolojisi üzerindeki olumsuz etkilerini ortaya koymaktadır. Hayatı anlamsız ve saçma bulan kişilerin toplumdaki davranış biçimlerine baktığımızda ise başkaldırı ve isyan karşımıza çıkmaktadır. Anlam bunalımı yaşayan, hayatı anlamsız gören bu kişilerin içerisinde buldukları çıkmazı, çaresizliği Camus (1985) şöyle dile getirmektedir:

“Onlara göre insan, kuşkuların verdiği acıyla kıvranan, yalnızlık ve önemsizlik duygularıyla ezilmiş, çaresiz bir varlıktır. İnsan dünyaya bırakılmıştır. Onun dünya karşısında duyacağı ilk duygu bulantı olacaktır. Yaşamı anlamlandırmak için özgürlük gereklidir ve başkaldırı bir yaşam felsefesi olarak benimsenmelidir. Başkaldırma yasal yetkiye karşı çıkıştan çok insanın kendisini engelleyen şeyler, kendisine boğuntu veren şeyler karşısında kararlı bir direniş durumu ya da dirençli tutum alması anlamına gelir. Başkaldırma insanın dünyada olmakla kapıldığı saçma duygusuna karşı koyuşun bir biçimidir.” (1).

Şu bir gerçektir ki gerek başkaldırma davranışı gerekse de varlığı intiharla sonlandırma girişimi hayatı anlamdıramamış bir zihniyetin sonucudur. Bu zihniyetin oluşmasında hiç şüphesiz Sartre, Nietzsche, Schopenhauer gibi kişilerin yanında Martin Heidegger’in insanın varlığına yönelik bakış açısı da büyük pay sahibidir. Heidegger’e göre insan dünyaya kendi isteğiyle gelmemiş, hiçliğe fırlatılmıştır. Geçtan (1981) Heidegger’in yaradılış kavramına bakışını şöyle ifade etmektedir: “Evrende kendi varlığını yaratan tek varlık insandır ve insandan başka tüm varlıklar varoluşlarından önce yaratılmışlardır.” (89). Heidegger’in bu tanrıtanıma yaklaşımı diğer varoluşçular gibi insanoğluna hayatı anlamlandırma konusunda olumlu bir katkı sağlamamış, aksine anlam arayışında olanları varoluşsal boşluklara sürüklemiştir.

İnsanoğlunun varlığını anlamlandırma çabası görüldüğü gibi felsefe, sanat, edebiyat gibi birçok alanda araştırma konusu olmuştur. Hayatın anlamlandırılması konusu her ne kadar felsefi bir konu gibi görünse de bu konu edebiyat dünyasında da büyük yankılar uyandırmıştır. Bu bağlamda farklı kültürlerde, farklı yazarlar tarafından hayatın anlamına ya da anlamsızlığına yönelik pek çok eser ortaya konulmuştur. Özellikle de Alman edebiyatı yazarlarından Siegfried Lenz’in kaleme aldığı eserler hayatın anlamlandırılmasına yönelik çok önemli ipuçları barındırmaktadır. Çalışmamızın ileriki bölümlerinde hayatın anlamı bağlamında ayrıntılı bir şekilde ele alınacak olan Lenz ve eserleri konuya farklı perspektifler kazandıracaktır. Fakat Lenz’e ve eserlerine geçmeden önce edebiyat dünyasındaki varoluşçuların dikkat çeken eserlerini incelemek, onların mesajlarını gün yüzüne çıkarmak çalışmamıza zenginlik katacaktır.

Örneğin bunlardan biri hiç şüphesiz Fransız edebiyatından Albert Camus’nün “Yabancı” adlı romanıdır. Albert Camus edebiyat dünyasına asıl girişini 1942’de bu romanla yapmıştır. Camus’nün “Yabancı” adlı romanı son derece şaşırtıcı, ilgi çekici ve düşündürücüdür. Camus’nün bu eseri tam anlamıyla hayatın saçmalığı, anlamsızlığı

üzerine kuruludur. Yaşamın anlamının ya da anlamsızlığının sorgulandığı bu çalışmada varoluşçuluğun izlerini görmek son derece mümkündür.

Camus tek ciddi felsefi sorunun “İnsan yaşamının anlamsızlığını tamamen kavradıktan sonra yaşamaya devam edip etmemek” olduğunu söylemiştir. Yaşamın anlamı sorusunun bütün sorular içinde en acılı soru olduğunu söyleyen Camus yaşamın usa aykırı olduğunu söylemiş ve bu durumu “uyumsuzluk” olarak nitelendirmiştir. O’na göre çözüm uyumsuzluğu çözmeye çalışmakta değil bunun bilincinde olarak yaşamaya devam etmektedir. Uyumsuzluğa rağmen yaşamak ise uyumsuzluğu geriletecektir. Camus’nün “Yabancı” adlı romanına bakıldığında anlamı bulma ve var olan uyumsuzluğu çözüme sorumluluğunu bireye bıraktığı görülmektedir.

Albert Camus “Yabancı” adlı romanıyla monotonluktan sıkılmış, kendisine ve çevresine yabancılaşmış, yapmacık ve çıkarıcı bir toplumda hayatını sürdüren günümüz insanına hiçlik ve saçmalık fikirlerini, ölümün anlamsızlığını ve saçmalığını aşlamaya çalışmaktadır. Bunu da eserde annesinin ölüm haberini alan Meursault vasıtasıyla gerçekleştirmektedir.

Annesinin ölüm haberini alan Meursault iş yerinden izin alır ve annesinin bulunduğu huzur evine gider. Annesinin defin işlerini bitiren Meursault evine döner ve ertesi gün hiçbir şey olmamış gibi hayatına mutlu bir şekilde devam eder. Gününü zevk ve eğlence peşinde geçiren Meursault denize girer, kızlarla yakın arkadaşlıklar kurar, sinemaya gider, içki içer, adam öldürür...

Annesini kaybeden bir kişinin onun yasını tutması gerekirken Meursault bunun tam tersini yapmıştır. Kız arkadaşı Marie ile sinemaya, denize gidip, annesinin ölümünü bastırmaya çalışmıştır. Annesi ölen birinin akabinde yaptıkları ezber bozan bir davranıştır. Bu ezber bozan davranışlara eserde bol bol rastlamak mümkündür: “Marie bacağına, benim bacağıma dayamıştı. Memelerini okşuyordum. Filmin sonuna doğru onu öptüm.” (Camus 2013: 25). Annesi ölen bir kişinin sergilediği bu davranış ve tutum eserin ileriki bölümlerinde de devam etmektedir: “Marie yanıma geldi, suyun içinde bana yapıştı. Dudaklarını dudaklarıma bastırıldı. Dili dudaklarımı serinletiyordu, bir süre dalgaların içinde yuvarlandık. Onu kendime doğru çekip tuttum ve bir otobüs bulup şehre dönmek, evime gelmek, yatağıma atılmak için acele ettik. Penceremi açık

bırakmıştım, yaz gecesinin esmer vücutlarımız üzerinden akıp gidişini hissetmek çok hoştu.” (37-38).

Camus eserde 20. yüzyıl insanının içine düştüğü vurdumduymazlığı, yabancılaşmayı anlatırken, bir türlü ulaşılamayan “anlam” kavramına da gönderme yapmaktadır. Bireyin toplumdaki ve dış dünyadan kopuşunu, toplumla yaşadığı çatışmayı ele alan Camus annesinin ölümü dâhil her şeyi nesnel bir biçimde ele almış, Meursault aracılığı ile anlam arayışına farklı bir perspektif ortaya koymuş ve hayatın anlamsız olduğunu vurgulamaya çalışmıştır.

Tabii ki Albert Camus’nün hayatı anlamsız ve saçma bulması tesâdüf değildir, onun da bu konuda kendine göre haklı nedenleri vardır. Camus’nün I. Dünya Savaşında babasını kaybetmesi, akabinde II. Dünya Savaşına tanıklık etmesi ve zor şartlar altında hayatta kalma mücadelesi vermesi, kendisini isyana, başkaldırmaya, Tanrı’yı reddetmesine ve mânevi bir boşluğa düşmesine neden olmuştur. Camus’ye göre Tanrı insana ölümden başka bir kader seçeneği sunmamıştır. Bu yüzden Tanrı saçmadır. Camus’nün Tanrı’yı saçma bulmasının bir başka nedeni ise hiç şüphesiz ailesinden yeterli düzeyde dîni eğitim almamasıdır. Bunu Camus (1999)’nün “İlk Adam” adlı eserinde görmek mümkündür: Camus’nün ailesinde dînin yeri yoktu. Kimse âyine gitmez, Tanrı buyruklarına kulak asmazdı, ailede dîni eğitim verilmez, cennet cehennem kavramlarından bahsedilmezdi. (131-132).

Şu bir gerçektir ki ister felsefe alanında olsun ister edebiyat ya da diğer alanlarda olsun, varoluşçu felsefeyi benimseyen kişiler hayatın sanıldığı gibi belirli bir anlamının olmadığını savunmaktadırlar. Bunda yaşadıkları zor yaşam sahnelerinin, tutunacakları bir dalın olmayışının ve mânevi yönden zayıf olmalarının büyük bir etkisinin de olduğu su götürmez bir gerçektir.

Camus’nün hayatına bakıldığında yaşadığı zorluklar karşısında tutunamadığını, belki de yaşadığı ümitsizlik yüzünden hayatı anlamsız, saçma ve usa aykırı bulduğunu görmek mümkündür. Romanında annesi ölen birinin yaptıkları da bu aykırılığı ortaya koyar niteliktedir.

Belki hepimiz Camus gibi zaman zaman bu varoluşsal boşluklara, umutsuzluk batağına, isyanlara düşmüşüzdür. Bunda tabii ki yaşadığımız acı olayların etkisi birinci sıradadır. Örneğin, erken yaşta anne babamızı kaybetmiş ya da anne babamızın

boşanmalarına şahit olmuş olabiliriz. Çevremizdeki çocuklar anne babasıyla gülüp oynarken onlara dondurması elinden alınmış bir çocuk olarak bakmış olabiliriz. Bazıları el bebek gül bebek büyürken imkânsızlıklar içinde yaşam mücadelesi vermiş olabiliriz. Bazıları özel okullarda özel dersler alırken bizler çöp diye nitelendirilen kitaplardan hayata tutunmaya çalışmış olabiliriz. Zorluklarla elde ettiklerimizi bir hiç uğruna, haksızlıklara maruz kalarak, belki bir savaşta belki de bir kazada kaybetmiş olabiliriz. Ya da adaletin olmadığı bir dünyada adaletin peşinden delicesine ve boşu boşuna koşmuş olabiliriz. Kısacası başkalarının dünyasından güneş eksik olmazken bizler güneşe hasret kalmış olabiliriz. Camus de bu yaşam sahnelerinden kesitler ortaya koyarak hayatın anlamsız yönüne dikkat çekmeye çalışmakta, hayatın saçmalığını ve akıl dışı olduğunu varoluşsal bir şekilde ortaya koymaktadır.

Albert Camus gibi varoluşçu yazarlardan biri de hiç şüphesiz Alman edebiyatından Franz Kafka'dır. Franz Kafka'nın yaşadığı dönem 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl ilk çeyreği olduğundan bu dönemde büyükşehir sıkıntıları, hızlı ve tempolu akan yaşam, büyükşehir çarkları arasında yitip giden insanlık, sıfırı tüketmiş ben, sıkıntılar, endişeler, bitmeyen içsel sıkıntılar, ruhsal bunalım ve hastalıklar, intiharlar cirit atmaktadır. Bu dönemi yansıtmak için kaleme sarılan Kafka gelecek nesillerin elinden düşürmeyeceği "Değişim" (Verwandlung) adlı uzun öyküsünü kaleme almıştır.

Kafka "Değişim" adlı bu eserinde kabuğuna çekilmiş insanoğlunu, aile baskısını, özgürlük arayışını, otoriteye başkaldırmayı, yabancılaşmayı, yaşam mücadelesini, kapitalist düzeni, toplumdaki dışlanmayı, ailedeki ve çevredeki çıkar ilişkilerini, başarısız ilişkileri, çalışma yaşamındaki samimiyetsiz alt-üst ilişkisini, toplumdaki çıkar ilişkilerini, geleceğe yönelik kaygılarını kısacası tüm bunları içerisinde barındıran hayatın anlamsızlığını vurgulamaya çalışmaktadır. Bunu da Kafka (2005) öyküdeki Gregor Samsa karakteriyle başarmaktadır. Eserde Gregor Samsa adındaki karakter bir sabah uyandığında kendini devce bir hamam böceğine dönmüş olarak bulur. Böceğe dönüşümünden önce pazarlamacı olarak çalışan Samsa ailenin borcunu ve geçimini yüklenmiştir. Samsa ağır iş koşullarına ailesinin borcundan dolayı köle misali katlanmak zorundadır. Kapitalist düzenin temsilcisi olan işyeri müdürü Samsa'nın iş gelmemesinin ardından hemen kapıya dayanmıştır. Samsa için artık zamanın anlamı kalmamıştır. O artık bir böcektir. İşe gitmek, para kazanmak, patronunun hegemonyasında olmak zorunda değildir. Samsa'nın böcek olması ailesini pek şaşırtıp

kaygılandırmamış, asıl kaygı sebebi işe gidemeyişi ve para kazanamayışı olmuştur. Böcek oluşundan sonra ailenin Gregor Samsa'ya bakışı ve yaklaşımı değişmiştir. Hatta babası tarafından elma bombardımanına tutulmuş ve ağır yaralar almıştır. Bakımıyla son derece ilgilenen kız kardeşi Grete dâhil ileriki günlerde Samsa'dan şikâyet eder duruma gelmiş ve bakımını üstlenmekten vazgeçmiştir.

Samsa'nın başına gelenlerden dolayı artık dayanacak gücü kalmamıştır. Kendini iyice yalnızlığa hapsedmiş, dış dünya ile ilişkisini kesmiştir. Meyve vermeyen ağaç misali taşlanmış Samsa. Umutsuzluk her yerini sarmış, yaşam sevincini, hırsını kaybetmiş ve kendini yalnızlık kuyusuna atmıştır. Eserde Samsa'nın bu karamsar ruh hâli şöyle betimlenmektedir: “Odasının dört bir yanı toz toprak içindeydi, en ufak bir kımıldanıpta sağa sola tozlar uçuştduğundan, kendisi de baştan aşağı toza bulanmıştı; iplikmiş, kıllarmış, yemek artıklarıymış, ne varsa hepsini sırtında ve böğürlerinde kendisiyle gittiği yere taşıyıp götürüyordu; her şeye karşı takındığı umursamazlık alabildiğine büyüktü.” (a.g.e. : 65-66).

Kaderine terk edilmiş olan Böcek Samsa umutsuzluk, karamsarlık, ihanet, yalnızlık batağına saplanmış ve hayatına pencerenin önünden kendini atarak son vermiştir. Kafka bu eserle bize insanın topluma ve kendisine yabancılaşmasını varoluşsal biçimde aktarmış, hayatın anlamsızlığına dikkat çekmeye çalışmıştır. Kapitalist düzenin insanı getirdiği noktayı vurgulayan Kafka ailesinden bile darbe yiyen Samsa karakteriyle insanların ne kadar çıkarıcı olduğunu vurgulamaya çalışmıştır.

Franz Kafka kaleme aldığı “Değişim” adlı eseri ile topluma kendi hayatından da yola çıkarak sayısız mesajlar vermektedir. Kafka böceğe dönüşerek toplumla bağlarını iyice koparmış ve neticesinde topluma yabancılaşmıştır. Bu yabancılaşma da onu topluma başkaldırmaya kadar götürmüştür. Kafka'nın başkaldırışı kapitalist sisteme, burjuvaziye, çürüyen aile ve toplum yapısınadır. Samsa eve para getirirken aile bireyleri tarafından sevilirken, para getiremez olunca dışlanması günümüz kapitalist düzeninin de bir göstergesidir.

Albert Camus gibi hayatı boyunca zorlu deneyimler yaşayan, hayatın acımasızlığını daha çocuk yaşlarda yaşamaya başlayan Kafka yaşadığı acımasız olaylar karşısında hayatın anlamsız olduğuna inanmış, zamanla yaşam sevincini kaybetmiştir. Tecrübe ettiği zor yaşam serüveni ve taşıdığı iş yükü onu artık hayata tutunamaz hâle

getirmiştir. Böylece yaşamı acı bir sonla sonuçlanmıştır. Sarı (2009) “Kafkaesk Anorexia” adlı yazıtında Kafka’nın ölüm sebeplerini ve sürecini şöyle aktarmaktadır:

“Kafka’nın gece yarılarını uzatarak ve gündüz de yine mesaisi olduğu için erken vakitlerde büroya koşması gerektiğinden, bedeninin dinlenemediğini, yorulduğunu söylemek yanlış olmaz. Kafka şayet iştahsızlığa, anoreksiyaya kapılmışsa bunda onun gece yarısı çalışmalarının büyük rolü vardır. Bedeni aşırı yorma ve yıpratma, uykusuzluk, baş ağrısı, dinlenememe, gözleri ve zihni yorma Kafka’nın bedeninin iflasına sebep olmuş, bu tempoya beden artık dayanamadığı için de bir gün kan kusmuştur. Kafka’nın zihinsel meşgalesi, fiziksel yorgunluğu ile de birleşince hastalık, akciğer hastalığı, verem, daha sonra da bunların metastazıyla gırtlak tüberkülozu baş gösterir. Bu tüberküloz yine gecenin uzatıldığı, bedenin bir limon gibi sıkıldığı bir zamanda kan kusmayla kendini belli eder. Sonra sanatoryum dönemleri başlar ve bedende tüberkülozun önüne geçilemediği için gırtlığa ve diğer organlara da sarkar. Kafka bu hastalığın metastaz yapmasının etkisiyle vefat eder.” (128).

Açıkça görülüyor ki varoluşçuluğu temsil eden Albert Camus ve Franz Kafka gibi yazarlar hayatın anlamsızlığına ve saçmalığına dikkat çekmeye çalışmışlar, bu anlamsızlığın da ölümle ortadan kaybolacağına vurgu yapmışlardır. Varoluşçu pencereden dünyaya bakıldığında hayatın içler acısı durumu kişiyi ümitsizliğe, karamsarlığa, mutsuzluğa, anlık mutluluklara, inançsızlığa sürüklediği, yaşam sevincini ortadan kaldırdığı ortadadır. Çünkü onlara göre varoluşun ve hayatın bizzat kendisi saçmadır ve anlamsızdır.

Varoluşçu felsefenin temsilcilerinden olan Albert Camus ve Franz Kafka gibi neredeyse aynı dönemde yaşamış olan Alman edebiyatı yazarı olan Siegfried Lenz ise onlar gibi hayatı kesinlikle anlamsız ve saçma olarak görmemiş, onlar gibi küçük yaşlarda zorluklar yaşamasına rağmen umutsuzluğa kapılmamıştır. Her şeye rağmen hayatı yaşanılır gören Lenz başkaldırısını hayatın kendisine değil, hayatı zorlaştıranlara, yaşanmaz hâle getirenlere, haksızlık yapanlara karşı gerçekleştirmiştir. Diğer bir yandan Lenz her zaman pozitif olmayı, üretmeyi, yaşama tutunmayı, bunun için çaba harcamayı, insani ve toplumsal değerleri, sosyalleşmeyi, samimi ilişkileri ve iyimserliği tercih etmiştir. Çünkü Lenz hayatı anlamsız ve saçma bulmanın, yalnızlığın, intiharın çözüm olmadığını çok iyi bilmektedir.

Varoluşsal boşluğa düşme tehlikesiyle karşı karşıya olan günümüz insanı da çoğunluk olarak Lenz gibi düşünmekte, aksi takdirde işin içerisinden çıkılamayacağını farkındadır. Çünkü onlar için hayatı anlamsız ve saçma bulmak problemlerin çözümü

değil ertelenmesi anlamına gelmektedir. Başını kuma sokup görülmediğini düşünen devekuşu gibi yaşamanın yanlış olduğunu gören bu kitle örnekteki deve kuşu zihniyetini taşıyanlara göre hayatı daha anlamlı, yaşanılır ve pozitif olarak değerlendirmekte, böylece anlamlı ve mutlu bir hayatın kapılarını aralamaktadır. Eagleton (2013) da anlamlı bir hayatın ne kadar önemli olduğunu, anlamsız bir hayatın yıkıcı etkilerini şöyle dile getirmektedir: Hayatları anlamdan yoksun olan insanlar yalnızca bunalımlı değil, aynı zamanda psikotiktir. Onların demek istediği daha çok hayatlarının anlamlılıktan yoksun olduğudur. Anlamlılıktan yoksun olmak ise hedef, öz, amaç, nitelik ve değerden yoksun olmak demektir. Bu insanlar uğruna yaşayacakları hiçbir şey olmadığını söylerler. Hayatın anlamsız olduğu ifadesi mantıksal değil, varoluşsal bir ifadedir. Hayatın anlamsız olduğunu hisseden birinin intihar haplarına yönelmesi kuvvetle muhtemeldir. (56).

Varoluşsal boşluğa düşmüş insanlar Eagleton'un da dediği gibi hayattan beklentileri olmadığı için psikolojik problemler yaşamakta, hayatlarını anlamlandıramadıkları için de mutlu olamamakta ve intihar yolunu tercih etmektedirler. Bu da intiharı tercih edecek duruma gelen, mânevi değerlerinden yoksun bu insanların ne kadar çaresiz olduklarını ortaya koymaktadır. Bu çaresizliğin temelinde ise mânevi duyguların ve Tanrı inancının yoksunluğu söz konusudur.

İnsanoğlunun insanlık tarihi boyunca işi hiçbir zaman kolay olmamıştır. Sürekli bir varoluş mücadelesi veren insanoğlu bu mücadelede sayısız problemlerle karşılaşmış, bu problemlerin çözümü için ise hep sığınacak bir liman aramıştır. Zorlu hayat yolunda yardıma ihtiyaç duyan insanoğlu içinde bulunduğu zorluklardan çıkabilmek için de ya bir inanç sistemi geliştirmiş ya da kendilerine sunulan ilâhi dinlerin peşine takılmıştır.

Çünkü inanç faktörü problemlerle başa çıkmada, hayatı anlamlandırmada, sorgulamada ve insanoğlunun maddi ve mânevi ihtiyaçlarına cevap verme noktasında oldukça başarılı olmuştur. İnsanlar sahip oldukları inanç sistemi sayesinde eksiklerini, yetersizliklerini kapatmış ve bu sayede daha güçlü bir şekilde varlığını devam ettirmeyi başarmıştır. Jung (1999) da inanç sisteminin gerekliliğini, önemini, insanoğlunun inanmaya neden ihtiyacı olduğunu bizlere şöyle ifade etmektedir: “Tanrıya bağlanmayan bir birey dünyanın fiziksel ve ahlâki kısırtıcılığına kendi ayakları ile

direnemez. Bunu yapabilmek için onu kitlelerin içinde boğulmaktan koruyan içsel ve fizik ötesi bir deneyimin varlığına ihtiyacı vardır.” (60).

Jung (1996)’un da ifade ettiği gibi zorlu hayat yolunda Tanrı’ya bağlanmayan bir bireyin işi zordur. Ona göre bu zorlukları aşmak için Tanrı’nın varlığına, gücüne ve desteğine inanmak gerekir. Ancak bu sayede insan gideceği yolu kestirebilir, zor duruma düşmekten kurtulabilir, istediği huzura ve mutluluğa ulaşabilir. Jung (1996) gibi din ve inanç kavramlarının insanoğluna ne kadar büyük katkılar sağladığı gerçeğini gören kişilerden birisi de Yavuz (2003)’dur. Yavuz (2003)’a göre: “Din, insana cesaret, güven ve umut verici duyguları aşılayarak ve onun yaşama gücünü artırarak, olumsuzlukların üstesinden gelmesinde önemli bir destek sağlar. Böyle olunca, fertlerin içinde oluşan sarsıntı ve yaraların düzeltilmesinde tedavi edici ve düzeltici bir özelliğe sahiptir.” (43).

Jung (1996)’un ve Yavuz (2003)’un da belirttiği gibi yolunu arayan insanoğlu için dine sarılmak, mânevi değerleri benimsemek, Tanrı’nın varlığına ve gücüne sığınmak insanoğlunun işini her zaman kolaylaştırmıştır. Çünkü insanoğlu hep bir yerlere ait olmak ister. Tanrı da hiç şüphesiz bu yerlerden biridir. Tolstoy (1999) da dîni tanımlarken bu gerçeği ortaya koymuştur: “İnsanın kendi parçası hissettiği ve davranışları için yol gösterici ilkeler çıkardığı o bütünle kurduğu ilişkidir.” (13).

Tanrı’yla ve dinle kurulan bu ilişkinin hayatın anlamını sorgulayan ve araştıran insanlar için ne kadar hayâti bir önem taşıdığını ise Başgil (2003) şöyle ifade etmektedir: “Din, yok olmaktan korkan ve acı veren hiçlik duygusuna kapılan insan için ümit ve çıkış yoludur. Din, tıbbın dindirmediği acıların ilacı, çaresiz gönüllerin mutluluğu, iyilik, adalet, sadakat, fazilet ve samimiyet gibi insani duyguların kaynağıdır. Din, insanda fitrî olan inanma ihtiyacının açığa çıkmış en mükemmel şeklidir.” (68-69).

Buradan da anlaşılıyor ki din ile ilgili tanımlara bakıldığında dînin insanlar için bir umut kapısı olduğu, insanlara dünya hayatında güven ve güç verdiği, güçlüklerle mücadele etmede insanlara yardımcı olduğu ve hayata anlam yüklemeye çok büyük katkı sağladığı apaçık ortadadır. İnsanoğlunun hayatı anlamlandırmasında, huzurlu ve mutlu bir yaşam sürmesinde bağlandığı bu din kalkanının insan yaşamı üzerinde daha önce de vurgulandığı gibi sayısız olumlu yanlarını görmek mümkündür. Dîni inancın

insan psikolojisi ve insanın ruh dünyasındaki olumlu etkilerini Yavuz (1998) şöyle dile getirmektedir:

“Dini inancın insanın ruhsal hayatındaki olumlu etkisi bilinen bir husustur. Dinin, teselli edici ve yatıştırıcı özelliği ile insanın içinde muhtemelen doğabileceği düşünülen korkunun, suçluluğun, güçsüzlüğün, çaresizliğin, aşağılanmışlığın veya aşağılık duygusunun, dışlanmışlığın, yolunu sapıtmış veya şaşırılmışlığın ortaya çıkardığı ve geri dönüşü olmayan bütün olumsuz hâllerle yakından ilgilenerken, böyle durumlar karşısında insanın silinip gitmemesi veya yaşama gücünün artırılması ya da onların üstesinden gelebilmesi için insanların yeniden hayata döndürülmesinde ve onların içinde sağlıklı duygular uyandırmasında çok önemli fonksiyonu vardır. O, ürettiği umut verici ve besleyici duygularla söz konusu olumsuz hâllerin veya bu olumsuzlukların fertlerin içinde açtığı yaraların ya da tahribatın tedavi edilerek düzeltilmesinde ve insanların tekrar normal hayata döndürülerek eski hayâti faaliyetlerine devam edebilmelerinde, insana yardımcı olan bir güce sahiptir.” (69).

Yavuz (1998)’un da üzerinde durduğu gibi bir dine ait olmak insanoğlunu birçok tehlikeden ve acizlikten korumakta, ona dayanma ve mücadele etme gücü vermekte, her şeye rağmen onun hayata tutunabilmesini sağlamaktadır. Ward (2002)’in da din ile ilgili görüşleri Yavuz (1998)’unkinden farklı değildir: “Dinler, işlevlerini eksiksiz bir biçimde yerine getirirken, hayatla başa çıkmanın, daha uyumlu ve tatmin olmuş bir insan olmanın yolunu öğretir. İnsanı ona kendi değerini ve kalıcı memnuniyet verecek şeyi aramaya teşvik eder. Hayattan beklenenler konusunda olumlu düşünmeye teşvik eder. Olumsuz, kendi kendini yok etmeye yönelik eğilimleri alt etmeyi, güçlü, olumlu ve yaratıcı davranışları kazandırmayı hedefler. Yıkıcı dürtülerin üstesinden gelecek ve insanı daha çok bilgeliğe, zihinsel sakinliğe ve mutluluğa götüreceği eğitim yöntemleri sunar.” (45).

Alıntılardan da anlaşıldığı üzere din insanlara kalıcı mutluluğun, anlamlı ve huzur dolu bir hayatın kapılarını aralamaktadır. Fakat bu görüldüğü gibi o kadar da kolay değildir. Bunun için sabırlı olmak, acılar ve zorluklar karşısında pes etmemek gerekir. Örneğin, semâvi dinlerden biri olan İslâmiyet’in kutsal kitabı olan Kur’an-ı Kerim’de sabırlı olmak ile ilgili şunlar dile getirilmektedir: “Ancak sabredenlere mükâfatları hesapsız ödenecektir.” (39. Zümer: 10), “Biz sabredenlerin mükâfatını daha güzeli ile vereceğiz.” (16. Nahl: 96), “... Sabredin, çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.” (8. Enfal: 46), “Sıkıntıda, hastalıkta, savaş zamanlarında sabredenler, işte doğru olanlar onlardır, (Allah’ın azabından) korunanlar da onlardır.” (2. Bakara: 177), “And olsun, sizi, korku, açlık, mallar, canlar ve ürünlerden eksiltmek gibi şeylerle deneriz.

Sabredenleri müjdele ki onlara bir bela eriştiği zaman ‘Biz Allah içiniz ve O’na döneceğiz’ derler. İşte Rablerinden bağışlamalar ve rahmet hep onlarıdır ve doğru yolu bulan da onlardır.” (2. Bakara: 155- 157).

Ayetlerde açıkça belirtildiği gibi sabır anlam arayışı içerisinde olan insan için, büyük bir önem taşımaktadır. Problemler, sıkıntılar, ölümler, hastalıklar vb. zorluklar karşısında sabredenlerin kurtuluşa ereceği, umutsuzluğa düşülmemesi gerektiği açık bir şekilde belirtilmiştir. Söz konusu sabır ve umut olunca akla otomatik olarak yazarımız, Siegfried Lenz gelmektedir. Lenz küçük yaşlardan itibaren çok büyük problemlerle karşılaşmasına rağmen sabrı ve umudu hiçbir zaman elinden bırakmamıştır. Küçük yaşlarda babasız kalmış, aile sevgisinden yoksun kalmış, çocuk yaşlardayken II. Dünya Savaşına katılmış, bir çocuğun görmemesi gereken her şeyi görmüş, savaşta esir düşmüş olmasına rağmen sabrı ve umudu sayesinde hayata tutunabilmeyi başarabilmiş, ortaya koyduğu hayat mücadelesi ve eserleriyle anlam arayışı içerisinde olanlara çok önemli bir model olmuştur.

Siegfried Lenz’in küçük yaşlarda karşılaştığı problemler, bir taraftan da hayatın zorluğunu da ortaya koymaktadır. İnsanoğlunun işinin ne kadar zor olduğunu tüm çıplaklığıyla ortaya koyan Lenz problemlerin çözüm yollarını ise çalışmamızın ileriki bölümlerinde dataylı bir şekilde ortaya koyacaktır.

Dini bir yaşam sürmek daha önce de üzerinde durulduğu gibi kişiye mutlu, huzurlu ve anlamlı bir hayat vermenin yanında bireyleri her türlü streten, korku ve kaygılardan, endişelerden, psikolojik hastalıklardan, yalnızlıktan, gerginliklerden ve sıkıntılardan da korur. Baltaş ve Baltaş (1990) da din faktörünün bireyler üzerindeki bu pozitif etkisini dile getirmektedir: “İbadetler günümüzün en önemli ruhsal hastalığı sayılan gerilim ve strese karşı da yararlı görülmektedir. Çünkü çağdaş insanın ruhsal yapısı aşırı etkinlik gösterme, hor görme, saldırganlık, aşırı gerginlik, istenç ve yarışma gibi unsurlar üzerine temellenmiştir. Bunların sonucunda ortaya şiddetli gerginlik, hayatta bir anlam bulamama ve boşluk, hayatın güçlükleriyle başa çıkamama, kaygı ve stres ortaya çıkmaktadır.” (26).

Ortaya çıkan bu kaygı ve stres ise daha çok dini bir yaşama sahip olmayan, hayatını sağlam temeller üzerine oturtamayan ya da hayattan beklentisi olmayan kişilerde daha sık görülmektedir. Bu gerçeği Koenig (2002) şöyle ortaya koymaktadır:

“1990’lı yıllarda American Journal of Psychiatry dergisinde yayımlanan dört çalışma, dindar insanların daha az bunalıma girdiğini; girenlerinse dindar olmayanlara oranla daha çabuk iyileştiğini ortaya koyuyor. Dindarlık, insanın yaşamına bir amaç ve yön veriyor, acıyı ve sıkıntıyı anlamlı kılıyor, insanların en zor koşulların bile üstesinden gelmesini sağlıyor. Öyleyse giderek artan sayıda dindar insanın mânen daha iyi durumda oluşuna şaşmamak gerekiyor. Bu insanlar başkalarına kıyasla daha mutlu. Daha az korkuyor, alkole ve haplara daha az başvuruyor, diğerlerinin aksine intihardan medet ummuyorlar.” (86).

Yukarıda da ifade edildiği gibi dîni bir yaşam sürmek insanoğlunu bu dünyadaki pek çok problemlerden uzak tutmakta ya da insanoğlunun en az zararlı bu problemlerin üstesinden gelmesini sağlamaktadır. Avantajlarının saymakla bitmeyeceği bu inanç ve din faktörü insanoğluna sadece bu dünyada değil ölümden sonraki hayatta da huzur ve mutluluk garanti etmektedir. Bu da anlamlı bir hayatın peşinden gitmeye çalışan insanoğlunun işini bir hayli kolaylaştırmaktadır.

Anlamlı bir hayatın peşinden gitmeye çalışan bu insanların anlam arayışı ve sorgulamaları genellikle ergenlik döneminde başlar ve yaş ilerledikçe, ölüm yaklaştıkça yoğunluk kazanır. Ergenlik döneminden başlayıp ölüme kadar süren bu anlam arayışını dönem dönem incelemek gerekirse; ergenlik döneminde gençler soyut düşünmeye, olayları neden-sonuç ilişkisi bağlamında değerlendirmeye, varlığını sorgulamaya, hayatlarını anlamlandırmaya, kendilerini tanımaya, kişiliklerini ve değerlerini belirlemeye başlar. Bu dönemde sorularına cevap bulanlar, hayatı anlamlandırmayı belli ölçülerde de olsa başaranlar ya da sağlıklı bir din eğitimi alanlar ergenlik döneminin amaçsızlık, anlamsızlık, yalnızlık, umutsuzluk, karamsarlık gibi belli başlı problemlerini daha rahat biçimde atlatabilmekte ve başarılı bir şekilde diğer gelişim dönemlerine geçebilmektedir. Bu dönemi başarılı bir şekilde atlatamayanlar ise her zaman olduğu gibi yine varoluş problemleriyle karşı karşıya kalabilmektedir.

Ergenlik döneminde başlayan anlam ve din arayışı yetişkinlik dönemine geldiğinde bir önceki döneme göre yavaşlamaktadır. Çünkü insanın anlam arayışının yerini belirli bir süreliğine iş, aş, eş gibi arayışlar alır. İnsanın hayatını şekillendiren seçimlerin çok fazla olduğu bu dönem belki de dünyanın insanı avucuna en çok aldığı, boğduğu zaman dilimidir. İnsan bu evrede meslek sahibi olayım derken, askerliğini

yapayım, çeyizimi hazırlayayım, evleneyim, para biriktireyim derken, insanın dinle ve anlamla olan bağlantısı belirli ölçülerde zayıflar. Fakat tam anlamıyla bu bağların koptuğu söylenemez. Çünkü insanın sorumluluklarını yerine getirmesinde, sağlıklı bir gelecek inşâ etmesinde kutsal ve mânevi bir güce ihtiyacı oldukça fazladır. Mâneviyattaki bu duraklama dönemi ise belli dünyalık işlerin halledilmesinin ardından özellikle de evlenip, çocuk sahibi olduktan sonra sona erer ve insanoğlunun anlam arayışı ivme kazanır. Fakat bunun için de ergenlik döneminde olduğu gibi bu dönemin de başarılı bir şekilde atlatılması gerekir.

İnsanoğlunun kendini en çok anlam arayışı içerisinde bulunduğu dönem ise hiç şüphesiz yaşlılık dönemidir. Bu dönem geçmişin yoğun olarak gözden geçirildiği, artıların ve eksilerin masaya yatırıldığı, ölümün çok yakından hissedildiği bir evredir.

Ölümün kapıda olduğu, nefesinin yakından hissedildiği bu dönemde geçmişle muhasebe yapan insanlar eğer hayatlarını verimli geçirdiklerine inanıyorlarsa bu dönemde mutludurlar ve huzurludurlar. Geriye dönüp bakıldığında güzel işler yapamayan, hayatı yüzüne gözüne bulaştıran kişilerin durumunu ise Özodaşık (2001) bize şöyle aktarmaktadır: “Geçmişin hesabını verirken hayatlarının sürekli başarısızlıklarla dolu olduğunu düşünen yaşlıların beklentilerine umutsuzluk duyguları hâkim olur. Bu duyguları içinde kendilerinin hiçbir işe yaramadığını, bu hayatın yaşanılmaz ve çekilmez olduğunu, bu yüzden artık yaşamaları için bir sebebin kalmadığını düşünürler. Böyle yaşlı kimseler her şeyden tiksinti duyarlar. Aslında bu dönemde birçok şeye tiksintiyle bakmalarının altında, kendi hayatlarını ve kişiliklerini değersiz olarak görmek yatmaktadır. Sonuçta bazı yaşlı kimseler, toplumda seilmeyen, yapayalnız kimseler olarak kalırlar. Öyle ki bu yalnızlık duygusu ölünceye kadar sürüp giden bir işkenceyi hatırlatır.” (50).

Özodaşık (2001)’in anlatmaya çalıştığı gibi insanın yaşarken hiç aklına getirmek istemediği ölüm özellikle geçmişte güzel bir iz bırakamayan kişiler için tam bir kâbus olmaktadır. Bu dönemdeki yaşlılar ya öğrenilmiş çaresizliğin etkisinde kalıp, girdiği bataklıkta boğulurlar ya da yoğun olarak dîne eğilim gösterip kendine bir çıkış kapısı ararlar. Fakat yoğun olarak karşılaşılan durum yaşlıların kendilerini ibadete vermeleri olur. Çünkü insanlar dîne sarılarak ölüm korkusunu bir nebze de olsa azaltmaya, yaptığı hatalardan tövbe edip bağışlanmaya çalışır. Sonuç olarak yaşamın fâni olduğunu

anlayan insanoğlu din faktörüne sarılarak, paniğe kapılmadan, ebediyete erişme umuduyla ibadetlerine, tövbelerine, hayır işlerine ağırlık verir. Böylece din sayesinde insanoğlunun hayatı anlamlandırma serüveni rahat bir nefes alır.

İnsanoğlunun büyük bir bölümü tarih boyunca hayatlarını dđni kriterlere göre sürdürmeyi tercih ederken bir bölümü de Tanrı'yı, dđni değerleri reddetmiştir. Bu tür kişiler Tanrı'nın varlığına, insanın bir amaç için yaratıldığına inanmamış, hayatı tesadüfler zinciri olarak değerlendirmiş ve her şeyi maddede aramıştır. İşte bu zihniyete materyalizm, bu zihniyeti benimseyenlere de materyalist adı verilmiştir. Sözlükte materyalizm maddecilik anlamına gelmekte olup Latince materia (madde) kelimesinden türemiştir. Var olan her şeyin maddeden ibaret olduğunu, maddeden bağımsız fizik ötesi bir alanın bulunmadığını, olup biten her şeyin sadece maddi sebeplerle açıklanabileceğini, tabiatüstü bir gücün mevcut olmadığını ileri süren, özünde tanrıtanımaz doktrinler bütününe verilen addır. Bu inanca sahip kişilere de materyalist denir.

Materyalist insan bütün hayatın sadece dünya hayatından ibaret olduğuna inanır ve ölümden sonraki ahiret hayatının varlığını, sahip oldukları ev, araba, eşya, eş, çocuk vb. şeylerin bir sınav aracı olduğunu reddeder. Materyalist insan mala, mülke son derece düşkün olup, hırsının ve egosunun da kölesi konumundadır. Materyalist insan aldatıcı bir refah içerisindedir. Dünyaya son derece düşkün olan materyalist insan ebedî hayata inanmadığı için dünyaya dalıp aldanmaktadır. Hiç ölmeyecekmiş gibi yaşayan bu insanlar malın, mülkün, dünya nimetlerinin peşindedir. Maddeye düşkün bu insanlar Müslümanların kutsal kitabı olan Kur'an-ı Kerim'de şöyle uyarılmaktadır: “Sizin yanınızdaki (dünya malı) tükenir. Allah katındakiler ise bâkidir.” (16. Nahl: 96). “(Ey Muhammed) Onların malları ve çocukları seni imrendirmesin. Çünkü Allah bunlarla, ancak dünya hayatında onların azaplarını çoğaltmayı ve onların kâfir olarak canlarının çıkmasını istiyor.” (9. Tövbe: 55). “Altın ve gümüşü yığıp da onları Allah yolunda harcamayanlar yok mu, işte onlara elem verici bir azabı müjdele! (Bu paralar) cehennem ateşinde kızdırılıp bunlarla onların alınları, yanları ve sırtları dağlanacağı gün (onlara denilir ki): işte bu kendiniz için biriktirdiğiniz servettir. Artık yığmakta olduğunuz şeylerin (azabını) tadın!” (9. Tövbe: 34-35).

Âyetler çok net bir biçimde gösteriyor ki materyalist insanların içerisine düştüğü bataklık ve çıkmaz ortadadır. Kur'an-ı Kerim insanoğlunu mala, mülke, şöhrete kısaca dünya nimetlerine körü körüne tapmaması konusunda uyarmakta, aksi takdirde kendisini acı sonun beklediği konusunda bilgilendirmektedir. Bu bilgilendirmeleri göz ardı eden materyalistlere baktığımızda karşımıza August Comte, Charles Darwin, Sigmund Freud, Ludwing Feuerbach ve Karl Max gibi bilim adamları çıkmaktadır. Bu kişiler yaptıkları çalışmalarla materyalizm ideolojisini yaymaya çalışmış, bu noktada da önemli ölçüde başarılı olmuştur. Bunu ise günümüz insanının maddeye tapar hâle gelmesinden de anlamak mümkündür.

İsmini saydığımız bu materyalist isimler, yaptıkları bilimsel çalışmalarla insanı eşsiz koltuğundan indirmiş, sıradan bir varlık konumuna koymuştur. Bunlar arasında en meşhur olanlardan biri hiç şüphesiz Charles Darwin'dir. İnsanın maymuna benzer bir yaratıktan türediğini iddia eden Darwin üstün bir canlı olarak yaratılan insanı basite indirgemiş ve insanı tabiatın gelişmiş bir hayvanı olarak nitelendirmiştir. Darwin'in sıkı takipçisi olan Sigmund Freud (1856-1939) ise psikanaliz metodunu ortaya koyarak materyalizme son derece büyük katkılar sağlamıştır. Freud psikoloji alanından Tanrı kavramını çıkartarak cinsel arzuları ön plana almıştır. Görüldüğü gibi materyalizmde din ve dîni öğeler yok sayılmış, insanın mânevi yönü görmezden gelinmiş, din çaresizlik, yoksulluk ve acizlik kaynağı olarak görülmüştür. Bu gerçeği onların dîne getirdikleri tanımlardan da anlamak son derece mümkündür. Örneğin, Freud (1995)'a göre din çocuklukta çaresizlik duygusunun ileriki yaşlarda devam etmesi ve insanın daha güçlü bir "babaya" (Tanrı) tutunma ihtiyacından kaynaklanır. (374-379). Lenin (1975)'e göre ise din bütün yaşamı boyunca çalışıp yoksulluk çekenlere, bu dünyada azla yetinmeyi, kismete boyun eğmeyi, sabırlı olmayı ve öteki dünyada bir cennet umudunu sürdürmeyi öğrettiği için din, halkı uyutmak için ahyon niteliğindedir. Bu sebepten ötürü din sermaye kölelerinin insancıl düşlerini, insana daha yaraşan bir yaşam isteklerini içinde boğdukları bir çeşit ruhsal içkidir." (10).

Freud (1995) ve Lenin (1975) dine bu tür eleştiriler getirirken Feuerbach da dîni, insanın kendisinin yarattığını iddia etmektedir. Feuerbach'a göre din insanın yarattığı bir eserdir. İnsan kendi kuvvetlerini kendi dışında büyüterek, idealleştirerek onlara tapınmaya başlar. İnsan kendine ait sıfatları Tanrı'ya atfeder. Bu şekilde dinlerin temelini antropomorfizm oluşturmaktadır. (akt. Ülken 1957: 253).

Materyalistlerin dîne olan bu eleştirel bakış açılarını, iddialarını çürütecek gerçekleri semâvi dinlerin kutsal kitaplarında görmek son derece mümkündür. Örneğin, yeryüzüne inmiş olan en son kutsal kitap Kur'an-ı Kerim'de Tanrı'nın varlığını ispatlayan ifadelere rastlamak son derece mümkündür: “Allah her şeyin yaratıcısıdır.” (39. Zümer: 62). “İşte Rabb'iniz olan Allah budur. O'ndan başka Tanrı yoktur. Her şeyin yaratıcısıdır. O'na kulluk edin. O her şeye vekildir.” (6. En'âm: 102).

Tanrı'nın varlığını ispat eden Kur'an-ı Kerim'de Tanrı, insanların yaradılış gayesini ve hayatın anlamını ise şöyle ifade etmektedir: “O, hanginizin amelinin daha güzel olacağı hususunda sizi imtihan etmek için, arşı su üzerinde iken, gökleri ve yeri altı günde yaratandır. Yemin ederim ki (Resulüm!), ‘Ölümden sonra muhakkak diriltileceksiniz’ desen, kâfir olanlar derhâl ‘Bu, açık bir büyüden başka bir şey değildir’ derler.” (11. Hûd: 7). “Biz insanların hangisinin daha güzel amel edeceğini deneyelim diye yeryüzündeki her şeyi dünyanın kendine mahsus bir ziynet yaptık.” (11. Kehf: 7).

Yukarıdaki âyetleri düşündüğümüzde insanoğlunun sıradan bir varlık olmadığını, aksine kutsal olduğunu, kendisine belirli sorumluluklar yüklendiğini ve bu sorumlulukları yerine getirmesi neticesinde ödüllendirileceğini, bu dünyanın bir sınav yeri olduğunu anlamaktayız. Bu gerçeklere neredeyse tüm semâvi dinlerin kutsal kitaplarında şahit olmaktayız. Kutsal kitaplar, anlamlı bir hayat için varoluşçuların ve materyalistlerin aksine mânevi ve dîni değerlerin önemine vurgu yapmaktadır.

Kutsal kitaplar hayatın anlamına yönelik ipuçları vermesine rağmen maalesef 21. yüzyıl günümüz insanı tam anlamıyla bu ipuçlarını yakalayabilmiş değildir. Çünkü günümüz modern insanını anlamlı bir hayat sürmekten alıkoyan birçok etmen söz konusudur. Bunlardan birisi de hiç şüphesiz sanayi devrimidir. Sanayi devrimiyle birlikte insanoğlunun günlük yaşamında ciddi değişimler yaşanmıştır. Yoğun çalışma saatleri boyunca bir makine gibi çalıştıktan sonra eve yorgun ve eli boş dönen, doğadan giderek daha fazla kopan insan varlığının anlamını da daha fazla sorgulamaya başlamış, kendi doğasına ve çevresine yabancı kalmış, insani ilişkiler noktasında da yetersiz kalmıştır. Bu yabancılaşmanın sebepleri arasında ise hiç şüphesiz teknoloji ve makineleşmenin büyük bir etkisi olmuştur. Tan (1993) Yılmaz Özbek'in bu konuyla ilgili görüşlerini şöyle aktarmaktadır: “Yılmaz Özbek, Max Frisch'te ‘yabancılaşma’ sorununu incelediği çalışmasında, dünyanın artık insanla makineleşme arasında bir

tercih yapma noktasına geldiğini vurgularken, insancıl ilişkilerin gittikçe zayıflamasından yakınır.’’ (3).

Özbek’in bu yakınmalarının günümüz insanının içerisinde bulunduğu duruma bakıldığında son derece yerinde olduğu görülecektir. Günümüz insanının makineleşme yüzünden kendisine ve çevresine ne kadar yabancılaştığı ortadadır. Kendimize ve çevremizdekilere baktığımızda bu gerçeğe şahit olmaktayız. İnsanların, sürekli bir koşturma hâlinde, çevresine duyarız, egoist ve kabuğuna çekilmiş bir vaziyette hayatlarını sürdürmekte olduğunu hepimiz görmekteyiz. Sarı (2009) günümüz modern insanının içerisinde düştüğü bu çıkmazı, yabancılaşmayı, bencillik batağını, bunların nedenlerini ve sonuçlarını şöyle açıklamaktadır:

‘‘Büyükşehir sıkıntılarının, bu hızlı yaşam ve tempoda büyükşehir makinesinin çarkları arasında yiten ve kurtulamayan ben’in çilelerinin ve yitmişliğin, her şeyin her anlamda parçalandığı bir dünyaya doğru gidişin o ağır havasının, sıkıntılarının, anksiyetelerin, iç daralmalarının, ruhsal hastalıkların ve intiharların görüldüğü bir çağa doğru gidiş görülmektedir. Egoantrik düşüncenin devreye girmesiyle, romantik dönemlerde görülen oda felsefesi, oda müziği, oda merkezli düşüncenin kaybolmasıyla bir benzilik çıkmazına girilmiştir. Topluluk oluştan birey oluşa, birey oluşuktan sonra o soğuk ben’e varılmış, sonra da o benin modernizmin soğuk ve metal çarkları arasında ezilişi kaçınılmaz hâle gelmiştir. Parçalanmış ve yiten sadece fizikte atom, tarihte imparatorluklar ve sosyolojide geniş aileler değildir. Bireyin tek başına bu kaotik dünyada kalmışlığı, bu dünyaya Heidegger’in de dediği gibi fırlatılmışlığı, kendini çaresiz hisseden bireyin kaderidir. Kırmızı başlıklı kız, nasıl koca ormanda, tehlikeye açık vaziyette, kurtlarla yüzleşmeye mahkûmsa, modernizmin getirdiği ve kendisinden kaçamadığımız benzilik, ben’in ıstırapı, sahibini bunalıma, intihara, içsel kargaşaya ve hastalıklara sürüklemektedir.’’ (14-16).

Sanayi devriminin günümüz insanı üzerindeki olumsuz etkilerini daha iyi anlamak için ilk önce sanayi devrimini tanımak ve tarihi süreçteki konumunu bilmek gerekir: Sanayi devrimi ya da endüstri devrimi Avrupa’da 18. ve 19. yüzyıllarda yeni buluşların üretime olan etkisi ve buhar gücüyle çalışan makinelerin makineleşmiş endüstriyi doğurması, bu gelişmelerin de Avrupa’daki sermaye birikimini artırmasına denir. Sanayi devrimi ilk olarak Birleşik Krallık’ta ortaya çıkmış, ardından Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve Japonya’ya sıçramış ardından bütün dünyaya yayılmıştır.

Tüm dünyaya yayılan bu sanayi devrimi gerçeği insanoğlunun bilim ve teknolojiye ilerlemesinin doğal bir sonucu olmuştur. Makineleşmeyle birlikte insana duyulan ihtiyaç azalmış, insanın yerini amansız bir biçimde çalışan makineler almıştır.

Fakat bu makineler insanlık için değil; insanlığı, onun duygularını, varlığını sömürmek ve başkalarını zengin etmek için çalışmıştır. Bu acı gerçeğin farkına varan kişilerden biri hiç şüphesiz yazarımız Siegfried Lenz'dir. Lenz bu gerçekleri ortaya koyduğu öykü ve romanlarıyla ispatlamaya çalışmaktadır. Bu amaç doğrultusunda kaleme sarılan Lenz ileride başlık hâlinde incelenecek olan "Ekmek ve Oyunlar (Brot und Spiele)" adlı romanı ile "Koşucu (Läufer)" adlı öyküsünü ortaya koymuştur. Bu eserlerle makineleşmeyi, sanayileşmeyi, başarıyı zorunlu kılan zihniyeti, hırs ve rekabeti, sömürgeciliği eleştiren Lenz anlam arayışı içerisinde olan günümüz insanına çıkış kapıları aralamaktadır.

Lenz'in üzerinde durduğu sanayileşme ve makineleşme sonrasında hız kazanan modernitenin yıkıcı etkileri ise günümüze gelene kadar o kadar büyük boyutlara ulaşmıştır ki neredeyse insanın evrendeki varlığı sorgulanır olmuştur. Makineleşmeyle birlikte insanoğlu tahtını makinelere kaptırılmış, gelişen teknolojiyle birlikte kendisine ve gücüne duyulan ihtiyaç her geçen gün azalmıştır. Bunun sonucunda da işsizlik problemleri artmış, köyden kente göç yaşanmıştır. Kentlere yığılan insanlar ise yeni toplumsal sorunlara zemin hazırlamıştır. Makineleşmeyle birlikte iş gücü ucuzlanmış, kadın-erkek, çoluk-çocuk yoğun iş saatleri altında ezilir hâle gelmiştir. Üstüne üstlük kadının iş hayatına girmesi de tüm ailevi ve sosyal dengeleri alt üst etmiştir. İşten evine yorgun ve stresli bir şekilde dönen ebeveynler kendisine ve çocuklarına yeterli ilgi ve sevgiyi gösteremez hâle gelmiş, sonrasında da aile kavramı büyük bir darbe alarak varlığını sürdürmemeye tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Görüldüğü üzere toplumsal felaketler zincirleme şeklinde artış göstermiştir. Hayta (2002) ise insanoğlunun içerisinde bulunduğu bu çıkmazı şöyle betimlemektedir: "Günümüz insanı modern yaşamla birlikte pek çok ruhsal ve sosyal sorunla karşı karşıya gelmiştir. Toplumsal bağların ve sosyal ilişkilerin geleneksel kültürle birlikte bir kenara itilmesi insanlarda; başkalarına ve kendine güvenememe, başarısızlık korkuları, duygusal soyutlanma, aşırı stres ve yalnızlıkla beraber duygusal ve toplumsal dengesizlik yaratmıştır. Modernliğin hayata kattığı kolaylıklar ve insanların bütün ihtiyaçlarının giderilmesi mutluluğu ve huzuru getirmemiştir. Sonuçta tüm isteklerin tatmininin bile insanı mutlu kılmaya yetmediği ortaya çıkmıştır." (125).

Hayta'nın da ifade ettiği gibi modernlik insanın anlam arayışına ve mutluluğuna yardımcı olamamıştır. Aksine onu yarış ve rekabet girdabına sürükleyerek

bencilleştirmiş, kendisine ve çevresine yabancılaştırmış ve en önemlisi de makineleşmeyle birlikte artan üretim sonrasında daha fazla tüketip, daha fazla şeye sahip olmaya yönelmiştir. ‘Olmak’ ve ‘Sahip Olmak’ üzerine çalışmalar yapan Fromm (1997) bu gerçeği şöyle dile getirmektedir: “Batıda bugünkü anlamda modernizmi doğuran endüstriyel süreç, insanların ‘sahip olma’ ve ‘edinme’ duygusunu geliştirmiştir. Hatta yalnızca yeteri kadarını değil, daha fazlasını elde etme duygusudur bu. Ama insanca yaşamının ve mutlu olmanın temel ilkesi ‘sahip olmak’ değil, insanın kendisi olması, yani ‘olmak’tır.” (7-8).

‘Sahip olmak’tan ziyade ‘olmak’ı önemseyen Fromm hayatın anlamının önünde engel teşkil eden ‘sahip olma’ yanılgısına dikkat çekmeye çalışmaktadır. Günümüz insanının içerisine çok rahat düşebileceği bu yanılgıyı Fromm (1991) şöyle ortaya koymaktadır: “Endüstri çağı başladığından beri insanları ayakta tutan umut ve güven kaynağı, sınırsız bir gelişmenin, insanın her istediğine ulaşabilme olanağını vereceği vaâdiydi. Doğa, insan egemenliğine girecek, sınırsız bir maddesel bolluk insana olabilecek en büyük mutluluğu getirecek ve kısıtlanmamış gerçek özgürlüğe ulaşılacaktı.” (17).

Fakat üst düzeyde olan bu beklentiler zaman içerisinde gerçekleşmemiş, hayal olmaktan bir adım öteye gidememiştir. Bunu Fromm (1991)’un kendisi de itiraf etmektedir: Hayaller hayal olmaktan öteye geçememiş, modern insan yerinde saymaya devam etmiştir. Vaat edilen mutluluk tüm özgürlüklere, eşyalara ve imkânlara rağmen bir türlü gelmemiştir. Fromm’a göre de bunun temelinde sahip olmak yanılgısı, insanların sahip olma yolunda bencilleşmesi ve maksimum hazzı ulaşma isteği (radikal hedonizm) yatmaktadır. (19-20).

Fromm’un eleştirdiği maksimum hazzı ulaşma isteği akıllara Siegfried Lenz’in “Ekmek ve Oyunlar” adlı romanındaki Bert Buchner karakterini akıllara getirmektedir. Bert Buchner spor yaşamı boyunca sayısız rekorlar kırmış, madalyalar, ödüller kazanmış son derece başarılı bir sporcudur. Madalyalara, şöhrete, paraya, rahatlığa bir türlü doymayan Bert Buchner hep daha fazlasını istemekte, ilerleyen yaşına rağmen koşmaktan vazgeçmemektedir. Fakat onun sonu da Fromm’un ifade ettiği gibi yanılgıya düşmüş insanların sonuna benzemektedir.

Yılmaz Özbek'in "günümüz insanının insanla makineleşme arasında bir tercih yapması gerekir" cümlesi ile Fromm'un "günümüz insanının 'sahip olmak' ile 'olmak' arasında bir tercih yapması gerekir" cümleleri koşutluk teşkil etmektedir. İlk bakışta birbirinden farklı alanlarda söylenen sözlermiş izlenimi yaratsa da aslında burada vurgulanmak istenen insanın tercihidir. Günümüz modern insanın içerisine düştüğü durumu çoktan farkına varan Erich Fromm "Sahip Olmak Ya Da Olmak" adlı yapıtında dünyanın ve insan soyunun çok hızlı bir şekilde yokluğa, hiçliğe ve büyük bir felakete doğru gittiğinden bahsetmektedir. Fakat Fromm bu kötü gidişattan insanlığın farkında olmadığından ya da bunun insanların umrunda olmadığından yakınmaktadır. Ona göre insanlık sahip olmak ile olmak arasında bir seçim yapmak zorundadır.

Fromm'un 'sahip olmak'tan kastı mala, mülke, şöhrete, insana, bilgiye sahip olması, bunları ele geçirmesi, sahiplenmesi ve dilediğince kullanmasıdır. 'Olmak'tan kastı ise sahip olmanın tam karşıtıdır. 'Olmak' yolunu seçen insanlar, hiçbir şeyi elde etmeye, kendine mâl etmeye, ona egemen olmaya çalışmaz. Olmak her şeyi kendi bütünlüğü, canlılığı, yaşamı ve gelişimi içinde sevmek demektir. Olmak yolunu tercih eden insanlar var olan her şeyi olduğu gibi kabul eden, herkesi sadece o olduğu için seven, doğayı kendi şekillendirmeye çalışmadan olduğu gibi benimseyen, dünyanın düzenine ve ahengine zarar vermeyen, maddeye körü körüne bağlanmayan, mâneviyata önem veren kişilerdir.

Fromm'a göre doğru yol, 'olmak' yolunu seçmekten geçmektedir. Çünkü bugüne kadar sahip olunan şeyler daha önce de vurgulandığı gibi gerçek anlamda insan mutluluğuna katkıda bulunamamıştır. Sanayi devriminin vaat ettiği ev, araba, iş, şöhret, iktidar insanı mutlu etmeye yetmemiş, bunun neticesinde de insanlar anlam ve mutluluğu muma arar olmuştur. Fromm'a göre insanoğlunun bu noktaya gelmesindeki neden sanayi devrimi ile başlayan süreçte makineleşmenin insanın yerini alması, insanların eşyalara sahip olmaya çalışması ve bu eşyalara Lenz'in "Ekmek ve Oyunlar" adlı romanındaki "Bert Buchner" gibi aşırı biçimde bağlanmasıdır.

Anlaşılabacağı üzere Fromm kaleme aldığı "Sahip Olmak Ya Da Olmak" adlı eseriyle günümüz insanına birçok mesaj vermekte, modern insanın içerisine düştüğü boşluğu betimlemekte ve gelecekte karşısına çıkabilecek tehlikelere dikkat çekmektedir. Fromm'un dediği gibi modern insan artık 'sahip olmak' ile 'olmak' arasında bir karar

vermek zorundadır. Ona göre bu ikilemde ‘olmak’ seçeneğini tercih edenler anlamlı bir hayata sahip olacak, ‘sahip olmak’ seçeneğini tercih edenler ise tam anlamıyla maddeye düşkün hâle gelip, kendilerini bir anda materyalizmin kısılcığında bulacaklardır.

Materyalizm kavramını biraz daha anlaşılır hâle getirmek gerekirse materyalizmle ilgili tanımlara yer vermek yerinde olacaktır. Bilgin (2009)’e göre materyalizm; maddi şeylere daha çok önem verilmesi iken, Bloch (1993)’a göre varlığın düşüncüyü öncelemesidir. (21). Politzer (1999)’in materyalizmle ilgili görüşleri de Bilgin (2009)’in ve Bloch (1993)’un görüşlerinden pek de farklı değildir. Politzer (1999)’e göre materyalizmde ilk gerçek maddedir ve ruh ikinci plandadır. (50). İnsanın ruh dünyasını ikinci plana atan, birinci sıraya maddeyi koyan bu anlayış Akgün (2005)’ün de ifade ettiği gibi din ve ruh dünyasını reddetmekte, dini ise ölüm korkusuna bir tür önlem olarak görmektedir. Bu görüşe göre dînin verdiği yersiz korkulardan uzak kalınmalı ve buna önem verilmemelidir. (27-32).

Materyalizm tanımlarından da anlaşılacağı gibi maddeyi merkeze, her şeyin önüne alan, insanının ruh dünyasını, insani ve dîni yapısını reddeden bir felsefedir. Tarih boyunca kendisine yer edinen, kişilere geçici mutluluklar ve hazlar veren bu felsefe insanoğlunun hayatına, dîni yaşamına, kültürüne ve mânevi hayatına da ciddi darbeler vurmuştur. Bu darbelere dikkat çekmeye çalışanlardan biri de Ali Fuad Başgil’dir. Başgil (2003)’e göre materyalizm çağdaş medeniyeti büyük bir yıkıma uğratmış ve telafisi imkânsız sorunlara yol açmıştır. Ona göre materyalistler bilim adına konuştuğunu ileri sürmüş, ancak ileri sürdükleri iddialar birer faraziyeden öte gidememiştir. Bu düşünceler adeta insanları çamura saplamış ve insanoğlunu bir çıkmaza sürüklemiştir. Maddeci pozitvizmin ileri sürdüğü “bu âlemin sadece kör bir kuvvet, şuursuz ve idraksiz bir maddeden başka varlık yoktur” anlayışı sayesinde insanlar ideallerini yitirmişler, iyilik, güzellik ve adalet gibi mefhumların hayal olduğu hissine kapılmışlardır. İnsanlar hayatın amacından uzaklaşmış, hayatı zevk ve eğlence hâline dönüştürmüştür. Hayatın gayesini zevk ve eğlenceden ibaret gören materyalist insan bu gayeye ulaşmak için her yolu dener olmuş, her çeşit cinayet ve rezaleti meşru görmüştür. İnsanlar her şeyin tesâdüfî olduğu düşüncesine kapılarak bir hiçlik hissine kapılmış, adalet duygusunu yitirmiş, ahlâki faziletleri yok sayar hâle gelmiştir. (260-264).

Başgil'in de ifade ettiği gibi materyalizmin günümüz toplumlarına zararı çok büyük olmuştur. Çünkü maddi dünyada kaydedilen ilerleme, bireyin iç dünyasında, ruh âleminde ve ahlâki yapısında aynı oranda sağlanamamıştır. İnsanlar paraya, mülke, makama, rekabete, eğlenceye, lükse, tüketime daha çok önem vermiş, ahlâki değerler ikinci plana atılarak, değerler maddiyatla ölçülür hâle gelmiştir.

Fromm (1997)'un ve Başgil (2003)'in de belirttiği gibi günümüz modern insanı sanayi devrimi ve onun yaygınlaştırdığı materyalizm felsefesi altında ezilmiş, insan maddeye taparak resmen aldanmıştır. Mutluluk ve anlam arayışı içerisinde olan modern insanın saplandığı bataklıktan çıkışını Fromm (1997) sahip olmak yerine olmak düşüncesiyle mümkün görmüş, Başgil (2003) ise kurtuluşun mâneviyatta, îmanda ve ahlâkta olduğunu ifade etmiştir. Ona göre servet ya da bolluk insanlığa mutluluk ve huzur getirmeyecektir. Bunalımların sebebi ne ekonomik ne de siyâsidir. Ona göre asıl sebep mâneviyatın, ahlâkın, gönül rahatlığının ve huzurun kaybedilmesidir.

Materyalist felsefeye karşı spiritüalist (mâneviyatçı) felsefeyi savunan Başgil'e göre ruh ve mâna ön planda gelir. Ona göre dünya ebediyeti kazanma yeridir. Hayatın anlamı, gayesi iyilik yapmak, güzelliklerin peşinde olmak, insanlığa hizmet etmek, mâneviyatı üstün tutarak bedeni ruhun hizmetine sunmak; nefsi ilim, irade ve îman ile donatarak Allah'a ulaşmaktır. Ona göre mâneviyattaki eksiklikler, boşluklar giderilmedikçe problemlere kalıcı çözümler bulunamayacaktır.

Günümüzün problemlerine bakıldığında Başgil'in oldukça haklı olduğu ortadadır. Problemlerin anası olarak gösterilen sanayi devrimi ve materyalizm yüzünden postmodern insan hiç alışık olmadığı problemlerle karşı karşıya kalmıştır. Sanayi devrimiyle birlikte dünyanın düzeninde ve yaşam biçiminde ciddi kökten değişiklikler meydana gelmiş, günümüz insanı bu değişikliklere ayak uyduramamıştır. Siegfried Lenz'in de sık sık üzerinde durduğu yarışı, rekabeti, maddeyi merkeze alan sömürgeci anlayış resmen insanın kimyasını bozmuştur. Böylece toplumda materyalistlerin sayısında giderek büyük ölçüde bir artış söz konusu olmuştur.

Her geçen gün sayısı artmakta olan bu materyalist insanların karakteristik özelliklerine baktığımızda insan ilişkilerinin de ne kadar tehlikede olduğuna şahit olmaktayız. Çünkü Richins'in ve Dawson (1992)'un da ifade ettiği gibi materyalist

bireyler hep daha fazlasını isterler, sahip olmak onların birincil hedefleridir, cimrilik ve benmerkezcilik ise vazgeçilmezleridir. (308).

Günümüzde bu tür vazgeçilmezleri olan insanların sayısı arttıkça herkes kendi derdine düşer olmuş, toplumun her kesiminde kıyasıya bir rekabet baş göstermiştir. İş yaşamında, okulda, hastanede, çarşıda, sınıfta, insanlar ve aileler arasında rekabet, hırs, gösteriş, kıskançlık ve bencillik o kadar yaygınlaşmıştır ki artık insanlar insani ve mânevi değerlerini yavaş yavaş bir kenara iter olmuştur. Toplumda insanlar sahip olduklarıyla ön plana çıkmaya başlamış, sahip oldukları eşyalar sayesinde çevresine mesaj vermeye, hava atmaya başlamıştır. Artık sahip olunan eşyalar birincil amacından ziyade, ikincil yani başarı, statü ve zenginlik simgesi olarak kullanılır olmuştur. Richins (1994) bize günümüz insanının madde ve eşyalar konusunda geldiği noktayı ve içerisinde bulunduğu yanılgıyı şöyle anlatmaktadır: Bugünün endüstri toplumu şimdiye kadar hiç görülmemiş bir eşya fazlalığı ile karşı karşıyadır. Toplumdaki her birey günün her anında eşyalar veya sunulan hizmetlerle çevrilmiş durumda olduğu gibi, zamanlarının büyük bir kısmını satın alma aktivitelerine ya da bunu sağlamak amacıyla para kazanmaya harcamaktadır.

Richins'in de belirttiği gibi endüstrinin hızla geliştiği toplumlarda eşyalar insanoğlunun her yerini sarmaktadır. Tüketmek, peşine daha iyisini, başkasını tüketmek moda olmuş, tüketme konusunda insanlar sürekli bir yarış içerisine girmiş, insanlar her ne kadar gizlemeye ya da bastırmaya çalışsa da herkes daha iyisine, daha güzeline sahip olmak için kıyasıya bir rekabetin ve kıskançlığın içerisine girmiştir. Kısacası insanoğlunun madde ve eşya tutkusu kendisini çepeçevre sarmalamıştır.

Maddenin neredeyse insanın önüne geçtiği günümüzde bizlerin yerine sahip olduklarımız geçmiştir. “Wir sind, was wir haben” (Bizler sahip olduğumuz şeyleriz.) düşüncesi toplumun her kademesinde kendini önemli ölçüde hissettirmiş; iş ortamında, okulda, evde, toplantıda, yemekte ve birçok yerde insanlar sahip olduklarıyla ön plana çıkar olmuştur.

Sonuç olarak ebedî mutluluğu, insani ilişkileri, arkadaşlığı, kardeşliği bir kenara itip geçici zevkler ve mutluluklar peşine düşmüş olan insanlar kendini eşyaya tutsak etmiş, onlara körü körüne bağlanır olmuştur. Hâlbuki geçici olan maddeye, paraya, eşyaya bu kadar bağlanmanın kimseye faydası olmayacaktır. Çünkü onlar sadece

maddedir ve geçicidir. Bu noktada Can Yücel'in “Bağlanmayacaksın Bir Şeye, Öyle Körü Körüne” adlı şiiri her şeyi özetleyecek niteliktedir. Yücel (2016) şiirinde sevgiliye, eşyaya ve dünyaya çok bağlanılmaması gerektiğini, hiçbir şeyin bize ait olmadığını, bu yüzden geçici olan şeylerin sahiplenilmemesi gerektiğini vurgulamaktadır. (<http://www.canyucel.org.tr>).

Fakat günümüz insanı Can Yücel'e çoğu noktada hak vermesine rağmen kendisini karşı koyamadığı acımasız bir sistemin içinde bulmaktadır. Hayatta kalmak, varlığını sürdürebilmek için oyunu kurallarına göre oynamaya çalışan günümüz modern insanı bu sefer de kapitalizmin kucığına itilmekte, sistemin kurbanı olmaktadır. Bu sistem kâr odaklı, piyasaların anlık değişimlerine endeksli, verimliliği, yarış ve rekabeti, daha fazla üretip daha fazla tüketmeyi merkeze alan bir sistemdir. Bu sistemde işletmeler, kurumlar, çalışanlar sürekli kendilerini yenilemek ve diğerleriyle rekabet etmek zorundadır. Çalışanlar insani ilişkilerden uzak, robot misali çalışmakla, sömürülmekle, daha fazla çalışmakla ve sürekli denetim altında olmakla karşı karşıyadır. Rekabetin ve iş kaybetme korkusunun hâkim olduğu bu sistemde Sennett (2002)'in de vurguladığı gibi çalışanlar arasındaki iş kaybetme korkusu, bireylerde özsaygı yitimine, ailelerin parçalanmasına, toplulukların bölünmesine neden olmaktadır. (101-102)

Ailelerin parçalandığı, toplumdaki bireylerin birbirlerinden kopma noktasına geldiği, belirsizliklerin kol gezdiği, yarışın ve rekabetin olmazsa olmaz olduğu, kaygı, korku ve stresin eksik olmadığı bir ortamda bulunan günümüz modern insanı bu kaos ortamında hayatın anlamını hiç olmadığı kadar sorgulamak zorunda kalmıştır. Çünkü bu acımasız sistem insanoğlunun hayatın anlamını sorgulamasını engellemek için gece gündüz çalışmasını, dolayısıyla bireylerin kendisini ve çevresindekileri ihmal etmesini, daha fazla üretip, daha fazla tüketmesini, maddeye tapmasını dayatmaktadır. Bu dayatmalar ise maalesef toplumların parçalanmasına, ailevi ve arkadaşlık ilişkilerinin zayıflamasına hatta ortadan kalkmasına neden olmaktadır. Bu dayatmalardan en çok zarar gören ise hiç şüphesiz toplumdaki aile yapısı olmaktadır.

Örneğin, daha fazla metaya, paraya sahip olayım derken insanlar kadın erkek demeden daha çok çalışmakta, evini ve ailesini, çocuklarını ihmal etmekte, birbirlerine tahammül edememekte, en ufak bir tartışmada rakip olabilmekte ve maalesef boşanmanın, parçalanmanın eşiğine gelebilmektedir.

Buradan da anlaşılıyor ki ne sanayi devrimi, ne materyalizm, ne de kapitalizm insanoğlunun anlam arayışına herhangi bir katkıda bulunmamış, aksine günümüz insanının huzuruna, aile yapısına, ilişkilerine, sağlığına, psikolojik yapısına telafisi çok zor olan zararlar vermiştir.

İnsanoğlunun mutluluğuna ve huzuruna zarar veren bu gelişmeler sadece bunlarla yetinmemiş, üstüne üstelik insanoğlunun varlığını tehlikeye atabilecek kadar da ileri gitmiştir. İnsanoğlunun varlığını tehlikeye atacak bu gelişme ise herkesin de yıllardır şahit olduğu savaş gerçeğidir. Daha fazla kazanıp, daha zengin olmayı amaç edinmiş zihiyetin kaçınılmaz sonucu olan bu savaş gerçeği herkesin kapısını çok rahat bir şekilde çalabilmiş ya da çalabilmektedir.

Anlamın yitip gittiği, ölüm kalım mücadelesinin verildiği, insanların felaketlere sürüklendiği, kin ve nefretin, kıskançlığın yaygın olduğu, şeytanın cirit attığı savaş ortamında materyalist insanların delice peşinden koştuğu paranın, zenginliğin, yatların, katların da bir önemi kalmamaktadır. Bu gerçeği en iyi bilenlerden biri olan Siegfried Lenz de bu gerçekleri kaleme alarak günümüz insanının gözünü açmaya çalışmaktadır. Eserlerinin büyük çoğunluğunda hatta neredeyse tamamında savaşa karşı kararlı bir tutum sergileyen Lenz insanca yaşamayı, yaşatmayı amaç edinmiştir. Lenz savaşı konu alan birçok eserinde savaşların arkasındaki faşist güçlere meydan okumakta, bu güçlerin kölesi olan kişileri yarattığı karakterlerle eleştirmektedir. Savaşı küçük yaşlardan itibaren iliklerine kadar hissetmiş olan Lenz savaşa inat barışın yanında kalmayı tercih etmekte, anlamlı bir hayatta savaşa kesinlikle yer vermemektedir.

Dünyamızda Lenz gibi savaş karşıtı bir tavır sergileyen milyarlarca insan olmasına rağmen savaşlar kaçınılmaz olabilmektedir. Peki bunun nedeni nedir? Neden savaşır insan? Neden bir başkasını öldürmek ister? Bu sorunun cevabı çok eskilere dayanmaktadır. Hem de insanoğlunun dünyaya adımını attığı ilk günlere Hz. Adem'e ve oğulları olan Hâbil ile Kâbil'e... Kâbil kin, nefret, kıskançlık ve kazanma arzusuyla kardeşi Hâbil'i öldürmüş, dökülen bu kardeş kanı, kin ve nefret tohumları, kazanma arzusu günümüze kadar süregelmiştir. Özellikle de yirminci yüzyıl tam anlamıyla "Kâbil Yüzyılı" olmuştur. En karanlık günlerini bu yüzyılda yaşayan insanlık yüzyılın başında I. Dünya Savaşına tanık olmuş, daha onun yaralarını sarmaya fırsat bulmadan II. Dünya Savaşını kapısında bulmuştur. Acılar ve katliamlar git gide artmış, insani

duygular temelden sarsılmıştır. Sarı (2009) “Kafkaesk Anorexia” adlı eserinde 20. yüzyılı ve günümüze yansımalarını şu şekilde ifade etmektedir:

“Eski dönemlerin ferahlığı ve rahatlığı yitmiş, insanlar çağın sonu ile her anlamda bir parçalanmayla, çöküşle, iflasla yeni bir ideolojinin ve auranın içine sürüklenmişlerdir. Bu dekadans çağ ve fin de siecle’nin 1875’ten başlayınz 1950’lere dek süren 75 yılı, insanlığın yaşadığı en büyük trajedilerinin olduğu yılları kapsar. Bu dönemde kaleme alınan metinlere, bu dönemdeki akımlara, bu dönemdeki resimlere baktığımızda felaket dönemi insanlığın çektiği sıkıntıların edebiyata yansıdığını görme imkânımız olur. Bu dönem insanlarını açlığa iten ve anoraksiyaya sürükleyen, çağın koşulları ve çağın ruhudur (Zeitgeist). Bu dekadans çağ ve onun İkinci Dünya Savaşı’na sarkan dönemi insanlığın utanç zamanıdır. İnsanlık başka hiçbir zamanda bu kadar kötü ve felaket dolu bir dönem geçirmemiştir. İnsanlık başka hiçbir zamanda bu kadar düşmemiştir. Zamanın ruhunun (Zeitgeist) insan bedenine indirdiği sıkıntı ve korku, karamsarlık ve melankoli, umutsuzluk ve hüzdür. Yılgınlık, bıkkınlık, yaşama isteği, intiharlar insanlığın düştüğü ve alçaldığı bu çağlarda çokça görülür ve bir varoluş biçimi olarak gün yüzüne çıkar.” (126-127).

Sarı (2009)’nın da belirttiği gibi yirminci yüzyıl insanı hiçbir dönemde bu kadar kötü, utanç verici ve felaketlerle dolu bir dönem geçirmemiştir. Bu dönemde hayatını kaybeden insanların bilançosu tahmin edilemeyecek kadar büyük olmuştur. Taşlıcalı (2008) bize I. ve II. Dünya Savaşının bilançosunu, çekilen çileleri şu ifadelerle anlatmaktadır:

“I. Dünya Savaşı, Avrupa için bütün olarak bir felaket olmuştur. Ancak Yahudiler için daha önce hiç karşılaşılmamış kayıplar getirmiştir. Sadece her iki tarafta da asker olarak çok sayıda Yahudi’nin ölümüyle kalınmamış aynı zamanda ilk önemli savaş sahneleri Doğu Avrupa’daki yoğun Yahudi nüfusunun bulunduğu alanları kapsamıştır. Çarpışmalarda ölen sivillerden başka savaş alanlarından kaçan pek çok mülteci, açlığa ve salgın hastalıklara yenilmiştir. Savaş sonrası Macaristan, Polonya ve Ukrayna’da patlak veren göçlerde, on binlerce Yahudi ölmüş veya evsiz kalmıştır. Büyük göç 1918’den sonra da devam etmiştir; fakat Yahudiler bu kez göçmen olarak istenmemişler ve göç alan ülkeler girişlere yavaş yavaş sınırlamalar koymuşlardır. Nitekim II. Dünya Savaşı esnasında sadece Yahudiler değil, aynı zamanda engelliler, çingeneler, eşcinseller, hayat kadınları da çeşitli işkence yöntemlerine maruz bırakılmışlardır. Naziler yaşam biçimleri, yeni ideallere uymayan herkesi toplumdan atmak istiyordu. Ancak, belki de sayı olarak, en çok Yahudiler bulunduğu ve ‘öteki’ ne kadar büyükse ‘biz’ o kadar güçlenir düşüncesi yer bulduğu için Yahudiler mânevi mücadelenin mihrak noktası olarak seçilmiştir.” (41).

Taşlıca (2008)’nin belirttiği gibi savaştan başta Yahudiler olmak üzere birçok milletten insan zarar görmüştür. İnsanoğlu bu yüzyılda açlık, işkence, ölüm, parçalanmış aile yapısı, göç gibi kayıplarla karşı karşıya kalmıştır. Artık onlar için hiçbir şeyin

anlamı kalmamıştır. Babasız kalan çocuklar, bombalanan ve yağmalanan binalar, akıp giden kan seli, çekilen acılar, milyonlarca ceset, işkenceye maruz kalmış bedenler... Aslında 20. yüzyıl için sadece “Kâbil Yılı” değil aynı zamanda anlamın işkence çekerek öldüğü yıl da desek pek yanlış olmaz. Çünkü neredeyse her coğrafyadan, milletten, dinden, dilden, ırktan insan hayatını kaybetmiştir. Kısacası II. Dünya Savaşı anlamsızlığın tavan yaptığı karanlık günler olarak tarihe geçmiştir. Mee (1984) bize bu karanlık dönemin ağır bilançosunu şöyle anlatmaktadır: “Savaş Avrupa’da her açıdan büyük tahribata yol açmıştı. Her şeyden önce beş buçuk yıl süren savaşta ölen 40 milyondan fazla insanın yarısından çoğu Avrupa’da hayatlarını kaybetmişlerdi. Can kaybı açısından ilk sırada Sovyetler Birliği gelmekteydi. Sovyetlerin kaybı 20 milyon asker ve sivildi. Buna, 4.3 milyon Polonyalı, 4.2 milyon Alman, 1.7 milyon Yugoslav, 600 bin Fransız, 410 bin İtalyan, 390 bin İngiliz ve sayılan tam olarak bilinmemekle birlikte 6 milyon olarak tahmin edilen Yahudi, Çingene, Macar ve diğer halkların can kayıpları eklendiğinde ortaya korkunç bir manzara çıkmaktaydı.” (17).

Mee (1984) bu alıntıda bize 40 milyon insandan bahsetmektedir. Bir insanı öldürmenin insanlığı öldürmek anlamına geldiğini söyleyen İslam dînine göre o zaman insanlık 40 milyon kez ölmüştür. Ölen 40 milyon insanın ise yaklaşık 6 milyonunu sadece Yahudiler oluşturmaktadır. Bu acı gerçeği Rogasky (2002) de ortaya koyarak yaklaşık 6 milyon Yahudinin öldüğünü istatistiksel olarak ispatlamaktadır. (237).

II. Dünya Savaşında ölen bu Yahudilere verilen isim ise Holokost’tur. Türkçemize ‘Holokost’ olarak geçen ifadenin İngilizcesi ‘Holocaust’ Almancası ise ‘Holokaust’tur. Bu ifadeler ilgili yerlerde sürekli karşımıza çıktığından dolayı ifadeyi kelime ve anlam yönünden incelemek faydalı olacaktır. Rogasky (2002) “Holocaust” kelimesinin Yunanca’dan geldiğini, anlam olarak ateş kurbanı, ateşte yakılmış olan anlamlarına geldiğini belirtmektedir. Bugün ise bu ifadenin öldürülen ve ateşlerde yakılan 6 milyon Avrupalı Yahudi için kullanıldığını ifade etmektedir. (11). Knopp (2000) ise Holokaust ifadesini şöyle açıklamaktadır: “ Neden ‘Holokaust’ ‘k’ ile yazılmış? Çünkü ‘Holocaust’ kelimesi Amerikan İngilizcesi’nden Almanca’ya geçmiştir. Kelime aslında İngilizce’den değil aksine Yunanca’dan türemiştir. ‘Holos’ bütün demektir ve ‘kaustos’ yanmış anlamına gelmektedir. Öldürülen Avrupalı Yahudileri ifade etmekte olup, kelime anlamı olarak yanan kurbanlar anlamını taşımaktadır.” (20).

II. Dünya Savaşında yanan bu kurbanlara şahit olmuş, ailesinin çoğunu savaşta kaybetmiş, Yahudi kökenli Rus olan Barbara Rogasky (2002) kaleme aldığı eserde Yahudi düşmanlığını, Yahudilerin nasıl sürüldüğünü, ev ve iş yerlerinin nasıl yağmalandığını, mezarlarının zarar gördüğünü, Sinagogların ateşe verildiğini belirtmektedir. 12 yıl içinde neredeyse 6 milyon Yahudi'nin soğukkanlılıkla kadın-erkek, yaşlı-genç, çoluk çocuk demeden öldürüldüğünü, bunu yapanın ne bir makine ne de bir atom bombasının olduğunu, tek suçlarının ise Yahudi (Jude) olmak olduğunu (weil sie Juden waren) ifade etmektedir. (11).

Yahudilerin başına gelenler, yaşadıkları zorluklar Rogasky (2002) gibi Sarı (2009)'nın da bilimsel çalışmalarına konu olmuştur: “20. yüzyılda Hitler'in iktidara gelmesiyle Yahudilere karşı olumsuz hareketler başlatılmış, Kristal Gecedden başlayan süreç Almanya'da ve diğer yerlerdeki Yahudilerin yaşamlarını ölüm kamplarına kadar götürmüştür. Bir ceza olarak insanlara atfedilen açlık, bu dönemde iyice doruğa çıkar. Kitlelerce insanlar, Yahudiler bilinçli olarak aç bırakılırlar. Hayatlarına değer verilmediği, aşırı çalıştıkları, çok güç sarf ettikleri ama çalışmalarının karşılığını beden ve ruhen de alamadıklarından, kendilerine besin sunulmadığından dolayı postmodern dönem anoreksikleri gibi görülürler. Ranzalarda üst üste istif edilir, aç bırakılır, zamanları gelince, atıl duruma düşünce, artık bedenleri iflas etme durumuna gelince krematoryumlara, fırınlara gönderilirler.” (90).

Fırınlara gönderilen insanların olduğu bir dünyada insanlığı bitirme noktasına getiren bu savaş, çoluk çocuk, kadın erkek, yaşlı genç dememiş, herkesin dünyasına atom bombası gibi düşmüş, insanlarda telafisi zor yaralar açmıştır. Bu olumsuz tablodan en çok da tabii ki çocuklar, kadınlar ve yaşlılar zarar görmüştür. Çünkü çocuklar, kadınlar ve yaşlılar yapı gereği savaş gibi bir felaketle mücadele edebilecek güce sahip değillerdir.

Fakat onlar bu felaketle baş etmek zorunda kalmışlardır. Özellikle de çocuklar... Onlar sokakta oyun oynaması, babasının himayesi altında olması gerekirken, açlıkla, soğukla, ölümlerle, işkenceyle baş etmek zorunda kalmışlardır. Açlıktan, soğuktan ve işkenceden acı çeken bu çocuklar hayatı savaştan ibaret görmüşler, gözlerinin önünde anne ve babalarını kaybetmişlerdir. İşe yaramadıkları içinse vandallığın, sadistliğin

kurbanı olmuşlardır. Hayatta kalanlar ise bu acı tabloyu ne kadar silmeye, bastırmaya da çalışsalar bunda başarılı olamamışlardır.

Anlatmak için yaşamak gerekir. Kim o günün çocuklarının çektiklerini anlatmaya çalışırsa çalışsın tam anlamıyla bunu başardığı söylenemez. Bu yüzden onları daha iyi anlayabilmek için yaşanmış örneklerden faydalanmak, savaşı iliklerine kadar hissedenlerin ağzından savaşı dinlemek daha gerçekçi ve faydalı olacaktır. Bunun için çalışmamızın iskeletini savaşı bizzat yaşamış olan Siegfried Lenz ve onun savaştan izler taşıyan eserleri oluşturmaktadır. Bu da Siegfried Lenz'i son derece inandırıcı kılmakta, eserlerinin de geçerliliğini artırmaktadır. Siegfried Lenz gibi savaşın acı yüzüne şahitlik etmiş kişilerden biri de 16 yaşındaki Gymnasiastin Fanny Segal' dir. Segal'in yaşadıklarını Knopp (2000) bizlere şöyle aktarmaktadır: “Bir gün babam eve geldi ve anneme deniz kenarında mezar kazacaklarını anlattı. Babam bunun kendileri için olduğunu söyledi. 8 Temmuz 1941 tarihinde korktuğu başına geldi. Almanlar bizi saat 5'te Libau'ya şehre geri getirdiler. Şehrin merkezine gittik. Orada büyük bir evin içinde büyük bir salon vardı. Biz birkaç yüz kişiydik ve aniden bir emir geldi. ‘Bütün erkekler dışarı’. Babam ağlamaya başladı, beni öptü, bana saatini verdi. Sona geldiğini biliyordu. Ortalama 1000 Yahudi erkek Libau'da Alman istilasının birinci ayında infaz edildi.” (24-26).

Segal'i anlamak, yaşadığı korku ve kaygıyı tahmin etmek çok da zor olmasa gerek. Gözleri önünde babasının öldürülmesi, onda telafisi mümkün olmayan yaralar açmıştır. Açlık, susuzluk, işkence, vandallık, dekadens kol gezerken, üstüne bir de babasız kalmak. Küçük bir bedenin kaldırabileceği şeyler değildi bunlar.

Tanık olunduğu gibi savaşta öldürmeyi amaç edinen, anlamı kaybeden insan, freni patlamış, direksiyonu çıkmış bir araç hâline gelmiş, hangi yöne gideceğini, hızını ve sınırlarını da belirleyememiştir. Zamanla insan olma özelliğini kaybeden bu kişilerin yaptıklarını, bizzat kendisi yaşamış olan Auschwitz'den Fransız bir Yahudi bayan Denise Holstein şöyle aktarmaktadır: “17 yaşında idim ve medeni bir dünyadan geldim. Alman bir subay küçük çocuklara baktı ve onlardan sabun yapacaklarını söyledi. Ben dediğini anlamadım, böyle bir şeye ihtimal vermiyordum.” (Knopp 2000: 244).

Hayatın anlamına büyük darbe vurulan bu savaşta Holstein gibi, Segal gibi birçok insan zarar görmüştür. Bunlardan çoğu işkencelere maruz kalmış, sömürülmüş ve

zamanı geldiğinde ölüm çukurlarına fırlatılmışlardır. Bu insanlık dışı uygulamalara maruz kalan ve sömürülenlerden bazıları da hiç şüphesiz kadınlar olmuştur. Savaşta kadın onuru ayaklar altına alınmış, kıyafetleri için kadınlar çırıl çıplak soyularak ölüm kuyularına itilmiş, gözleri önünde çocukları öldürülmüş ya da çocuklarının gözleri önünde kendileri öldürülmüştür. Aşağıdaki resim de yaşananları bize en iyi şekilde ispatlamaktadır.

Şekil 1.1. Letonya'da Libau'daki Kumullarda 1941'in Aralık Ayında Yahudi Kadınların Ateş Edilerek Öldürülmesi (Knopp 2000: 86).

Savaş döneminde sayısız insanlık dışı uygulamalara maruz kalan kadınların sadece kıyafetlerine değil, aynı zamanda saçlarına, organlarına da göz dikilmiştir. Kadınların saçları sırf maddi çıkarlar neticesinde sıfıra vurulmuş, saçlarından da peruk yapılmıştır. Hatta o kadar ileri gidilmiş ki kadınların cinsel organları bile alınmıştır. Kısaca bu dönemde kadınların namusları, gururları ve onurları ayaklar altına alınmıştır. Yapılan bu insanlık dışı uygulamaları Auschwitz'de Yunan ve Hollandalı 350 genç bayan Yahudi'nin deneyinde görev alan Slovakyalı bayan Sylvia Friedmann şöyle aktarmaktadır: “Kadınlar her şırıngadan sonra yüksek ateş, yumurtalık yangısı ve iltihabı, güçlü ağrı ve kramplarla, sık sık da bilinç kaybıyla karşı karşıya kalırdı. Tüm kadınların tek ya da çift yumurtalıkları Berlin'e gönderilmek üzere alınırdı. Yine aynı şekilde cinsel organlarının bölümleri de Berlin'e gönderilirdi.” (Knopp 2000: 270).

Açıkça anlaşılacağı üzere her şeyin anlamını yitirme noktasına geldiği bu savaş günlerinde kadın sömürü aracı olarak kullanılmış, böylece kapitalist anlayış bir kez daha çirkin yüzünü göstermiştir. İnsanı sömürmeyi amaç edinmiş bu anlayışı savaşın hemen hemen her sahnesinde görmek mümkün olmuştur. Örneğin, insanların yaşamalarına karar verirken yaşlarına, cinsiyetlerine ve çalışabilirlik durumlarına göre

karar verilmiştir. Auschwitz-Birkenau'dan Polonyalı bayan Yahudi Ester Brunstein'in yaşanmışlık kokan ifadeleri bu yargıyı doğrular niteliktedir:

“Tutuklular cinsiyet ve yaşlarına göre ayrıldıktan sonra, 5'er kişilik sıralar hâlinde beklerlerdi. Sonra kamp doktorunun önüne getirilirlerdi. Bunlara sessizce sola ya da sağa gitmeleri konusunda el hareketiyle işaret edilirdi. Ester Brunstein, Auschwitz rampasında ailesiyle birlikte ayakta beklerken 16 yaşındaydı. Ve sonra hepimize soruldu: ‘Kaç yaş, kaç yaş?’ Hatırladım ve söyledim: ‘18’. Yanımda annem vardı. O da ‘44’ dedi. Sonra o bir kenara çekildi, ben bir kenara çekildim. Ona gitmek istedim, fakat geri itildim. Bu annemi son görmemdi. Ölümüne ya da yaşama karar verilmesi için sadece birkaç saniye vardı. Kamp doktoru çalışabilecek durumda olanları sağ tarafa, yaşlı, güçsüz, hasta ve 15 yaş altı çocukları anneleri ile birlikte sol tarafa gönderiyordu. Seçme işlemi çok zaman alıyordu. Ve cellat çok yoruluyordu, bu yüzden geri kalan kurbanlar sadece tek bir yere, sola, ölüme gönderiliyordu.” (Knopp 2000: 243-244).

İnsanların kanını emen ve insanları her türlü tüketmeyi amaç edinmiş bu zihniyet insanların neyi var neyi yok hepsini elinden almıştır. İnsanların altın olan dişleri bile sökülmüş, altın yüzükleri çıkartılmış ve bunlar eritilerek tekrar külçe altına dönüştürülmüştür. İnsanların çantaları, kıyafetleri, saatleri, ayakkabıları ve değerli eşyaları elinden alınmıştır. Moses Schulstein'in ayakkabı yığınlarını konu aldığı “Bir dağ gördüm” (Ich sah einen Berg) adlı şiirinden yapılan alıntı yaşanan acı tabloyu gözler önüne sermektedir:

Bizler ayakkabılarız, bizler son tanıklarız.
Bizler dedelerin ve torunların ayakkabılarımız.
Prag'dan, Paris'ten, Amsterdam'dan.
Sadece kumaştan ve deriden yapıldığımız
etten ve kemikten yapılmadığımız için,
o cehennem ateşinden kurtulduk.

Şekil 1.2. Ölen Yahudilere Ait Ayakkabılar (Knopp 2000: 358).

Bu dönemde sırf ayakkabı oldukları için cehennem ateşinden kurtulan ayakkabıların olduğu bir dünyada insan bu ayakkabılar kadar şanslı ve değerli olamamıştır. Bu insanlar kanına kadar emilip, neyi var neyi yok elinden alınıp, ölmeden cehennemi yaşamak zorunda kalmışlardır. İnsanları sömürmeyi amaç edinmiş bu anlayış insanları köle gibi kullandıktan sonra, bir ayakkabı kadar değeri yokmuşçasına ölüme itmiştir.

Savaşın insanı düşürdüğü korkunç hengâmeyi anlamak için aslında sadece savaştan kalan görüntülere bakmak bile yeterlidir. Milyonlarca insanın ölmesiyle biten anlam tüm resim karelerinde mevcuttur. Arabalarla taşınan cesetler, meydanlarda yakılan insanlar, gaz odalarında zehirlenen insanlar, sabun yapılan çocuklar, aç bırakılıp ölesiyeye çalıştırılan insanlar, organları sökülenler, krematoryumlarda yakılanlar...

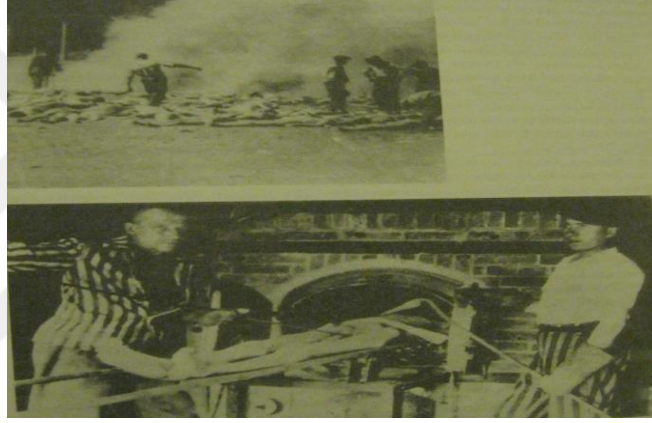
Bu cehennem ortamında insanlar için anlamlı olan tek şey ise hayatta kalabilmek olmuştur. Maalesef çoğu insan hayatta kalmayı başaramamış, başaranlar ise yaşanan acı günleri hafızalarından bir türlü silememiştir. Hafızalardan silinemeyen bu sahneler ise görgü tanıkları aracılığıyla günümüze kadar aktarılmıştır. Bu görgü tanıklarından biri olan Borislav'dan Ukraynalı Yahudi bayan Irene Horowitz yaşadıklarını bize şöyle anlatmaktadır: “Almanlar şehrimize girdiler, fakat kısa bir süre kaldılar, yaklaşık bir hafta. Bu hafta içinde bizi bekleyen her şeyi tattık. Erkeklerimizin çoğu tutuklandı ve yemeksiz, susuz bırakılarak Sinagoglara dolduruldu. Hatta komşu şehirde Sinagoglar içindekilerle birlikte yakıldı.” (Knopp 2000: 30).

Irene Horowitz gibi katliamlara tanık olup hafızasından silemeyen kişilerden biri de o zamanlar 22 yaşında olan Polonyalı Jaroslawa'dır. Jaroslawa'nın tanık oldukları da unutulup hafızalardan silinebilecek türden değildir: “Janowska caddelerinde Yahudileri topladılar. Onlara hapishanedeki cesetleri taşıttılar. Caddede onları dövdüler. Hepsine tanık oldum. Korkunç bir Yahudi kıyımı vardı. Sabahın alaca karanlığında geldiler, insanları evlerinden sürdüler. En kötüsü de çocukların öldürülmesiydi. Her şey tamamen korkunçtu. Tüm şehirde ölüm ve kokuşma vardı. Caddeye sürüklenen insanların çığlıkları duyuluyordu. Oturduğum yerde bir Yahudi aileyi alıp götürdüler, çocukların ağlamaları, bir kadının feryadı duyuluyordu.” (Knopp 2000: 61).

Ukrayna'daki toplu katliamın şahidi olan Alman ordusunun eski bir subayı olan Ulrich Gunzert'in söyledikleri de şimdiye kadar söylenenlerle çelişmemektedir:

“Kadınlar çığlık atıyorlardı, merhamet istercesine kıyafetlerini parçalıyorlardı. Ve çocuklar da ağlamaya, bağırmaya başladı. Sonra aniden annelerini yanlarında ölü buldular. Sonra kendileri de öldürüldü. Peşine hayatta kalanlar askerler tarafından başlarına silahla ateş edilerek öldürüldüler.” (Knopp 2000: 52).

İnsanların yaşarken öldükleri bu savaş ortamında, insanlık tam anlamıyla ortadan kalkmış, insanlar sadece et ve kemik yığınlarından ibaret görülmüştür. Bir insanın başka bir insana ne kadar kötülük yapabileceğine gözleriyle tanık olan dönem insanları kendi sessiz çığlıklarında boğulmuşlardır. İnsanlığın ayaklar altına alındığı, sokaklarda diri diri yakıldığı, fırınlara gönderildiği manzarayı yansıtan aşağıdaki resim ise yaşananları, sessiz çığlıkları tüm çıplaklığıyla ortaya koymaktadır.

Şekil 1.3. Sokaklarda ve Krematoryumlarda Yakılan İnsanlar (Knopp 2000: 247).

II. Dünya Savaşı insanların çektiği acıları anlayabilmek için, yaşananları tüm çıplaklığıyla ortaya koymak gerekir. Ancak bu şekilde insanca yaşamamanın, kardeşliğin, barışın ve anlamlı bir hayatın önemi anlaşılabilir. Örneğin, herkesin yakından tanıdığı Auschwitz kampı doktoru Mengele'nin yaptığı insanlık dışı uygulamaları, insanlığını kaybetmiş ve hayatın anlamını kavrayamamış bir insanın neler yapabileceğini, insanlığa ne kadar zarar verebileceği gerçeğini ortaya koymaktadır. Erdoğan (2008) Mengele'nin insanoğluna çektirdiği acıları şöyle gün yüzüne çıkarmaktadır:

“Yaklaşık 1,5 milyon insanın katledildiği Auschwitz kampının doktoru Mengele, insanlar üzerinde farklı deneylerde bulunmuştur. Mengele kamp tutsakları arasından seçtiği kobaylar üzerinde, insan vücudunun acıya ve soğuğa ne kadar dayanabildiğini anlamak için, soğuk kış gününde buz dolu sulara zorla sokulup bekletilen insanların, donmadan önce kaç dakika yaşayabildikleri test edilmiştir. Bundan başka, denekler üzerinde hiçbir anestezi yapmadan insanların kollarını, bacaklarını veya midelerini canlı canlı kestiği bilinmektedir. Hatta

Mengele o kadar ileri gitmiş ki, kamptaki ikizlerin kanını birbirine enjekte etmiş, göz renklerinin değiştirilip değiştirilemeyeceğini ölçmek için de mavi mürekkep enjekte etmiştir.” (61).

Mengele'nin insanlığa çektirdiği bu acılar her ne kadar canilikte son nokta olarak görülse de hiçbir zaman bu acıların ardı arkası kesilmemiştir. İnsanlığın çektiği acılar sadece II. Dünya Savaşı ile sınırlı kalmamış, sırf birileri daha zengin ve daha güçlü olsun diye dünyanın birçok yerinde ve pek çok zaman diliminde insani değerler ayaklar altına alınmış, acının dîni, dili, ırkı, rengi hep aynı olmuştur. Örneğin, Erdoğan (2008) yaptığı araştırmasında bu acı gerçeği şöyle ortaya koymaktadır:

İspanyolların Orta Amerika yerlilerini asarak, yakarak işkence yapması, insanları yemeleri, Fransızların Cezayir'de yaptıkları katliamlar, İngilizlerin ve Amerikalıların dünyanın çeşitli bölgelerinde yaptıkları katliamlar, yine aynı ülkelerin Dresden'de sivil halkı yangın bombalarıyla yakmaları, Yunan-Rum ittifakının Kıbrıs'ta Türkleri diri diri mezara gömerek, işkence edip kurşuna dizmeleri ve tecavüz etmeleri, Almanların Yahudi ve Çingelere, Afrika'da Hererolar ve Namaları kurşuna dizmeleri, yakmaları, zehirli gazlarla öldürmeleri, Amerika kıtasının keşfinden sonra İspanyolların altın elde etme amacıyla kıtaya saldırmaları, oradaki yerlileri köleleştirmeleri, çocukları köpeklere yem yapmaları, insanları şişe geçirip kızartma yapmaları, insanları kaynar kazanlara atmaları insanlığın utanç tablolarındandır. Diğer taraftan Londra'daki İngiliz Hükümetinin, Avustralya'yı sömürgeleştirmek için insanları tek tek avlamaları, öldürdükleri insanların kellelerini kesip torbalara koymaları insanoğlunun ne kadar canavarlaşabileceğini göstermektedir. Yine İngilizlerin Tasmanya'yı sömürgeleştirmesi esnasında yerlilerin çoğalmasını engellemek için yöre halkının erkeklerinin cinsel organlarını kesmesi, kadınlara tecavüz edip öldürmeleri ve cesetleri yakmaları sömürgeci anlayışın çirkin yüzünü göstermektedir.

Daha önce söylenildiği gibi yaşanan insanlık dışı tablolarla sadece ülkeler, coğrafyalar, tarihler, sebepler, amaçlar ve kişiler değişmiştir. Ve bir de “anlam”. Anlam, kimine göre para ve altın, kimine göre sömürmek, kimine göre öldürmek olurken, kimine göre de hayatta kalmak, insanca yaşayabilmek olmuştur.

İnsanoğlunun anlam arayışı yolculuğunda günümüze gelindiğinde aslında pek de bir şeyin değiştiği söylenemez. Maalesef dünyanın birçok yerinde menfaatler doğrultusunda sömürge faaliyetleri, savaşlar, işkenceler, idamlar, çocuk katliamları vb. insanlık dışı manzaralar hâla devam etmektedir. Savaşların bugün de devam etmesi gösteriyor ki Kâbil ile Hâbil'in başlattığı kin ve nefret tohumları saçaklanmış, budaklanmış ve zaman içerisinde evrenin kuzeyinden güneyine, doğusundan batısına her yere yayılmıştır. Dünyanın bu denli kirlenmesinde ve insani duyguların

kaybolmasında herkesin belli ölçülerde parmağı vardır. İşin acı tarafı da yaşanan bunca savaşlara, katliamlara insanların seyirci kalmasıdır. Bu katliamlara seyirci kalan, “Bana dokunmayan yılan bin yıl yaşasın.” diye düşünen bu zihniyet git gide yayılmış, insanlık kazdığı egoizm çukurunda boğulmaya başlamıştır.

Bu egoizm çukurundan çıkış kapısını, insanların renk, dil, din ve ırk ayrımı gözetmeksizin değerli olduğu gerçeğini Hz. Muhammed (s.a.v.) şu olayla ortaya koymaktadır: Bir gün Hz. Muhammed (s.a.v.) arkadaşları ile oturmuş sohbet ederken uzaktan bir cenazenin yaklaştığını görürler. Hz. Peygamber (s.a.v) ayağa kalkar. Arkadaşlarından biri: “Ya Resulullah, O bir Yahudi...” der. Hz. Muhammed (a.s), O’na döner ve : “... ama **Önce İnsan!**” der. Evet görüldüğü gibi işin özü, insana değer vermekten, insanları diline, dînine, ırkına, cinsiyetine, mülküne göre sınıflandırmamaktan, onları sömürmemekten geçiyor.

Hayatın anlamını oluşturan bu değerlere önem verildiği takdirde insanlık tarihi hırsın, rekabetin, sömürgeciliğin ve faşizmin kurbanı olan Fanny Segal, Denise Holstein, Ester Brunstein, Barbara Rogasky ve Irene Horowitz gibi kişilerin yaşadıklarına bir daha tanık olmayacak; kaygıların, korkuların, karamsarlığın ve umutsuzluğun kurbanı olmayacaktır.

Bu amaç doğrultusunda eserler ortaya koyan savaş dönemi sonrası Alman edebiyatı yazarlarından olan Siegfried Lenz bizzat kendisinin yaşadığı, 13 yaşında denizci olarak katıldığı, sonrasında İngilizlere esir düştüğü II. Dünya Savaşını, insanların yaşadığı kayıpları, korkuları, kaygıları, sömürgeci ve ayrıştıracı zihniyeti, kin ve nefret tohumları ekenleri şiddetle eleştirmekte, ortaya koyduğu romanlarda, öykülerde, oyunlarda, makalelerde barışın, sevginin, insani değerlerin, vicdanlı olmanın, özgürlüğün önemini ifade etmektedir. Bunları kendine görev bilen Lenz yaşamı boyunca daha anlamlı ve barışçıl bir dünya için çok büyük çabalar harcamış, ölümünden sonra kendisini gelecek nesillere unutturmayacak eserler üretmiştir. Bu eserlerin neredeyse tamamına yakını, savaş, ölüm, açlık, sefalet, vatan, aile, sevgi, görev, vicdan gibi kavramlar oluşturmuştur. Çünkü Lenz de savaştan sağ çıkmayı başaranlar gibi yaşadıklarını, tanık olduklarını bir türlü hafızasından silememiş, yaşanan utanç verici sahneleri insanlık ibret alsın diye sürekli dile getirmiştir.

İnsanlığa ibret olmasını istediği bu konuları Lenz “Ekmek ve Oyunlar (Brot und Spiele)”, “Almanca Dersi (Deutschstunde)”, “Vatan Müzesi (Heimatismuseum)”, “Kayıp Eşya Bürosu (Fundbüro)”, “Saygı Duruşu (Schweigeminute)”, “Kayıp (Der Verlust)” adlı romanlarıyla, “Koşucu (Läufer)”, “Zor Matem (Schwierige Trauer)”, “Fener Gemisi” (Das Feuerschiff)”, “Bir Savaş Sonu (Ein Kriegsende)”, “Vazgeçiş (Der Verzicht)” adlı öykülerinde tüm çıplaklığıyla ortaya koymuştur. Lenz bu öykü ve romanlarında savaşa karşı barışın yanında durmuş, özgürlüğün önemine vurgu yapmış, diktatörlüğe ve faşizme karşı kararlı bir duruş sergilemiş, insani ve vicdâni boyutu olmayan emirleri sorgusuzca yerine getiren görevlileri, tarihe, kültüre ve insanlığa zarar verenleri, bencillik yapıp düşmanlık tohumları ekenleri daima eleştirmiştir. Bunların yerine ise insanları ve toplumları anlamlı ve mutlu bir hayata götürecektir olan dostluğa, samimi ilişkilere, aileye, aşka, adalete, politikaya, edebiyata ve yardımlaşmaya değer vererek tüm yaşadığı olumsuz deneyimlere rağmen yaşama ‘Evet’ demiştir. Yaşama ‘Evet’ diyerek umutsuzluk kapılarını kapatan Lenz anlamlı bir hayatın kapılarını aralamaya çalışanlara çok değerli bir anahtar vermiştir.

Bu tür anahtarlar anlamlı ve mutlu bir hayatın peşine düşenler için her zaman hayati bir önem taşımıştır. Bu hayati önemin farkına varanlardan biri de hiç şüphesiz Avusturyalı nörolog-psikolog Viktor Emil Frankl olmuştur. Hayatın anlamı konusunda Viktor Emil Frankl’a ve onun geliştirdiği “Logoterapi” kuramına değinmek çalışmamıza son derece pozitif bir katkıda bulunacaktır. Viktor Emil Frankl’ı kısaca tanımak gerekirse Fabri ve Lukas (1995) bizlere bu konuda yardımcı olacaktır: “Viktor Emil Frankl, 26 Mart 1905’te Viyana’da Yahudi bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Annesi Prag’ın ileri gelenlerinden; babası ise Kuzey Marovyalı zanaatkâr bir ailedendir. Frankl, geçim zorlukları nedeniyle Viyana’da sürdürdüğü tıp öğretimine son vermek zorunda kalan babasının gerçekleşmeyen bu arzusunu, hayatının en büyük hedefi edinmişti.” (175).

Hayatı boyunca kendisine sürekli yeni hedefler koyan Frankl’ın anlam arayışı girişimi erken yaşlarda başlamıştır. Dört yaşları sırasında bir akşam uyumak üzereyken küçük Viktor herkes gibi bir gün kendisinin de öleceği fikriyle ansızın irkildiğinden bahseder. Yaşadığı bu olay kendisinde ölüm korkusundan çok hayatın anlamını sorgulamaya neden olur. Ölümle birlikte yok olunup olunmayacağı sorusu aklını kurcalamaya başlar. Bu soru da kendisini en çok II. Dünya Savaşı esnasında esir

düştüğü toplama kamplarında meşgul eder. Kamplara kendisiyle birlikte karısı, annesi, babası ve kardeşi de nakledilir. Kız kardeşi dışındakiler ise gaz odalarında zehirlenerek ölüme gönderilir. Bunu 1946 yılında Viyana'ya döndüğünde öğrenir. Savaşın acı yüzüne tam anlamıyla şahitlik eden Frankl yaşanan tüm olumsuzlukları, acı olayları bize şu cümlelerle aktarmaktadır: “Bir deri bir kemik kalmış olan hastalar, iki tekerlekli arabaların üzerine bir eşya gibi fırlatılıp atılıyordu; bu arabalar da tutuklular tarafından bir sonraki kampa kadar çoğu kez kar fırtınasında, kilometrelerce çekiliyordu. Hastalardan birisi araba ayrılmadan önce ölse bile arabaya yükleniyordu. Listenin tam olması gerekiyordu. Önemli olan tek şey listeydi. İnsan, kelimenin tam anlamıyla bir numara olup çıkıyordu; canlı veya ölü olmasının bir önemi yoktu. Numaranın arkasında olan şey, yaşam, kader, tarih, söz konusu olan insanın adı, çok daha önemsizdi.” (Frankl 2013: 67-68).

Akılalmaz işkencelere şahitlik etmiş olan Frankl her şeye rağmen ayakta kalmayı, hayata tutunmayı başarabilmiştir. Bunu hayata yüklediği anlam sayesinde gerçekleştirmiştir. Çünkü o hedeflerini, hayallerini, umudunu ve inancını asla kaybetmemiştir. Tüm olumsuzluklara rağmen pozitif düşünmeye çalışmış, böylece sorunların üzerinden daha kolay bir şekilde gelebilmiştir. Onun penceresinden yaşama bakmak gerekirse: “Yaşamak acı çekmektir, yaşamı sürdürmek, çekilen bu acıda bir anlam bulmaktır. Eğer yaşamda bir anlam varsa, acıda ve ölümdede bir amaç olmalıdır. Ama hiç kimse bir başkasına bu amacın ne olduğunu söyleyemez. Herkes bunu kendi başına bulmak ve bulduğu yanıtın öngördüğü sorumluluğu üstlenmek zorundadır. Kişi bunu başarabildiği takdirde, onur kırıcı bütün rezilliklere karşın gelişimini sürdürecektir. Frankl, Nietzsche'nin şu sözünü anmayı çok sever: ‘Yaşamak için bir **neden**'i olan kişi hemen her **nasıl**'a dayanabilir.’ ” (Frankl 2013: 9-10).

Frankl'a göre yaşam; sorunlara doğru çözümler bulmak ve her birey için, kesintisiz olarak koyduğu görevleri yerine getirme sorumluluğunu üstlenmek anlamına gelir. Bunu bilen Frankl acı olaylar karşısında pes etmemiş, tinsel (mânevi) yönden güçlü kalmış ve kamptan serbest bırakılarak özgürlüğüne kavuşmuştur. Acı çekmenin insanı kamçıldığını, olgunlaştırdığını bilen Frankl sergilediği yaşam, varoluş mücadelesiyle insanlığa önemli mesajlar vermiştir. Frankl (2013)'ın bu doğrultuda yaptığı alıntılar oldukça anlamlıdır: Rilke'nin söylemiyle; ‘**Wie viel ist aufzuleiden!**’ (Bitirilecek ne kadar çok acı var!). (94), Nietzsche'nin deyimiyile; ‘**Was mich nicht**

umbringt, macht mich starker! (Beni ldrmeyen Şey, beni daha da gcl kılar.). (97).

Karşılaşabileceği zorluklardan, acılardan ve taŐıdđđ korkulardan çekinmeyen Frankl savaş bittikten sonra ise insanlar problemleriyle daha kolay başa çıkabilsin, mutlu olsunlar ve anlamlı bir hayata sahip olsunlar diye Logoterapi Kuramını geliştirmiştir. Adını Yunanca bir kelime olan Logos'tan (Anlam) alan Logoterapi (Logotherapie) anlamı merkeze alan, anlam kazandırma yöntemini kullanarak tedavi eden, psikoterapik bir yaklaŐımdır. Logoterapi hastaya kendi yaŐamından anlam bulmasını sağlayan analitik bir süreçtir. Lngle (1988) bu süreci Şu Şekilde tanımlamaktadır: “Logoterapi için ‘Anlam’ (Logos, Sinn) kavramı insan görüşünde merkezi bir konuma sahip bulunmakla beraber bu Anlam'ın bütünlüğü içerisinde yer alan bazı özel kavramlar da söz konusudur. Bunlar: Varlık, Varoluş (Dasein= Existenz), Değerler (Werte), Tercih, Karar (Entscheidung), zgrlk (Freiheit), Sorumluluk (Verantwortung), Vicdan (Gewissen), Güven (Vertrauen) ve Geçicilik (Vergnglichkeit). Burada sıralanan kavramlar, ‘Anlam’ (Sinn= Logos) kavramı bünyesinde birleŐir ve bütünleŐir. Anlama yüklediği bu olumlu muhtevadan ötürü Logoterapi, ‘anlam merkezliliği’ (Sinnzentriet) yanında ‘yeniden insanileŐtirici’ (Rehumanisiert) bir psikoterapi ekolu olarak tanımlanır.” (21).

Birçok kavramı içerisinde barındıran Logoterapi'ye göre insanlar yaşamın anlamını ancak 3 yolla elde edebilir. Bunlardan birincisi; üretken olup bir eser, ürün ortaya koyarak, ikincisi; çevreyle etkileŐimde bulunup sosyalleŐmek ve var olan her Şeyi sevmek, ncs ise yaşanılan acılardan anlam çıkarabilmektir. Frankl'a göre; hiçbir insan ve hiçbir kader kar taneleri gibi, bir başka insanla ya da kaderle asla kıyaslanamaz. Ona göre dünyada kişinin en kötü Şartlarda bile yaşamını sürdürmesine, hayatın bir anlamı olduğu duygusu kadar hiçbir Şey yardımcı olamaz. İnsanın gerçekte ihtiyaç duyduğu Şey gerilimsiz bir hayat değil, daha çok, uğrunda çaba göstermeye değer bir hedef, zgrce seçilen bir amaç için uđraŐmak ve mücadele etmektir.

Logoterapi üretmeyi, iyimserliği, mizahı, mneviyatı, sosyalleşmeyi, sorumlulukları yerine getirmeyi ve pes etmemeyi savunurken, karamsarlığa asla bünyesinde yer vermez. Çünkü Frankl (2013)'a göre:

“Karamsar kişi, her gün bir sayfasını kopardığı duvar takviminin geçen her gnle biraz daha inceldiğini, korku ve hüzünle gözleyen bir insana benzer. Öte yandan yaşamın sorunlarına etkin bir şekilde saldıran insan, her gün takviminden bir yaprak koparan, ancak bunları arkalarına birkaç günlük notu aldıktan sonra öncekilerle birlikte düzenli ve özenli bir şekilde dosyalayıp saklayan bir insana benzer. Bu notlarda oluşan zenginliği, dolu dolu yaşamı, gurur ve sevine düşünebilir.” (135-136).

Frankl’a göre insan yukarıda bahsedilen karamsar kişi gibi olmamalı, onun yerine geçmişiyle geleceği arasında sağlam köprüler kuran iyimser kişi gibi olmalıdır. Tabii ki bu iyimser ruh hâli ise Logoterapi’ye göre ancak amaçlarla ve anlamlarla dolu bir hayata sahip olmakla elde edilebilir. Frankl (2013) bu gerçeği bilimsel verilerle de desteklemektedir:

“Fransa’da birkaç yıl önce bir kamuoyu araştırması yapılmıştı. Bu araştırmaya göre insanların yüzde 89’u, insanın, uğruna yaşayacağı ‘bir şeye’ ihtiyaç duyduğunu kabul etmişti. Buna ek olarak, araştırmaya katılanların yüzde 61’i, yaşamlarında, uğruna ölmeye bile hazır oldukları bir şey ya da bir insan bulunduğu yolunda sözler söylemiştir. Bu araştırmayı Viyana’daki hastane bölümünde hem hastalara hem de personele uyguladım; elde edilen sonuç, Fransa’da taranan binlerce insandan alınan sonuçla pratik anlamda aynıydı, aradaki tek fark, sadece yüzde 2’lik bir farktı. Bir başka istatiksels araştırmada kırk sekiz üniversitede, 7948 ğrenci üzerinde, John Hopkins niversitesinden sosyal bilimciler tarafından yrtlmştir. Hazırladıkları n rapor, Ulusal Ruh Sağlığı Enstitüsü adına yapılan iki yıllık bir araştırmanın bir parçasıdır. Kendileri için neyin ‘ok önemli’ olduğu sorulduğunda, öğrencilerin yüzde 16’sı ‘ok para kazanmak’, buna karşılık yüzde 78’i ‘‘yaşamımda bir amaç ve anlam bulmak’’ şikkını işaretlemiştir.” (113-114).

Bilimsel verilerin de ispatladığı gibi anlam ve amaç insanı canlı tutan etmenler arasındadır. Zaten Frankl’ı zor şartlar altından hayata bağlayan g her şeyde bir amaç ve anlam olduğu inancıdır. Frankl bunu da Tanrı ile kurduğu sıkı bağa borçludur. Dnine bağlı bir ailede büyüyen Frankl insanla Tanrı arasındaki bağın güçlendirilmesi taraftarıdır. Çünkü ona göre insan varoluşsal bir boşluktadır ve bu boşluktan yine kendi çabasıyla, hayata yüklediği anlamla kurtulabilecektir.

Frankl da çalışmamızda ifade edildiği gibi günümüz insanının varoluşsal bir boşlukta olduğunu, bir amaç etrafında gdlenemediğini, boşunalık ve anlamsızlık tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu itiraf etmektedir. (Frankl 1999: 92-93). Frankl (2000) günümüz modern insanının tam anlamıyla neyi istediğini bilmediğini, bunun da ruhunda bir boşluk duygusu oluşturduğunu, uğruna yaşayacak hedeflere ihtiyaı olduğunu dile getirmektedir. (110-113).

Varoluşsal boşluğu amaçsızlığa, hedefsizliğe, boş vermişliğe bağlayan Frankl maddenin, araçların, statünün ve paranın insanı gerçek mutluluğa, anlama taşıyamayacağını ifade etmektedir. Ona göre hayat, hedefler, amaçlar ve bunlarla birlikte gelen anlamlarla birlikte yaşamaya değerdir. Zaten kendisini yaşama bağlayan, Auschwitz ve Dachau gibi ölüm kamplarından sağ olarak kurtulmasını sağlayan şey hayatın bir anlamı olduğu inancıdır.

Logoterapi'yi kısaca özetlemek gerekirse logoterapi anlamı ve bu anlamı oluşturan amacı, sorumluluğu, üretmeyi, mizahı, iyimserliği, motivasyonu, özgürlüğü, vicdanı, mâneviyatı ön planda tutar; buna karşın amaçsızlığı, ümitsizliği, karamsarlığı, boş vermişliği reddeder. Sorunlardan kaçmayı değil, aksine sorunların üzerine gitmeyi savunur. Frankl'ın savunduğu bu düşünceler, varoluşsal boşluğa düşmüş günümüz insanı için tam bir rehber, bir ilaç niteliği taşımaktadır.

Varoluşsal boşluktan çıkış yollarının arandığı 21. yüzyılda çoğu insanın varoluşsal boşluğa düşmesinin başlıca sebeplerini kısaca özetlemek gerekirse bunda yüzyıllardır süregelen savaşların, sanayi devrimiyle hızlanan sömürgecilik faaliyetlerinin, milliyetçi ve ırkçı yaklaşımların, kapitalizmin ve materyalizmin, insani değerlerin yitirilmesinin oldukça fazla etkisi olmuştur. İnsanlığın mutluluğuna kasteden, anlamlı ve huzurlu bir yaşam sürmelerini engelleyen bu olumsuz gelişmeler, toplumlarda birçok köklü değişikliklere neden olmuş, günümüz insanı pek çok problemlerle karşılaşmıştır. Karşılaşılan bu problemlerden en büyüklerine değinmek gerekirse bunlardan biri hiç şüphesiz insanların her geçen gün biraz daha yalnızlaşması ve kabuğuna çekilmesidir.

İnsanoğlu sosyal bir varlık olmasının gereği olarak yalnızlığı sevmez ve yalnızlık doğasına aykırıdır. Bu yüzden de insanoğlu çok eski zamanlardan beri topluluklar hâlinde yaşamayı daha çok tercih etmiştir. Fakat bugünkü gelinen noktada insanlar topluluklar ve kalabalıklar içinde yapayalnız kalmıştır. Trajikomik bir duruma düşen modern insan an itibarıyla düştüğü bu yalnızlık çukurundan çıkmanın yollarını aramaktadır.

Yalnızlık kavramını biraz açacak olursak insanın kabuğuna çekilmesi, kapılarını dış dünyaya kapatması, çevre ile araya mesafe koyması, kendisini dinlemesi olarak tanımlanabilir. Rook, yalnızlığı “bireyin diğerleri tarafından anlaşılmadığı, onlara yabancı kaldığı ya da onlar tarafından reddedildiği ve özellikle sosyal bütünleşme

duygusu ile duygusal yakınlık kurmak için uygun sosyal ilişkilerin yokluğu durumunda yaşanan, süregelen duygusal zorlanma/rahatsızlık hâli olarak tanımlamıştır.” (akt. Mc Whirter 1990: 418).

Gün (2006) ise yaptığı anket uygulamasıyla deneklerin verdiği cevaplar doğrultusunda yalnızlığın tanımıyla ilgili şu verileri elde etmiştir: “Deneklerin ‘sizce yalnızlık nedir?’ sorusuna verdikleri en çok cevap: boşluk ve kötü bir durum, 2. sırada kimsesizlik, 3. sırada arkadaşsızlık, 4.sırada dinlenmek, 5. sırada bilmiyorum, 6. sırada karanlık, 7. sırada iletişimsizlik, kalabalığa rağmen yalnızlık, zor bir durum, 8. sırada anlaşılmamak, bunalım, sevenlerinden mahrum olmak, 9. sırada çaresizlik, uyumak, her şeyin bitmesi ve 10. sırada da insana uygun değil ve gereksiz bir şey cevabı bulunmaktadır.” (45).

Gün (2006)’ün yalnızlıkla ilgili bulgularına baktığımızda yalnızlığın insan psikolojisi üzerindeki negatif etkilerini görmek mümkündür. İnsanoğlunun ruh dünyasına darbe vuran bu yalnızlık duygusuna kapılanlara baktığımızda ise genellikle içe kapanık, umutsuz, karamsar, yaşam sevinci olmayan kişiler olduğunu görürüz.

İnsanoğlunun doğasına aykırı olan bu duygu maalesef hayatın her döneminde karşımıza çıkabilmektedir. Bu duyguyla baş edilebilmesi için de bazı tedbirler alınması ve gelişim dönemlerinin başarılı bir şekilde atlatılması gerekir. Örneğin, bilimsel veriler doğrultusunda kişilik gelişiminin 0-6 yaş arasında temellerinin atıldığı varsayılırsa, bu dönemde anne ve babaların çocuklarıyla yakından ilgilenmeleri hayâti önem taşımaktadır. Çünkü ailede ilgi ve birliktelik gören çocuklar daha mutlu, üretken ve sosyal olurken, görmeyenler daha mutsuz, içe kapanık, yalnız, karamsar, öfkeli ve saldırgan olabilmektedir. Bu yüzden sağlıklı bireyler, sağlıklı toplumlar yetiştirmek isteniyorsa işe ilk önce bebeklerden ve çocuklardan başlamak gerekir.

Ergenlik dönemine gelindiğinde ise yavaş yavaş fiziksel, biyolojik, hormonal, nöral, cinsel, bilişsel, sosyal ve kişilik gelişimleri ivme kazandığı için ergenler yoğun ve sık bir şekilde yalnızlık riski altına girebilmektedir. Ergenler bu dönemi başarılı bir şekilde atlatamazsa, kendisiyle, ailesiyle ve çevresiyle ters düşebilir, çatışma yaşayabilir, kendini yalnızlığın kollarına bırakarak dünyaya küsebilir ve hayatın anlamını gerçek manada yakalayamayabilir. Hayatını sağlam temeller üzerine oturtamayan bu gençler daha fazla probleme gömülerek hayata karşı olumsuz

düşünceler besleyebilir, zararlı arkadaşlıklar kurabilir, illegal gruplara katılabilir, uyuşturucu maddeler kullanabilir, daha da ileri gidilirse intihar seçeneğini bile tercih edebilir. Bu süreçte daha önceki dönemlerde olduğu gibi ergenlerle sevgi, saygı ve güvene dayalı bir etkileşim kurulmalı, onlara değer verilmeli, onlarla empati kurulmalı, mânevi yaşamları, gelişim özellikleri desteklenmeli, özellikle bu dönemde ergenler başkalarıyla karşılaştırılmamalı, başarılı ve mutlu bir kişilik oluşturmalarına özellikle ebeveynler ve öğretmenler tarafından yardımcı olunmalı, asla ve asla yalnızlığa terk edilmemelidir, aksi takdirde yalnızlık ergenlerin kaderleri değil, kaçınılmaz sonları olacaktır.

Günümüzde yalnızlığın bireyleri sarmaladığı diğer bir dönem ise yetişkinlik dönemidir. Hayata atılan yetişkinler için artık dünya farklı dönmekte, yetişkinlerin sorumlulukları giderek artmaktadır. Sorumlulukların giderek arttığı bu dönemi Köylü (2004) şöyle ifade etmektedir: “Yetişkinlerin, meslek sahibi olma, aile kurma, çocuk yetiştirme, uygun sosyal bir grup bulma, vatandaşlık görevlerini yerine getirme gibi birden çok görevleri vardır.” (60). Bu görevleri başarıyla yerine getiren yetişkinler daha sosyal bir yaşama sahip olabilmekte, toplumla daha barışçıl bir şekilde yaşayabilmektedir. Görev ve sorumluluklarını başarıyla yerine getiremeyenler ise getirenlere göre daha az sosyal olmakta ve kabuğuna çekilmek zorunda kalmaktadır.

İnsanoğlunun yalnızlık tehlikesiyle karşılaşabileceği dönemlerden sonuncusu da yaşlılık dönemidir. Bu dönemde yaşlılar yalnızlığı iliklerine kadar hissetmektedirler. Bu dönemde dünyalık hırslar etkisini kaybetmiş, yaşlı bireyler kendisiyle, benliğiyle, çevresiyle, o zamana kadar ürettikleriyle, geçmişiyile sıkı bir hesaplaşmanın içerisine girmiştir. Bu hesaplaşmadan başarıyla çıkanlar daha pozitif ve mutlu olurken, başarısız çıkanlar yalnız, içe kapanık ve mutsuz olmuşlardır.

Peki hayatın her döneminde karşımıza çıkması oldukça muhtemel olan, günümüzde her geçen gün artan yalnızlık tehlikesinin nedenleri nelerdir? Bowman (1955) yalnızlığın artmasının nedenleri olarak üç faktörden bahseder. Bunlardan birincisi; birincil gruplar arasındaki ilişkilerin azalması, ikincisi; aile yapısının değişmesi, üçüncüsü ise sosyal yapının değişmesidir. (194).

Bowman'ın da dediği gibi yaşanan değişimler modern toplumların, modern insanın kaderini çizmiş, yalnızlığı kaçınılmaz kılmıştır. Yalnızlığı doğuran diğer

nedenlere baktığımızda da genel olarak kapitalizmin bireyci ve materyalist doğası, alt üst olan değerler, bencilliğin ve benmerkezciliğin artması, artan çalışma saatleri, kadınların iş hayatına atılması, kişinin kendisine ve çevresine yeteri kadar zaman ayıramaması, teknolojinin gelişimiyle birlikte sanayileşme ve makineleşme, şehirlerin beton yığınları hâline gelmesi, dünyanın globalleşmesi sonucu farklı toplumlarda ve yerlerde hayat sürdürme gibi faktörler karşımıza çıkmaktadır.

Yalnızlığı doğuran faktörlerden bir başkası da hiç şüphesiz geleneksel yaşamdan modern yaşama, ya da diğer bir ifadeyle köylerden kente geçiştir. Geleneksel yaşamın birlik ve beraberliğinden, samimi yapısından, “biz” algısından, ait olma duygusundan, güvenilir ortamından uzaklaşan modern insan kapitalist, sömürgeci, gösteriş meraklısı yapısıyla yeni bir düzene alışmak zorunda kalmıştır. Bu düzende artık birlik ve beraberliğin yerini yalnızlık ve bireysellik, samimi ilişkilerin yerini çıkarıcı ve gündelik ilişkiler, ait olma duygusunun yerini başıboşluk, güvenliğin yerini korkular ve kaygılar almıştır. Durum böyle olunca geleneksel dönemlerdeki rahatlık, mutluluk, samimi ortam giderek ortadan kalkmış ve eski dönemlere özlem duyulmaya başlanmıştır. Bu özlemi gidermek için ya eski düzene geri dönmek ya da var olan düzen içinde yalnızlıkla mücadelenin yollarını aramak gerekir.

Peki bu yeni düzende yalnızlıkla nasıl baş edilebilir? Aslında bu sorunun çözümü hiç de sanıldığı gibi güç değildir. Bunun için yapılması gerekenler son derece açıktır. Örneğin, ilk önce bu durumdan rahatsız olmak ve yalnızlığa karşı savaş açmak gerekir. Sonrasında ise sosyal faaliyetlere katılmak, köy ve doğa yaşamına hayatımızda kısmen de olsa yer vermek, güvene dayalı samimi ilişkiler kurmak, mânevi duygularımızı geliştirmek, sosyal medyayla aramıza mesafe koymak, maddeye ve paraya tapmamak, apartman yaşamına hapsolmemek, kendimize ve çevremizdekilere zaman ayırmak, insanlara değer vermek, gece gündüz çalışmamak, bunun yerine ailemize değer vermek, zaman ayırmak gibi unsurları göz ardı etmemek gerekir.

Bu göz ardı edilmemesi ve dikkate alınması gereken unsurlardan birisi de hiç şüphesiz kadınlara değer verilmesi gerekliliğidir. Çünkü aile ve toplum yapısının temel taşı olan kadının hem gelecek nesillerin sağlıklı bir biçimde yetiştirilmesinde hem de toplumun gelişmesinde çok büyük bir rolü olduğu su götürmez bir gerçektir. Fakat insanlık ve toplumlar için bu kadar hayâti önem taşıyan kadınlar yüzyıllar boyunca hak

ettiği konuma bir türlü gelememiştir. Hatta değer verilmek bir yana çoğu zaman hak etmediği muamelelere maruz kalmıştır. Bunun temel sebeplerine bakılacak olursa, ataerkil toplumlardaki erkek hegemonyası, kadının yaratılış gereği fiziksel anlamda erkeğe göre zayıf olması ve bunun erkekler tarafından kötüye kullanılması, daha çok cinsel bir meta olarak görülmesi gibi etmenleri görmek mümkündür. Kadının bu kötü kaderi insanlık tarihinin hemen hemen her döneminde karşımıza çıkmıştır. Doğru medeniyetlerinden tutun da batı medeniyetlerine kadar her medeniyette ve toplumda kadın ikinci sınıf insan muamelesi görmüş, hatta İslamiyet dâni gelmeden önce kız çocukları diri diri toprağa gömülmüş, utanç ve kötülüklerin kaynağı olarak görülmüştür. Diğer bir yandan cinsel bir meta olarak görülüp cinsel istismara maruz kalmış, hatta çoğu dönemde ücret karşılığı fuhşa zorlanmıştır. Tabii bu acı gerçekleri günümüz dünyasında da görmek imkânsız değil. İnsanlık tarihinin en gelişmiş dönemini yaşadığımız 21. yüzyılda kadınlar her ne kadar bazı siyâsi, hukuksal, ekonomik ve sosyal haklar kazanmış olsa da gerçek anlamda hak ettiği konuma bir türlü gelememiştir. Bu sadece geri kalmış toplumlarda değil, medeniyeti, çağdaşlığı, modernizmi temsil eden Batı’da da geçerlidir. Orhan (2005) bu içler acısı gerçeği şöyle ifade etmektedir:

“Kadının tarihteki konumundan çok da fazla uzaklaşmadığını gösteren önemli örnekler vardır. Bu durum günümüzün modern ülkeleri, gelişmiş ülkeleri olarak ifade ettiğimiz ülkelerde de mevcuttur şöyle ki: Fransa’da kadınların %95’i şiddete maruz kalmaktadır. 2001 yılı başlarında yayımlanan bir raporda; Paris’te cinayete kurban giden kadınların yarısının kocaları tarafından öldürüldüğü, ülke genelinde ise aile içi kavgalarda her 5 günde bir kadının öldüğü anlatılıyor. Öte yandan dünyada her üç kadında birinin en yakınları tarafından dövüldüğü, cinsel ilişkiye zorlandığı ya da taciz edildiği, her dört kadından birinin ise gebelik sırasında tacize uğradığı açıklanmış bulunuyor. İngiltere Bağımsızlık Partisinin, Avrupa Parlamentosu Kadın Hakları ve Cinsiyet Eşitliği Komitesine atadığı Godfrey Bloom, kadınlara ‘kendi mutfaklarına dönmeleri ve kirli buzdolaplarını temizlemeleri’ çağrısında bulunarak, hamile kadınların istifasını savunacak kadar küstahlaşabiliyor. İsveç’te 461 kadının ve kız çocuğun ırzına geçildiğini, bunlardan 105’inin 15 yaşın altında olduğunu ve bu sayının bir önceki yıla göre yüzde 6 oranında bir artış içerdiğini yazıyor. Aynı süre içinde 155 kadına karşı cinsel tecavüz girişiminde bulunulan İsveç’te birçok kadının mahkememe karşısına çıkacak gücü kendilerinde bulamadıkları için polise başvurmadıkları yetkililerce açıklanıyor. Her yıl ABD’de 4 bin kadın dövülerek yaşamını yitiriyor, 4 milyon kadın eşinden dayak yiyor, her saniyede bir kadın şiddete maruz kalıyor, her 6 dakikada bir kadına tecavüz ediliyor. AB’nin çekirdeğini oluşturan 15 ülkenin tamamında 600’den fazla kadın, her yıl aile içi cinsiyetçi saldırılar yüzünden ölüyor.” (akt. Gökkaya 2009: 69).

Günümüz kadınlarının hak etmediği bu muameleleri körükleyen gelişme, daha birçok olumsuzlukta karşımıza çıktığı gibi sanayi devrimidir. Sanayi devriminden sonraki süreçte neredeyse toplumların tüm temel taşları yerinden oynamıştır. Toplumsal yapı hızlı bir değişmeye maruz kalmış, aileyi ve toplumu oluşturan bireylere yeni yeni sorumluluklar ve yaşam biçimleri dayatılmıştır. Dayatılan bu sorumluluklardan ve yaşam biçimlerinden başta kadınlar olmak üzere erkekler, çoluk çocuk herkes nasibini almıştır.

Yaşanan bu değişimi daha iyi anlamak için sanayi devriminden önceki döneme göz atmak gerekir. Daha önceki dönemlerde genellikle kadınlara yüklenen sorumluluklar daha çok iyi bir anne olmak, ev işlerini yerine getirmek, ya da en fazla tarlada çalışarak ev ekonomisine katkıda bulunmaktır. Erkek ise dışarıda çalışan, para kazanan, evin geçimini sağlayan, ev işlerine karışmayan bir figürü canlandırmaktaydı. Fakat günümüzde artık kadınlar da erkekler gibi para kazanan, ev idaresinde söz sahibi olan, kendi ayakları üzerinde durabilen bireyler hâline gelmiştir. İcin (2012) kadınların iş hayatına atılma sürecini şöyle ifade etmektedir: “Kadınlar yüzyıllar boyunca yaşadıkları dönemin koşullarına göre değişen biçim ve statülerde üretim faaliyetleri içinde yer almışlar, yerine getirdikleri üretim faaliyetlerinin ekonomik yönden bir değer ifade etmemesi nedeniyle ikincil konumda yer almışlardır. Kadın ilk defa sanayi devrimi ile birlikte ev dışında bir ‘ücret’ karşılığında ve ‘işçi’ statüsü altında çalışmaya başlamıştır.” (13).

Kadınların ücret karşılığında iş hayatına atılmasında ise birçok etkenden söz etmek mümkündür. Bunların başında ise sanayinin gelişmesi, iş imkânlarının artması, statü kazanma isteği, geçim sıkıntısı, refah seviyesini artırma, aile içinde söz sahibi olma, feminist düşünceler vb. gelmektedir. Kadınların iş hayatına atılması, para kazanması, kendi ayakları üzerinde durabilmesi her ne kadar kadının kendini gerçekleştirme süreci gibi görünse de kadınlar için dezavantajları da, yeni problemleri de beraberinde getirmiştir. Örneğin, bu süreç sonucunda kadınların sorumlulukları iki, belki de üç katına çıkması kaçınılmaz olmuştur. Önceden tek cephede savaşan kadın, artık iki cephede savaşır hâle gelmiş, bu da kadınların rol çatışması yaşamasına, ağır yükler altında ezilmesine neden olmuştur. İşlerine ve sorumluluklarına yetişmek için zamanı kalmayan kadın, ne kendisine, ne ailesine, ne de çevresine doğru düzgün zaman ayırabilmiştir. Kısacası 24 saat çalışan kadına yetmez hâle gelmiştir. Gerni (2011) bu

gerçeği şöyle ifade etmektedir: “Yapılan bir araştırmada evin günlük işlerini yerine getiren kadınların erkeklere göre haftada 15 saat daha fazla çalıştıklarını ortaya koymakta, başka bir araştırma ise ev işlerinin %75’inin hâla kadınlar tarafından yapıldığını göstermektedir. Eğitimli erkekler bile, belirli rol değişimlerini kabul etmekle birlikte, evlerinde geleneksel davranış kalıplarını kendi ailelerinden gördükleri şekilde devam ettirmektedir. Kadının eşi ile aynı eğitim seviyesinde olması da bu durumu değiştirmemektedir. Bazı çalışan kadınlar ise eşi kendisine yardım etse bile yetiştirilmeye alakalı olarak geleneksel rollerinden vazgeçemeyerek bu rolleri devredememektedir.” (24).

Kendisini sorumlulukların altında ezilen, gece gündüz koşturan, sürekli çalışan, hem ev işleriyle, hem de iş hayatıyla ilgilenen biri olarak bulan kadınlar bu süreçten en fazla zararlı çıkan kişiler olmuştur. Çünkü iş hayatına atılan bu kadınlar zihinsel, fiziksel ve ruhsal yönden çok büyük zararlar görmüştür. Fakat bu süreçte zarar gören sadece kadınlar değil, tüm toplum olmuştur. Bunun nedeni olarak aile yapısının zarar görmesi gösterilebilir. Yoğun çalışma şartları, kariyer planları gibi faktörler bayanları evlenmeye mesafeli olmaya itmiş, evlilik yaşını yukarılara ötelemiştir. Her şeye rağmen evliliği tercih eden bayanlar ise çocuklarına yeteri kadar zaman ayıramaz olmuş, bu hem anneler için hem de çocuklar için ciddi problemler oluşturmuştur. Bütün bu zorluklar ve engeller doğal olarak ailedeki çocuk sayısının da düşmesine neden olmuştur. Yaşanan tüm bu olumsuzlukların etkilerini Şahingeri (2006) şöyle belirtmektedir: “Kadının iş hayatına kitleler hâlinde girmesiyle birlikte, toplumu oluşturan en küçük yapı taşı olan aile çok büyük yaralar almıştır. Düşüş sadece evliliklerde, çocuk sayısında değil, çocuklarımızın ruh sağlığında da kendine yer bulmuştur. Anne, artık eskiden olduğu gibi çocuklarına yeteri kadar zaman ayıramamakta, onlarla eskisi gibi oyunlar oynayamamaktadır. Bu da hem anne için hem de çocuk için telafisi zor problemlere dönüşmektedir. Örneğin, çocuklar bu süreçte yalnızlığa gömülüp, ya kreşlere, ya komşulara ya da şanslılarsa ailedeki büyüklerden birisine emanet edilmektedir. Bu da kişiliğin temelini atıldığı çocukluk döneminin başarısız bir şekilde geçirilmesine neden olmaktadır. Bu süreçte sevgiden ve güvenden yoksun büyüyenler, hayatlarının ileriki dönemlerinde çelişkili, çekingen, asosyal, mutsuz bireyler olarak hayatlarına devam etmektedir. Bu bedeli her ne kadar çocuklar ödüyor gibi gözüksün de bunu ileriki dönemlerde yaşlandıklarında anne ve babalarda ödemektedir.” (47). Şahingeri (2006)

anne ve babaların ödediği bu bedele “kreş eken huzurevi biçer” sözüyle dikkat çekmektedir.

Günümüzde aile yapısının zarar görmesinin başka nedenlerinden birisi de kadınla erkeğin rakipleştirilmesidir. Bunda feminizmin etkili olduğunu söylemek yanlış olmaz. Feminizmin her ne kadar kadını yüceltme, hak ettiği konuma ulaştırma, kadınlara siyâsi, ekonomik ve toplumsal haklar kazandırma gibi hedefleri olsa da, feminizm çoğu zaman kadınları erkeklere karşı kışkırtabilmekte, kadınların erkeklerden üstün bir varlık olduğu düşüncesini aşılatabilmektedir. Yıldırım (1995)’ın görüşleri de bu yargıyı destekler niteliktedir: “Toplumsal yapıda kadın ve erkek eşitliğini savunan feminist düşünce, kimilerine göre de kadınların, erkeklere göre daha üstün olduklarını savunan bir düşünce olarak ifade edilmiştir. Feminizm, bir kadın dînidir. Cinsiyete dayalı bir din bu. Kadının erkekten üstünlüğünü savunarak, onu birtakım ütopyalarla yüceltmeye çalışır.” (102).

Geriye dönüp baktığımızda kadını erkekle rakip hâline getiren bu akım aile yapısına oldukça zarar vermiştir. Feminizme kulak veren çiftler soluğu mahkemelerde almış, dolayısıyla toplumlarda her geçen gün boşanma oranları artmıştır. Bu yüzden feminizm gibi kadınla erkeği kutuplaştıran akımlara kapılmamak gerekir. Aksi takdirde toplumu oluşturan en temel yapı olan aile çok büyük yaralar alacak, toplumsal çöküşlerin çatırtıları çok yakından duyulacaktır.

O zaman toplumsal çöküşün önüne geçmek, toplumsal huzuru sağlamak, mutlu bir aile kurumu oluşturmak için kadınlara hak ettiği değeri vermek, onları her platformda önemsemek, kadınla erkeği rakipleştirmemek, kadınların var olan yüklerini hafifletmek ve onlara yardımcı olmak gerekir. İçin (2012) de sağlıklı bir kadının, ailenin ve toplumun olmazsa olmazı olarak kadının statüsünün yükseltilmesi ve kadına yönelik önyargıların ortadan kaldırılması gerektiğini, kadınların iyi bir eğitim alarak üst yönetimlerde yer almasının zorunlu olduğunu, ev işlerinde özellikle çalışan bayanlara katkı sağlanması gerektiğini, kadınlara esnek çalışma saatlerinin sağlanmasının kaçınılmaz olduğunu vurgulamaktadır.

Sanayi devrimi sonrasında toplumda zarar gören bu süreçten olumsuz etkilenen sadece kadınlar olmamıştır. O zamandan günümüze kadar geçen sürede çarkların arasına sıkışan ve bu çarklar arasında can çekişen kesimlerden biri hiç şüphesiz

dünyanın pek çok yerindeki öğrenciler olmuştur. Bunun nedenine baktığımızda, karşımıza yine sanayi devrimi sonrası ortaya çıkan sömürgeci zihniyet, hırsı ve rekabeti olmazsa olmaz kılan kapitalist anlayış çıkmaktadır. Bu süreçte gençler birer yarış atına dönmüş, kendilerini sürekli bir yarış içerisinde bulmuş ve çarkların arasında iyice sıkışmışlardır. Öğrencilerin sadece akademik başarılarına önem veren, ruh dünyasını ikinci plana atan bu acımasız sistemde kendilerine çıkış arayan bu gençler, çeşitli toplumsal, sosyal, psikolojik vb. problemlerle de karşı karşıya kalmışlardır.

Gençleri problemlerin kucağına ve çarkların arasına iten bir sistemin sonrasında da sağlıklı bir bireyi ve toplumu oluşturmak hayâl olmaktan bir adım öteye geçememiştir. İnsanlık tarihi bu acı gerçeği en çıplak şekilde II. Dünya Savaşı döneminde tecrübe etmiştir. Yapılan zulümlerin ve işkencelerin altından çoğunlukla eğitilmiş insanlar çıkmıştır. Örneğin, bu dönemde iyi yetiştirilmiş mühendisler insanları zehirleyen gaz odalarını icat etmiş, doktorlar insanlar üzerinde akılalmaz deneyler yapmış, hemşireler yaptıkları iğnelerle bebeklerin ölümüne neden olmuştur. Bilgisini ve becerisini insanoğlunun aleyhinde kullanan bu insanlar, aslında yarışı ve rekabeti mutlak kılan bir zihniyetin sonucudur.

İnsanoğlunu canavarlaştırabilecek bu sistemde suçlular sadece sistem ve gençler değildir, bu sistemin dayatmalarına göz yuman, çocuklarını gece gündüz çalışmaya zorlayan, onları sürekli başarılı kişilerle karşılaştıran, birer yarış atı ve yatırım aracı olarak gören, onların ruh dünyasını önemsemeyen anne ve babalar da en az onlar kadar suçludur. Gençleri umutsuzluğa, karamsarlığa, varoluşsal boşluklara ve çarkların arasına iten bu zihniyetin yansımalarına günlük yaşamda tanık olmak çok kolaydır. Bunu çevremizde problemlili hâle gelen gençlerin sayısının her geçen gün artmasından anlayabiliriz. Problemlili bir nesil yetiştiren bu zihniyetin yansımalarını çevremizin yanı sıra edebi eserlerde de rastlamak muhtemeldir. Bu noktada Alman edebiyatından Franz Kafka'nın babasına yazdığı mektup ile yine Alman edebiyatından Hermann Hesse'nin "Çarklar Arasında (Unterm Rad)" adlı eseri konumuza hem açıklık hem de zenginlik katacaktır.

Franz Kafka'nın babasıyla yaşadığı problemler edebiyatla uğraşan herkesin dikkatini çekmiş ve çekmeye devam etmektedir. Kafka babasıyla arasında derin uçurumlar ve mesafeler olduğu için iletişim problemi yaşamaktadır. Kafka bu iletişim

problemini ise kendince babasına mektup yazarak çözmeye çalışmaktadır. Babasının baskılarına maruz kalan, iç bunalımları sonucunda böceğe dönüşen, babasıyla konuşmayı başaramadığı için 80 sayfalık “Babama Mektup” adlı mektubu yazan Franz Kafka (1883-1924) bu mektubu babasına vermek niyetinde değildir, buna cesareti de yoktur zaten. Kurmaca bir diyaloga atılarak, içini kâğıda dökmeye çalışmaktadır. Çünkü babası ona başka bir seçenek bırakmamıştır. Anti-demokratik, sağlıksız, korkunun ve baskının hâkim olduğu, güvensiz bir ortamda büyüdüğü için kendi kabuğuna çekilmiştir Kafka. Kafka’ya babası belki fiziksel bir şiddette bulunmamıştır fakat kullandığı ses tonuyla, eleştirel ve yargılayıcı tutumuyla Kafka’yı dövmekten beter etmiştir. Babasının kendisinde bıraktığı bu olumsuz etkiyi Kafka (1994) mektubunda şöyle dile getirmektedir: “Ve yine doğru olan bir şey, beni gerçekten bir kez bile dövmedin. Ama bağırıp çağırmanın, yüzünde beliren kırmızılık, pantolon askılarını çarçabuk soyunup çıkarışın, sandalyenin yakalığında onların hazır bekleyişi, benim için dayaktan da beterdı.” (174).

Kafka’nın babasının bu anlayışsız, hoşgörüsüz, eleştirel, yargılayıcı ve baskıcı yaklaşımı yaşamının her döneminde devam etmiş, bu da Kafka’nın sağlıklı bir birey olmasını engellemiştir. Bunun sonunda Kafka içe dönük, bağımlı, öfkeli, korkak, güvensiz, yaşam sevincini kaybetmiş, iç çatışmalar yaşayan, sürekli acı çeken, sosyal ilişkilerde sorunlar yaşayan, kendisiyle barışık olmayan bir birey hâline gelmiştir. Ve bunların hepsi de ne yazık ki kendisinin daha iyi eğitilmesi adına yapılmıştır.

Günümüzde de hâla devam eden bu yanlış zihniyeti, çarklar arasına sıkışmış bireyleri Hermann Hesse’nin “Çarklar Arasında” adlı eserinde de görmek muhtemeldir. Hesse bu eserde babasıyla başarıyı zorunlu kılan eğitim sistemi arasında sıkışan Hans Giebenrath’ı ele almaktadır. Babası Joseph Giebenrath, Hans’tan sürekli başarılı olmasını, gireceği parasız yatılı sınavda derece elde etmesini istemekte ve onu yoğun bir çalışmanın içerisine sürüklemektedir. Hans son derece zeki bir çocuk olup, kasabanın bu sınavdaki tek umududur. Okuldaki öğretmenler, okul müdürü, komşular ve kasabanın rahibi bu süreçte Hans’ı destekliyor gibi görünse de bu destek Hans üzerinde bir baskı, kaybetme korkusu oluşturmaktadır. Bu baskı doğal olarak Hans’ın ders programına da yansımıştır: “Okulda öğleden sonra saat dörde kadar süren normal dersleri müdürün verdiği özel Yunanca dersleri izliyor, saat sekizde ise rahip efendi lütfedip Latince ve din dersi Hans’ı sınava hazırlıyor, haftada iki kez de akşam

yemeğinin ardından matematik öğretmenin bir saatlik dersi bunlara ekleniyordu.” (Hesse 2013: 12-13).

Böyle yoğun bir tempoda çalışan Hans Stuttgart’ta yapılacak olan sınava girecek, bu sınav neticesinde de Maulbronn Manastırına girmeye hak kazanacaktı. Hans’ın üzerinde o kadar şiddetli bir baskı vardı ki, bu baskı Hans’ı son derece fazla kaygılandırmaktaydı. Kaygılanmakta da son derece haklıydı hani. Çünkü kazanmaktan başka seçeneği yoktu. Bu kaygı verici gerçeği Hans ile rahip arasındaki diyalogdan anlayabiliyoruz.

“Nasılsın bakayım?” diye sordu rahip efendi. “Eh, artık sınav günü geldi, sevinmelisin.”

“Seviniyorum tabii.”

“Sınavı başarmaya bak! Biliyorsun, bütün umudumuz sende. Latince’den iyi bir not getirmeni bekliyorum, unutma!”

“Ama ya başaramazsam?” dedi Hans çekinerek.

“Başaramamak mı?” Hans’ın bu sözü hayli korkutmuştu rahip efendiyi, birden olduğu yerde durdu. “Başaramamak diye bir şey asla söz konusu olamaz! Asla! Çıkar bu düşünceyi kafandan!”

“Şey hani, olur ya, bakarsınız...”

“İmkânsız Hans, imkânsız! İçin tamamen rahat olsun bu konuda. Haydi hoşçakal, babana da selam söyle benden. Cesur ol, cesur!” (Hesse 2013: 19).

Bu diyalogdan da anlaşılacağı gibi Hans tam anlamıyla çarklar arasında kalmıştır. Yaşadığı baskı, korku ve kaygı onu daha fazla çevrelemiştir. Sınav günü gelip çatmış, sınav Hans için ne çok iyi ne de çok kötü geçmiştir. Fakat Hans kazanacağından pek emin ve ümitli değildir ve kötü geçtiğini düşünmektedir. Hans sınavdan sonra babasıyla birlikte evlerine dönmüş ve kendisini stresli bir bekleyişin içinde bulmuştur. Fakat sonuçlar Hans’ın beklediğinin aksine olumlu olmuş, Hans sınavda ikinci olarak manastıra girmeye hak kazanmıştır. Hans’ın, hocalarının, babasının sevincine diyecek yoktur artık. Hans da iyi bir tatili hak etmiştir artık. Özgürlük içinde gezmeler, yüzmeler, balık tutmalar... Güneş, bir başka doğuyordur artık Hans için. Her şey

yolundadır. Sınav stresinden kurtulmuştur. Babasının davranışları bile değişmiştir Hans'ın.

Fakat bu “Lâle Devri” pek uzun sürmez, sistemin çirkin yüzü yine kendini gösterir. Hans'ın hocaları yazı boşa geçirmemesi, gelecek yıla hazırlık yapması gerektiğini söyler ve bu doğrultuda dersler başlar. Böylece Hans'ın sevinci kursağında kalır. Hans sınav öncesi yaşadığı ağır tempoya tekrar geri döner, bu sefer de manastırdaki derslere hazırlanmaya başlar. Yarı tatil, yarı ders olan bir yaz döneminden sonra manastıra kaydolar ve öğrenimine burada devam eder. Başarılı olmak, arkadaşlarını geçmek, dereceye girmek yine hedefler arasındadır ve çevresindeki baskı hız kesmeden devam etmektedir.

Hans bu baskılar altında çalışmalarına devam ettiği sırada manastırda, Heilner adlı bir öğrenciyle tanışır ve kaderi o andan itibaren değişmeye başlar. Heilner, Hans ile sürekli ders çalıştığı için dalga geçer. Hans ise bu durumdan her ne kadar rahatsız gibi görünse de onla arkadaşlık kurmaktan kaçınmaz. Çünkü ikisinin de dertlerini paylaşacak, sohbet edecek bir arkadaşına ihtiyacı vardır. İçinde buldukları yalnızlık girdabından ancak bu şekilde kurtulabileceklerdir. Sonrasında da Hans, Heilner ile sıkı bir dostluk kurar ve bu dostluk onun derslerine olumsuz olarak yansır. Hans artık sınıfın en iyilerinden biri değildir ve öğretmenlerin ve müdürün gözünden git gide düşmektedir.

Heilner kurallara karşı gelen, arkadaşlarıyla kavga etmekten kaçınmayan, otoriteye meydan okuyan bir karakterdir. Heilner bir gün Lucius adlı bir arkadaşıyla tartıştıktan sonra tecrit cezasına çarptırılır. Daha sonraları da manastırdan kaçma girişiminde bulunur. Sisteme bir baş kaldırıştır aslında Heilner'inki. Manastırdan kaçır fakat tekrar geri getirilir. Sonrasında ise tekrar kaçır. Hans ise yavaş yavaş Heilner'i kendine örnek almakta, çarklar arasında ezilmekten kurtulmanın yollarını aramaktadır. Bu arada Hans yaşadığı bir olaydan da son derece olumsuz etkilenir. Hindinger adlı arkadaşı yaşadığı baskı, bunalım sonucu intihar eder. Hans'ın gözleri önünde bunlar yaşanırken, kendi sağlığı da tehlikeye girer ve sürekli baş ağrısı şikâyetiyle ve derslerindeki düşüşün de etkisiyle baba ocağına gönderilir Hans.

Hesse (2013) kaleme aldığı bu eserde çarkların arasına sıkışmış Hans'ın yaşadıklarını, karşılaştığı olumsuz olayları şöyle sorgulamaktadır: “Neden o

alabildiğine duyarlı ve nazik çocukluk yıllarında durmaksızın her gece geç vakitlere kadar ders çalışmak zorunda bırakılmıştı Hans? Neden tavşanları elinden çekilip alınmıştı? Neden Latince okulundaki arkadaşlarına bile bile yabancılaştırılmış, oltayla balık tutması ve gezip tozması yasaklanarak insanı yiyip bitiren kepaze bir açgözlülük ideal olarak kendisine benimsetilmek istenmişti? Neden manastır okulunun giriş sınavından sonra bile alınının teriyle kazanıp hak ettiği tatil ona çok görülmüştü?’’ (140).

Evet, çok görülmüştü her şey Hans’a. Eğlenmek, gezip tozmak, arkadaşlarıyla vakit geçirmek, doya doya tatil yapmak... Ondan hep daha fazlası istenmişti. Önüne sürekli yeni hedefler konulup, bunları gerçekleştirmesi istenmişti. Fakat Hans kendisini çarklar arasında sürükleyen bu acımasız sisteme daha fazla dayanamadı. Sağlığı da el vermedi, psikolojisi de. Sonunda baş kaldırdı ve bunun bedelini de okuldan uzaklaştırılarak ödedi. İşe yaramıyordu artık. Başarılarını sürdürecektir gücü kalmadığından pes etmişti. Kendisi de, bedeni de.

Hans için okul hayatı artık sona ermişti. Kendisini bu sefer de derin bir boşluğun içinde buldu. Artık eskisi gibi popüler değildi. Artık selamını bile kimse içtenlikle almıyordu. Sürekli ders çalıştığından dolayı arkadaş çevresi de yoktu. Yapayalnızdı tek kelimeyle. Sürekli ölmeyi, bu dünyadan bir an önce çekip gitmeyi düşünüyordu, sevgilisi Emma’ya rağmen. Sevgilisi Emma az da olsa mutlu edebilmeyi başarmıştı Hans’ı. Az da olsa mutlu olmuştu hiç hayatında olmadığı kadar. Sonrasında ise bir tornacı atölyesinde çirak olup, hayatını başka çarklar arasında sürdürmeye devam etti. O da nehirde boğulduğu ya da intihar ettiği güne kadar.

Görüldüğü gibi Hans yarışı, rekabeti zorunlu kılan, insani duygu ve düşünceleri arka plana iten, hep daha fazlasını isteyen bir sistemin, anlayışın kurbanı olmuştur. Babası, öğretmenler, rahipler, çevresindekiler el birliğiyle öldürmüşlerdi aslında Hans’ı.

Hans aslında bize çok da uzak değildir. Her ne kadar yirminci yüzyıl roman kahramanlarından biri olsa da, günümüzde örneklerine, benzerlerine rastlamak son derece mümkündür. Özellikle nüfusun arttığı, rekabetin şiddetlendiği toplumlarda Hans gibilerini görmek, hissetmek zor değil. Hans’ın yüzündeki solgunluğu, umutsuzluğu, karamsarlığı, memnuniyetsizliği günümüz öğrencilerinde de görmek son derece kolaydır.

Maalesef özellikle de ülkemizde günümüz öğrencilerinin Hans Giebenrath adlı kahramandan farkı kalmamıştır. Onlar da Giebenrath gibi içe kapanan, başaramamaktan korkan, gece gündüz çalışan, sınavlara hazırlanan, çocukluğunu yaşayamayan, oyun oynamaya doyamayan, ailesini hayal kırıklığına uğratmaktan korkan ve bu uğurda sağlığını bile kaybetmeyi göze alan, intiharı sık sık düşünen bireyler hâline gelmiştir. Bu şekilde işleyen bir sistemde ne sağlıklı öğrenciden, ne sağlıklı bir bireyden, ne sağlıklı bir aileden ne de sağlıklı bir toplumdansöz etmek mümkündür.

Bu yüzden bir an önce insanları yarış atına çeviren, insanın yaşam sevincini elinden alan, çocukları birer yatırım aracı olarak gören zihniyete dur denilmelidir. Aksi takdirde gençlerin kimyası her geçen gün bozulacak, bozulan bu kimya toplumun her kesimine olumsuz şekilde yansıtacaktır ve böylece Heilner'lerin, Hindinger'lerin ve Hans'ların sayısı her geçen gün artacaktır.

Bu sayının her geçen gün artmaması için yapılması gerekenler nelerdir o zaman? Sağlıklı bir bireyin ve sağlıklı bir toplumun temel taşları nelerdir? Bu sorulara Özbek (2004) şöyle yanıt vermektedir: Sağlıklı ve özgür bir insan profili için koşullandırmalardan kaçınılmalı, kendi doğrularımız onlara dikta edilmemeli, kısa yoldan köşeyi dönme zihniyeti ortadan kaldırılmalı, baskı, şiddet ve korku faktörleri yok edilmeli, kendini gerçekleştirme yolunda bireylere sorumluluklar yüklenmeli, özgüven ve özdisiplin duyguları geliştirilmeli, sorgulayan, körü körüne itaat etmeyen, haksızlıkların karşısında durabilen, aklını ve bilgisini rehber edinen bireyler yetiştirilmeli, herkesi olduğu gibi kabul etmeli, insanları birer yarış atına çevirmektense ruhsal yönden sağlıklı, üretken, bilgisini ve deneyimini insanlığın faydasına kullanacak bireyler yetiştirilmelidir.

Bu unsurların dikkate alınarak uygulandığı bir eğitim-öğretim sisteminde doğal olarak başarı da kendiliğinden gelecektir. Özbek (2004) gibi sağlıklı, mutlu ve başarılı bir toplumda olması gerekenleri birçok yazar ve bilim adamı kaleme almıştır. Bu kişilerden birisi de Franckh (2013)'dir. İnsanları ve dolayısıyla toplumları başarıya ve mutluluğa götürecek yolları ortaya koyan Franckh bu noktada başarıyı isteyenlere rehber olmaya çalışmaktadır. Franckh başarıya giden bu yolda maddi ve mânevi değerlere, güven duygusuna, motivasyona, ulaşılabilir hedeflere, duygulara, pozitif düşüncelere, hoşgörüyeye, âni yaşamaya, sabra ve duaya, kişinin kendisini motive eden

arkadaşlara, başarının ödüllendirilmesine önem vermektedir. Bunlardan başka üzerinde durduğu ve önemseydiği unsurlar arasında kişilerin şükretmesi, kişinin kendisini başkalarıyla kıyaslamaması ve yakaladığı fırsatları değerlendirmesi, paraya tapmaması, tüm olumsuzluklara inat gülümsemesi, samimi ilişkiler geliştirmesi ve yardımsever olması gibi unsurlar yer almaktadır.

Sağlıklı, başarılı ve mutlu bir hayatın vazgeçilmez unsurlarını ortaya koyan Özbek (2004) ve Franckh (2013) anlamlı ve mutlu bir hayat arayan günümüz insanı için son derece kritik noktalara vurgu yapmışlardır. Konu hayatın anlamı ve anlamlı bir hayat sürmek olunca konuyla ilgili yapılan çalışmaların sayısı da artmaktadır. Anlamlı bir hayat ve bu yolla gelen mutluluk üzerine yapılan çalışmalara baktığımızda karşımıza birçok isim ve eser çıkmaktadır. Bunlardan birisi mutlu olmak için sihirli bir değneğe ihtiyaç olmadığını söyleyen Şermin Çarkacı (2016)'nın "Ev Yapımı Sihirli Değnek" adlı kitabıdır. Mutsuzluk dediğimiz şeyin belki de mutlu olduğumuzun farkına varamayaşımız olduğunu dile getiren Çarkacı (2016) anlamlı ve mutlu bir hayata sahip olabilmemiz için yapılması gerekenleri şöyle sıralamıştır; sahip olduklarımızla ve sevdiklerimizle yetinmek, ânı yaşamak, maddeye değil insana değer vermek, adaletli olmak, olduğun gibi görünmek, çamurlu ortamlarda yetişip dünyanın en temiz çiçeği olan Lotus gibi kirlenen dünyada temiz kalabilmek, samimi ve doğal olmak, bencil olmamak, güneşin doğuşundan mutluluk duymak, iyi bir insan olmak, iyimser olmak, başkalarına imrenmemek, bizi mutlu eden şeyleri ortaya koymak, hayatın akışını biraz yavaşlatmak, güzel işlerin altına imza atmak, paylaşmayı bilmek, yaşadığımız tartışmalarda haklı olmaya çalışmaktansa uzlaşma yolunu tercih etmek, tüm problemlere rağmen hayata dört elle sarılmak, modernizmin, şehirleşmenin ve teknolojinin mutluluğumuza, beraberliğimize ve değerlerimize zarar vermesini engellemek, geçmişimizle barışık olup geleceğe umutla bakmak, arkamızda insanlığın faydasına olan eserler bırakmak, her şeye rağmen şükredebilmek...

Anlamlı ve mutlu bir hayatın şifrelerini kaleme alan Çarkacı (2016) mutlu olmak için birçok şartı ifade etse de bunların tamamını gerçekleştirmek imkânsız gibi görünmektedir. Fakat marifet bunların hepsini yerine getirmekte değil, mutlu olmaya, mutlu bir dünya oluşturmaya çalışmakta yatmaktadır. Tan (1993) da anlamlı bir hayat için bu noktaya dikkat çekmeye çalışmaktadır: "Ben duygusundan arınmış, sorumluluk ve özveri üstlenebilen, uzlaşmacı, yapıcı insan tipinin mumla aranır hâle geldiği

dünyamızda, bütün bu ilkeleri benimseyen, insanın mutluluğu ve barışı için çabalayan tek varlık olma niteliğinin, ancak insanda olabileceğini ve ona yakışabileceğini kimse göz ardı etmemelidir. Bu insan imajını yakalamak belki hayal olabilir. Ancak burada söz konusu olan, kusursuz insan olma iddiası değildir. Hata yapabileceğini kabul eden, uzlaşmacı, evrensel insan ilkelerine inanan, ‘ben’ duygusunu her şeyin üzerinde tutmayan, gerektiğinde vazgeçen, özverili insan olma söz konusudur. Böyle bir insan, böyle bir toplum düşleyip bu uğurda çabalarken, dünyayı tamamen düzelterek, toz pembe yapmanın da olanaksız olduğunu kabul etmek zorundayız. Ama önemli olan, sorumluluk bilinci içinde, üzerine düşeni yaparak evrensel insan barışına katkıda bulunabilmektir.’’ (63).

Anlamli ve mutluluk üzerine yapılan bu çalışmalar gösteriyor ki insanoğlu anlamli ve mutlu bir hayata ulaşabilmek için iyi niyetini ortaya koymalı, mutlulukla mutsuzluk arasında bir tercih yapmalıdır. Tabii ki bu ikisi arasında tercih yapmak kolay gibi görünse de, herkes mutluluğu ister desek de bu hiç de görüldüğu gibi kolay değildir. Çünkü problemlerle dolu günlük yaşamımızda, karşılaştığımız zorlukları aşmak görüldüğu gibi asla kolay değildir. Bu noktada yaşadığı tüm zorluklara rağmen mutluluğa ulaşmaya çalışan ve bunda da başarılı olan Örnek (2014)’e kulak vermek yerinde olacaktır.

Örnek (2014) daha küçük yaşlarda 5 yaşındayken babasını kaybetmiş, yoksulluğu iliklerine kadar yaşamış, ağır işlerde çalışmış, kendisinden küçük olan üç kız kardeşine, annesine bakmak zorunda kalmış, örselenmiş kısacası feleğin tokadını en sert şekilde yemiş birisidir. Fakat bu zorlu hayat Örnek’i daha da kamçılammış ve daha güçlü, daha savaşı, mutluluğa hasret bir birey hâline getirmiştir. Örnek de mutluluğa olan aşırı isteğini, çocukluğunda yaşayamadığı mutluluğa bağlamaktadır.

Peki Örnek (2014) anlamli ve mutlu bir hayatın şifrelerine yönelik yapılan çalışmalardan farklı olarak ortaya ne koymaktadır? Bu sorunun cevabı kendisinin tespit ettiği mutluluğun 41 maddesinde gizlidir. Örnek (2014) bu konuda çalışma yapmış kalemlerden farklı olarak bizlerden gösteriştten uzak durmamızı, mutluluğu şartlara bağlamamamızı, sürekli tüketimden uzak durmamızı, sorunlarımızla barışık olmamızı, kibirden uzak durmamızı, hayatı gözümüzde fazla büyütmememizi, öğrenmeye açık olmamızı, empati kurmamızı, kendimize ve çevremize zaman ayırmamızı istemektedir.

Anlamalı bir hayat ve mutluluk üzerine yapılan çalışmaların sayısı da gösteriyor ki günümüz modern insanı çalışmamızın başlarında söylediğimiz gibi bir anlam ve mutluluk arayışı içerisindedir. İnsanlık tarihi kadar eski olan bu konu yüzyıllardır zihinleri meşgul etmiş, bu konu yediden yetmiş herkesin ilgi alanına girmiştir. Anlamalı ve mutlu bir hayatın şartlarını ortaya koyduğumuz bu çalışmada son olarak büyük Türk İslam tasavvufçusu olan Mevlâna Celaleddin Rumi'nin öğretilerine göz atmanın çalışmamıza zenginlik katacağı kanaatindeyiz. Mevlâna'nın öğretilerinde hoşgörünün, barışın, dostluğun, cömertliğin, merhametin, kusurları örtmenin, alçakgönüllülüğün, saydam olmanın ve karşılıksız sevginin izlerini sürmek mümkündür. Mevlâna'nın, anlamalı ve mutlu bir hayatın üzerine yaptığı çalışmalarına baktığımızda karşımıza Mesnevi çıkmaktadır. Mevlâna Mesnevi'de ortaya koyduğu hikâyelerde mizah faktörünü kullanarak tüm insanlığa mesajlar vermektedir. Bu hikâyelere Tarhan (2015)'in anlatımıyla bakıldığında mesajlar şöyle gün yüzüne çıkmaktadır: Mevlâna "Ayıdan Dost Olunca" hikâyesiyle arkadaşlarımızı iyi seçmemiz gerektiğini, "Tavusun Tüyle" hikâyesiyle gösteriş meraklısı olmamamızı, "Avcının Hilesi" hikâyesiyle meşru yollara gayrimeşru yollardan gidilmemesi gerektiğini, "Çirkin Ses" hikâyesiyle, işimizi hakkıyla yerine getirmemizi, "Yoksul Eşek" ile elimizdekilerin kıymetini bilmemizi, "Bedevi ile Filozof" ile söylediklerimizle yaptıklarımızın tutarlı olmasını, "Sineğin Kibri" ile kibirden uzak durulmasını, "Arslan Payı" ile de açgözlü olunmaması gerektiğini vurgulamaktadır.

Örneklerden de anlaşılacağı üzere insanlığın anlamalı ve mutlu bir hayat yaşama yolunda kendisine çıkardığı dersler bir araya geldiğinde, anlamı oluşturan parçaların neler olduğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. İnsanın dünyaya gelişinden beri zihnini kurcalayan anlam sorusuna verdiği cevapları bir havuzda birleştirdiğimizde, nelerin anlamalı nelerin ise anlamsız olduğu, yapılması gerekenlerle yapılmaması gerekenlerin ne olduğu gün yüzüne çıkmaktadır. Hayatın anlamının tüm detaylarıyla sorgulandığı bu çalışmada, hayatın anlamını küçük yaşlardan itibaren yoğun bir şekilde sorgulamaya başlayan Alman edebiyatı yazarımız Siegfried Lenz ve kaleme aldığı romanları, öyküleri çalışmanın ana hatlarını oluşturacaktır. Çalışmamızın birinci bölümünde Lenz'in hayatı, edebî yönü ve romanları; ikinci bölümünde ise öyküleri ele alınacaktır. Metin odaklı olan bu çalışma sayesinde Lenz'in hayata ve insanlara bakış açısı, hayatın anlamına yönelik sorgulamaları tüm hatlarıyla ortaya çıkacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SIEGFRIED LENZ'İN ROMANLARINDA HAYATI ANLAMLANDIRMA ÇABALARI

1.1. SIEGFRIED LENZ VE EDEBİ KİŞİLİĞİNİN ESERLERİNE YANSIMASI

Siegfried Lenz bugünkü Polonya sınırları içerisinde yer alan Doğu Prusya'nın Lyck/Masuren bölgesinde bir gümrük memurunun oğlu olarak (als Sohn eines Zollbeamten) 17 Mart 1926 tarihinde dünyaya gelir. Babası ölünce annesi Luise evlenir ve kendisini büyük annesi büyütür. Lenz birçok yatılı okula gönderilir. 13 yaşındayken II. Dünya Savaşına katılan, savaşın bitiminden kısa bir süre önce Danimarka'ya kaçarken Schleswig-Holstein'da İngilizlere esir düşen yazar serbest bırakıldıktan sonra Hamburg'a yerleşir. Burada İngiliz dili ve edebiyatı tarihi, Alman dili ve edebiyatı tarihi, felsefe alanlarında öğrenim görür ve 1949 yılında Liselotte ile evlenir. Lenz savaşın insanlığa verdiği zararları çok yakından bilen, insani bir dünyanın oluşturulmasına yönelik çabaları olan ve bu doğrultuda romanlar, öyküler, denemeler, makaleler kaleme alan savaş sonrası edebiyatının ve günümüz Alman edebiyatının önemli isimlerinden birisidir. Bassmann (1976) doktora tezinin ilk cümlesinde 20. yüzyıl Alman yazarı Siegfried Lenz'i şöyle tanımlamıştır: “Savaş sonrası dönemin en önemli Alman yazarlarından biridir.” (7).

Siegfried Lenz ağırlıklı olarak 1933-1945 yılları arasındaki Almanya'yı konu edinen çalışmalara imzasını atmış, bunların yanında da insani ve psikolojik konulara eserlerinde yer vermiştir. Lenz'in en önemli özelliği insanlık tarihine ustaca ışık tutabilmesi ve toplumsal problemleri cesurca masaya yatırabilmesidir.

Savaş karışıklığıyla dikkat çeken Lenz gerek okurlardan gerekse de eleştirmenlerden büyük bir ilgi görmüştür. Lenz'in gördüğü bu ilgi doğal olarak aldığı ödüllere de yansımıştır. Lenz'in başarısına ve aldığı ödüllere bakacak olursak kendisi hakkında daha da fazla bilgi edinme fırsatı bulabiliriz. 1973 yılında Alman Dil ve Yazın Akademisi üyeliğine seçilen Lenz'in eserleri yaklaşık otuz dile çevrilmiş, kendisi onursal doktora ve fahri hemşerilik ünvanları almıştır. Aldığı ödüllerin başında Bremen Edebiyat Ödülü (1961), Andreas Gryphius Ödülü (1979), Thomas Mann Ödülü (1984),

Alman Yayıncılar ve Kitapçılar Birliği Barış Ödülü (1988), Frankfurt Şehri Goethe Ödülü (1999), Johann Wolfgang von Goethe Altın Madalyası (2003) gibi ödüller gelmektedir. Ayrıca bunlardan hariç 1952 yılında René-Schickele-Preis, 1953 yılında Lessing-Preis, 1961 yılında Gerhart-Hauptmann-Preis, 1976 yılında Ehrendoktorwürde der Universität Hamburg (Hamburg Üniversitesi Fahri Doktora Onur Ödülü), 2004 yılında Ehrenbürger von Schleswig-Holstein (Schleswig-Holstein Fahri Hemşeri Ödülü), 2006 yılında Goldene-Feder-Ehrenpreis, 2009 yılında Lew-Kopelew-Preis für Frieden und Menschenrechte ve 2010 yılında Italienischer Literaturpreis Nonino gibi ödüller almıştır.

1946-1950 yılları arasında Hamburg Üniversitesinde felsefe, İngiliz dili ve edebiyatı ve edebiyat bilimi eğitimleri alan Lenz öğrenimini yarıda keserek “Die Welt” gazetesinde haber muhabirliği yapmış, kültür ve edebiyat sorumlusu olarak çalışmıştır. Lenz’in öğrenimini yarıda keserek gazetede görev alması son derece ilginçtir. Fakat bunda da Lenz’in kendine göre haklı sebepleri vardır. Lenz’in gazetede çalışma isteğini ve bu konudaki haklılığını Arnold (1982) bize şöyle aktarmaktadır: “Bu tercihinin sebebini gazetede eğiticiliğin son derece ön planda olmasıyla, güncel olayların varlığıyla ve inandırıcılığın yüksek olmasıyla açıklamaktadır. Ayrıca gazeteciliği iyi bir okul olarak değerlendirmektedir. Politik, kültürel ve edebi bölümler sayesinde çok şey öğrendiğini ifade etmektedir.” (2-3).

Birçok ödüle lâyık görülen Lenz’in yazılarında otobiyografi kendini oldukça fazla hissettirmektedir. Lenz savaş dönemini ve savaşın en acı taraflarını, halkın içinde olduğu durumu çok iyi bildiği için eserlerinde insan, toplum, ahlâk, özgürlük gibi öğelere ağırlık vermiştir. Ağırlık verdiği bu öğeler sayesinde de toplumda ve dünya basınında büyük yankılar uyandırmıştır. Bu yankılara göz atıldığında Siegfried Lenz’in özgürlüğe, edebiyatın ahlâksal değerlere oturtulmasına, kinden, nefretten uzak daha insancıl daha uzlaşmacı bir dünya oluşturulmasına çok büyük katkılar sağladığı ortaya çıkmaktadır.

Cramon (1971) Lenz’in edebiyatın gerçek dışı hayal dünyasını reddetmediğini, romanlarında ve hikâyelerinde var olan sosyal, toplumsal ve ahlâksal karışıklıkları eleştirel biçimde ele aldığını belirtmektedir.” Cramon (1971)’un da ifade ettiği gibi Lenz eserlerinde toplumsal ve sosyal konulara ağırlık vermektedir. Fakat Lenz’in amacı

kesinlikle birilerini protesto etmek değil, Weber (1970)'in de üzerinde durduğu gibi problemlerin çözümüne yönelik çaba harcamaktır.

Yapılan alıntılardan da anlaşılacağı gibi Lenz insan özgürlüğüne, ahlâki ve insani değerlere önem veren bir kişiliktir. Bu amaçları gerçekleştirmek için de edebiyatı araç olarak görmüştür. Ortaya koyduğu eserler sayesinde sosyal, toplumsal, siyâsi problemleri gün yüzüne çıkarmış, daha insancıl, demokratik, mutlu ve anlamlı bir hayatın temellerini atmaya çalışmıştır. Bunu yapmak için de Lenz işe kaleme sarılmaktan başlamıştır.

Lenz yazarı toplum için çalışan bir kişi olarak görüp, bu doğrultuda kendisine roller üstlenmiş bir kalemdir. Yazarlık mesleğine Lenz'in penceresinden bakmak gerekirse: Lenz için yazmak kendini sorgulamak, adaletin peşinde koşmaktır. (Lenz 1962: 130).

Lenz'e göre: "Çaresizlik ve umutsuzluk açık hâle getirilmelidir. Yazar herkesi ilgilendiren ortak yokluğu, acıyı, umutları, neşeleri, bir tehdidi meydan çıkararak işini yerine getirmiş olur." (Lenz 1972: 203).

Weber (1970) de Lenz'in yazarlık hakkındaki görüşlerini ortaya koyarken şunların üzerinde durmuştur: "Yazar kimsenin kendisini zorlamadığı, neyse o olan bir insandır. Yazma işi ne siparişe yapılır ne de hâkimlik gibi bir meslektir. Yazar daha çok kendi özgür iradesiyle karar verir ve hiç kimsenin suçsuz olmadığı bir dünyayı dilin yardımıyla keşfeder. Yazar hiçbir şekilde içinde yaşadığı toplumun dayatmasını kabul etmez." (281).

Weber (1970)'in ifadelerinden anlaşıldığı üzere Lenz özgürlüğe ve bağımsızlığa düşkün bir yazardır ve asla herhangi bir otoritenin hegemonyasına girmeyi kabul etmez. Martin Gregor'un Siegfried Lenz ile yaptığı görüşmede ise Lenz yazarlığa bakış açısını, bir anlatıcı olarak pozisyonunu şöyle ifade etmektedir: "Yazar döneminin aurasına, gerçeklerine, kendi deneyimlerine karşı duyarsız kalmaz. Yazar hemen çevresindekileri gözlemlemeli, onlarla ilgilenmeli ve mantıksal çıkarımlarda bulunmalıdır." (Arnold 1982: 1).

Yukarıda da belirtildiği gibi Lenz'e göre yazarın görevi kendini ve toplumu sorgulamak, özgür iradesini ortaya koyarak var olan gerçekleri ortaya koymak, adaleti temsil etmek, taşıdığı kuşkuyla olayların aydınlatılmasını sağlamak, var olan

problemleri ortaya koymak ve daha güzel, daha yaşanılır bir dünyanın oluşturulmasına yardımcı olmaktadır.

Lenz'e yazma işine nasıl başladığı, nereden beslendiği ve yazmanın yöntemi sorulduğunda ise Lenz işin formülünü şöyle vermektedir: “Yazma işi gerçeklerin, karışıklıkların ve kişilerin seçimi olarak gösterilebilir. Kişileri, karışıklıkları, problemleri ve olayları daha iyi anlayıp öğrenmek için yazma işini fırsat olarak gören Lenz bunun için mümkün oldukça çok gerçeğe, çevresindeki, yakınındaki bir gerçeğe, araştırılması gereken, çözüm bekleyen konulara gerek olduğunu vurgulamaktadır.” (Arnold 1982: 1-2).

Lenz var olan problemleri yazarak toplumsal sorumluluğunu yerine getirdiğine inanan bir yazardır. Kalem aldığı eserler sayesinde tarihe ışık tutan Lenz olayların da, yaşananların da tüm gerçekleriyle ortaya çıkması için kalemine dört elle sarılmıştır. Bassmann (1976) Lenz'in yazma işine neden dört elle sarıldığını Lenz'in kendi ağzından şöyle aktarmaktadır: “O zamanlar (II. Dünya Savaşı) kaba kuvvetin egemen oluşu, insanların güçsüzlüğü ve insanlara neler olduğu beni hep düşündürdü. Benim de o günkü durumu daha iyi anlayabilmem için, o günleri anlatan birkaç öykü yazdım; çünkü yazmak kişileri, olayları ve uyumsuzlukları daha iyi görebilmeyi ve anlamayı sağlar.” (12).

Lenz'e göre iyi bir yazar etrafında olup bitenleri iyi araştıran, gözlemleyen ve bu doğrultuda olaylar ve kişiler kurgulayan kişidir. Yaşadığı dönem itibarıyla problemlerin içinde boğulmaktan kurtulmaya çalışan Lenz seçtiği gerçekçi konular ve kurmaca kişilerle büyük bir okur kitlesi kazanmıştır. Tabii ki bu başarısının arkasında hiç şüphesiz daha önce okuduğu kitapların ve etkilendiği yazarların da etkisi olmuştur.

Martin Gregor, Lenz'e dönemin yazarlarından ve düşünürlerinden etkilenip etkilenmediğini sorduğunda aldığı cevap şöyle olmuştur: “Tabii ki birçok şey öğrendiğim yazarlar var. Genç bir yazarın kendinden yaşlı iyi yazarları okumasını oldukça iyi bir fırsat olarak görüyorum. Örneğin, savaştan sonra Faulkner, Hemingway, Dostojewski ve bir dizi Alman yazarlar okudum. Bunların büyük bir kazanç olduğunu söylemeliyim. Örneğin, Wolfgang Borchert'in beni büyük ölçüde etkilediğini, Böll'ün ilk hikâyelerinin ve Thomas Mann'ın romanlarıyla hikâyelerinin etkisi olduğunu söyleyebilirim.” (Arnold 1982: 5).

Lenz'in başarısının arkasında etkilendiği yazarların, bilgi birikiminin yanında bir de gönül verdiği, önemseydiği, insanların mutluluğu için araç gördüğü politika vardır. Günter Grass'la birlikte Alman Sosyal Demokrat Partisi saflarında yer alan Lenz edebiyat-politika ikilisini son derece başarılı bir şekilde götürmüştür. Bu yüzden Lenz'in eserleri incelenirken edebiyat-politika ilişkisi kesinlikle göz ardı edilmemelidir.

Gündüz (1997) Lenz'in eserlerinin incelenmesi durumunda eserlerindeki edebiyat-politika ilişkisinin asla gözden kaçırılmaması gerektiğini vurgulamaktadır: “1945 sonrası Alman edebiyatı ‘Yıkıntı Edebiyatı’ olarak adlandırılır. Bu kuşağın ya da başka bir deyişle bu dönem yazarlarının ortak özelliği; savaş, açlık, sefalet, ölüm vs. gibi sorunları yoğun bir şekilde yaşamış insanların sözcülüğünü üstlenmiş olmalarıdır. Kendilerinin de aynı sorunları yaşamış olmaları yapıtlarındaki sosyal gerçeklik payını doğal olarak daha da artırır. Siegfried Lenz bu bağlamda bu kuşağın en renkli ve en popüler ama aynı zamanda Alman edebiyatını yurt dışında temsil etme kabiliyetine sahip temsilcilerinden birisidir. Lenz gerek okuyuculardan, gerekse eleştirmenlerden son derece büyük bir ilgi görmüştür. Bu ilginin kuşkusuz birçok nedeni vardır. Lenz'in yapıtlarının edebiyat açısından taşıdığı değerin yanı sıra, hem geçmişteki hem de yaşanan zaman kesiti içerisindeki sorunlara karşı gösterdiği reaksiyonlar ve yaklaşımı da bu yoğun ilginin nedenleri arasında gösterilebilir. Eleştirmenler bu bağlamda Lenz'in yapıtlarına öncelikli olarak edebiyat-politika bağlamı içerisinde yaklaşmayı denemişlerdir. Lenz'in yapıtları üzerine yapılan bilimsel çalışmaların genellikle bu alanda yoğunlaşmış olması bu durumu açıkça ortaya koymaktadır.” (1).

Lenz'in eserlerinde edebiyat ve politika ilişkisinin çok sık olması onun toplumsal olaylara kayıtsız kalamamasından kaynaklanmaktadır. O kendini topluma adanmış, toplumla iyice özdeşleştirmiş bir yazardır. Bu yüzden Siegfried Lenz'i politik bir yazar olarak nitelendirmek yanlış olmaz. Lenz politikayla içli dışlı olurken hiçbir zaman bir partinin doktrinini kabullenmemiş, objektifliğini hiçbir zaman kaybetmemiştir. Bunu Lenz'in kendi ağzından da duymak mümkündür: “Tarafsız bir edebiyat kendisini sürekli olarak insanlara karşı sorumlu hisseder. Bir parti güdümüne girmiş bir edebiyat ise sadece partiye karşı sorumludur.” (Lenz 1986: 9).

Fakat Lenz düşüncelerine yakın bulduğu Alman Sosyal Demokrat Partisine (SPD) açıkça destek vermekten de kaçınmamıştır. Lenz'in politikaya ve edebiyata yönelik

görüşlerini Gündüz (1997) şu şekilde gün yüzüne çıkartmaktadır: “Politika herkesi ilgilendirir. Politikayı sadece partilere bırakamayız, herkes kaygılarını, umutlarını politika aracılığıyla dile getirme hakkına sahiptir.” (2).

Lenz gerek edebiyatı gerekse de politikayı insanın mutluluğuna hizmet etmek için araç olarak görmüştür. Onun asıl derdi insandır, insan sorunsalıdır. Lenz’in amacı toplumun ve insanlığın içerisine düştüğü kötü durumu, yaşadığı sorunları ve karmaşayı, haksızlıkları, çağın ve toplumun sorunlarını tüm yolları deneyerek, eleştirel bir yaklaşımla gün yüzüne çıkarmaktır.

İnsanı ve onun mutluluğunu kendine dert edinen, bu amaç doğrultusunda eleştirel bir yaklaşım geliştiren Lenz yaşamı boyunca birçok roman, kısa hikâyeye, öykü, deneme, makale, tiyatro oyunu, çocuk kitabı, söyleşi, film ve sahne eseri gibi ürünleri ortaya koymuştur. Bu kadar çok ürünü üreten Lenz işe öykülerden başlamıştır. Lenz 1955 yılında “So zärtlich war Suleyken” (Suleyken Çok Sevecendi), 1960 yılında “Feuerschiff” (Fener Gemisi), 1965 yılında “Spielverderber” (Oyun Bozan), 1968 yılında “Leute von Hamburg” (Hamburg Halkı), 1970 yılında “Gesammelte Erzählungen” (Toplama Öyküler), 1975 yılında “Der Geist der Mirabelle. Geschichten aus Bollerup.” (Mirabelle Fikri. Bollerup’tan Hikâyeler), yine 1975 yılında “Einstein überquert die Elbe bei Hamburg”(Einstein Hamburg’daki Elbe’yi Geçiyor), 1987 yılında “Das serbische Mädchen” (Sırlı Genç Kız), 1984 yılında “Ein Kriegsende” (Bir Savaş Sonu) adlı öyküleri okurlarının beğenisine sunmuştur.

Yazın hayatına kısa öykülerle başlayan Lenz ilk romanını ise 1951 yılında “Es waren Habichte in der Luft” (Gökte Atmacalar Vardı) adıyla ortaya koymuştur. Sonrasında ise 1953 yılında “Duell mit dem Schatten” (Gölgeyle Düello), 1957 yılında “Der Mann im Strom” (Nehirdeki Adam), 1959 yılında “Brot und Spiele” (Ekmek ve Oyunlar), 1963 yılında “Stadtgespräch” (Şehir Görüşmesi), 1968 yılında “Deutschstunde” (Almanca Dersi), 1973 yılında “Vorbild” (Örnek), 1978 yılında “Heimatsmuseum” (Vatan Müzesi), 1981 yılında “Verlust” (Kayıp), 1985 yılında “Exerzierplatz” (Eğitim Alanı), 1990 yılında “Klangprobe” (Ses Deneme), 1994 yılında “Auflehnung” (İsyân), 1999 yılında “Arnes Nachlass” (Arnes İndirimi) ve 2003 yılında da “Fundbüro” (Kayıp Eşya Bürosu) adlı romanlarını kaleme almıştır.

Ayrıca Lenz'in kaleme alınan çoğu eseri filme uyarlanmıştır. 1958 yılında, "Der Mann im Strom", 1963 yılında "Das Feuerschiff", 1971 yılında "Deutschstunde", 1984 yılında "Ein Kriegsende", 1986 yılında "Das Feuerschiff", 1988 yılında "Heimatmuseum", 1991 yılında "Das serbische Mädchen", 2006 yılında "Der Mann im Strom", 2008 yılında "Das Feuerschiff", 2009 yılında "Die Auflehnung", 2012 yılında "Arnes Nachlass", 2014 yılında ise "Die Flut ist pünktlich" Lenz'in filme uyarlanan başlıca eserleri arasındadır.

Açıkça görülüyor ki 88 yıllık ömründe neredeyse tüm alanlarda at koşturan Siegfried Lenz yediden yetmişe herkesin ilgisini çekecek sayısız eserler ortaya koymuştur. Birçok alanda eser vermesi, kendisinin ne kadar usta ve başarılı bir yazar olduğunun da kanıtıdır. Dünya edebiyatında gönüllerde taht kurmuş biri olan Siegfried Lenz 7 Ekim 2014 tarihinde 88 yaşındayken Hamburg şehrinde hayatını kaybetmiştir. Onun ölümü başta Alman dünyasında olmak üzere dünyanın birçok yerinde edebiyat çevrelerince üzüntüyle karşılanmıştır.

1.2. SIEGFRIED LENZ'İN EKMEK VE OYUNLAR (BROT UND SPIELE) ADLI ROMANINDA KAPİTALİZMİN İZLERİ

20. yüzyıl Alman edebiyatının en önemli yazarlarından biri olan Siegfried Lenz 1959 yılında yayımlanan "Ekmek ve Oyunlar" (Brot und Spiele) adlı romanıyla başarıyı zorunlu hâle getiren sanayileşmiş modern toplumuna ve kapitalist anlayışına karşı eleştirel bir tutum sergilemektedir. Lenz bu tutumuyla modern toplumun yarışı, rekabeti ve başarıyı olmazsa olmaz hâle getirmesini yermekte ve bunun neticesinde insanın içine düştüğü girdabı gün yüzüne çıkarmaya çalışmaktadır.

Lenz yarattığı ana karakter Bert Buchner sayesinde modern toplumun bireyi nasıl kısıp aldığını, onu sürekli nasıl başarmaya zorunlu kıldığını spor dünyasından etkileyici bir örnekle açıklamaktadır. Lenz kaleme aldığı eserde kendini arka plana almış, olay örgüsünü yarattığı başka bir figürle ortaya koymuştur. Romanı Bert Buchner'in en yakın arkadaşı olan gazeteci yazar okurlara sunmaktadır. Bert Buchner'in en iyi arkadaşı olan gazeteci yazarla eskilere dayanan çok sıkı bir arkadaşlığı söz konusudur. Bu yüzden de Bert'i en iyi tanıyan kendisidir. Arkadaşlıkları ise II. Dünya

Savaşı günlerine kadar dayanmaktadır. Savaş sonrasında birliklerini kaybeden bu iki can ciğer arkadaşı İngilizlerin eline düşmüş ve tutsak kampında zor günler yaşamışlardır.

Romanın anlatıcısı O Anlatıcı (Er-Erzähler) olan ve ilâhi (Tanrısal) bakış açısına sahip gazeteci yazar arkadaşı sayesinde Bert Buchner hakkındaki her şeyi öğrenebilmek mümkündür. Roman 50'li yaşlardaki Bert Buchner'in spor yaşamını, başarılarını, şöhretli dönemini ve ilerleyen zamanlarda kaçınılmaz olan başarısızlıklarını, yalnız kalışını ve toplumdan soyutlanmasını konu edinmektedir.

Bert Buchner spor yaşamı boyunca sayısız rekorlar kırmış, madalyalar, ödüller kazanmış son derece başarılı bir sporcudur. Fakat bir kez daha kazanmak zorundadır, hem de ilerlemiş yaşına rağmen. Ana figür (Hauptfigur) olan Bert Buchner'i yarış boyu gözlemleyen, roman boyunca ona arkadaşlık eden gazeteci yazar arkadaşı sürekli laytmotif (Leitmotiv) olarak "Bu kez kazanmayacak, kazananın adı Bert Buchner olmayacak" ifadelerini zihinlere kazımaya çalışmaktadır. Bert Buchner'in samimi arkadaşı olan gazeteci yazar eser boyunca on bin metrelik Avrupa koşusunu sunmakta, sürekli Bert'in oyunu kaybedeceğini iddia etmekte ve Bert'le olan geçmiş günlerini, anılarını anlatmaktadır. Gazeteci yazar son ana kadar da yarışın sonucunu gizlemekte, böylelikle okuru uyanık tutmaktadır. Siegfried Lenz Ekmek ve Oyunlar (Brot und Spiele) adlı eserinde girişte eserin içeriği ile ilgili kısa bir bilgi vermektedir:

"Bir kez daha başarılı uzun mesafe koşucusu Bert Buchner Avrupa Şampiyonasına katıldı, bir kez daha daima yaptığı gibi başlangıçtan sona gitti. Fakat bir kez daha kazanacak mı? Tribünde bir zamanlar kâşif olan bir muhabir, Buchner'in arkadaşı ve uyarıcısı, 25 turluk zor ve ağır koşuyu takip etmekte. Ve bunun yanında hatıralar canlanıyor: Tutsak kampındaki buluşmaları, Buchner'in kaçı, tesadüfen tekrar karşılaşmaları, ilk başlangıçlar, alıştırmalar, ilk zafer ve rekorlar, sıkıntılı mesleğinin bedeli, özel yaşamındaki hayal kırıklıkları ve insani bütünlüğündeki kayıp. Buchner, sportif başarısının hayatını garanti altına almadığını, sadece hafta sonunda kral olduğunu ve kazandığı sürece alkışlandığını göz ardı etmişti. Onun ana hatası, insani ve toplumsal yapıdan ziyade sportif kariyere daha çok önem vermesiydi. Bir kez daha son büyük çaba içerisine girdi ve bu koşu hayatının özeti, beklentilerinin ve hayal kırıklıklarının simgesi olacak." (Lenz 1964: 1).

Bert Buchner Liman Sporcuları Kulübü adına yarışmakta olan bir sporcudur. Sakatlanan arkadaşı Huppert'in yerine antrenör Wiegand'ın tercihi sonrasında yarışa katılmak zorunda olan Bert yarışmaya katılan sekiz kişiden en yaşlısıdır. Gazeteci yazar Bert'in yarışmaya katılmasını bir hata olarak değerlendirirken sürekli olarak "On bin

metrelik Avrupa koşusunu kazananın adı Bert olmayacak.” şeklindeki iddiasını öne sürmektedir. Start öncesinde tribündeki yerini alan yazar maç öncesi atmosferi, yaşanan stresli ve gergin bekleyişi, Bert’le ilgili görüşlerini şöyle tasvir etmektedir:

“Bert bir koşucunun yüreğine ve ciğerlerine sahip, çok koşu kazandı, gazetemde onun başarıları hakkında çok yazı yazdım, ama artık yüreği ve ciğerleri çok yaşlı... Islak çimler güneşin altında pırıldıyor, dönemeçteki bez pankart göz alıyor. Ne zaman ateş edecek? Yarış öncesindeki bu dayanılmaz baskı, titreyen eller, midede giderek hareketlenen bir taş parçası, haydi Larsen, ateş et, piste çıkar onları, cehenneme girmeleri için serbest bırak! Yarış pisti, bir cehennem çukuru gibi orada duruyor. Yeter Larsen, tetiği çek, hepimizi rahatlat artık!” (Lenz 2008: 11).

Lenz yaptığı bu tasvirle aslında 20. yüzyıl insanının içerisine düştüğü dramatik durumu anlatmakta, sanayi devrimi ile ağırlık kazanan, yarışı ve rekabeti zorunlu kılan, insanları baskı altına alan, sonuç odaklı bir süreci vurgulamaktadır. Yani insanın değil ürettiklerinin önemli olduğu bir süreci. Lenz bunu da yarattığı Bert Buchner karakteri ile ispatlamaktadır. Son derece başarılı olan sporcu Bert Buchner unutulmamak için bu yarışı yaşlılığına rağmen kazanmak zorundadır. Tribündeki insanlar da kendilerini onunla özdeşleştirmiş durumdadır. Onların istediği ne olursa olsun Bert Buchner’in yarışı kazanmasıdır. Bert Buchner’in yaşlı olması çok da umurlarında değildir aslında. Seyircilerin tezahüratları da ne kadar başarıya susamış olduklarının kanıtıdır.

“Alkışlar Bert için organize oluyor, bir koro piste doğru onun adını seslenerek tezahürat yapıyor, adını ona doğru savuruyorlar, arkasından haykırıyorlar, daha şimdiden, insafsızca ve talepkâr... Bert’in koşusu yalnızca kendisine ait değil, bu koşu onların koşusu artık, Bert seçtikleri bir uygulayıcı, onun kendini bulduğu yerde, onlar da kendilerini bulacak...” (a.g.e. : 26).

Lenz II. Dünya Savaşını bizzat yaşayan, savaşın acımasız yönünü çok iyi bilen bir kişidir. Bu yüzden savaşın izlerini, zorluklarını, acımasızlığını bu eserinde oldukça başarılı bir şekilde yansıtmıştır. Bunu da Bert’in en yakın arkadaşlarından biri olan Viktor’u öldürmek zorunda kalışıyla başarmaktadır. Bert savaşın bitmesinden birkaç hafta önce bir gece Viktor ile kuzeyden Danimarka’daki komutanların işkencesinden kurtulmak için kaçır. Fakat Viktor kaçış esnasında dayanamaz ve yere yığılır. Öncesinde birbirlerine verdikleri söz ise savaşın acımasız ve anlamsız yüzünü bir kez daha ortaya koymaktadır.

“Evet onların arkadaşlıkları öylesine ileriydi ki, birbirlerini ölü ya da diri düşmanın eline bırakmamaya söz vermişlerdi. Viktor güçlükle başını salladı, sabırsız bir beklenti içindeydi, ama Bert duraksadı, Viktor önünde yatarken otomatik tüfeğin emniyetini bir türlü açamadı. Viktor, nasıl da titreyerek namluyu tutup göğsüne dayamış, sonra bir anda ağzına sokarak emredercesine başını sallamıştı! Ah, bu sözü verirken günün birinde yerine getirmek zorunda kalacaklarını asla düşünmemişlerdi... Viktor topuklarını sabırsızlıkla yere vuruyordu. ‘Çek tetiği’ dedi, ‘Ne bekliyorsun?’. Bert sözünü yerine getirirken Viktor gözlerini kocaman açmış, gülümsüyordu...” (a.g.e. : 20-21).

Romanında savaşın acı yüzüne sık sık yer veren Lenz on bin metre Avrupa koşusunu tüm romanına yaymış, romanın bitişi koşunun bitişiyle gerçekleşmiştir. Romanda gazeteci yazar, Bert’in yarış boyunca performansını gözlemlemiş, Bert Buchner’in yarışı hakkında karamsar bir duruş sergilemiş ve Bert’in tükendiğini, işinin çoktan bittiğini, bu tempoyu kaldıramayacağını, bu yarışın onun sonu olacağını ileri sürmüştür. Gazeteci yazar, Bert’in koşusunu şöyle betimlemektedir: “Orada, soluk alışını duyuyorum, yüzü adeta işkence görüyormuşçasına darmadağın. Uykulara eşlik eden çekiç gibi adım sesleri, ensede hissedilen yakıcı korku, ölmek üzere olan bir balığinkini andıran donuk gözler... Koşularının çoğunun ona verdiği bunlardı, Bert’in koşusu ölümüne bir koşuydu sanki.” (a.g.e. : 24).

Lenz eserinde Bert Buchner’in içerisinde bulunduğu bu zor durumu, ölümüne koşuyu daha etkili biçimde okuyuculara aktarabilmek için kapana sıkışan tilki benzetmesinden faydalanmaktadır:

“İç kenarda duran Wiegand, Bert’e seslenerek, ara süreyi bildiriyor, bu rüzgâr için mükemmel bir süre, ama başlangıç önemli değildir, ölüm çok daha sonra başlar, ayaklar ağırlaşır ve hissizleşince ve güvenilmez olunca, koşuyu taşıyamaz hâle gelip tam tersine engellemeye başlayınca, öyle ki insan ayaklarından kurtulmayı ister, tıpkı kapana kısılan ayağını ısırarak koparıp atan tilki gibi...” (a.g.e. : 25).

Açıkça görülüyor ki Bert’in koşusu ölümüne bir koşudur. Çünkü ardında binlerce insan alkış tutmakta, Bert ile iyice bütünleşmektedir. Bu da onu baskı altına almakta, o da her şeye rağmen koşusunu sürdürmeye çalışmaktadır.

Bert Buchner bu yarıştan kolay kolay vazgeçemezdi. Çünkü çok zor şartlar altında başarmıştı her şeyi. Bunu gazeteci yazar arkadaşı da biliyordu. Hatta onu Liman Sporcuları Kulübüyle tanıştıran da kendisiydi.

Bir gün Bert canı sıkıldığı için feribot gezisine katılır. Tutsak kampından kaçtığından beri gazeteci yazar arkadaşı ile hiç karşılaşmamış olan Bert orada arkadaşıyla sohbet eder ve feribottan inip yarışları izleme konusunda gazeteci yazar arkadaşı tarafından ikna edilir. Takımın adı Liman Sporcuları Kulübüdür. Bu kulüp fakir, şartları iyi olmayan bir kulüptür. Zor şartlar altında varlığını sürdüren bu kulüpte çölde açan çiçek misali başarıyı yakalamak hiç de kolay değildir. Lenz kulübün fiziki yapısını şöyle tasvir etmektedir:

“Nasıl bir yerdi burası? Zedelenmiş çimler, çürümüş atlama direkleri, atletizm pistinin kenarında büyük mıcır yığınları... Tanrım, tüm alan yara bere içinde, hiçbir makyajla düzeltilemeyecek yaşlı bir gazi gibi görünüyordu, ancak tüm köhneliğe rağmen yarış öncesinde hiçbir yerde görmediğim sakın bir şenlik havası vardı burada.” (a.g.e. : 30).

Bu iki arkadaş feribottan indikten sonra şartları son derece elverişsiz olan bu stada girerler. Her ne kadar yarışları izleme niyetiyle oraya gitseler de bir yıldızın doğacağından habersizdirler. Yanlarına kulüp başkanı Krohnert gelir ve onlarla ilgilenir. Kulüp başkanı Krohnert dazlak, yuvarlak kafalı, kocaman kırmızı kulaklı bir adamdır. Krohnert, başlayacak olan “Büyük Katzenstein” beş bin koşusuna Bert’i yarışmacı olarak davet eder. Sakatlığından dolayı artık koşamayacak olan Katzenstein için düzenlenen koşuda favori gemi boyacılığı yapan Horst Mevius adlı sporcudur. Yarış başlar, beklenenin aksine koşuyu uzun ara farkla Bert kazanır ve kulübün bir üyesi olmaya hak kazanır. Bert zamanla kulübün favorisi hâline gelir. Şöhret adımlarını bir bir tırmanan Bert bunun tadını çıkarmaya başlar. Bununla birlikte kulüp başkanının kızı olan Thea ile de aralarında bir yakınlaşma meydana gelir. Bert Buchner’e şöhret yavaş yavaş göz kırpmaya başlamıştır artık. Bert gelen galibiyet sonucu şöhretin tadını yavaş yavaş çıkarmaya başlar. Balolar, eğlenceler, içkiler, kadınlar...

Bert Buchner bir taraftan yakaladığı bu şöhretin tadını çıkarmakta, bir taraftan da yarışlara hazırlanmaktadır. Takımın teknik direktörü olan Wiegand, Bert’i “Alman” adlı yarışmaya hazırlamak için kolları sıvar. Alman şampiyonası Liman Sporcuları Kulübü için büyük önem taşımaktadır. Wiegand eşliğinde sıkı bir program yapan Bert tamamen kazanmaya odaklanmıştır. Çünkü soluduğu şöhret havası oldukça hoşuna gitmiştir ve bu şöhreti ne pahasına olursa olsun kaybetmek istememektedir.

Bert bu şampiyonaya katılmadan önce birçok yarışmaya katılır ve birincilikler alır. Şampiyonun ayak sesleri yavaş yavaş duyulmaya başlamıştır artık. Sürekli kazanmaya alışan Bert insanlar tarafından parmakla gösterilmektedir. Fakat bu başarı bazılarının özellikle de rakiplerinin pek hoşuna gitmemektedir. Dolayısıyla kavgalar da kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Bir keresinde adanın geleneksel at yarışları düzenlenir. Bu yarışta ikinci turda Horst kazanır ve aynı atı üçüncü turda Bert Buchner kiralar. Fakat yarışta kazanması kesin olarak görülen at Bert Buchner'i hayal kırıklığına uğratar ve ikisi birlikte kumullara gömülürler. Bu düşüş sonrasında Bert Buchner yarışta kaybetmenin verdiği hırs ve öfkeyle ata sopasıyla vurmaya başlar. Bu sahne karşısında Horst olay yerine gelir ve olaya engel olmaya çalışır fakat bu esnada Bert'in sopası Horst'un koluna gelir. Sonrasında ise bu düello ikisi arasında kavgaya dönüşür.

“Horst vurmaya başladığında ilk yumruk Bert'in yüzüne rastladı, sert olmalıydı, çünkü başı ensesine devrildi ve kolları savrulmuş kuma çöktü. Doğrulup sopasını kaldırmaya yeltendiği anda bir yenisiyle karşılaştı, yine sert ve kısa, bu kez dizlerinin üstüne çökerek yüzüstü düştü. Bert yerinden kalkıp toparlanmaya çalıştı, Horst'un yumruklarına hedef oluyordu. Şimdi ata biner gibi Bert'in üstüne çıkmış, sol eliyle durmaksızın vuruyordu. Belki de işini bitirecekti, ama Bert iki eliyle birden Horst'un sağ eline yapışarak yumruğunu açtı ve yüzük parmağını kırdı.” (a.g.e. : 52).

Başarıya odaklanmış, hırçın ve kavgacı bir kişilik olarak karşımıza çıkan Bert tüm zorlukların üstünden gelmeyi başarmış bir figürdür romanda. Kazandığı bu başarı tabii ki tesâdüf değildir. Bu başarısının arkasında yatan gizli gücü çok merak eden arkadaşı Alf bir gün merakını saklayamaz ve sorar. Bert'in bu soruya cevabı şöyle olur:

“Yalnızca tek bir şey düşünmek gerekiyor, seni harekete geçiren ve güç veren bir şey. İşim bittiğinde ya da işimin biteceğine inandığım zaman Viktor'u düşünüyorum. O kıpırtısız orman gölünü hayal ediyorum, firar ettiğimiz pazar gününü ve tıraş olurken ansızın sahilde beliren askerleri. Sonra onların seslenişlerini duyuyorum, silah seslerini, Viktor'un yerde kalakaldığını görüyorum, dönerek düşüşünü, evet, hepsi bir araya geliyor o anda, sesler, patlamalar ve Viktor'un yüzü, bunu düşünmek belki her şeyi kolaylaştırıyor, ama yavaşlıyorum en azından. İnsanın böyle bir şeyi olması iyi. Viktor yardım ediyor...” (a.g.e. : 69).

Lenz burada aslında başarının sırrını da vermeye çalışmaktadır. Yarışta, rekabeti her ne kadar eleştirirsek eleştirelim, yarış ve rekabet modern toplumun ve günümüzün yadsınamaz gerçeği olarak daima karşımıza çıkmaktadır ve çıkacaktır. Lenz'e göre

başarının olmazsa olmazı motivasyondur. Motivasyonu sağlayacak ise sadece anlamlı bir hedeftir.

Hayatta başarılı olmuş kişilerin yaşamları incelendiğinde bu insanların zorluklar çektikleri, çektikleri bu zorluklardan güç aldıkları ve dolayısıyla motive olmuş bir şekilde başarıyı yakalamış oldukları ortaya çıkacaktır. Bert de öyledir. II. Dünya Savaşında büyük zorluklar çekmiş olan Bert öldürmek zorunda kaldığı arkadaşı Viktor'u bir türlü aklından çıkaramamakta, yarışırken onu düşünmekte ve bir nevi onun için yarışmaktadır. Bert'in koşarken büründüğü ruh hâlini gazeteci yazar tüm çıplaklığıyla şöyle ortaya sermektedir:

“Koşucular sekizinci, hayır dokuzuncu tura giriyorlar. Saçlar ıslak, giysileri bedenlerine yapışmış, ayakkabılarının çivileri ıslak zeminden parçalar koparıyor, bacakları sıçrayan çamurlarla lekelenmiş. Bert hâla en önde, tek başına ve planına göre çekiç gibi koşuyor. Bert dönemce üstünlükle giriyor, bitiş çizgisinden Hellström'den yirmi, hatta yirmi beş metre önde geçiyor ve alanın en sonuna, Megerlein'in olduğu yere bakıyor, onu geçecek mi? Evet, Bert başlıyor, bir ara atak daha yapıyor, şimdilik buna gücü var, henüz yolun yarısı bile koşulmadı. ‘Uçan Pistor’ diye anılan İsveçli atlet Hellström, kimsenin kendisine kene gibi yapışmasına izin vermiyor, uçar adımlarla Bert'i kovalıyor. Ne düşünüyor? Bert, Viktor'u düşünüyor, Viktor'u şimdi düşünmezse, peşindeki soluğunu ensesinde hissettiğinde düşünmek zorunda kalacak... Ya Hellström? Tanrısal sarışın atlet, cennetin kapılarını mı hayal ediyor? Kurtuluşu pistte mi arıyor? Yarışı kazanması, neyi kurtaracak...” (a.g.e. : 72-73).

Lenz hırsın ve rekabetin ağır bastığı bu eserinde başarıyı mutlaklaştıran modern toplumun insanı düşürdüğü trajikomik durumu eleştirmekte ve bunu da büyük bir ustalıkla başarmaktadır. Ayrıca Lenz insanların modern toplumda artık sonuç odaklı olduklarını, gözlerinin sonuçtan başka bir şey görmediklerini, insanın maddenin gerisine itildiğini, insani değerlerin yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığını vurgulamaktadır. Bu acı gerçeği de bir an önce finale ulaşmak isteyen, gözü birincilikten başka bir şey görmeyen, yarışmayı düşe kalka da olsa sürdürmeye çalışan yarışmacılardan anlamak mümkündür:

“Ne oldu? Stadyumda bir uğultu, bir dalganın çarpması gibi bir gürültü. Ne oldu? İlk dönemde Danimarkalı koşuculardan biri yere düşmüş, kolları öne uzanmış ıslak pistte yatıyor. Opris onun üzerinden atlıyor, şimde de Megerlein, üniformalı iki sağlık görevlisi, deri çantaları ellerinde koşarak geliyorlar, ama çantaların kullanılmasına gerek kalmıyor, koşucu yeniden ayakta.” (a.g.e: 74).

Yarışmanın ölümüne devam etmesi de gösteriyor ki başarıyı zorunlu kılan bu sistem parayı, şöhreti, zenginliği insanların ayakları altına sererek kendisine köle kılmaktadır. Sistemin kurbanlarından biri olan Bert de şöhretin ve paranın peşinden gidenler arasındadır. Şöhret merdivenlerini hızlı bir şekilde çıkan Bert başarı iksirini içtikçe kendinden geçmekte, başarılarına başarı katmaya çalışmaktadır. Bunda da başarılı olan Bert neticesinde ünlü Viktoria Spor Kulübünden transfer teklifi alır. Şartları ve imkânları daha iyi olan Viktoria Spor Kulübünün teklifini geri çeviremeyen Bert Liman Sporcuları Kulübünü terk eder. Çünkü Bert Buchner oyunu kuralına göre oynamayı öğrenmiştir artık. Yükselmek, daha çok para kazanmak, daha rahat imkânlarda çalışmak onun da hakkıdır.

Liman Sporcuları Kulübü her ne kadar onun için hatıralarla dolu olsa da kendisine sunulan imkânlar Buchner'in ağızını sulandıracak niteliktedir. Bu yüzden de ayağına gelen fırsatı geri çevirememiştir Bert Buchner. Artık Dohrn gibi biriyle aynı takımda ter dökerek olması da onu son derece mutlu etmektedir.

Bert Buchner Victoria Kulübünde de başarılarına yenilerini eklemiştir. Bert Amerika'da Almanya adına yarışlara girmiş ve bu yarışta birincilikle bitirmiştir. Bert'in Amerika'daki başarıları, ülke rekoru ve Avrupa rekoru Bert'i iyiden iyiye şampiyon yapmış, hatta o yıl Bert film teklifi bile almıştır. Şöhret uğruna teklifi geri çevirmeyen Bert Viktoria Spor Kulübünün başkanı Matern ile ters düşmüş ve araları açılmıştır. Üstüne üstelik Matern Bert'i kulüpten atmakla tehdit etmiştir.

Bert ile Matern arasında bunlar yaşanırken devreye Bert'in gazeteci yazar arkadaşı devreye girer ve artık Bert Buchner'in yarışları bırakmasının zamanı geldiğini söyler. Çünkü gazeteci yazar galibiyetlerin hayal kırıklıklarından daha çabuk ve daha kolay unutulduğunu çok iyi bilmektedir. Gazeteci yazar tehlikeyi fark etmiş olacak ki Bert'i uyarmaya ve yarışları bırakması için onu ikna etmeye çalışır.

“Şimdi ulaştın Bert dedim, senin durumundaki bir adamın ulaşabileceği her şeye ulaştın. Artık bağımsızsın, rekorlar kırıyorsun, insanlar seni tanıyor, koşullarda senin tarafını tutuyor. Bitirmek için iyi bir zaman! Biliyorsun Bert, birkaç koşu kaybettiğinde kesinlikle senin yanında olmazlar. Senin yerinde olsaydım, önümüzdeki sezondan sonra bırakırdım. Bulduğun zemin, kayganlaşmaya başladı artık.” (a.g.e. : 144).

Gazeteci yazar aslında hiç de haksız değildir. Bert olimpiyat oyunlarından önceki son deneme olan ülke karşılaştırma yarışlarına katılır. Tribünler alkış sesleriyle, çığlıklarla inliyordur. Kimsenin Bert'in kazanacağından şüphesi yoktur. Son tura kadar birinciliği kimseye kaptırmayan Bert son turda Szilvasi adlı sporcunun atağıyla birinciliği paylaşmak zorunda kalır. Aslında bu acı bir sonun ayak sesleridir.

Aldığı bu beraberliği hazmedemeyen Bert koşu çalışmalarına hız vermiş, kendine koyduğu kuralları git gide katılaştırmıştır. Ünlü antrenör Giese'den dersler alan Bert özel antrenmanlar yapmış, hızını artırabilmek için sprint çalışmaları gerçekleştirmiştir. Fakat bu çalışmalarının meyvesini almak için olimpiyatlara hazırlık niteliğinde olan bir yarışa katılan Lenz önde gittiği yarışmada güçten düşmüş, bacağından sakatlanarak kendini çimenlere doğru atmıştır. Yarışı kaybeden Bert ilerleyen zamanlarda sakatlığından ve ilerleyen yaşından dolayı olimpiyatlara katılamamıştır. İbrelere artık ters yönde harekete geçmiş, Bert'in elindekiler bir bir yok olmaya başlamıştır; şan, şöhret, ilgi, alaka, Thea adlı nişanlısı, evli olan hayranı Carla, başka bir hayranı olan Ruth ve sonunda büyük başarılar imza attığı Viktoria Spor Kulübü...

Elindekilerin hepsini bir bir kaybeden Bert Buchner önceden şöhret için terk ettiği eski kulübü olan Liman Sporcuları Kulübüne geri döner. Sakatlanan arkadaşı Huppert'in yerine on bin metrelik Avrupa koşusuna katılmak zorunda kalır. Bunlar artık Bert'in son çırpınmaları, son gayretleridir. Fakat eski kurt kolay kolay pes etmemektedir. Tribünlerdeki meraklı ve gergin bekleyiş ise tüm heyecanıyla devam etmektedir.

“Bert'e ne oldu? Yavaşlıyor mu? Ya da Musso, uzun bacaklı, meşin renkli koşucu şimdiden son atağa mı hazırlanıyor? Bert'in avantajı azalıyor, kül sarısı saçları her adımda savruluyor, solgun yüzü korkuyu ele veriyor. Dört tur daha var, çöküşü ve galibiyeti hazırlayan dört tur. Bert'in süresi, olamaz, şimdiye dek ulaşabildiği en iyi ara süre bu! Çılgınlığın bedelini ne zaman ödeyecek, ne zaman? Bert, Musso, Hellström ve Seaborne, dönemece bu sıralamayla giriyorlar, içlerinden birinin galip geleceği ilk dört.” (a.g.e. : 176).

Bert inadına direnmekte ve başarı uğruna gücünü sonuna kadar tüketmektedir. Başarıya susamış insanların tribünlerdeki alkışları, tezahüratları ise iyice etrafi sarmış durumdadır. Herkes şampiyonun yani Bert'in sonunu merak etmektedir. Çünkü onların sonu da Bert'in sonuna endekslenmiştir. Sağlıkları, maddi durumları, gelecekleri Bert'in ayaklarına bağlıdır. “Buchner” sesleri ölümüne yankılanıyor, Hellström ve Seaborne

ise Bert'in hemen arkasından geliyordur. Aralarında sadece beş metre kalmış, Bert'in spor yaşamı, karizması, geleceği, şöhreti, kısaca her şeyi bu beş metreye kalmıştır. Son seksen metre... yetmiş... altmış...

“Bitiş çizgilerinden önceki son dönemeç, Bert'i peşindekilerden ayıran beş metre değil artık, yalnızca üç metre, en fazla üç metre. Yeni bir rekor olacak. Hedef nerede? Direklerin arasındaki dar beyaz bant, sonucu duyurmak üzere ayağa kalkan süre hakemleri, diz çökmüş fotoğrafçılar, gözü bantlı adam, sallanan kızlar, galip kim olacak? ‘Buch-ner, Buch-ner...’ Dönemeçten hedefe, hâla önde, zemini tokmaklıyor, tekrar sendeliyor, yana bakıyor, yanında bacaklar ve omuzlar yok henüz. Buchner hedefe seksen metre kala önde gidiyor ve vazgeçmiyor. Yarım bir dönüş, elleri havaya kalkıyor, tökezliyor, hedefe yalnızca yetmiş metre. Bert düşüyor, biri onu önden çekmiş gibi dönerek omzunun üstüne düşüyor, yüzü yere çarpıyor ve öylece kalıyor – Hellström ve Seaborne yanından geçiyorlar-, şimdi başını kaldırıp doğrulmaya çalışıyor, yeniden düşüyor, kısa hareketlerle pisti tırmalıyor, yere vuruyor ve şişlenmiş, evet, şişlenmiş bir balık gibi kıvrılarak yeniden başını kaldırıp gülümsüyor – Musso atak yaparak yanından geçiyor-, hedefe doğru şaşkınlıkla gülümsüyor, Seaborne, evet, Seaborne başarıyor, bantı göğüsleyerek sona ulaşıyor – Christensen ve Knudsen yanından geçiyorlar-, koluna dayanarak aynı şaşkın gülümsemeyle arkalarından bakıyor, bacaklarını çekerek yerde sürünmeye çalışıyor – Opris soluk soluğa yanından geçiyor-, ağır bir böcek gibi sürünmeyi deniyor: El, diz, el, diz, kıvrılarak öne yığılıyor... Dalgalandan gri battaniye, yanına gelerek battaniyeyi açıyorlar. Ortalık nasıl da sessizleşti! Bayrakların ipleri beyaz direklere sertçe çarpıyor, tünelden dondurmacının sesi geliyor, tribünlerin çatısından mikrofonun cızırtıları duyuluyor. Neden kimse konuşmuyor? Ne kadar, daha ne kadar beklememiz gerekiyor? Sonunda, evet, sonuçlar: “Yeni rekortmen...” Yerdeki yığılı kaldırıyorlar... Süre ne? Dikkatle pistin dışına taşıyorlar... Hellström ikinci mi? Çayırın üzerinden sallanarak hedefe. Onu nereye götürüyorlar? Nereye?” (a.g.e. : 206-207).

Yarışın sonucunda ortaya çıkan bu tablo gösteriyor ki Bert hızlıca çıktığı şöhret basamaklarından bir anda inmek zorunda kalmış, neyi var neyi yok kaybetmiştir. Şöhretin cazibesine kapılan Bert Buchner acımasız, kapitalist, rekabetçi sistemin aldananlarından olmuş, başladığı yere geri dönmek zorunda kalmıştır. Daha sonrasında ise gazeteci yazar arkadaşını dinlemeyen Bert gökyüzünde kaybolan yıldızlar misali hafızalardan silinip gitmiştir.

1.2.1. Çarklar Arasına Sıkışan Bert Buchner'in Kaçınılmaz Sonu

Lenz kaleme aldığı “Ekmek ve Oyunlar” adlı bu romanıyla 20. yüzyıl felsefesini yansıtmaya çalışmış, insanların düştüğü gülünç durumu, insanı sömüren kapitalist anlayışı, sömürgeci zihniyeti tüm çıplaklığıyla gözler önüne sermiştir. 1959 yılında

yayımladığı eserin yansımalarına bakmak gerekirse bu noktada Zimmermann bize oldukça yardımcı olacaktır:

“Kitap, başarının parıltısını ve acısını tadan, şöhrete düşkün, kariyerini yükseltmek isteyen ve sonunda da yaşamında başarısız olan bir sporcudan bahsetmektedir. Lenz bu romanda sık sık, tekrar tekrar geçmişe dönüp, geçmişin o günkü zamana yankılarını anlatan bir üslup benimsemiştir. Bert Buchner’in en yakın arkadaşı olan muhabir arkadaşı romanda anlatıcı durumundadır ve roman kahramanının son koşusunu anlatmaktadır. Okuyucuya geriye dönüşlerin olduğu karmaşık bir şekilde Buchner’in en önemli yaşam sahneleri sunulmaktadır: Romanda Bert’in şaşırtıcı yeteneğinin gelişimi, ilk başarıları, hayattaki sevinçleri ve karmaşaları, soylu çevreye kabulü, toplumun en iyi tabakalarından aşkları, kumar oyunu, kamuoyunda tanınması anlatılmaktadır. Bert’in şöhretle gelen ahlâki düşüşünü sosyal yükseliş izlemektedir. Buchner hayatı boyunca koşturmakta, fakirlikten ve günlük yaşamın yüklerinden kaçmak istemekte hatta zafer kazanmak için yarışta takım arkadaşını bile kasten yaralamaktan da geri kalmamaktadır. Sporunun kazanma arayışı ve halktaki bire bir özdeşleşme ihtiyacı uğursuz bir birliktelikte buluşmaktadır. Lenz bazı detaylarda da Federal Almanya gerçeğinin gerçek bir sahnesini vermeye çalışmaktadır. Spor sahnesi mükemmel düzenlenmiş olup soyut bir ahlâki karar durumu romana hâkim olmaktadır. Bert Buchner duraklamak, düşünüp taşınmak, başka bir şekilde yaşamayı bulmak zorundadır. Romanda anlatıcının sıra dışı hatırlama ve tasvir çalışması söz konusudur. Dışarıdan bakıldığında sadece Buchner’in psikolojisinden değil daha fazlasını elde etme arzusu ve şöhret merakından da söz edilmektedir. Görünen o ki hep daha fazlasını isteyen Bert suçu kendi başına taşımak zorundadır.” (akt. Arnold 2009: 6).

Zimmermann aslında romanı tematik ve dilsel yönden eleştirel biçimde kısaca özetlemektedir. Zimmermann yazısında daha çok Bert’in toplumdaki iniş çıkışlarının üzerinde durmakta, toplum tarafından omuzlara alınan bir karakterin yine aynı toplum tarafından kullanılmış bir mendil gibi fırlatılmasına dikkat çekmekte, bunun yanında sosyal yükselişin ahlâki düşüşe yol açtığını da vurgulamaktadır.

Bert’e göre hayatın anlamı sosyal bir varlık olmak ya da sorumluluklarını yerine getiren bir birey olmak değil, gününü gün etmek, zengin olmak, farklı kadınlarla beraber olmak, ünlü olmaktır. Bu amaç doğrultusunda da Bert önüne hangi engel gelirse

gelsin, ne pahasına olursa olsun, gerekirse ahlâki olmayan yollara da başvurma eğilimi göstermiştir. Bert hep daha fazlasını isteyen, elindekilerle yetinip mutlu olamayan bir karakterdir romanda. Arkadaşı ona yarışı bırakmasını, zaten başarılı bir sporcu olduğunu, hafızalarda böyle kalmasını söylese de ona bir türlü söz geçirememiştir. Bert hep daha fazlasını istemiş, hiçbir zaman elindekilerle yetinmemiş, bu hırsının sonunda da koca bir fiyaskoyla karşı karşıya kalmıştır. Hayatın anlamını farklı sularda arayan Bert Buchner yanlış sularda boğularak kendi sonunu hazırlamıştır.

Michael Gamper (2008) ise “Brot und Spiele” adlı bu romanı değerlendirirken Bert Buchner’in yaşadığı süreci, bu süreç sonucunda yapayalnız kaldığını vurgulayarak, kapitalist sistemin acımasız yüzünü ortaya koymaya çalışmaktadır.

Romanda kapitalist sistemin temsilcileri konumundaki Liman Sporcuları Kulübü başkanı Krohnert ve Victoria Kulübü başkanı Matern Bert’den hep daha fazlasını istemiştir. Durum böyle olunca da Bert Buchner çarkların arasında sıkışıp kalakalmıştır.

Lenz’in 1959 yılında yayımladığı bu eser aslında onun ne kadar olayları iyi yorumladığının ve ne kadar ileri görüşlü olduğunun da bir kanıtıdır. Doğrusunu söylemek gerekirse bugünkü modern ve gelişmiş toplumlarda Bert karakterine rastlamak son derece olağandır. Günümüz modern insanı birer Bert Buchner olup çıkmıştır aslında. Sadece kimlikleri farklıdır. Her yer Bert Buchner gibi koşturan, gece gündüz çalışan, şöhretin ve paranın kölesi olan, bencilliğin kitabını yazmış, insan olma özelliklerinden yavaş yavaş uzaklaşan, maddeye tapmış figürlerle doludur.

İnsani değerlerin ön planda olmadığı, sevginin, barışın kol gezmediği, insanların birbirini önemsemediği, açların ve fakirlerin gözetilmediği bir anlayıştan kaybetmekten başka bir sonuç olamazdı, olmadı da zaten. Bert de kaybederek bu acımasız sistemin bir kurbanı oldu.

Bert dışarıdan bakıldığında her ne kadar şöhreti iliklerine kadar yaşayan, gününü gün eden bir karakter olarak karşımıza çıksa da işin aslı hiç de öyle değildir. Bert’in içten içe yaşadığı kaybetme korkusu ve çarkların arasına sıkışmış ruh hâli Bert’in Lâle Devrine gölge düşürmekteydi. Bunu romanın anlatıcısı gazeteci yazarın penceresinden görmek de son derece kolaydır: “Orada soluk alışını duyuyorum, yüzü adeta işkence görüyormuşçasına darmadağın. Uykulara eşlik eden çekiç gibi adım sesleri, ensede hissedilen yakıcı korku, ölmek üzere olan bir balığinkini andıran donuk gözler...

Koşularının çoğunun ona verdiği bunlardı, Bert'in koşusu ölümüne bir koşuydu sanki.'' (a.g.e. : 24).

Bert'in bu kaygılı ve huzursuz ruh hâli her şeyin aslında dışarıdan görüldüğü gibi olmadığını göstermektedir. Belki Bert dışarıdan çok başarılı, şanslı, popüler biri görülüyordu, fakat Bert'in iç dünyası hiç de öyle değildi. Çünkü maddi dünya tek başına insanı mutlu etmeye yetemezdi, yetmedi de zaten.

Lenz'in birçok eserinde olduğu gibi mutsuz sonla biten bu eseri günümüz insanına diyor ki maddi dünyanın insana vermiş olduğu yapay mutluluk saman alevine benzer, insanın ebedî mutluluğuna, kalıcı huzuruna hizmet etmez. Bunu neredeyse her şeye sahip günümüz insanının içerisinde bulunduğu durumdan, mutluluk ve huzur arayışından, dolayısıyla da anlam arayışından anlayabiliriz. Gelişen teknolojiyle ve yaşam standartlarıyla beraber insanlar her ne kadar eskiye nazaran daha rahat bir dünyada yaşıyor olsa da eskilerin mâneviyatının, huzurunun, mutluluğunun, yaşam sevincinin şimdilerde olmadığı su götürmez bir gerçek olarak tüm çıplaklığıyla önümüzde durmaktadır.

Kısacası Ekmek ve Oyunlar günümüz insanının akıntıya karşı kürek çektiğini, göz göre göre hırsın ve rekabetin kurbanı olduğunu, Bert misali hep daha fazlasını istemenin insanoğlunu gerçek mutluluğa ulaştırmayacağını, Krohnert ve Matern gibilerin oyununa gelinmemesi gerektiğini ifade etmektedir.

1.3. ALMANCA DERSİNDEN (DEUTSCHSTUNDE) GÖREV TUTKUSUNA GİDEN YOL

“Deutschstunde” Siegfried Lenz'i Alman ve dünya edebiyatında üne kavuşturan en önemli eserlerinden biridir. Nordbruch (1995) da Siegfried Lenz'in 1968 yılında yayımlanan bu eser sayesinde hem ulusal hem de uluslararası arenada büyük bir çığır açtığını ifade etmektedir (83).

Schwarz (1974)'in ifadesiyle roman hızlı bir şekilde Avrupa'nın en büyük kitap başarısını elde etmiştir. (73). Fenomen hâline gelen bu romanın başarısı ortaya çıktığı dönemle yakından son derece ilgilidir. 60'lı yılların sonu 70'li yılların başındaki Almanya Federal Cumhuriyeti (BRD) dönemindeki sosyo-politik ve kültürel iklim

savaş sonrası toplumun ve Batı Alman edebiyatının gelişmesinde oldukça önemli rol oynamıştır.

Lenz “Deutschstunde” adlı romanıyla bu dönemin fotoğrafını okuyucuda gerçeklik hissini uyandıracak şekilde çekmeyi başarabilmiştir. Çünkü aurasını çizdiği dönemi bizzat yaşamış ve yaşadıklarını eğitsel bir araç olarak kullanarak gizemli bir şekilde okuyuculara aktarmayı başarabilmiştir. Theo Elm (1974) de Lenz’in gerçekçiliği eğitsel bir araç olarak kullandığını belirtmektedir. (111). Martin Gregor Dellin ise Siegfried Lenz’i inandırıcı yapan şeyin her yazısında gizli ve gizemli bir öğreticiliği barındırması olduğunu dile getirmiştir (akt. Arnold 1982: 2).

Lenz’in tanık olduğu gerçekleri, yaşam sahnelerini tüm çıplaklığıyla ve öğretici bir şekilde sunması çoğu eleştirmen tarafından son derece olumlu karşılanmıştır. Nagel (1968) Lenz’in Almanya’da yaşanmış ve yaşanabilecek olaylar hakkında, Alman gelenekleri, davranış biçimleri, problemleri ve yapısı hakkında yetkin olduğunu, meselelerin özünü iyi kavrayabildiğini ifade etmektedir. (793-794). Nordbruch (1995) ise Siegfried Lenz’in bu eserinin kişisel deneyimlerinden ve tecrübelerinden büyük ölçüde etkilendiğini vurgulamaktadır. (4). Lenz ve eseri hakkında söylenenlere baktığımızda Lenz’in olayları gerçekçi ve eğitsel bir şekilde ele aldığı, toplumsal eleştirileri yerinde ortaya koyabildiği, olaylara ve problemlere hâkim olduğu, deneyimlerinden ve tecrübelerinden oldukça iyi faydalanabildiği açıkça görülmektedir.

Lenz’in tüm deneyimlerini kullandığı “Almanca Dersi” adlı romanını başarıya taşıyan başka bir nokta ise büyük bir titizlikle ortaya konulan ana motiftir. Romanın ana motifi (Hauptmotiv) ise görev ahlâkıdır. Romanda sık sık üzerinde durulan görev (Pflicht) kavramı “Althochdeutsch” dönemindeki “(p)flicht”, “Mittelhochdeutsch” dönemindeki “phliht” kelimesinden gelmektedir. Anlamları ise görev, ödev, sorumluluktur. (Nordbruch 1995: 26).

Lenz’e göre görev; bir başkasının tarafını tutmak, bir başkasına kefil olmak, verilen ödevleri vicdan ekseninde yerine getirmek ve davranışlarımızdaki ahlâki bilinçtir. Lenz’in eserinde deforme olmuş görev ahlâkı anlatılmakta ve kulluk, kölelik, itaatkârlık boyutuna ulaşan görev kavramı eleştirilmektedir.

II. Dünya Savaşı sonrası savaş suçlularının “ben sadece görevimi yerine getirdim” savunmasını konu alan bu roman kendi içinde 20 bölümden oluşmaktadır.

Romanda Siggı Jepsen adlı çocuğun yaşadığı travmalar, babası tarafından bozulan psikolojisi, savaş yıllarındaki Almanya etkili bir şekilde kaleme alınmaktadır. Ben Anlatıcı (Ich-Erzähler) olan ve kahraman bakış açısına sahip olan Siggı Jepsen kendisinin ve diğer kardeşlerinin bozulan psikolojisinden babasını sorumlu tutmaktadır. Siggı Jepsen'in babası Jens Ole Jepsen kendi çıkarlarını ön planda tutan, ailesini ihmal eden, görevini her şeyin önünde gören bir karakterdir. Oğlunu kendi çıkarları doğrultusunda kullanan baba çocuğunun ıslahevine düşmesine neden olur. Siggı Jepsen babasının resim yasağı yüzünden sürekli denetlediği ressamın resimlerini kaçıarak saklamakta, sonunda da resim hırsızlığı ile suçlanıp ıslahevine atılmaktadır. Eserde bir babanın saplantı hâline gelen görev aşkı yüzünden ailesine verdiği zarar konu edinilmektedir. Peter Härtling (1968)'in de ifade ettiği gibi bu kitap babasından keskin bir biçimde uzaklaşan bir çocuktan bahsetmektedir. Korku, şiddet, öfke romanın her bölümüne hâkim durumdadır. Romanda, çatışma, inatçılık (Starrsinn) ve âdi bir kahramanlık söz konusudur. (<http://www.spiegel.de>).

Islahevinde bir kompozisyon ödeviyle başlayan roman Almanya'nın yakın tarihine, Nazi Almanyasına gönderme yapmaktadır. Manfred Lauffs'ın yaptığı bilimsel çalışma da bu yargıyı doğrular niteliktedir. Manfred Lauffs "Deutschstunden mit der Deutschstunde" başlıklı yazısında Lenz'in "Almanca Dersi" adlı romanıyla ilgili tespitlerde ve çıkarımlarda bulunmuştur: "İkincil edebiyatın geneline bakıldığında roman Almanya, Alman tarihi, Alman görev bilinci, Almanya'nın kaderi ve günahları hakkında ders vermektedir." (akt. Arnold 1982: 25). Batt (1974) da romanın olağanüstü bir şekilde Alman orta sınıfı tarihini yansıttığını ifade etmektedir. (34).

Lenz "Deutschstunde" adlı romanında polis olan Jens Ole Jepsen ve ressam olan Max Ludwig Nansen gibi karakterlerle toplumun 20. yüzyılda içerisinde bulunduğu durumu, psikolojik baskıyı, yaşanan mantık dışı olayları, özgürlükleri kısıtlanan insanları, hayata tutunmaya çalışanları ve faşizmin yansımalarını ortaya koymaktadır.

Romanda ana karakterler olarak karşımıza Jens Ole Jepsen, onun oğlu Siggı Jepsen, ressam Max Ludwig Nansen ve gardiyan olan Karl Joswigs çıkmaktadır. Romanda bu karakterlerin "görev" kavramına yönelik bakış açıları ve yaklaşımları ortaya konmaktadır. Eleştirilerin odağında ise Jens Ole Jepsen'in görev anlayışı ve uygulamaları vardır. Jens Ole Jepsen ortaya koyduğu davranış ve tutumla negatif olarak

yorumlanırken, Max Ludwig Nansen edebiyat dünyasından pozitif tepkiler almaktadır. Siggı Jepsen ise düşünen, geçmişıyla hesaplaşan, savaş sonrası nesli temsil eden bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Jepsen'in değer verdiği Karl Joswig'e baktığımızda ise karşımızda insani değerlere ve yaşama değer veren bir gardiyan görmekteyiz.

1.3.1. Almanca Dersinde Öne Çıkan Ana Karakterlerden Jens Ole Jepsen

Romanın en ilgi çeken, eleştirilerin odağında yer alan karakteri hiç şüphesiz Rugbüll polisi Jens Ole Jepsen'dir. Jens Ole Jepsen görevine sıkı sıkıya bağlı, verilen emirleri harfiyen yerine getiren, sorgulamayan, analitik düşünemeyen, olaylara eleştirel yaklaşamayan, dar görüşlü (borniert) bir polis memuru olarak tasvir edilmektedir. "Befehl ist Befehl" (Emir, emirdir.) parolasını savunan bir karakter olarak karşımıza çıkan Jens Ole Jepsen Nazi döneminde resim yapmasına yasak getirilen Max Ludwig Nansen adlı kurmaca bir karakteri takip etmekle sorumludur. Bu rolüyle Jens Ole Jepsen romanda nasyonal sosyalistlerin temsilcisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Jens Ole Jepsen'in en belirgin karakteristik özelliği hiç şüphesiz itaatkâr ve sadık olmasıdır. Jens Ole Jepsen'e göre faydalı insanlar itaat etmek zorundadırlar. (Nordbruch 1995: 4). Bu düşünceyle verilen emirlerin artı ve eksi yönlerini hiç düşünmeden yerine getiren Jepsen bu uğurda hem arkadaşlarını, hem ailesini, hem de kendisini rahatlıkla ateşe atabilmektedir. Nazi döneminin izlerini taşıyan Jens Ole Jepsen takındığı davranış ve tutum yüzünden etrafınca dışlanmış, toplumdan soyutlanmıştır. Durum böyle olunca da hem çevresindekilerin hem de kendisinin psikolojisi büyük ölçüde zarar görmüştür. Jens Ole Jepsen edebiyat çevrelerinde genel olarak olumsuz bir karakter olarak karşımıza çıkmakta, eleştirilerin odağında yer almaktadır. Jens Ole Jepsen'e ve savunduğu görev ahlâkına yöneltilen eleştiriler kendisinin nasıl bir karaktere sahip olduğunu tüm açıklığıyla ortaya koymaktadır.

Jens Ole Jepsen arkadaşlarını ve ailesini düşünmeksizin, Naziler tarafından verilen resim yapma yasağını yerine getirme konusunda körü körüne davranmaktadır. (Halverson 1990: 19). Jens Ole Jepsen eleştiri yapmayan, verilen görevi sorgulamadan yerine getiren birisidir. (Nordbruch 1995: 4). Endişeli bir ruh hâline sahip olan baba Jepsen kendi kararını vermede ve düşüncesini ortaya koyup savunma konusunda

yetersizdir. (Nordbruch 1995: 88). Pätzold (1976)'a göre ise Jens Ole Jepsen insani değerlerden uzak, düşünmeden görevini yerine getiren kör bir itaatkârdır. (431). Jepsen kayıtsız şartsız devletine bağlı, tüm emirleri harfiyen yerine getiren, daima hizmete hazır, dikbaşı, anlayışsız, arkadaşlarına, insanlara hatta ailesine bile katı ve kaba davranan, abartılı bir itaatkâr, acımasız biridir. (Neis 1989: 33). Jepsen görevinde katıdır ve görev tutkusu hastalık boyutuna ulaşmıştır. (Härtling 1968: 178). Lachinger (1973) Jepsen'i bağımlı bir polis memuru ve Alman görev bilincinin yansıması olarak değerlendirmektedir. (240). Alt (1973) Jepsen'i kritik düşünme yeteneği olmayan, kendi davranışlarını yönlendirmede yetersiz biri olarak değerlendirmektedir. (81). Elm (1974)'e göre Jepsen görevini yerine getiren, dar kafalı (engstirnig) biridir. (39). Bassmann (1976) Jepsen'i zayıf bir karakter tipi olarak değerlendiriyor. Elm (1974)'e göre Jepsen'in fanatiklik boyutuna varan görev disiplini akıl dışı bir davranıştır. (35).

Jens Ole Jepsen ile ilgili yorumlar da gösteriyor ki Jens Ole Jepsen görev hastalığına yakalanmış, kendisini toplumdan soyutlamış ve görev kurbanı olmuştur. Jepsen edebiyat dünyasında eleştirmenler tarafından eleştirel yanı olmayan, kendi kararlarını veremeyen, vicdanının sesini dinleyemeyen, endişeli bir ruh hâline sahip, insani değerlerden uzak, dikbaşı, anlayışsız, acımasız, çevresine gaddarca davranan, görev tutkunu ve dar kafalı biri olarak yorumlanmaktadır.

Jens Ole Jepsen'in gözünü bu kadar kör eden ailesini bile gözü görmeyecek kadar hırsla sürükleyen etmenlerden biri hiç şüphesiz bulunduğu makamı, sahip olduğu rütbesini ve madalyalarını kaybetme korkusudur. Çünkü sahip olduğu üniforma, rütbe ve madalyalar karizmasını artırmaktadır. Karizmasını artıran bu dış görünüş, üniforma, kolundaki şerit ya da madalyalar, rozetler Jepsen'in üzerinde yoğun bir etki yaratmaktadır.

Bu etkiyi sonuna kadar kullanma çabası içerisinde olan Jens Ole Jepsen bu uğurda önceden de belirtildiği gibi ailesine bile zarar verebilmektedir. "Ekmek ve Oyunlar" adlı romandaki Bert Buchner gibi makam ve şöhret meraklı Jens Ole Jepsen 20'li yaşlarda Gudrun Schessel adlı biriyle evlenmiş ve bu evlilikten Hilke adında bir kızı, Klaas ve Siggie adında da iki oğlu olmuştur. Jens Ole Jepsen tüm aile bireylerini görev tutkusundan dolayı ihmal etmiş, görev uğruna hiçbirinin gözünün yaşına bakmamıştır.

Jens Ole Jepsen bir gün Berlin'den gelen emir üzerine Max Ludwig Nansen adlı ressamın resim yapma yasağını takip etmekle görevlendirilmiştir. Bu görevi yerine getirirken işin içerisine oğlu Siggı'yi de katmıştır. Siggı ise bu görevi kabul etmek zorunda kalmış, görevini hakkıyla yerine getirmediği zaman ise annesinin de onayıyla şiddete maruz kalmıştır. Siggı Jepsen'in maruz kaldığı bu acımasız sahneyi Nordbruch (1995) şöyle ortaya koymaktadır: Jens Ole Jepsen oğlu Siggı'yi cezalandıracağı zaman sopayı alır ve mekanik biçimde onu döver. Buna karar veren güç, otorite ise anne Gudrun Schessel'dir. (87).

Jens Ole Jepsen romandaki davranış ve tutumlarıyla genel olarak olumsuz bir figür olarak değerlendirilmesine rağmen bazı çevreler tarafından da tek suçlunun o olmadığı, onun sadece görevini yerine getiren idealist bir memur olduğu ifade edilmektedir. Örneğin Hattenhauer (1980) Jens Ole Jepsen'in yaptıklarını memurluğun gereği olarak değerlendirmektedir. (407). Peinert (1973) ise Jepsen'i memurluğunun gereğini insanlıkla bağdaştırarak yerine getiren idealist biri olarak tanımlamaktadır. (170). Yine Peinert (1973) Jepsen'in görevini memuriyetten kaynaklanan zorunluluktan ötürü isteksiz bir biçimde yerine getirdiğini iddia etmektedir. (149-178). Bu değerlendirmelerin çıkış noktası ise Jepsen'in "Ben sadece görevimi yapıyorum." savunmasıdır. Nordbruch (1995) ise Jepsen'in resim yapma yasağını Nansen'e bildirdiği andaki ruh hâlini şöyle tasvir etmektedir: Jepsen tereddüt ederek ve sıkılarak Nansen'in yanına gelir. Üzüntülü bir şekilde uygun kelimelerden sonra kâğıdı Nansen'e verir. (27).

Jens Ole Jepsen ile ilgili söylenenlere kulak verildiğinde Jens Ole Jepsen'in iki arada bir derede kaldığından da söz edilebilir. Jepsen bir taraftan görevini yerine getirmekte, bir taraftan da arkadaşı Nansen'i, oğlu Siggı ve Klaas'ı, kızı Hilke'yi ve diğerlerini karşısına almaktadır. Bu da Jepsen'in psikolojisinin bozulmasında önemli bir rol oynamaktadır. Hatta Jepsen'in psikolojisi o kadar bozulur ki savaş bitmesine rağmen ressamı izlemeye, resim yapmasını engellemeye devam eder. Jepsen'in içerisine düştüğü bu içler acısı durum II. Dünya Savaşı dönemindeki insanların, devlet görevlilerinin yaşadıklarını da gün yüzüne çıkarmaktadır. Adaletin, vicdanın kaybolduğu, zulmün hâkim olduğu o günler Almanca Dersinde Jens Ole Jepsen figürü sayesinde tekrar ortaya çıkmaktadır.

1.3.2. Max Ludwig Nansen

Siegfried Lenz, Max Ludwig Nansen karakterini Kuzey Schleswig’de doğan ve eşiyle birlikte 1927 yılında Seebüll’e yerleşen, resimlerine el konulan, ressam Emil Nolde’nin yaşadığı gerçek bir olaydan yola çıkarak kurgulamıştır. ‘‘Nolde’nin yaşadığı Seebüll yerleşimi, romanda Rugbüll olarak geçmektedir.’’ (Lenz 2012: XII).

Max Ludwig Nansen romanda dikkatleri en çok üzerinde toplayan karakterlerden birisidir. Nansen Jens Ole Jepsen’in aksine kendi kararlarını alabilen, aldığı kararlar doğrultusunda hareket edebilen, eleştirel yapısı olan, özgürlüğüne düşkün, başkasının boyunduruğu altına girmeyi reddeden, sanata son derece önem veren, kararlarını verirken vicdanının sesini dinleyen birisidir. Eltis (1973) Nansen’i kimseye bağlı olmayan uyanık biri olarak tarif etmektedir. (88). Nordbruch (1995)’un Nansen hakkında söyledikleri ise onun hakkında bize daha detaylı bir bilgi vermektedir:

Resim yasağının uygulandığı 1943 yılında yaklaşık 60 yaşında olan Jepsen’den 8 yaş daha yaşlı olan Nansen, Siggi’nin en yakın dostu olup Jepsen’den daha yetenekli, kurnaz, inatçı ve dik kafalı biri olarak karakterize edilmektedir. Bir çiftçinin oğlu olarak dünyaya gelen Nansen, Jepsen gibi Glüserup’ta büyür ve gençliğinde kendini resim yapmaya adanır. Kendini ispatlamak için Avrupa’yı dolaşır fakat başarılı olamaz. Kendi ülkesinde sıradan bir ressam olarak kalır. Nansen’in 800’ün üzerindeki resmine nasyonal sosyalistler (NSDAP) tarafından el konulur ve o da bu durumu protesto etmek için resimler yapar. Ressam politik sisteme ve her türlü otorite yapıya karşıdır. Ayrıca Nansen devleti aşığılama eğilimindedir. (89-91). Romanda başkaldıran ve meydan okuyan bir yapısı olan Max Ludwig Nansen edebiyat dünyasında haksızlıklara meydan okuyan, özgürlüğü savunan, sanatsever, kolay kolay pes etmeyen pozitif bir karakter olarak yorumlanmaktadır.

Nansen’e Berlin’den gelen emir üzerine Jens Ole Jepsen tarafından bildirilen resim yapma yasağı Nansen’i iyice çıldırtmıştır ve bunun üzerine Nansen iktidara, otoriteye meydan okurcasına aptallar, deliler, çılgınlar diyerek ağzına geleni saymıştır. Tabii ki bundan Jens Ole Jepsen de nasibini almıştır. Nansen’e getirilen bu resim yapma yasağıyla Nansen’in düşünce ve sanat özgürlüğü kısıtlanmaya çalışılmış, onun neredeyse hayatındaki en önemli şey olan resim yapma hakkı elinden alınmak

istenmiştir. Fakat Nansen'in hiç de pes etmeye, resim yapmaktan vazgeçmeye niyeti yoktur.

Nansen'in bu karara tepkisi kendisine göre son derece normaldir. Çünkü Nansen'i Nansen yapan resim yapmaktır, sanata olan merakıdır. Onlardan vazgeçmesi demek kendinden vazgeçmesi demektir. Bu romanda Lenz, Nansen aracılığıyla insanın içsel özgürlüğüne, sanatın işlevine, anlamına ve insanların diğerlerine karşı görevlerine yönelik bakış açısını ortaya koymaktadır. (Weber 1970: 139). Nansen'e göre hayatın anlamı sanat, özgürlük, insan ve doğa sevgisidir.

Sanata farklı anlamlar yükleyen Nansen kendisine ve çevresine son derece duyarlı olup elinden geldiğince insanlara yardım etmeye çalışmakta, inandığı yolda hayata yüklediği anlamla emin adımlarla yürümekte, tüm baskı ve zulümlere büyük bir kararlılıkla meydan okumaktadır. Çünkü ona göre hayatın anlamı Jens Ole Jepsen'in yaptığı gibi otoriteye, kurallara körü körüne bağlanmak değil inandığı değerler doğrultusunda emin adımlarla yürümektir.

1.3.3. Siggi Jepsen

Siggi Jepsen bu romanda çarklar arasına sıkışmış, babası Jens Ole Jepsen ile Max Ludwig Nansen arasında kalmış bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Çarkların arasına sıkışmış olan Siggi, Nordbruch (1995)'un anlatımıyla 25.09.1933 tarihinde üç kardeşten en küçüğü olarak dünyaya gelmiştir. Siggi Jepsen'in annesi kendine özgüveni olan bir çiftçi, babası ise orta sınıf tabakadan gelen birisidir. Siggi Jepsen babasına son derece bağımlı ve sadık biri olarak karşımıza çıkmakta, annesi ile de sorunlar yaşamaktadır. Çocukluk döneminde sık sık yalnız bırakılan Siggi aile sevgisinden uzak bir biçimde askeri tarzda bir eğitim alarak büyümüştür. (92-93).

Lenz (1986)'in ifade ettiği gibi babasının kusursuz uygulayıcısı olan Siggi katı, sevgisiz, baskıcı bir aile ortamında, anne-baba sevgisinden yoksun olarak büyümüş, anne ve babasının isteklerini yerine getirmede ise şiddetle cezalandırılmış, bu da Siggi Jepsen üzerinde telafisi mümkün olmayan derin yaralar açmıştır. Siggi'nin maruz kaldığı muameleyi Nordbruch (1995) şöyle dile getirmektedir: Siggi ailesinin emirlerine karşı geldiğinde, Nansen ile ilgili bir haber getirmede, babası Jens Ole Jepsen tarafından dövülerek cezalandırılır. (87).

Siggi Jepsen küçük yaşına rağmen hayatın tüm zorluklarıyla erken yaşta tanışmış, 10 yaşlarındayken tam anlamıyla babasının hegemonyasına girmiş, babası tarafından kendisine verilen ödev ve sorumlulukları yerine getirmek zorunda bırakılmıştır. Görev tutsağı olmuş babası, oğlunu adam etme iddiasıyla kendisine benzetmeye çalışmıştır. Fakat Siggi Jepsen annesi ve babası gibi gaddar, katı yürekli ve merhametsiz bir kişiliğe sahip değildir. Siggi kardeşleriyle, resim yasağına çarptırılan Nansen ile son derece iyi geçinmektedir. Hatta babasından göremediği sevgiyi Nansen'den görmüş, aralarında baba-oğul ilişkisine benzeyen bir bağ oluşmuştur.

Jens Ole Jepsen, Nansen'i resim yapma yasağı boyunca takip etmiş, resim yapmasını engellemeye çalışmıştır. Bu görevi yerine getirirken de Siggi'yi bu işin içerisine katmış, Nansen'in izlenmesinde Siggi'ye sorumluluklar yüklemiştir. Fakat Siggi her ne kadar babasının yanındaymış gibi görünse de Nansen'in resim yaptığını, yasağı uymadığını ortaya çıkarmamış, aksine Nansen'in yaptığı resimleri saklama, koruma eğilimine girmiştir. Siggi'nin bu eğilimi maalesef zamanla başına beladan başka bir şey getirmemiştir. Siggi'nin başına gelen bu belayı Drews (1969) şöyle kaleme almıştır: Siggi'nin resimleri koruma güdüsü paranoyayı andıran resim hırsızlığına dönüşmüştür. (363).

Tehlikede gördüğü tüm resimleri koruma altına alan Siggi onları tavan aralarında, asker kaçağı olan ağabeyi Klaas'ı da sakladığı sığınağında saklamaya çalışmış, bunları yaparken de babasına yakalanmamak için son derece büyük bir çaba sarf etmiştir. Resimlerin tutsağı olan Siggi en sonunda gizlediği resimlerin bulunmasıyla birlikte resim hırsızlığından dolayı ıslahevine gönderilmiş, Siggi'nin kaderi burada tekrar şekillenmeye başlamıştır. Yaşadığı talihsizlikler nedeniyle Arnold (1982) Siggi'yi şöyle yorumlamaktadır: Siggi Nazi döneminde potansiyel suçlu olmayan bir nesli temsil etmekte, ideolojilerinden dolayı insanların ilişkilerinin bozulduğu bir dünyayı sergilemektedir. (29-30).

Romanın Ben-Anlatıcı (Ich-Erzähler) konumundaki Siggi gönderildiği ıslahevinde Almanca dersindeyken öğretmeni Doktor Korbjuhn tarafından cezaya çarptırılır ve dar, küçük bir hücreye hapsedilir. Sebebi ise öğretmenin verdiği "Görev Tutkusu" (Freuden der Pflicht) adlı kompozisyonu yazmakta gecikmesidir. Amacı iyi bir kompozisyon yazmak olan Siggi öğretmeni tarafından ödev yapmayan biri olarak

algılanır. Bunun üzerine hücreye kapatılır ve kapatıldığı hücrede ödevini yazmaya başlayan Siggı kendini bu ödevde aşırı derecede kaptırır. Elm (1974) Siggı'nin ödevini yazarken görev kurbanı hâline geldiğini ifade eder. (37). Çünkü Siggı ödevi yazmaya başlayalı yüz günden fazla olmuştur. Bunun sebebi de yazmak için elinde fazlasıyla malzemesi olmasıdır. Bu malzeme ise hepimizin de bildiği gibi görev tutkunu, şöhret meraklısı, itaatkâr olan babasıdır.

1.3.4. Almanca Dersi Adlı Romanda Olay Örgüsü

Gerek Jens Ole Jepsen'in gerek Max Ludwig Nansen'in gerekse de Siggı Jepsen'in kişilikleri, davranış ve tutumları romanın olay örgüsü hakkında büyük ölçüde ipucu vermektedir. Jens Ole Jepsen ile Nansen arasındaki düello ve bu düelloda arada kalan Siggı Jepsen romanı örgüleyen ana karakterlerdir.

Jochen Hieber (2014) eserin odak noktasında iki adamın mücadelesi olduğunu ifade etmektedir. Jens Ole Jepsen Max Ludwig Nansen'e karşıdır. Polis ressama karşıdır. Kanun koruyucu özgür düşünceye karşıdır. Devlet gücü bireyselliğe karşıdır. Düello 1943 yılının Nisan ayının bir cuma günü öğlen saatlerinde başlar. Jens Ole Jepsen'in tutumundan dolayı 10 yaşındaki Siggı git gide babasından uzaklaşmaktadır. Nansen başkaldıran, itiraz eden, ileriye gören, şüphe duyan, derin düşünen, dürüst ve güvenilir, kendine güvenen, korkmayan bir kişiliğe sahiptir. Korkak olmadığı Nazi Alman ordusundan kaçan, Siggı'nin abisi olan Klaas'ı saklamasından bellidir. Nansen nasyonal sosyalist dönemde tüm engellere, takiplere meydan okuyabilen, kafa tutabilen bir karakterdir. (<http://www.faz.net/aktuell/feuilleton>).

Romanda Jens Ole Jepsen ile Max Ludwig Nansen arasında düello yaşanırken Siggı Jepsen de babasının görev tutkusunun kurbanı olmaktadır. Babasının maşası durumuna düşen Siggı tehlikede gördüğü resimleri çalıp sakladığı için ceza olarak ıslahevine gönderilir. İslahevine gönderilen Siggı Almanca Dersinde "Görev Tutkusu" adlı kompozisyonu zihninde tasarlayıp yazamayınca, öğretmeni Doktor Korbjuhn tarafından cezaya çarptırılır. Karl Joswig adlı gardiyan tarafından hücreye kapatılan Siggı Jepsen ödevine nasıl başlayacağını tam olarak bilememektedir. O esnada aklına babası Jens Ole Jepsen gelir.

Jens Ole Jepsen Bleekenwarf'ta resim yapılmamasını sağlamakla sorumludur. Rugbüll polisi olan Jens günün ve yılın her anında bu yasağı denetlemekle yükümlüdür. Bu yüzden Siggi'nin görev tutkusu deyince aklına babasının gelmesi oldukça normaldir. Çünkü Jens Ole Jepsen görevine son derece sadık ve bir o kadar da düşkün bir polis memurudur. Ben Anlatıcı (Ich-Erzähler) konumundaki Siggi babasını şöyle tasvir etmektedir:

“Görevini asla unutmadı. Schleswig-Holstein semalarında sonbahar rüzgârları küçük savaş gemilerini harekete geçirirken, babam yollardaydı. Bisikletine atlayıp rengârenk ilkbaharlarda, yağmurlarda, puslu pazar günlerinde, sabahları ve akşamları, savaşta ve barışta, onu daima ve yalnızca Bleekenwarf'a yönlendiren misyonunun çıkmaz sokağında dolaştı, ezelden ebede, âmin!” (Lenz 2012: 5).

Görevine delicesine bağlı olan Jens Ole Jepsen ifade edildiği gibi kar kış demeden, soğuk demeden gece gündüz yollara düşmüş, verilen görevi tam olarak yerine getirmeye çalışmıştır. Babasının mükemmel bir görev adamı olduğunu, çok başarılı işler çıkardığını romanda Siggi'nin ağzından dinlemek mümkündür:

“Görevi olmadığı yarım bir insan olan babam. Suskun, miskince oturmaya alışkın değildi, hiçbir vukuatın olmadığı kış günlerinde sürekli sobayı izlemekle yetinirdi, ama kendisine yanlış anlamayacağı derli toplu bir görev verildiğinde mükemmel iş çıkardığından şüphe yoktu.” (Lenz 2012: 57).

Eserde Jepsen dogmatik düşünen, verilen görevleri harfiyen yerine getiren bir figür olarak karşımıza çıkmaktadır. Jepsen'in bu özelliği ise nasyonal sosyalizmin yansıması olarak yorumlanmaktadır. Bassmann (1976)'a göre: “Jepsen nasyonel sosyalist rejimini desteklemektedir.” (126). Arnold (1982) da Bassmann (1976) gibi aynı şeyleri düşünmektedir: “Jepsen, sadece itaatkâr değil, hem de nasyonal sosyalizmi kayıtsız şartsız destekleyen bir figürdür.” (50). Jens Ole Jepsen nasyonal sosyalist rejimi desteklerken, Alt (1973)'ın vurguladığı gibi aldığı emirleri insani olmayan bir biçimde uygulamaktadır. (80).

Nansen ise iktidarın ideolojisinden uzak durduğu için Jepsen'e karşı pozitif bir figür olarak sayılmaktadır. Nansen otoriteye, haksızlığa, yanlışlığa meydan okuyan bir karakterdir. Nansen maruz kaldığı resim yasağına rağmen resim yapmaya devam etmektedir. Çünkü sanat onun için her şey demektir, özgürlük demektir, fikirlerinin dışa vurumu demektir. Martinez, Nansen'in sanata bakış açısını ve kişiliğini şöyle ifade

etmektedir: “Sanat Nansen için gerçeğin oyunsu çözümüdür. Karakteri, özgürlük isteğinde ve özerkliğinde yatmaktadır.” (akt. Arnold 1982: 50).

Lenz, Jens ve Nansen’de karşılıklı olarak birbirlerini dikkate almayan iki kutubu ortaya koymaktadır. Nansen savaş döneminde olmasına rağmen anlatmak istediklerini gerçek bir sanatçı edasıyla kısmen kendi kabuğuna çekilerek anlatmak istemiş, bunu da yasaklara ve engellere rağmen resimler aracılığıyla gerçekleştirmek istemiştir. Jens Ole Jepsen ise Nansen’i sorumluluklarını ve emirleri yerine getirmeyen bir karakter olarak görmüş, dolayısıyla da aldığı görevi ne pahasına olursa olsun yerine getirmek istemiştir.

Jepsen bir gün üst makamlardan gelen emirlere binaen Nansen’i resim yapmaktan men eder. Nansen ise bu yasağa karşı gelmekte, gizli saklı da olsa sanatını icra etmeye devam etmektedir. Görev tutkunu Jepsen ise Nansen’i hegemonyasına almaya çalışmaktadır. Bu davranış ve tutumuyla da Jens Ole Jepsen Nazi rejiminin uygulayıcısı hâline dönüşmektedir.

Her şey görevine aşırı derecede bağlı olan Jens Ole Jepsen’in 1943 yılının Nisan ayında bir Cuma günü başlar. Schleswig-Holstein Kuzey Polis Teşkilatına bağlı olan Jepsen Bleekenwarf’ta yaşayan ve ressam olarak bilinen Max Ludwig Nansen’e Berlin’den gelen resim yapma yasağını bildirmek üzere oğlu Siggı’yi de bisikletin arkasına oturtarak yola koyulur. Berlin’den gelen emri uygulamak için hemen yola koyulan Jens Ole Jepsen Nansen ailesinin kapısını çalar. Kapıyı Max Ludwig Nansen’in eşi Ditte açar. O esnada evde ressamın resimlerini sergileyen ve galerisi zorunlu olarak tasfiye edilen Doktor Theodor Busbeck de vardır. Jens ile Max karşı karşıya geldiğinde ise selamlaşırlar ve el sıkışırlar. Jens yasak kararına ilişkin mühürlü ve imzalı belgeyi Max’a uzatır. Mektubu alan Max içerikten haberdar olur ve o andan itibaren resim yapmaktan men edilir. Bunun üzerine Jens ve Max, Max’ın tek katlı, tavandan aydınlatmalı olan atölyesine giderler ve akabinde Nansen’in çalışma malzemeleri atölyeden toplanır. Bu atölye ressamın isteği üzerine evin bitişiğine yapılmış bir atölyedir. Jens merak eder ve Max’a neden kendisinin böyle bir yasağa çarptırıldığını sorar. Max’ın bu soruya cevabı şöyle olmuştur: “Belki çok konuşuyorum. Renkler, renklerin her zaman söyleyecek sözü vardır, hatta bazen iddialı bile olurlar. Zehirden hoşlanmıyorlar.” (Lenz 2012: 30-31).

Nansen düşüncelerini ve eleştirilerini resimler, renkler, şekiller ve figürler aracılığıyla yansıtmaya çalışmış, bunda da sanatın nimetlerinden faydalanmıştır. Bu yüzden Nansen'in yaptığı eleştirel resimler bazı kesimlerin yanı sıra otoritenin hoşuna gitmemiş, dolayısıyla da resim yapmasına yasak getirilmiştir.

Jens resim yapmasına yasak getirilen Max'a artık bundan sonra onu kendisinin denetleyeceğini söyler ve oradan oğlu Siggı ile ayrılır. Onlar oradan ayrılırken Max ile karısı Ditte arasındaki diyalog oldukça dikkat çekici ve okurda merak ve şüphe uyandırır niteliktedir: "Bitti mi? Ressam arkasına bakmadan, bitti, demiş olmalı, yasağı Jens denetleyecek. Jens mi? diye sormuş olmalı Ditte. Ressam ise, Glüserup'lu Jens Ole Jepsen, diye cevap vermiş olmalı. Sıra ona geldi şimdi." (Lenz 2012: 33).

Jens Ole Jepsen bu görevi yerine getirirken Nansen'i izleme görevini Siggı'ye vererek onu da kendisine benzetmeye çalışmaktadır. Küçük yaşlarda sorumluluklar altında ezilmeye başlayan Siggı'ye verilen tek görev değildir bu. Nansen'i takip etmekten başka bir de ablası Hilke'yi takip etmesi istenir kendisinden. Ablasını takip etmesinin gerekçesi ise Hilke'nin Adalbert Skowronnek (Addi) adında bir erkek arkadaşı olmasıdır.

Bu amaç doğrultusunda bir gün Siggı Jepsen tekerlekleri olmayan bir römorkun içine gizlenir. Siggı martı yumurtası toplamak isteyen ablası Hilke'yi ve onun sevgilisi Adalbert Skowronnek'i kısa deyişle Addi'yi gözetler. Sonrasında ise Siggı yarımada giden Hilke ve Addi'yi adım adım takip eder. Hilke tam martı yumurtalarını sepete dolduracakken birdenbire martıların saldırısına maruz kalırlar. Siggı de bundan nasibini alır. Üstüne üstlük güçlü bir kasırga çıkar ve hepsi de resim yapma yasağı olan Max'ın kulübesine sığınır. Kulübeye girdiklerinde Jutta adlı bir kızla ve onun erkek kardeşiyle karşılaşılırlar. Bu çocuklar Nansen'in ressam olan bir arkadaşının çocuklarıdır. Nansen onları babalarının ölümünden sonra kendi evine almıştır.

Max'ın kulübesine sığınan Siggı ve ablası Hilke kafalarında Nazi arması olan polis şapkalı martıların olduğu bir resmi görürler. Ve bu martılar babalarına çok benzemektedir. Dışarıda fırtınalar koparken âniden Jens Ole Jepsen kulübeyi basar ve Siggı'yi yaka paça eve götürür. Evde onu kızgın bir şekilde annesi beklemektedir. Annesi Gudrun Jepsen az sonra Siggı'nin maruz kalacağı dayığa sessiz kalacaktır. Siggı babasından gördüğü şiddeti eserde tüm çıplaklığıyla gözler önüne sermektedir:

“Yatağımın altında duran sopayı çıkardı. Kınayarak, hatta yabancılaşmış bir ifadeyle sopayı indirdi, benim adıma özür dilemek istercesine anneme döndü, ama o yine oralı olmadı. Artık yapacak hiçbir şey yoktu. Dizlerimin üzerine çöktüm ve inlemeye başladım. Her darbenin ardından yüksek, kuru ve biraz da abartılı bir çığlıkla tepki vermeye başladığımda, babam dışarı kulak kabartarak annemin görünmesini bekledi; çığlıklarımı yarattığım hayal kırıklığının tazminatı olarak sunacaktı ona.” (Lenz 2012: 56-57).

Siggi savaş dönemi ve sonrasında Almanya’da ezilen, hor görülen, aile sevgisinden yoksun, yalnızlığa itilmiş bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Sevgiden yoksun büyüyen Siggi üstüne üstlük bir de şiddete maruz kalmıştır. Annesinin ve babasının Siggi’ye karşı olan bu tutumları insanlık dışı ve aşağılayıcı niteliktedir. Manfred Lauffs, “Deutschstunden mit der Deutschstunde” adlı yazısında bu üzücü durumu şöyle değerlendirmektedir: Siggi’nin annesi çocuklarını geri zekâlı, değersiz varlıklar olarak değerlendirmektedir. Bu ve diğer örnekler o zamanki Federal Almanyasında, Nazi düşünce sisteminin var olduğunu ispatlamaktadır. (akt. Arnold 1982: 29).

Görevine abartılı bir şekilde bağlı olan Jens Ole Jepsen şiddete maruz bıraktığı oğlu Siggi’ye Max’ın kulübesinde resim olup olmadığını sorar. O da martılar resminden bahseder. Bunun üzerine baba oğluna birlikte çalışacaklarını, kendisine ihtiyacı olduğunu, kendisini adam edeceğini söyler.

Babasının direktifleri doğrultusunda Siggi bir gün Doktor Busbeck’in altmışıncı doğum günü için ressamın evine gider. Busbeck için itinayla hazırlanmış partiye birçok kişi katılır. Busbeck için bir sürü hediyeye toplanır. Kravat iğnesi, erzak kavanozu, meyveli pasta, kahve ısıtıcısı, çoraplar... Ve bir de ressam tarafından yapılmış bir resim. Adı: “Işıhta Açılan Resimler”. Sonra törene Siggi’nin babası da gelir. Tören devam ederken postacı Okko Brodersen gelir ve ressama kırmızı dalgalı acele bir zarf uzatır. Zarfın içeriği ressamı üzecek niteliktedir. Ressamın zarfa olan tepkisi de Jens Ole’yi üzecek tarzda olur: “Hepiniz çıldırmışsınız Jens, buna cüret edemezsiniz. Böyle bir hakkınız yok. Bana meslek yasağı getirdiniz. Bu yetmiyor mu? Daha neler planlıyorsunuz? Kimsenin görmediği resimlere el koymanın ne anlamı var?” (Lenz 2012: 73).

Jens Ole Jepsen bu tepkinin üzerine kendini savunmuştur: “Ben yalnızca görevimi yapıyorum Max.” (a.g.e. : 74). Evet, Jens verilen görevi harfiyen yerine

getiriyordu, söz konusu kendi arkadaşı bile olsa. Jens Ole Jepsen'in kendi arkadaşına bile böyle davranması hiç de normal değildi. Jens Ole Jepsen'in gerek ailesine karşı, gerek ressam arkadaşına, gerekse de çevresindekilere bu kadar baskıcı, otoriter davranmasının altında hiç şüphesiz başka nedenler yatıyordu. Bu nedenlerden biri Jens Ole Jepsen'in sahip olduğu konumu, toplumdaki popülerliğini kaybetme korkusuydu. Karahalil (2013) Jens Ole Jepsen'in taşıdığı bu korkuyu şöyle ifade etmektedir: “Ait olduğu toplumdaki yerini kaybetmek istemeyen polis baba bu konumunu güçlendirmek için görevine daha da bağlanır ve bu görevi sapkınlığa dönüştürür. Çünkü polis dönemin hiyerarşik düzeninin dışında kalırsa, toplum tarafından dışlanarak kabul görmez. Bu düşünceyle hareket eden baba, ev içinde de hiyerarşik düzene uyulmasına dikkat eder, hatta tıpkı dönemin baskın düşüncelerinden olan insanların iyi ve kötü olarak ayrılması düşüncesini benimseyerek düzeni bozanı kötü olarak nitelendirip onu dışlar, kati bir şekilde reddeder.” (30).

Kendine göre korkuları olan, körü körüne kurallara bağlı olan Jens Ole Jepsen ile ressam Nansen arasında ciddi bir düello, restleşme söz konusudur. Bu da her ikisinin ne kadar davalarına bağlı olduklarını ve ne kadar inatçı olduklarının bir göstergesidir. Nansen'in maruz kaldığı kötü muamele onu daha da kamçılar. Bunu sarf ettiği şu cümlelerden anlamak olağandır: “Resim yapmaya devam edeceğim. Görünmeyen resimler yapacağım. İçlerinde öylesine çok ışık olacak ki, hiçbir şey göremeyeceksiniz. Görünmez resimler.” (Lenz 2012: 75).

Babasıyla ressam arasında sıkışıp kalan Siggı ise görev tutkusu adlı kompozisyonunu kaleme alırken hüccesine genç bir psikolog gelir. Gencin amacı Siggı'yi doktora tezine konu etmektir. Tezin adı “Siggı J. Vakasından Hareketle Sanat ve Suç Eğilimidir”. Psikolog, Siggı'yi savunmak, aklamak ve onaylatmak, resim hırsızlığını haklı çıkarmak istemektedir. Psikolog, Siggı ile görüştüğten sonra hücceden ayrılır. Siggı ise kompozisyonunda kaldığı yerden yaşadıklarını kaleme almaya devam eder.

Bir sabah erken saatlerde Siggı'nin penceresine durmaksızın vurulur. Uyandığında ise karşısında askerlikten kaçmak için kendini sakatlayan abisi Klaas'ı görür. Alçılı kolu ve üniformasıyla çıkagelmiştir. Tutukluların bulunduğu askeri hastaneden kaçmayı başaran Klaas, Siggı'den kendisini saklamasını ister. Siggı'nin,

abisine yardım etmekten başka çaresi yoktur. Onu güç bela resimlerle dolu, sergi görünümündeki bir sığınağa götürür. Klaas kendisinden annesinin ve babasının haberdar olmasını istemiyordur. Çünkü haberdar olmaları neticesinde başına gelecekleri çok iyi biliyordur. Bu yüzden Klaas, Siggi'ye sıkı sıkıya tembihte bulunur. O esnada dört deri ceketli adam şehre gelmiş ve Klaas'ı aramaktadır. Fakat Klaas'ı tüm aramalarına rağmen bulamazlar. Çünkü kardeşi onu çoktan sığınağa saklamıştır. Siggi sığınakta sakladığı abisine evden gizli saklı yiyecek ve içecek götürmekte, bir taraftan da babasına yakalanmaktan çok korkmaktadır. Siggi'nin yaşadığı korkuyu kendi ağzından dinlemek gerekirse:

“Mutfaktan ayrıldım, attığım her adımda yumurtaları, ekmeği ve eti hissedip soğuk terler dökerek merdivenlerden yukarı çıktım, duvarın yakınından yürüyüp görünmemeye çalışarak düşmanın yatak odasının önünden geçtim. Odanın kapısını açtığım anda ödüm patlıyordu korkudan.” (Lenz 2012: 100-101).

Abisine yiyecek ve içecek götüren Siggi abisini saklamakta kararlıdır. Abisi Siggi'den daha güvenli olması sebebiyle kendisini saklayacağından emin olduğu ressama götürmesini ister. Siggi abisinin bu isteğini kıramaz ve güç bela, düşe kalka abisini ressamın evine götürür. O esnada ressam yasağa rağmen “Yabancılarla Manzara” adlı tablosunu yapmaktadır. Siggi “Nansen Amca” diye seslendiğinde ressam kapıya çıkar ve ne olduğunu sorar. Siggi durumu açıkladıktan sonra ressam Klaas'ı saklama işini üstlenir. Onu evinin doğu girişindeki bölüme, banyo görünümlü bir odaya götürür.

Siggi ödevinde bunları anlatırken “Görev Tutkusu” adlı kompozisyon gerçekten de kendisinde görev tutkusuna dönüşür. Kendini yazmaktan alıkoyamaz, yazdıkları bir yığını oluşturmuştur. Siggi bağımlı hâle geldiği çalışmasında psikologların dikkatini çeker ve ıslahevine birçok psikoloğun olduğu uluslararası bir heyetin gelmesine neden olur. İslahevinin müdürü Himpel psikologlara Siggi hakkında şunları anlatır:

“Her şeyin başlangıcı bir Almanca dersi idi. Konu: Görev Tutkusu. Dersin sonunda, Bay Jepsen boş bir defter verdi. Ancak kendi ifadesine göre, anlatacak bir şey bulamadığından değil de, tersine, çok fazla şey olduğundan. Başlangıç engeli, Korkasoff Sendromu. Ona bir ceza verilmesi kararlaştırıldı, ödevini sonra telafi edecekti. Bay Jepsen'e izole bir odada çalışma imkânı sağlandı. Bay Jepsen, dedi, tam üç buçuk aydır ödeviyle başa çıkmaya uğraşiyor.” (Lenz 2012: 152).

Gelen psikologlar Siggi'nin yazdığı defterleri kontrol ederler. Bunların arasında daha önce kendisiyle görüşen psikolog Wolfgang Mackenroth da vardır. Onun yaklaşımı diğerlerine göre daha ılımlıdır. Psikologlar Siggi'ye bazı sorular yöneltirler. Örneğin, Carl Fouchard Jr. Siggi'ye bunları kime anlattığını sorduğunda Siggi "kendime" diye cevap verir. Ve bunun kendisini sakinleştirdiğini söyler. Siggi'ye bazı sorular sorulduktan sonra heyet soruşturmayı sürdürmekten vazgeçerek oradan ayrılır. Bunun üzerine Müdür Himpel Siggi'ye ödevinin, yani cezasının bittiğini söyler ve ondan ödevini sonlandırmasını ister. Fakat bu artık mümkün değildir. Görev artık kendisinde bir tutkuya dönüşmüştür. Yazdıklarını yarıda bırakmasının imkânı yoktur. Siggi anlatacağı çok şey olduğundan dolayı yazmaya devam eder.

Resim yapması yasaklanan ressam tüm uyarılara rağmen resim yapmayı sürdürmektedir. Kuralları ihlal etmesi de ayrıca hoşuna gitmektedir. Jens gözünün önünde kuralların ihlal edilmesine dayanamaz ve Max'a kendisini ihbar edeceğini söyler: "Resim yaptın Max, dedi babam sakın bir sesle, kendimizi kandırmamıza gerek yok, seni yeterince izledim. Yasağa rağmen çalışmaya devam ettin Max. Neden?" (Lenz 2012: 174).

Max'ın gözü ise kimseden korkmamaktadır. Resim yapmaktan ne olursa olsun vazgeçmez. Hatta Jens'e yanlış yaptığını, gün geldiğinde onun da değişeceğini söyler. Jens'in tutumuna öfkelenen Max yaptığı kırmızı paltolu adam resmini yırtar. Resim parçalarını toplayan Jens onları eve götürür. Evde Siggi babasından kâğıtları birleştirmek için izin ister. Babasının izniyle parçaları bir araya getiren Siggi gökyüzünün, Kuzey Denizin, Klaas'ın ve kırmızı paltolu adamı temsil eden babasının var olduğu resmi emin bir yerde saklamak için sığınağına götürür. Amacı bu resmi de süvari resimlerinin yanına asmak ve bu resimleri ülkeye adamaktır.

Birleştirdiği resmi saklamaya giden Siggi, sığınakta abisine rastlar ve bu durumu çok şaşırır. Abisine neden tekrar sığınağa geldiğini sorduğunda babasının varlığından haberdar olabileceğini, kendini bulabileceğini söyler. Siggi de bu noktada abisine hak verir ve abisini sığınakta bırakarak oradan ayrılır.

Siggi arkadaşlarıyla dışarıda oyun oynadığı bir gün iki tane savaş uçağı ateş açmaya başlar. Bu ateş esnasında hendeklerin, bataklığın içinde bulunan abisi Klaas karnından yaralanır ve olduğu yerde kalakalır. Siggi, Hilde Isenbüttel ve Belçikalı Leon

ile birlikte abisini el arabasına koyarlar ve eve götürmek zorunda kalırlar. Çünkü Klaas'ın yarası ağırdır. Klaas'ın önce eve, oradan da hastaneye gitmesi gerekmektedir. Eve vardıklarında kapıda babaları beklemektedir. Duruma tepkili olan baba Klaas ile konuşmayı reddetmektedir. Fakat Klaas'ı kapıdan geri çevirmeyen baba tedavi için eve Doktor Gripp'i çağırmak zorunda kalır. Görev tutkunu olan Jens Ole Jepsen Klaas'ın tedavisinin bitmesi üzerine de hemen yetkililere haber vererek Klaas'ı teslim eder.

Sonrasında ise ressam Nansen Klaas'ın öldüğü yönündeki yanlış haber üzerine aradaki husumete rağmen Jens'in evine gelir. Neyse ki Klaas'ın iyi olduğu haberini alan ressam evine geri döner. Aradan çok zaman geçmez ve Rugbüll polisi Jens ve iki deri paltolu polis ressamın evine ressamı tutuklamak için giderler. Jens kararında ısrarlıdır. Ressam ile arkadaşlığı çok eskilere dayanmasına rağmen Max'a hazırlanması için yarım saatinin olduğunu söyler. Bu esnada ressam delil niteliğindeki "Bulut Yaratıcıları" adlı resmi Sigg'i den saklamasını ister. Sigg'i resmi saklamayı kabul ettikten sonra odaya Jens gelir ve delil bulmaya çalışır, fakat eli boş döner ve Max'a dönerek şunları söyler:

"Şu ana kadar şansın yaver gitti Max, hep şanslıydım. Ama işin buralara varmasını kendin istedin. Şanslı olman, her zaman paçayı kurtaracağın anlamına gelmez. Eninde sonunda oltaya takılacaksın ve sana hiçbir şey yardımcı olamayacak. Resimlerin görünmez olması ya da olmaması önemli değil, mutlaka bulacağım." (Lenz 2012: 232).

İlerleyen günlerde ablasıyla balık tutmaya giden Sigg'i kumulların orada Doktor Busbeck'i ressamın kulübesine elinde dosyayla girdiğini fark eder. Durumdan şüphelenen Sigg'i Busbeck'i takibe alır. Busbeck ressamın atölyesine girdikten sonra pencereden Sigg'i'nin kendisini izlediğini fark eder ve onu içeri çağırır. Busbeck Sigg'i'ye şöyle tepkide bulunur: "Neden beni gizlice takip ettin, ne için buraya geldin, seni kim gönderdi, amacın ne?" (Lenz 2012: 246).

Sigg'i bu soruya cevap veremez, çünkü bu sorunun cevabını kendisi de bilmemektedir. Kendisi de babası gibi görev tutkusunun içindedir ve istemese de görev tutsağı olmuştur. Busbeck dosyayı saracak yağlı bir kâğıt bulamadığı için onu döşemenin altına saklamaktan vazgeçer ve dosyada bulunan görünmez resimleri yanına alarak geri döner. Resimler her ne kadar görünmez olarak adlandırılrsa da belli başlı işaretler, mesajlar, ipuçları ve belirtiler içermektedir. Busbeck'in ardından kulübeyi Sigg'i de terk eder. Eve döndüğünde ise kapıda babası beklemektedir. Sigg'i babasını

gördüğünde yaşadığı endişeleri, korkuyu ve buna sebebiyet veren babasını şöyle aktarmaktadır:

“Kapının önünde babam bekliyordu. Bulduğum açıdan en az yedi buçuk metre büyüklüğünde görünüyordu. Kupkuru suratı ifadesiz, kıpırdamadan bana bakarken, kenara çekilmeden, elini uzatmadan durup yalnızca bakarken daha da irileşiyordu sanki; öylesine korku salan bir hâli vardı ki, başımı kaldırmaya yeltenmeyip hep önüme baktım, çizmelerinin ıslanıp beyazlanmış burnuna, çamurlanmış tozluklarına- tozluklarını kullanmak zorunda değildi, hoşlandığı için kullanıyordu, bu arada ayakkabı bağlarının temiz olduğunu ve eşit uzunlukta bağlandığını tespit ettim. Eşit uzunlukta bağlanan ayakkabı bağları onu sevindiriyordu. Varlığıyla yarattığı huzursuzluk ve insana eziyet veren belirsizlik, bu hırs dolu bekleyiş de sevindiriyordu onu; böyle durumlarda iyi bir şeyler olmasından umudu kesmek gerekirdi.” (Lenz 2012: 250).

Korku içerisinde eve giren Siggı babasının emriyle büroya girer. Babası o gün neler yaptığını sorduğunda kaçamak cevaplar veren Siggı babasından tokat yer ve Busbeck’in dosyayı saklama çabasından bahsetmek zorunda kalır. Bunun üzerine Jens kulübeye gider ve resimlerin olduğu dosyayı döşemelerin altında aramaya başlar. Beklenenin aksine orada dosyayı bulur. Jens dosyayı alıp eve gelir ve Siggı’yi tebrik eder. Duruma şaşırın Siggı ne diyeceğini bilemez. Babası ondan dosyayı açmasını ister. Yağlı kâğıda sarılı dosyayı açan Siggı üzerinde “Görünmez Resimler” adlı el yazısını görür.

Ressamın tüm yaptırımlara ve yasağa rağmen yaptığı resimler sadece ipucu niteliğindedir. Siggı’nin ifadesiyle yedide biri gözüken resimler farklı çağrışımlar içermektedir. Bu kadar meşhur olan bu görünmez resimlere Siggı’nin bakış açısından bakacak olursak:

“Dönen bir çark gördüm, suyu çeviriyor ve uğuldayarak dönüyordu, üzerinde gökyüzünün olmadığı sınır tanımayan, siyah bir akıntı. Başka bir resimde yalnızca yaşlı bir adamı gözleri vardı, dostluktan uzak, karşılık vermeye isteksiz. Bu gözler, yaşlı adamın karşısında uzlaşmaya imkân tanımayan bir varlık olduğu hissettiriyordu. Şimdi bir sonraki resim: Kuzey Alman tarzı bir sandalyenin yıldızlar ve haçlarla bezeli arkılığı, haçlar daha fazla, iri güller, kırık, yarım halkalar ve taşlar, taşlar öylesine çoktu ki bu sandalyeye oturmuş bir kuzey Almanyasının kışına yapışmış bile olabilirdi.” (Lenz 2012: 264-265).

Gördüğü resimler karşısında oldukça sinirlenen Jens Ole Jepsen bunun kendisi için bir aldatmaca olduğunu düşünür. Ressamın kendisini bu resimlerle kandırmak istediğini, yanlış yönlendirdiğini, aldatmaya çalıştığını ifade eder. Siggı resimleri geri

götürmeyi teklif ettiğinde ise babası fazla yer kaplamadığı için çekmeceye kalabileceğini söyler.

Siggi ödevine bunları işlerken odasına psikolog Wolfgang Mackenroth gelir. Yanında sigara ve yazdığı tez çalışmasından bölümleri içeren sayfaları getirir. Siggi kendisi hakkında yazılanlara göz attığında kendisiyle ilgili şu bilgilere ulaşır:

“Polis memuru Ole Jepsen’in üçüncü ve son çocuğu olarak dünyaya geldi. Kuzey Almanyanın en uç bölgesinde, Danimarka sınırına pek uzak olmayan Gliserup’un küçük bir noktasında, Rugbüll’de doğdu. Siggi’nin tam adı Siegfried Kai Johannes. Tanıkların genel olarak Siggi J.’nin okula başladığı ilk günden itibaren sınıfın en başarılı öğrencisi olduğunu söylemişlerdir. Vaka konusu şahsın, arkadaşlarına ideal bir örnek olarak gösterilmeye başlanıp bu durumun giderek daha sık tekrarlanması onun daha da yalnızlaşmasına yol açmıştır. Öte yandan sınıf arkadaşlarının sınavlarda Siggi J.’den yardım beklentileri, onun okul dışında belirgin biçimde aşağılanmasına engel olmamıştır. Ailesi, onun arkadaşlarından kaçtığı ve karanlık bastıktan sonra gizlenerek eve geldiğini hatırlıyor. Okuldaki yalnızlığının bir karşılığı da evde elde ettiği özel konumdur; kardeşleri yetişkin olduğundan ve ebeveynin sorumluluk alanı, çocukla doğrudan ilgilenmeye fırsat veremeyecek şekilde hızla genişlediğinden, ona da sık sık yetişkin gibi davranılmıştır. Babası tarafından kendi göreviyle ilgili konuların içine çekilen Siggi J. haklı olduğuna inandığı durumlarda onun işbirliği tekliflerini kabul etmeyerek ya da aralarında yaptıkları anlaşmaları sessizce bozarak bağımsız olduğunu göstermiştir.” (Lenz 2012: 269-272).

Kendisiyle ilgili yazılanlara göz attıktan sonra Siggi ödevini yazmaya devam eder. Ressamın eşi Ditte zatürre hastalığına yakalanır. Bu hastalığa fazla dayanamayan Ditte hayatını kaybeder. Pazar günü saat on ikide düzenlenecek olan cenazesine birçok kişi katılır. Törene aralarında yaşanan tüm olumsuzluklara rağmen Siggi’nin annesi ve babası da katılır. Kilisede düzenlene törenden sonra Ditte Gliserup’taki mezarlığa defnedilir. Fakat hayat her şeye rağmen devam etmektedir. Tabii ki Siggi’nin kaleme aldığı ödevi de...

Jens bir taraftan kendisine verilen görevleri yerine getirirken bir taraftan da vatan savunmasına katkıda bulunmaktadır. Savaşın ilerleyen zamanlarında Jens Yurt Muhafızları adlı topluluğa bölgesini, caddesini korumak için katılır ve caddesindeki bu topluluğun başına geçer. Ondan başka ressam Nansen, Hinnerk Timmsen ve Kohlschmidt de vardır caddenin korunmasında. Onlar caddede kendilerine siper açıp, mücadeleye girişirler. O esnada havadan saldırılara maruz kalan grup uçağa ateş açarak uçağı püskürtürler. Çatışmalar dindiğinde akşam olmuştur. Sırayla ressam, Kohlschmidt ve Hinnerk Timmsen, Jens’in itirazına rağmen siperi terk edip evlerine gitmek

istemişlerdir. Siperi terk etmeyen tek kişi ise görevine sıkı sıkı bağlı olan Jens Ole Jepsen'den başkası değildir. Çünkü Jens'e göre verilen sorumluluklar tartışılmadan, karşı çıkılmadan, ne pahasına olursa olsun yerine getirilmelidir. Aksi takdirde başarısızlık kaçınılmaz olacaktır.

Jens artık yavaş yavaş sona gelmektedir, yanında kimse kalmamıştır. Umutlarını yitirmiş bir vaziyette eve dönen Jens bürosundaki evrakları, belgeleri, dosyaları, görünmez resimleri yakmaya başlar. Artık her şey bitmiştir, savaş da sona ermiştir, sığınabileceği bir liman, tutunabileceği bir dal kalmamıştır. Belgeleri yaktıktan sonra, eve İngiliz askeri gelir ve Rugbüll polisini tutuklar. Jens karşı koymadan, tek kelime etmeden eşyalarını toplar ve teslim olur. Tanka binerken de tekrar döneceğini söyleyerek veda eder.

Savaştan sonra altı yüz bin askeri bir arada tutmak için yasak bölge oluşturulur. Bu yasaklı bölgenin etrafında Hilke, Busbeck, ressam ve Siggı'nin gezindiği esnada ressam yasaklı bölgenin içinde Klaas'ı görür. Klaas uzun süre askeri hastanede yattıktan sonra askeri hapis haneye gönderilmiştir, oradan da yasak bölgeye. Ressam Nansen'in de katkılarıyla aradan fazla zaman geçmeden Klaas'ın serbest bırakılacağı haberini Jepsen ailesi alır. Fakat bir şart vardır. Klaas birkaç gün kendine gelene kadar ressamın evinde kalacaktır. Klaas'ın yasak bölgeden çıkmasında ise ressamın büyük katkıları olur.

Görev tutkusu adlı kompozisyon ödevini yazmaya devam eden Siggı kendini bu tutkuya öyle kaptırmıştır ki kendini yirmi bir yaşında bulmuştur. Doğum gününde Hilke ona şekerlemeler, annesi kazak, Müdür Himpel çabuk eriyen mum, Karl Joswig ise on iki sigarayla iki saatlik avuntu hediye etmiştir. Karl Joswig ıslahevinin iyi niyetli, sevilen bir gardiyandır. Gardiyan'ın görev anlayışı Jens Ole Jepsen'in görev anlayışından oldukça farklı ve insanidir. Gardiyan Joswig görevini icra ederken insani özelliklerini kaybetmemekte, özellikle Siggı'ye oldukça iyi davranmaktadır. Gardiyan Karl Joswig'in kişilere ve olaylara yaklaşımı oldukça olumlu yöndedir. Martinez "Kleinbürgerliches Sozialbewusstsein und Kunstfreiheit in Deutschstunde" adlı makalesinde Joswig'i şu ifadelerle tanımlamıştır: "Wärters Joswig görevini dengeli bir biçimde yerine getiren, davranışlarını kontrol edebilen bir figürdür. Rolü okuyucuda

pozitif bir etki uyandırabilmektedir.” (akt. Arnold 1982: 50). Nordbruch (1995)’un söylemiyle de Joswig insani tutuma sahip, demokratik bir karakterdir. (124).

Siggi bir gün hücrelerinde yazma işine devam ederken Joswig ile iki saat kadar görev tutkusu hakkında sohbet etme imkânı bulur. Joswig Siggi’yi ödevindeki çabadan dolayı tebrik eder, ona ödevine ilham olabilecek bir de hikâyeye anlatır. Hikâyede Fiete adlı bir sporcu Hamburg’da kürek kulübünde yarışmaktadır. Son derece başarılı olan sporcuya yarışı kaybetmesi için rüşvet verilir ve sporcu yarış esnasında gücünü kaybedeceğine dair söz verir. Bu pazarlığın sonunu ise Joswig şöyle anlatmaktadır:

“Sekiz yüz metre, bin iki yüz metre: Şimdi Tempocunun kuvvetten düşmesi ve yarışın kaderini belirlemesi gerekiyordu, ama o da ne? Ortalığı karıştırmak, teknenin temposunu bozmak ve sulara gömülmek şöyle dursun, Fiete’nin gücü daha da artıyordu sanki. Temposunu acı ve nedeni bir sevinç yönetiyordu, yarıştan önce görüştüğü kibar adama verdiği sözü unutmuştu, takımının önderiydi yine. Söz vermesine rağmen teknesinin zaferi için, vahşi bir hazla mücadele etmesini sağlayan nedir diye sorarsan eğer, bunun görev tutkusu olduğunu kabul etmen gerekir. Görüyorsun. O anda hiçbir şeyin önemi yok, hiçbir şeyin geçerliliği yok. Kızaklı kürekçi sıralarında, küreklerde, Alster sahillerinde uğuldayan seslerin eşliğinde arkadaşının kesik kesik solumasını duyarken başka bir seçim yapması mümkün değildi, istenilen ritmi sağlamalı, görevin gereklerini yerine getirmeliydi.” (Lenz 2012: 361).

Gardiyanın anlattığı hikâyeye Siggi için gerçekten çok anlamlıdır. Siggi’de büyük bir etki uyandıran bu hikâyenin ardından gardiyan odadan çıkar ve Siggi tutkulu bir şekilde ödevini yapmaya devam eder. Siggi ödevini yaparken sık sık Elbe nehrinin mevsimlere göre değişiminden, çevresinden bahsetmekte, diğer taraftan da çevresini tasvir ederek o anki atmosferi yansıtmaktadır.

“Elbe! Sonbaharda nasıl da donuk akıyor! Sahile çökmeye başlayan hafif sis, karanın görünmesini engelliyor. Ağaçların tepeleri sular altında kalmış bir ormandan çıkar gibi yükseliyor, dizel motorlarının vuruntulu sesleri hafif bir nabız atışına dönüşüyor, tersanenin sesleri yankılanmıyor ve dibi tarayan zincirli kepçenin gürültüleri bana kadar ulaşamıyor. Işıklar, mat, ağır ağır gezinen ışıklar hareket etmenin ne kadar zahmetli olduğunu duyuruyor. Gemilerin güverteleri kayarcasına yaklaşıyor, suyla hiçbir temasları yok sanki. Benim için Elbe’nin- en heyecanlı demek istemiyorum- en ilginç dakikaları: beyaz sisin geceye inmesi ve akıntıdaki her şeyi belirsiz kılması.” (Lenz 2012: 363).

Siggi bu atmosferde ödevini yazmaya devam eder. Siggi’nin babası yani Rugbüll polisi üç aylık bir tutsaklıktan sonra salıverilir. Döndüğünde Rugbüll polisi görevinin başına geçer ve görevine kaldığı yerden devam eder. Ailesi ona Klaas’ın serbest

bırakıldığını fakat belli bir süre ressamın evinde kalacağını söyler. Askerlik görevini yerine getirmemek için elinden geleni yapan oğlu için hiç üzüntü, kaygı taşımayan Jens'in Klaas için aldığı karar hiç de şaşırtıcı olmamıştır: “Dinleyin! Ben yaşadığım sürece bu evden içeri adım atamaz! Ayrıca Klaas’ı düşünmek, adını söylemek de yasak! Onu hafızanızdan silip atacaksınız.” (Lenz 2012: 367).

Görüldüğü üzere Jens'in bu gözü dönmüş ruh hâli oğlunu evlatlıktan silmesine yetmiştir. Savaşın sonuna doğru kendisini iyiden iyiye kaybeden Jens soluğu Nansen'in kulübesinde alır. Babasının peşinden giden Siggsi gördüklerine inanamaz. Babası önceden gittiği kulübede ressama ait “Sahildeki Kafalar” adlı resmi almış ve kulübenin arkasında yakmıştır. Siggsi buna bir türlü anlam veremez, çünkü savaş da bitmiştir, görevi de. Fakat babası hâla olmayan görevini devam ettirmede ısrarcıdır.

Martinez bu durumu şuna bağlamaktadır: “Politik acemilik ve özgürlüğe olan eksik inanç Jens'te özerk düşünme ve yeteneği olmadığı için, görev kendisinde tutkuya dönüşmüş ve bağımlılık yaratmıştır. Bağımlılığa dönüşen bu görev bilinci tutkuya dönüşür ve savaş sonrası Almanya'sında polis karakolu amiri olarak mesleğinin gerektirdiği kanunları çiğner. Yetkisi olmadan ressamın kulübesindeki resimleri ve taslakları çalar ve yakar.” (akt. Arnold 1982: 49).

Bu durum Siggsi'yi oldukça endişelendirmektedir. Hatta Siggsi babasının değirmendeki sığınakta bulunan resimleri bulup imha etmesi ihtimalinden bile korkmuştur. Ve bu korkuyla babasına bunlara hakkının olmadığını hatırlatırcasına tepkide bulunmuştur.

“Artık hiçbir şeye el koyamazsın, hiçbir şeyi ateşe verip yakamazsın. Resim yapma yasağının bittiğini ve senin artık hiçbir şey yapamayacağını herkes söyledi, burada neler yaptığını anlatırsam, sessiz kalmazlar. Her şey çoktan bitti, her yerde böyle konuşuluyor. Daha önce yaptıklarını da biliyorum, gördüm, ama artık hakkın yok. Nansen Amca'ya karışamazsın bundan sonra, canı ne isterse yapar, biliyorum.” (Lenz 2012: 372-373).

Tabii ki Jens Ole Jepsen Siggsi'nin bu tepkisinin altında kalmamıştır. Siggsi'ye tokat atan Jens onu kuma yapıştırır. Bir ikinci tokat o da yanağına isabet eder. Aile sevgisinden, şefkatinden uzak, delicesine görevine tutkun, gözü görevinden başka bir şey görmeyen bir babanın oğluna yönelik tepkisi oldukça şiddetli olur ve baba Jens Siggsi'ye tehditler savurur.

“Durumlar değiştiğinde de insanın sadakatini koruması ve görevini yapması gerekir, verilmiş bir görevi kastediyorum elbette. Babanın ne yaptığını herkes öğrensın istiyorsun, görevini yaptığını yani, tamam, iyi, herkese anlatabilirsin, ona da haber verebilirsin, devamlı gidip geldiğin Bleekenwarf’a yani. Benim aleyhime istediğin kadar çalışabilirsin. Klaas’la işim bitti, seninle de hiç çekinmeden bitiririm.” (Lenz 2012: 372-373).

Savaştan sonra Jens karizmasını kaybetmeye, ressam ise Jens’in aksine ün kazanmaya başlamıştır. İngilizler tarafından resim yapması istenip, desteklenmiştir. Yaptığı resimler sayesinde de Avrupa resim sanatına olağanüstü katkıları dikkate alınarak Londra Kraliyet Akademisi tarafından başarı belgesiyle ödüllendirilmiştir. Başarı belgesinin tesliminden sonra ise görevliler ve Jepsen ailesi ressamın evini terk etmişlerdir.

Üstlendiği görevin sonucunda hezimete uğrayan Jens ilk günden beri Nansen’i kıskanmış ve onu sürekli kendisine rakip olarak görmüştür. Bu amaçla Nansen’in sanatsal faaliyetlerini engellemeye çalışmış, bunda kısmen başarılı olsa da neticede kayda değer bir sonuç alamamıştır. Fakat Jens Ole Jepsen savaşın ve görevinin bitmesine rağmen çevresine zarar vermeye devam etmiştir.

Jens ailesinin üzerinde kara bulutlar dolaşırken günün birinde Siggi’nin başına kötü bir olay gelir. Siggi odasındaiken ablasının çığlıklarını duyar. Ablası: “Yangın Siggi, çabuk ol, yangın!” diye bağırılmaktadır. Aşağı inen Siggi dışarıya çıktığında sığınacağının yandığını görür. İçerisinde anahtar ve kilit koleksiyonu, süvari resimleri, Kırmızı Paltolu Adam resmi bulunan sığınak gözlerinin önünde yanmaktadır. Koşarak sığınacağına giden Siggi’nin artık yapacağı hiçbir şey yoktur. Sığınak çökmüş, alevler her yeri sarmıştır. Resmen Siggi’nin dünyası başına yıkılmıştır. Hayalleri, emekleri yangınla birlikte kül olup gitmiştir. Bu kötü anında ressam, Siggi’nin yanındadır ve onu teselli etmeye çalışmaktadır. Siggi ise bu olaydan babasını sorumlu tutmaktadır. Ressam kendisine yeni bir yer yapabileceklerini, üzülmemesi gerektiğini, bu hayatta hiçbir şeyin ortadan kaybolmadığını, hiçbir şeyin boşa gitmediğini söylese de Siggi’nin dünyası başına yıkılmıştır bir kere.

Siggi oldukça üzgündür. Çok büyük emeklerle donattığı değirmen artık yoktur. Siggi’nin dünyasında çok büyük bir deprem gerçekleşmiştir. Klaas’tan sonra artık Siggi de babasından çok uzaklaşmıştır. Şimdi ise sıra Hilke’ye gelmiştir. Bir gün eve kimin gönderdiği belli olmayan bir zarf gelir. Resim ressama aittir. Resme ise “Dalgaların

Dansçısı’’ adını vermiştir. Dans eden kişi ise Hilke’nin ta kendisidir. Kendisini ressama sunduğunu düşünen babası Hilke’ye utanmaz diye hitap ederken, kendisinden bir açıklama beklemektedir. Annesi ise kızını onursuz olarak nitelendirmektedir. Bu ağır eleştiriler üzerine Hilke kendini tutamaz ve ağlamaya başlar. Savunmasında ise resimdeki kendisi olduğunu, sadece kumsalda ressama modellik yaptığını söyler. Hilke ailesinin bu tutumundan sonra evden kaçmayı, belki de Hamburg’da yaşayan Addi’sine gitmeyi ya da daha da ileri giderek intihar etmeyi bile düşünür.

Evde bunlar yaşanırken içeri ressam girer ve resminin çalındığını, Jepsen ailesinden şüphelendiğini dile getirdikten sonra resminin geri verilmesini ister. Fakat ressam evine eli boş döner. Çünkü Jepsen ailesi bu resmi ailenin şerefine laf gelmesin diye vermek istemez.

Babasının görev tutkusunu anlatan Siggı kendisini de resim tutkusu içerisinde bulur. Siggı artık eline geçen her resmi saklama ve koruma eğilimindedir. Evdeki ‘‘Dalgaların Dansçısı’’ adlı resmi de hemen tavan arasına saklar ve kapağı kapatır. Resimlerin orada güvende olduğuna inanır ve böylece kendini mutlu hisseder. Tehlikede olanı koruma eğilimine giren Siggı tehlikede olduğunu düşündüğü diğer resimleri çalmış, kendince belirlediği yerlerde muhafaza etmeye başlamıştır. Fakat çaldığı resimlerden hiçbir zaman maddi bir menfaat beklememiştir. Siggı’nın resimleri korumak için yaptığı hırsızlıklar aile içinde duyulduğunda ise otoriter babanın tepkileri oldukça sert olmuş ve Siggı fiziksel cezalara maruz kalmıştır.

İlerleyen zamanlarda yaşanan şiddetli tartışmaların ardından gaddar baba oğlunu evden resmen kovmuştur. Görev tutkusu resmen bir baba ile oğlunu birbirinden ayırmaya yetmiştir. Ama bu görevin tutsağı olmuş bir kişi için hiç de garipsenecek bir durum değildir. Görev Jens Ole Jepsen’in gözünü o kadar kör etmiştir ki Jens’i yavaş yavaş ailesini parçalama noktasına getirmiştir. Görev tutsağı baba Klaas’ı bağrına hiçbir zaman basmamış, Hilke ise Rugbüll’ü ebediyen terk etmiştir. Geriye ise görev tutkusunda yalnızlaşan, sadece görevini yaptığını inanan bir baba kalmıştır.

Max Ludwig Nansen ise savaş sonrası dönemde ün kazanmış, resimleri çölde açan çiçek misali değerlenmiştir. Nansen kendi adını taşıyan resim sergileri açmış ve sergiye dört bir yandan katılım olmuştur. Özellikle de Schondorff Galerisindeki sergiye ilgi oldukça büyük olmuştur. Siggı de bu resim sergisini doğal olarak kaçırmak

istememiştir. Resim, anahtar ve kilit hırsızlığından aranan Siggı gizlice girip dolaştığı sergide iki güvenlik görevlisinin dikkatini çeker ve görevliler Siggı'yi yakalamaya çalışırlar. Siggı ise görevlilerden zor bela kaçmayı başarır. Zamanında yardım ettiği abisi Klaas'ın yanına sığınır. Abisi bir binanın ikinci katında kalmakta ve fotoğrafçılıkla uğraşmaktadır. Klaas'ın yanında bir zamanlar Siggı'yle yakınlık kuran Jutta da vardır. Klaas, Jutta ile birlikte yaşamaktadır. Birlikte Siggı'yi oldukça güzel bir biçimde masafir ederler. Fakat abi Klaas kardeşi Siggı'ye kendisini en fazla bir gün saklayabileceğini, kendisine yeni bir yer bulmaları gerektiğini ifade eder. Çünkü güvenlik görevlilerinin kaçırdığı bir kişiyi bulana kadar uğraştıklarını çok iyi bilir.

Resimlerle başlayan yolculukta son durak ise ıslahevi olur. Siggı sadece tehlikede olan resimleri koruma altına almaya çalışmış, bunda da herhangi bir maddi beklentiye girmemiştir. Bu yüzden tutuklanmayıp sadece ıslahevine gönderilmiştir. ıslahevinde kendisine verilen ceza sayesinde ödevine iyice içini dökmüştür. “Görev Tutkusu” adlı kompozisyon ödevi kendisinde gerçek bir tutkuya dönüşmüş, kendisini bir türlü yazmaktan alıkoyamamıştır. Yaşadıklarını tüm içtenliğiyle aktaran Siggı artık mutlu sona yaklaşmıştır. Siggı müdür Himpel tarafından odasına çağırılır ve cezasının bittiği, artık özgür olduğu belirtilir. Siggı de bunun üzerine yazdığı kompozisyon ödevini idareye teslim eder. ıslahevinden ayrılmadan önce nereye gideceğini düşünür. Artık Rugbüll'e geri dönemez. Babasının görev saplantısı geride parçalanmış bir aile bırakmıştır. Klaas ve Hilke evi çoktan terk etmiştir. Bir babanın bir görev uğruna ailesini düşürdüğü durum içler acısıdır. Siggı ise özgürlüğüne tam anlamıyla sevinmeden, kendisini saran gelecek kaygısıyla baş başa kalmıştır. Böylece bir görev tutkusu geride koskoca bir enkaz bırakarak sona ermiştir.

1.3.5. Almanca Dersinin Edebiyat Dünyasındaki Yansımaları

Lenz'in “Almanca Dersi” adlı romanı edebiyat dünyasında yediden yetmiş herkesin ilgisini çekmeyi ve edebiyatla uğraşan hemen hemen herkesin ilgi alanına girmeyi başarabilmiştir. Bunda hiç şüphesiz en büyük pay kitabın yazarı olan Siegfried Lenz'e aittir. Çünkü Lenz kaleme aldığı dönemi bizzat yaşamış, yaşanan olayları tüm çıplaklığıyla ve objektif biçimde herhangi bir yönlendirmede bulunmadan ortaya koymuştur.

Adorno (1969) bir sanat eserinin içeriğinin yazarın niyetini gösterdiğini belirtmektedir. (20). Lenz de romandaki olay örgüsünden hareketle söylenmeyenleri, konuşulmayanları, tartışılmayanları kendince ortaya koymaya çalışmış, fakat bunu yaparken de objektif tutumunu da kaybetmemiştir. Elm (1974) Lenz'in bu objektif tutumunu şöyle ifade etmektedir:

“Lenz'in romanı tam anlamıyla tarafsız olmamasına rağmen öznellikten daha çok nesnelliği içermektedir ve okuyucuya anlatılmayanları, konuşulmayanları söyleyip yorum yapma, eleştirisini tamamlayıp geliştirme imkânı sunmaktadır.” (119).

Lenz problemleri ortaya koyarken okuyucuda kuşku uyandırıp perde arkasını okura buldurmaya çalışmıştır. Kuşku Lenz'te sihirli ve gizemli bir değnektir. Lenz (1969)'in kuşkuya bakış açısına bakmak gerekirse: “İstediğim şey kuşku uyandırmaktır. Kuşkuyu daima açıklık için en iyi araç olarak tutarım.” (10).

Kuşkuyu gerçeği bulma noktasında oldukça önemseyen Lenz kirlenmekte olan dünyamızın yaşam sahnelerini ortaya koyarak gerçekleri masaya yatırmaya çalışmaktadır. Schwarz (1974)'in ifadesiyle “Lenz, bir cerrah değildir, o sadece tanıyı koyar.” (75).

Lenz kuşkuyla çıktığı yolda gerçekleri gün yüzüne çıkarmaya çalışırken dilin nimetlerinden tam anlamıyla faydalanır. Onun için dil gerçeği ortaya çıkarmanın en büyük araçlarından biridir. Lenz'in dile bakış açısına bakılacak olursa, dilin Lenz için ne kadar önemli olduğu ortaya çıkacaktır. “Bir yazar hiç kimsenin suçsuz olarak nitelendirilemeyeceği bir dünyayı dilin yardımıyla özgürce gün yüzüne çıkartabilir.” (Lenz 1962: 203).

Lenz kaleme aldığı “Almanca Dersi” adlı eserinde son derece yalın ve anlaşılır bir dil kullanmıştır. Yirmi bölümden oluşan “Almanca Dersi” adlı eser ilk bölümden itibaren okurda merak uyandırmış, “Ekmek ve Oyunlar” adlı romanında olduğu gibi okurun romanın sonunu sabırsızlıkla beklemesini sağlamıştır. Lenz bunu yaptığı benzetmeler, alaycı ve eleştirel yaklaşımlar, karşılaştırmalar sayesinde başarmıştır. Arnold (1982) Lenz'in yaptığı bu benzetmeleri ve tasvirleri toplumsal bir eleştiri aracı olarak görmektedir: Lenz alay ve mizahı araç olarak kullanmaktadır. Örneğin dördüncü bölümde doğum gününe gelen misafirler yaşlı deniz böceklerine benzetilmiştir. Burada toplumsal bir eleştiri mevcuttur. Depodaki tiyatro oyunundaki tasvir, dayak sahnesi,

Schondorff galerisindeki sergi de toplumsal bir eleştiri olarak değerlendirilebilir. (31-34).

Elm (1974)'in ifadesiyle askeri hareket zenginliği olan, sık sık heyecan uyandıran, eserin arka planında gizli toplumsal eleştiriye barındıran “Almanca Dersi” gerek içerik gerekse de anlam bakımından oldukça zengin ve yoruma açıktır. Eserden her okuyuşta farklı anlamlar çıkarmak mümkündür. Bu da eserin gelecek nesillere ulaşacağı ve okuyucularda farklı anlamlar çağrıştıracaklarının habercisidir.

Manfred Lauffs farklı anlamları içerisinde barındıran bu eserin tekrar tekrar okunmasını, içeriğinin çok zengin olduğunu vurgulamaktadır: “Öğrenciler savaş dönemi ve sonrasında ıslahevinde bulunan Ben-Anlatıcı Siggı Jepsen’in bakış açısını anlayabilmek için yirmi bölümden oluşan “Almanca Dersi” adlı romanı tekrar gözden geçirmeleri gerekir. Siggı daima geçmişle şimdi arasında geçişler yapmakta, anlatıcı olarak varlığını hatırlatmakta ve okuyucuyu diyalogun içine çekmektedir.” (akt. Arnold 1982: 28).

Kendini romana kaptıran okur eser sayesinde II. Dünya Savaşını, yaşam şartlarını, düşünce yapısını, o zamanın sanata bakış açısını, otoriteyi kayıtsız şartsız reddeden yapıyla haksızlığa ve otoriteye meydan okuyan yapıyı tüm çıplaklığıyla görmektedir. Eserde kıskançlığın, tutkunun, gözü dönmüşlüğün, şiddetin, haksızlığın izlerine rastlanırken diğer taraftan da sanatın, özgürlük mücadelesinin, dayanışmanın, yardımlaşmanın ve sevginin varlığı hissedilmektedir. İçerik, söylem ve biçim, fonksiyon, mesaj bakımından son derece zengin olan bu eser toplumsal, politik ve sosyal yapısıyla oldukça dikkat çekmektedir. Eserin yirmiden fazla dile çevrilmesi eserin ne kadar dikkat çekici ve başarılı olduğunu da ispatlar niteliktedir.

1.3.6. Almanca Dersinden Günümüze Kalanlar

Siegfried Lenz'in “Almanca Dersi” adlı romanı 20. yüzyılın savaş dönemlerini, özellikle de II. Dünya Savaşı Almanyasını, savaş ortamında insanların yaşadığı zorlukları, faşizmin insanlar üzerindeki olumsuz etkilerini son derece gerçekçi bir şekilde ortaya koymaktadır. Lenz bu eserinde kötülerin er ya da geç kaybedeceklerini ifade eder; aynı Jens Ole Jepsen'in kaybettiği gibi ya da otoriter, baskıcı iktidarların kaybettiği gibi. Günümüze baktığımızda Jens Ole Jepsen gibilerin hâla aramızda

olduğunu söylemek son derece kolaydır. Günümüz toplumunda verilen görevleri menfaatleri doğrultusunda sorgulamadan, analiz etmeden, artı ve eksilerini, vicdan boyutunu düşünmeden yerine getiren, görev bağımlısı birçok insandan söz etmek mümkündür.

Neydi Jens Ole Jepsen'in suçu? Görevini yerine getirmek mi? Bir insanın görevini veya kendisine verilen sorumluluğu yerine getirmek başına bu kadar iş açabilir mi? Bu soruların cevabını Lenz biz okurlardan bulmamızı istiyor.

Jens Ole Jepsen'in nerede yanlış yaptığını bulmak hiç de zor olmasa gerek. Jepsen'in nerede yanlış yaptığını bulmak için arkasında bıraktığı enkazlara bakmak yeterli olacaktır. Arkasındaki enkazda kimleri bırakmadı ki Jens Ole Jepsen? Her şeyden önce ailesini, oğulları Siggı'yi ve Klaas'ı, kızı Hilke'yi ve en yakın arkadaşı Max Ludwig Nansen'i ...

Kimsenin gözünün yaşına bakmamıştı Jens. Jens makam, şan, şöhret yolunda Lenz'in "Ekmek ve Oyunlar" adlı romanındaki Bert Buchner gibi önüne hangi engel gelirse aşmaya çalışmıştı. Fakat şu gerçeği unutmuştu; her şeyden önce insandı. İnsani duygulardan ve düşüncelerden her geçen gün uzaklaştığından, vicdanının sesine kulaklarını kapadığından habersizdi. Gözü dönmüştü adeta, bulunduğu konumu kaybetmek istemiyor, dünyaya tapmaktan kendini alıkoyamıyordu. Dünyaya taptıkça da en yakınındakileri, ailesini, arkadaşlarını bir bir kaybediyordu. Aslında çok da umrunda değildi onları kaybetmek. Jens'e göre hayatın anlamı şan, şöhret, makam, otoriteden başka bir şey değildi, aynı Ekmek ve Oyunlar'daki Bert Buchner gibi.

Lenz'in ortaya koyduğu Jens karakteri daha önce de vurgulandığı gibi bize çok da yabancı gelmemektedir. Günümüzde para için, makam için, iktidar için akıl almaz işler yapan, çevresindekileri hiçe sayan, onları görmezden gelen, ailesini, akrabalarını tek kalemde silebilen o kadar çok insan var ki Jens bizi ailemizden biri gibi gelmektedir. Bu yönüyle "Almanca Dersi" bize çevremizdeki Jens'leri çağrıştırmakta, bu tip insanların varlığından bizleri haberdar etmektedir. Lenz bu tarz kişilerin karakteristik özelliklerini ortaya koyarak da bir nevi bizden uyanık olmamızı istemektedir.

Almanca Dersinin günümüz insanına kattığı katkılar arasında aile bireyleri arasındaki ilişkinin ne kadar önemli olduğu gerçeğini görmek son derece mümkündür. Örneğin, Jens Ole Jepsen'in oğlu Siggı Jepsen babası tarafından kullanılan, baskı

altında olan, zaman zaman babasından şiddet gören bir çocuğu canlandırmaktadır. Böyle bir ortamda büyüyen Siggsi son derece korkak, hata yapmaktan korkan, ikilemlerin içinde boğulan, kendine bile yabancılaşan, çarkların arasında ezilen bir çocuk olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yönüyle Lenz bir babanın oğluna ne kadar zarar verebileceğini de ortaya koymaktadır. Böyle bir ortamda büyüyen Siggsi kendini öyle bir varoluşsal boşlukta bulur ki bu boşlukta yapayalnızdır. Anne ve baba sevgisinden, şefkatinden uzak büyüyen Siggsi mutluluğu, huzuru dışarıda arar; aradığı mutluluğu da babasının düşmanı olan Max Ludwig Nansen’de ve onun yaptığı resimlerde bulur. Siggsi resimleri korumak için elinden geleni yapar, bu uğurda babasına yalanlar söyler, fakat sonunda yakayı ele verir ve resim hırsızlığından dolayı ıslahevine gönderilir. Orada da öğretmeni tarafından hücrelerinde yalnızlığa terk edilen Siggsi dönüşü olmayan bir yola girmiştir artık. Kendini ödevine adan ve kafasını bu ödevden kaldıramaz. Çünkü Siggsi ödev sayesinde içini kâğıda döker ve geçmişiyile sıkı bir hesaplaşmanın içerisine girer. Ödevi bittiğinde ise Siggsi ıslahevinden serbest bırakılır. Fakat buna rağmen ne yapacağını, nereye gideceğini bilemez. Sudan çıkmış bir balıktan farkı yoktur Siggsi’nin.

Eğitimin içinde bulunan, eğitimle yakından uzaktan alakalı olan, ya da anne baba olan herkes çok iyi bilir ki Siggsi bu süreçteki en masum kişidir. Siggsi’nin gerek annesi gerek babası çocuk gelişimi konusunda aşırı otoriter ve kuralcı davranmış, Siggsi’nin resmen katili olmuşlardır. Siggsi’nin en güzel günlerini ondan çalmışlar, psikolojisinin bozulmasında çok büyük bir rol oynamışlardır.

Etrafımızda Jens Ole Jepsen’ler ne kadar fazla ise aileleri tarafından hor görülmuş, dışlanmış, şiddete maruz kalmış, aile sıcaklığından mahrum bırakılmış Siggsi’ler, Klaas’lar ve Hilke’ler de o kadar fazladır. Nerede problemlili bir insan, bir genç, bir öğrenci varsa muhtemelen taşın altından, mutsuz aileler, boşanmış çiftler ya da aile huzuru olmayan evlililer çıkmaktadır. Bu bağlamda Lenz insan yetiştirme noktasında insanlığa bazı mesajlar da vermektedir bu eserle. Yani Lenz bu romanında birey yetiştirirken dikkat edilmesi gereken püf noktaları da ortaya koymaktadır.

Şiddetin, baskının olduğu, özgürlüklerin kısıtlandığı, bireye sadece kendisi olduğu için değer verilmediği bir ortamda Siggsi gibi karakterlerin ortaya çıkmasının son derece normal olduğunu söylüyor Lenz. Hâlbuki Siggsi’nin anne ve babası ona adaletli, merhametli ve ılımlı davranıyordu Siggsi’nin başına bunların hiçbirini gelmeyecekti. Aynı

şekilde erkek kardeşi Klaas'ın da, kız kardeşi Hilke'nin de. Görüldüğü üzere Jens Ole Jepsen görevi uğruna ailesini ve çevresini enkaza çevirmiş, sorumlulukları arasındaki dengeyi kuramamıştır. Durum böyle olunca da problemler katlanarak artmıştır.

Romanda denge unsurunu oluşturan, davranışlarında tutarlılığıyla ön plana çıkan isim ise hiç şüphesiz Max Ludwig Nansen'dir. Sanatı, özgürlüğü seven ve bunlardan ne pahasına olursa olsun vazgeçmeyen Nansen hayatına anlam katan resim yapmaktan vazgeçmeyerek inandığı hedefler doğrultusunda yolundan vazgeçmeyen bir karakteri sergilemekte ve böylece insanlara inandıklarının peşinden ne pahasına olursa olsun gitmeleri gerektiği mesajını vermektedir.

Lenz'in en meşhur eserlerinden biri olan "Almanca Dersi" için bünyesinde birçok mesajı barındırması yönünden günümüz kitapseverlerinin ve gelecek nesillerin son derece istifade edeceği bir roman olduğu söylenebilir. Çünkü "Almanca Dersi" içerisinde farklı farklı figürleri, farklı farklı dünyaları, yaşam sahnelerini, duygu ve düşünceleri, hayata yönelik bakış açılarını barındırarak hayatın anlamına yönelik değişik ipuçları vermektedir.

1.4. VATAN MÜZESİ (HEIMATMUSEUM) ADLI ROMANDA VATAN SEVGİSİ

"Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır,
Toprak eğer uğruna ölen varsa vatandır."
M. Âkif ERSOY

M. Âkif ERSOY'un ifade ettiği gibi vatan eğer uğruna ölen varsa vatandır. Yani vatan sadece üzerinde yaşanılan toprak parçası değildir. Vatan demek; bağımsızlık demektir, sevdiğimiz demektir, kültür, tarih, mutluluk, namus demektir. Vatan kavramının ne olduğunu ise en iyi o uğurda şehit olanlar ve vatanından uzak kalıp, vatan özlemiyle yanıp tutuşanlar, vatanını terk etmek zorunda kalanlar, vatanından sürgün edilenler bilir.

Kuşu altın kafese koysanız yine "vatanım" der. Çünkü vatan toplumu toplum yapan, geçmişine bağlayan en büyük bağlardan biridir. Orada anılar vardır, kişinin sevdiği, arkadaşları, akrabaları, çocukluk yıllarının en güzel günleri vardır, tarih vardır, el birliğiyle oluşturulmuş ortak bir kültür vardır.

Bütün bu faktörler düşünüldüğünde vatan kavramının insanoğlu üzerinde ne kadar büyük bir anlamı olduğunu görmekteyiz. Siegfried Lenz de bu anlamı ortaya koymak için 1978 yılında ‘‘Vatan Müzesi’’ adlı romanını yayımlamıştır. Lenz’in ‘‘So zärtlich was Suleyken’’ adlı öyküsünde olduğu gibi bu romanında da vatan sevgisi, vatana duyulan özlem dile getirilmiştir.

Romanın büyük bir bölümü otobiyografik özellikler taşınmaktadır. Romanda olay II. Dünya Savaşı sırasında Doğu Prusya’nın Masuren bölgesindeki kurmaca şehir olan Lucknow’da geçmektedir. Lucknow şehri aslında Lenz’in memleketi olan Lyck şehridir. Fakat bu bölge günümüzde Polonya sınırlarında bulunmaktadır. Lenz bu romanında yaptığı insan ve doğa tasvirleriyle iki dünya savaşına tanık olmuş, barışçıl ve güzel, eski Masuren’i, onun örf ve adetlerini, yok olan kültürünü, zenginliklerini tekrardan canlandırmak, geçirilen zor günleri hatırlatmak, memleketine duyduğu özlemi bir nebze de olsa dindirmek istemektedir. Bienek (1978)’in ifadesiyle: Lenz Vatan Müzesinde tarihin kökenlerini ortaya koymakta, geçmiş, şimdi ve gelecek arasında bağ kurmaya çalışmaktadır. Çünkü ona göre bir vatan hatırlanmıyorsa kaybedilmiş demektir. (3).

Lenz tarihi gelecek nesillere taşıma amacını romandaki Zygmunt Rogalla ana karakteri ile gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Romanın ana karakteri Zygmunt Rogalla 1905 yılında Lucknow’da doğmuştur. Büyük amcası Adam Rogalla ile birlikte Masuren’de geçmişe tanık olan eserleri değerli, değersiz diye ayırt etmeksizin Vatan Müzesinde biriktirmektedir. Müzenin kuruluş amacı savaş ortamında yok olması muhtemel, tarihi değeri olan eşyaları korumak, böylece vatan bilgisini ileriki kuşaklara taşımak ve geçmişin silinip gitmesini, tarihin yok olmasını engellemektir. Romana kısaca göz atmak gerekirse Dabek (2014)’in anlatımı son derece faydalı olacaktır:

Zygmunt Rogalla ilerleyen zamanlarda en yakın arkadaşı Konrad Karrasch’ın kız kardeşi Edith ile evlenir ve Paul adında bir oğulları olur. Hitler döneminde Zygmunt’a ve Vatan Müzesine büyük baskılar yapılır. II. Dünya Savaşında Masuren’in düşmesiyle birlikte Lucknow halkı göç etmek zorunda kalır. Dramatik olaylarda Zygmunt’un eşi Edith ve oğlu Paul hayatını kaybeder. Lucknow halkı sürgün ve kaçış esnasında dört bir tarafa savrulur. İlerleyen zamanlarda ise Schleswig-Holstein’da yeni bir başlangıç gerçekleşir. Zygmunt Vatan Müzesini tekrardan inşa etmeye başlar ve bir evlilik

gerçekleştirir. Bu evlilikten de Henrike adında bir kızı, Bernhard adında da bir oğlu olur. Fakat işler yine ters gitmeye başlar ve Vatan Müzesi ideolojik odakların hedefi hâline gelir. Zygunt da Vatan Müzesini yakmaya karar verir ve bu yangında yaralanıp, hastaneye kaldırılır.

Siegfried Lenz bu romanında yaşanmışlık hissini son derece hissettiren kurmaca bir olay örgüsü ortaya koymuştur. Vatan Müzesi Lenz'in hayâli bir tarih anlatımıdır. Okur bu roman sayesinde Masuren'in günlük yaşamı, örf ve adetleri, gelenek ve görenekleri, sanatları, atmosferi ve insanları hakkında bilgi sahibi olabilir.

Vatan Müzesi Lenz'in savaşa karşı başkaldırışı olarak nitelendirilebilir. Savaşın acı yüzünü bir kez daha ortaya koyduğu bu eserinde Lenz II. Dünya Savaşı Almanyasında göçe mahkûm edilmiş, sürgün yemiş insanların duygularını, düşüncelerini, hislerini, yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Bunun yanında savaşın maddi ve mânevi değerleri yok ettiğini, sadece katledilen, zarar görenlerin insanlar olmadığını, aynı zamanda savaşla birlikte kültürel mirasın, hatıraların da yok olduğunu vurgulamaktadır. Zygunt Rogalla'nın da derdi işte budur. Kültürel mirası korumak, geçmişi geleceğe taşımak...

Fakat adı üstünde savaş bu, geçmiş, gelecek dinlemez, taşkın bir sel misali önüne ne geçerse süpürüp sürükler. Geride sadece enkaz bırakır, insan enkazı, beton enkazı, kültür enkazı...

1.5. SAYGI DURUŞUNDA (SCHWEIGEMINUTE) BİR GENCİN BAKIŞ AÇISINDAN HAYATIN ANLAMİ

Lenz'in ortaya koyduğu birçok romanında, öyküsünde ve diğer eserlerinde ağırlık verdiği savaş konusu bu sefer Saygı Duruşunda yerini aşka bırakmıştır. Hayatın anlamının savaşmakta değil dostlukta, barışta, sevgide ve aşkta olduğunu vurgulamaya çalışan Lenz Saygı Duruşunda esrarengiz bir aşkla karşımıza çıkmaktadır.

Hemen hemen herkesin öğrencilik döneminde âşık olduğu, gizliden gizliye sevgi beslediği, hoşlandığı, hayâllerini süslediği, hayatına anlam kattığı bir öğretmeni olmuştur. İşte bu türden bir aşkı konu almaktadır "Schweigeminute". "Saygı Duruşu (Schweigeminute)" Lenz'in Deutschstunde'den sonraki en başarılı ikinci kitabıdır. Kitabının satışları da zaten bu başarıyı ortaya koyar niteliktedir.

Siegfried Lenz'in 2008 yılında yayımladığı ‘‘Schweigeminute’’ (Saygı Duruşu) adlı kitabı ortaya koyduğu hüzünlü (melancholisch) aşk hikâyesiyle piyasalarda büyük bir etki yaratmış, basımından sonraki ilk 5 ay içerisinde 250.000’den fazla satış gerçekleştirmiştir. Hatta yayınevi o ana kadar bu kadar süre içerisinde bu kadar çok satan başka bir kitap olmadığını ifade etmiştir.

Siegfried Lenz'in 128 sayfadan oluşan ‘‘Schweigeminute’’ adlı noveli toplumsal normlara aykırı olan öğretmen-öğrenci ilişkisini dramatik bir sonla okurlarına aktarmaktadır. Schweigeminute başıboş, vahşi hırsları işleyen değil aksine bir öğrencinin öğretmenine beslediği karşılıksız ve hesapsız tutkusunu, tüm zorluklara rağmen sadakatini, sonu tehlikelerle dolu bir aşk ilişkisini, aşkın pençesine düşmüş bir gencin hayata bakış açısını ortaya koymaktadır.

18 yaşındaki Christian kendinden yaşça büyük 30 yaşındaki İngilizce Öğretmeni Stella'ya âşık olur ve hayâllerini, umutlarını, geleceğini ona bağlamaya başlar. Hatta onunla bir yuva kurmayı bile düşünmektedir. Stella Petersen ise Lessing Lisesinde görev yapan, öğrencilerine İngiliz edebiyatı, İngilizce dil bilgisi anlatan, onlarla sıcak ilişkiler kuran, şarkı söyleyen zeki, etkileyici ve eğlenceli bir öğretmendir.

Fakat Christian için öğretmenden ötedir Stella, belki de hayatının anlamı, hayatına anlam katan ilk kadın. Bu yüzden onun yeri bir başkadır Christian'da. Christian'ın Stella'ya yüklediği anlama bakmak gerekirse: İngilizce öğretmeni Stella öğrencisi Christian'ın yıldızı (Stern), sevgilisi (Liebesobjekt) ve kaderi (das Schicksal) konumundadır. Stella sık sık su tanrıçası (Wassergotts), denizkızı (Meerfrau) gibi efsanevi ve mitolojik bir varlık olarak tasvir edilmektedir.

Yaşamı boyunca sayısız eserlerin, başarıların altına imzasını atmış Siegfried Lenz'in en büyük ikinci başarım diye nitelendirdiği eseri ‘‘Schweigeminute’’ bir öğretmene hatta bir Sevgili'ye karşı son görev olan saygı duruşuyla başlamaktadır. Fakat bu sıradan bir saygı duruşu değildir Christian için. Bu duruş onu eskilere götüren, monologlara sürükleyen ve ona hayatın anlamını sorgulattıran bir duruştur.

Okulda düzenlenen anma töreninde Bayan Petersen için gerçekleştirilen saygı duruşunda her yer çiçeklerle kaplanmış, salona sessizlik, gözyaşı hâkim olmuştur. Bu matem ortamında okul müdürü Bay Block Bayan Petersen'in çok başarılı, sevgi ve

saygıya lâyık bir öğretmen olduğunu ifade etmiştir. Sonrasında ise saygı duruşuna geçilmiştir. Saygı duruşunda:

“Pencerenin yanında, küçüklerin bulunduğu yerde hareketlilik artmıştı, müzik öğretmenimiz Bay Pienappel öğrenci korosunun önüne geldi, Bay Block’un işaretiyle geri çekildi. Bay Block başını yana eğdi, bir an gözlerini kapadı, sonra bakışlarını öğrencilerin üzerinde dolaştırarak sakin bir sesle hiçbir zaman unutmayacağımız Bayan Petersen için saygı duruşuna davet etti.” (Lenz 2014: 23).

Christian’ın hayatına anlam katan bu gizem dolu aşk bir yaz mevsiminde Hirtshafen Limanındaki sahilde alevlenmiştir. Christian boş zamanlarını, dalgakıran yapımında çalışan babası Wilhelm’in yanında geçirmektedir. Babası ve babasının yardımcısı olan Frederik yük taşıyan mavna gemisindeki taşları vinç ve kepçe yardımıyla dalgakırana yerleştirmekte, Christian da suya dalışlar yaparak taşların iyi oturup oturmadığını kontrol etmektedir. Ve bu iş çoğu turistin ve Hirtshafen şenliği için bu bölgeye gelenlerin oldukça ilgisini çekmektedir, tabii Seeblick otelinde kalan Stella’nın da.

Christian Stella’ya karşı derin duygular beslemekte, Stella da bu duygulara kayıtsız kalmamaktadır. Her şey çok hızlı gelişir ve Stella ile Christian kendilerini bir anda bir aşk çıkmazında buluverirler. Aralarındaki bu gizemli aşk ilk kıvılcımlarını Hirtshafen Liman şenliğinin düzenlendiği gece dans pistinde gösterir. Christian’ın Stella’ya beslediği aşk gözünü kör edecek niteliktedir. Christian’ın Stella’ya karşı beslediği bu aşkı Christian’ın Stella’yı dansa kaldırmak isteyen bir delikanlıya verdiği tepkiden ve Stella’yı kıskanmasından da anlamak mümkündür:

“Orkestra *Spanish Eyes* parçasını çalmaya başlayınca, denizci yaka gömlekliler de piste yöneldiler. Tüm dans teklifleri geri çevrilen iri, sarışın delikanlı güvensiz adımlarla masamıza yaklaşıp hafif bir referans yaparak Stella’yı dansa davet etti. Öylesine yalpalıyordu ki masaya tutunmak zorunda kaldı. Stella’nın başını sallayarak usulca ‘Şimdi olmaz’ demesi üzerine gözlerini kısarak süzdü onu, gergindi, dudakları titriyordu, yüzünde bir düşmanlık ifadesi belirmişti hemen. ‘Bize hayır, öyle mi?’ dedi. Ayağa kalkmak istedim, ama engel oldu, ağır eli omzumdaydı. Çıplak ayak parmaklarına baktım, tam harekete geçmek üzereydim ki Stella yerinden fırladı, kolunu uzatıp biraz ilerideki arkadaşlarını göstererek ‘Haydi gidin!’ dedi, ‘sizi bekliyorlar.’ ” (Lenz 2014: 20).

Gemileri iyiden iyiye yakmış olan Christian’ın gözü Stella’dan başka hiçbir şeyi görmemektedir. Ne Stella ile aralarındaki yaş farkı, ne statü farkı, ne de milletin dedikleri önemlidir Christian için. Kısacası dünya umrunda değildir. Fakat Stella

Christian kadar soğukkanlı değildir bu ilişkide, ara ara ikileme düşmektedir. Çünkü Stella'nın Christian'a göre daha çok kaybedecek şeyi vardır.

Bir gün Christian ve Stella denizaltındaki taşların dünyasını izlemek için yola koyulurlar. Stella kürek çekerken tekne birden alabora olur ve boş bir kulübeye sığınırlar. Sığındıkları kulübe ise yaşlı bir kuş gözlemcisine aittir. Christian bu kulübeyi şöyle tasvir etmektedir:

“Bazı yazları burada geçiren yaşlı kuş gözlemcisinin kulübesini biliyordum, sazlarla kaplı, üzeri oluklu saca kapatılmış bir yerd. Menteşelerinden kurtulmuş olan kapı sallanıyordu, demir ocağın üzerinde bir tencereyle alüminyum bir kupa duruyordu. Kendi imalatı olan sedirde, deniz sazlarından yapılmış bir şilte vardı.” (a.g.e. : 24).

Christian bu kulübede sevgilisini rahat ettirmek için elinden geleni yapar, ısınmak için odun parçaları toplar, yasemin çayı yapıp Stella'ya ikram eder ve yanına oturur. Aralarında sıcak bir yakınlaşma olur ve aralarındaki bu yakınlaşma kurtarılmalarının ardından Stella'nın Seeblick otelindeki odasında devam eder. Ateş bacayı çoktan sarmıştır artık. O an aralarındaki yaş ve statü farkı önemini yitirir. Derken bastırılan duygular birden gün yüzüne çıkarılır. Gün yüzüne çıkan bu duygular Christian'ın ağzından eserde şöyle dile getirilmektedir:

“... ona sarılıp kendime doğru çektim. Şaşımamıştı, diremedi, ışıklı gözlerinde dalgın bir ifade vardı, belki de yorgunluktan yalnızca, yüzünü bana yaklaştırdım Stella ve seni öptüm. Nefesini hissediyordum, hızlanan nefesini, göğsünün temasını, tekrar öpüştük, kollarımdan kurtuldu ve tek kelime söylemeden yatağa yöneldi.” (a.g.e: 27).

Aralarında yaşanan bu sıcak yakınlaşma gösteriyor ki Christian ile Stella arasındaki ilişki öğretmen-öğrenci ilişkisinden farklı boyutlara ulaşmıştır. İlerleyen zamanlarda Christian ile Stella her fırsatta bol bol beraber olmaya, zaman geçirmeye başlamışlardır.

Yine bir gün Christian ile Stella yaşlılardan ve gençlerden oluşan turist kafilesinin arasında “Kuş Adası” çevresinde bir geziye katılırlar. Bu gezide suya dalışlar yaparlar, kıyıya doğru yüzme yarışı yaparak oldukça eğlenceli vakit geçirirler. Yaşanan bu eğlenceli vakitler biraz sonra yerini tekrardan cinselliğe bırakır:

“Sözleri kendimi hazırlamadığım bir şeyi tetiklemişti, içimde git gide güçlenen huzursuz bir istekle ona yaklaştım, bakışlarını yakalamaya çalışarak

bacaklarını okşadım, yüzlerimiz birbirine öylesine yakındı ki, nefesini hissediyordum. Bakışlarını kaçırıyordu, ama isteğime karşılık verdiği ya da beni davet ettiği duygusuna kapıldım, mayosunu sıyırardım, bunu yapmama izin vererek bana yardım etti ve çam ağaçlarının orada, çukurlukta seviştik.” (a.g.e. : 38).

Christian ile Stella arasındaki aşk her geçen gün alevlenmekte ve bu aşk her ikisini de özellikle de Stella’yı oldukça tedirgin etmektedir. Christian Scharmünde’de yaşlı babasıyla birlikte yaşayan Stella’nın evine gittiğinde Stella yaşadıkları ilişkiden rahatsız olduğunu, hatta bunun için okulunu bile değiştirebileceğini ifade eder. Daha sonrasında da gerek biraz kafa dağıtmak gerekse de tatil yapmak amacıyla arkadaşlarıyla birlikte tekneyle Danimarka’ya Ärö Adasına gider. Christian ise bu süreçte Stella’ya derin bir özlem duyar, onunla ilgili hayâller kurar, Stella ile olan resimleriyle avunmaya çalışır. Christian’ın bu melankolik ve özlem dolu ruh hâli annesi Jutta’nın babası Wilhelm’in dikkatini çeker ve Christian’ın Stella ile olan ilişkisini öğrenirler. Stella’nın yaşının büyük olması onları pek de kaygılandırmaz, bu ilişkiye karşı çıkmazlar. Çünkü Christian’ın ne kadar ciddi olduğu ortadadır. Hatta Christian’ın babasından yaptığı iş karşılığında para istemesi ne kadar ciddi olduğunun da göstergesidir. Fakat bir gün işler ters gitmeye başlar ve Christian’ın hayalleri, umutları rüzgârlı bir havada dalgaların arasında, sevgilisi Stella’yı getiren “Polarstern” adlı yelkenli ile birlikte alabora olur. Christian’ın hayâllerini yıkan, umutlarını suya düşüren, dünyasını karartan, hayatının anlamını yok eden bu facia eserinde Christian’ın ağzından şöyle tasvir edilmektedir:

“Tüm tekneler Limana sığınma telaşındaydılar. İskeledeki izleyiciler ortadan kaybolmuştu, *Seeblick*’in bahçedeki kafesinde garsonlar güneş şemsiyelerini, masa örtülerini ve hevenkleri topluyordu. Açık denizde morina balığı avlayan iki tekne de girdi Limana. Uzaklardan uzun kıvrımlarla gelen dalgalar yükselerek açılıyor, çarpmadan önce görünmez bir el tarafından daha da yükseğe çekiliyor ve çarpmanın tüm şiddetini hissettirerek kırılıyorlardı. Karanlık, paramparça görünen bulutlar alçalmıştı. Birdenbire gördüm onu, birdenbire iki direkli yelkenliyi gördüm, açıktaydı, Limana girmeye çalışıyordu, sert kuzeydoğu rüzgârının gücüyle hızla geliyordu. İsmi okuyamadığım hâlde, bu teknenin *Polarstern* olduğunu biliyordum, Stella’yı getiriyordu, bana geri getiriyordu onu.” (a.g.e. : 73).

Evet, Polarstern Stella’yı getiriyordur getirmesine ama Stella’yı sağ salim kavuşturamaz Christian’a. Yükselen dalgalar arasında alabora olur Polarstern. Kıyıdağiler ise başta Christian olmak üzere hemen harekete geçerler. Kıyıya, dalgakırana yakın bir yerde alabora olan yelkenliye ulaşmak için seferber olurlar.

Canını dişine takıp sevgilisi Stella'yı sudan çıkarmayı başaran Christian ilk müdahaleyi hemen kendisi yapar. Christian'ın sevgilisini hayata döndürmek için yaptıkları Stella'ya olan aşkı da ortaya koyar niteliktedir:

“Stella'nın yanına diz çöktüm, ellerini göğsünün üzerinde birleştirdim, sonra göğsüne bastırdım, pompaladım, bildiğim her şeyi uyguladım, ağzından önce bir dalga hâlinde, ardından zayıf sarsıntılarla su çıkana kadar devam ettim. Gözleri kapalıydı, ‘Ne olur bana bak Stella.’ dedim, gözlerini açması için yalvardım, yüzünü okşayarak tekrarladım: ‘Lütfen bana bak Stella.’ Gözlerini araladı, bilinçsiz, çok uzaklardan bakar gibi, onu hâla okşuyordum, yavaşça değişti bakışları, bir şey arar, sorar gibi, belleğinde sakladığı bir şeyi bulmaya çalışır gibi. Dudakları kıpırdadığında adımı söylediğini sandım, ‘Christian’ fakat emin olamadım, buna rağmen ‘Evet, Stella’ dedim ve ekledim: ‘Seni kurtaracağım.’ ” (a.g.e. : 75).

Sonra olay yerine ambulans gelir ve Stella sedyeye alınarak ambulansa bindirilir, Christian da refakatçi olarak yanında yer alır. Sedyeye konulup, hastaneye kaldırılan kendisidir sanki. Hastaneye kaldırılan Stella ise yapılan tüm müdahalelere rağmen kurtarılamaz. Christian'ın o an dünyası başına yıkılır. Öğretmeni, sevgilisi, her şeyi, hayatının anlamı yoktur artık Christian'ın. Yapayalnız kalmıştır sanki koskoca dünyada.

Christian bu dayanılmaz acıyla Stella'nın babasının yanına gider. Bu kötü haberi ona kendisi vermek, Stella'nın yaşamış olduğu yerde olmak, oranın havasını solumak ister. Christian oraya vardığında ise babası bu acı haberi çoktan almıştır. Orada olmak bir nebze de olsa rahatlatır Christian'ı. Stella'nın babası bir ara ortalıktan kaybolur ve Stella'nın daha önceden yazmış olduğu mektubu kendisine uzatır. Christian'a bir mesaj vardır mektupta: “‘Love, Christian, is a warm bearing wave.’” (Aşk, seni taşıyan sıcak bir dalgadır Christian.). (Lenz 2014: 84).

Stella'nın Christian'a bıraktığı bu mesaj aralarında olan her şeyi, aşkı, sevgiyi, tutkuyu özetler niteliktedir. Ne yazık ki aralarındaki bu eşsiz aşk, kötü sonla sonuçlanmıştır. Geride hatıralar, hiç bitmeyecek bir özlem duygusu, bir de “Saygı Duruşu” kalır.

Siegfried Lenz kaleme aldığı bu duygusal, bir o kadar da gizemli Saygı Duruşunda bir delikanlının öğretmenine olan aşkı ele almış ve hayatı bir de bu gencin bakış açısından okuyuculara aktarmaya çalışmıştır. Eserde aşkın pençesine düşmüş Christian için hayatın anlamı ve mutluluk daima Stella'dan ibaret olmuştur. Stella ise karşı koyamadığı bir aşkın pençesine kapılan, statüsünün, yaşının ve olgunluğunun

gereği toplumsal normları önemseyen bir karakter olarak çıkmıştır karşımıza. Görüldüğü gibi her ikisinin de hayata yükledikleri anlam, belli noktalarda kesişse de yaşa, statüye ve ortama göre farklılık göstermektedir.

Lenz'in bu eserinde de çoğu eserinde olduğu gibi hikâye kötü sonla tamamlanmıştır. Tabii bunda Lenz'in yaşadığı üzücü olayların da etkisinin olduğu su götürmez bir gerçektir. Anderson (2008) da bu gerçeği doğrular nitelikte ifadeler ortaya koymaktadır: Bu kitap tematik olarak aşktan, kaybetmekten ve üzüntüden bahsetmektedir. Siegfried Lenz bu duyguları kendinden yola çıkarak dile getirmiştir. Muhtemelen kaybettiği eşinden duyduğu acı ve üzüntüyü “Schweigeminute” adlı yapıtına yansıtmak istemektedir. (<http://www.grin.com/de/e-book/122472/textanalyse-siegfried-lenz-schweigeminute>).

Saygı Duruşu dilsel ve anlatım bakımından doğa tasvirleriyle dolu olup, şiirsel, okuru sürükleyici, anlaşılır, sade ve duygusal bir anlatıma sahiptir. Eser Christian'ın bakış açısından Ben-Anlatıcı (Ich-Erzähler), 2. ve 3. Tekil şahıs ağzından dönüşümlü olarak sunulmaktadır.

Lenz'in anlatım, ilgi çekicilik ve içerik yönünden son derece başarılı olan bu eseri sosyal medyanın, yazılı ve sözlü medyanın son derece ilgisini çekmiş, toplumda oldukça büyük bir yankı uyandırmıştır. Ulrich Greiner (2008) de bu başarının sırrını, formülünü öğrenmek için Lenz'in bilinen ve bilinmeyen yönlerini, merak edilenleri su yüzüne çıkarmak için kendisiyle bir röportaj gerçekleştirmiş ve bu röportaj “Zeit” gazetesinde yayımlanmıştır. (<http://www.zeit.de/2008/20/L-Lenz-Interview>).

Greiner'in Siegfried Lenz ile yaptığı bu röportaj sayesinde Lenz'in bilinmeyen pek çok yönü, hayata, yazarlığa, siyasete bakış açısı ortaya çıkmış, “Schweigeminute” ile ilgili hiç bilinmeyenler, kitabın arka planı, çıkış noktası ortaya konmuştur. Gerçekleştirilen bu röportaj Lenz hayranlarına şöyle sunulmaktadır:

Zeit: Bay Lenz “Schweigeminute” sizin ilk aşk hikâyeniz. Böyle bir aşk romanı hiç yazmamıştınız. Neden?

Lenz: Tabii ki romanlarımda aşk işlendi fakat böyle bir aşk hikâyesini yaşlılık dönemime sakladım. Daha önce böyle bir deneyim yaşamadım diyemem. Bu eser gerçek bir sevgiden hareketle ortaya konmuştur. Bu hikâyede bir öğretmen öğrencisine âşık olur, bu aşk onu zor duruma sokar ve onun otoritesini sarsar.

Zeit: Hikâyenizde bir cümleiniz var: “Ich streifte ihren Badeanzug ab und sie liess es geschehen, sie half mir dabei, und wir liebten uns dort in der Mulde bei den Kiefern.” (Mayosunu çıkardım ve o buna izin verdi, o da bana yardım etti ve çamlıkların orda çukurlukta seviştik.). Bununla neyi ifade etmek istediniz?

Lenz: Edebiyat okura ilginç gelen şeyleri barındırır bünyesinde. Bu cümleyle okurun kendi deneyimlerini harekete geçirmesini ve anlattığımla kendisi arasında karşılaştırma yapmasını istedim. Seks (Sexualität) edebiyatın doğasında vardır zaten.

Zeit: Hikâyeyi bir gencin perspektifinden anlatıyorsunuz ve bu sizin kitaplarınızda çok sık karşılaşılan bir durum.

Lenz: Bu Almanca Dersinde olduğu gibi diğer kitaplarda da aynıdır. Çünkü benim için anlatmak yaşamı öğrenmekle aynı anlama gelmektedir. Böylece yaşamın karmaşık yapısı daha anlaşılır hâle gelmektedir. Anlatmak kişinin özgürleşmesi (Selbstbefreiung) demektir. “Erzähl es, damit du es besser verstehst.” (Hayatı daha iyi anlamak için onu anlat.). Ben bir gencin aracılığıyla anlatım yapan yaşlı bir yazarım. Benim üzerime düşen şey kendimi genç bir adamın yerine koymaktır.

Zeit: Schweigeminute’de aşk başarısızlıkla sonuçlanmaktadır. Başarısızlık sizin için daima bir tema. Bunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Lenz: Hepimizin bizi geçmişe götüren, eleştirdiğimiz deneyimleri vardır. Ben de bunlara geri dönüyorum.

Zeit: Büyükanneniz eşi tarafından terk edilmiş. Ve tabii anneniz de. Babasızlık teması, ailesiz gençler sizi daima yoğun olarak meşgul etmiştir.

Lenz: Yazar olarak başka neden bahsedilebilir ki? Kendinden yola çıkmamak mümkün değildir. Yazdığınız şey daima sizi ifşa ediyor demektir. Kendini yazmadan başkasını yazmak, anlatmak mümkün değildir. Anlatmak için derin bir şekilde etkilenmek gerekir.

Zeit: Eşinizin ölümünden sonra yazmaya nasıl devam ettiniz?

Lenz: Eşim Schweigeminute’nin sadece 30, 40 sayfasını görebildi. Ona okuduğum şeyler hakkında daima muhabbet ederdik, o da onaylardı. Hayatını kaybettikten sonra tekrardan yazmaya başlamak istedim, fakat hayal gücümü kaybettiğimi hissettim. Fakat zamanla düzeldi, bir kız arkadaşım bana sonsuz yardımda

bulundu ve kitap son derece başarılı oldu. Bu kitabın benim kurtuluşum olduğunu söyleyebilirim. Şu sıralar bir pedagogun kitabımı lise bitirme kitabı olarak kullanmak istediğini duydum.

Zeit: Bir yazarın okulda okutulması kötü olmaz mı?

Lenz: Kesinlikle hayır.

Zeit: Neden hikâyelerinizin neredeyse tamamı taşrada geçiyor?

Lenz: Dünyanın birçok şehrinde bulundum, fakat şunu anladım ki herkesin kalbinin kırıldığı, şanssızlıklar yaşadığı, terk etmek zorunda kaldığı, hayâllerini, umutlarını bıraktığı yerler vardır. Bu yüzden hikâyelerim taşralarda geçiyor.

Zeit: Büyükşehirler sizi hiç etkilemedi mi?

Lenz: Hayır, hayır, hayır. Ben Masuren'deki bataklıklardan geldim. Orada her şey tecrübe edilebilirdi. Ve bu da bana yetti.

Zeit: Bir seferinde az kalsın bataklıklara batıyormuşsunuz?

Lenz: Evet, küçük bir Lyck nehrinde. Bu yüzden suya karşı da özel bir ilgim var.

Zeit: Yazar olarak tüm yıllarınızda belirli kuralları takip ettiniz mi? Örneğin, belirli yazma saatleri?

Lenz: Evet, fakat Thomas Mann kadar titiz değilim. Sabahları, öğleden önceleri en iyi yazma vakitlerim. Her şey yolunda giderse 4 saat yazıyorum. Bazen de öğleden sonra yazıyorum. Geceleri ise çalışmıyorum.

Zeit: Yazarken neye ihtiyacınız oluyor?

Lenz: Biraz çay ve Pipo.

Zeit: Yazarken not alır, notları sıraya koyar mısınız? Örneğin, bir not kutunuz (Zettelkasten) var mı?

Lenz: Daha sonra hatırlamamı kolaylaştıracak ifadeler ve anahtar kelimeler var aslında. Fakat not kutum yok, büyük taslaklarım yok, hatta “Heimetmuseum” ve “Deutschstunde” adlı romanlarımda hiç olmadı.

Zeit: İşe nereden başlıyorsunuz?

Lenz: Kanıtlama isteğinden. Kanıtlamak için de delillere ve motiflere ihtiyacım oluyor.

Zeit: Siz sonradan hiç değışmediniz?

Lenz: Hayır, asla.

Zeit: Günlük yazar mısınız?

Lenz: Hayır, sadece birkaç kez denedim, o da eşim için.

Zeit: Politikayla oldukça yakından ilgilendiniz. Sosyal Demokrat Partisi için Grass ile seçim mücadelesi verdiniz. Willy Brandt ile aranız oldukça iyiydi. Helmut Schmidt ile hâla çok iyi arkadaşsınız. SPD bugün de kalbinizde bulunuyor mu?

Lenz: Tabii ki. SPD'nin bugün durumdan, iç çekişmelerden üzüntü duyuyorum. Fakat gerçekçi konuşmak gerekirse ilk zamanlarda çok sevinç duyuyordum.

Zeit: Bugün Polonya'da bulunan, memleketiniz olan Lyck şehrine davet edildiniz. Orada yaşayamamak sizi üzmüyor mu?

Lenz: Hayır. Duygusal anlamda hiçbir üzüntüm yok. Benim memleketim ve meselem Hamburg.

Zeit: En iyi ikinci kitabınız hangisidir diye soracak olsam?

Lenz: "Schweigeminute" (Saygı Duruşu).

Siegfried Lenz 2008 yılında yayımdağı bu eşsiz novelle çok büyük ses getirmiş, toplumun ilgisini bir anda üstünde toplamıştır. Çünkü eser esrarengiz, sıra dışı bir olayı işlemekte, söylenemeyenleri, görülmeyenleri, bastırılan duyguları su yüzüne çıkarmaktadır. Lenz'in bu eserdeki başarısının da diğerlerinde olduğu gibi tesâdüfi olmadığı ortadadır. 82 yaşındaki bir insanın dünyaya, yaşama 18 yaşındaki bir gencin penceresinden bakabilmesi, onun yazarlık konusunda ne kadar başarılı olduğunun da bir kanıtıdır.

Lenz'in ortaya koyduğu Christian ve Stella figürleri hiç şüphesiz başarıdaki en büyük etkenler arasındadır. Christian gerçek sevgiyi, aşkı yakalamış bir genç olarak karşımıza çıkmaktadır. Onun Stella'ya beslediğı aşkın Mecnun'un Leyla'ya, Kerem'in Aslı'ya, Kanber'in Arzu'ya, Werther'in Charlotte'ye, Romeo'nun Juliet'e beslediğı aşktan hiçbir farkı yoktur. Christian da diğerleri gibi karşılıksız, koşulsuz, çıkarsız,

masumane bir aşkın peşindedir. Bu doğrultuda da diğerleri gibi bedel ödemeye, kendinden vazgeçmeye, fedakârlık yapmaya hazırdır.

Fakat Stella Christian'ın aksine ikileme düşmüştür. Christian kadar korkusuz, gözü pek değildir Stella. Çünkü onun Christian'a göre kaybedecek, bağlanacak daha çok şeyi vardır. Stella yaşı gereği daha analitik düşünebilmekte, aklını daha fazla kullanabilmekte, toplumsal normları daha çok merkeze alabilmektedir.

Lenz aslında bu eserle toplumlara, insanlara, özellikle de günübürlük aşklar yaşayan günümüz insanına bazı mesajlar vermektedir. Örneğin, “Aşkın yaşı yoktur.” demek istiyor Lenz. Gerçek sevgiye, aşka, insanlığa, barışa, iyiliğe, dürüstlüğe susamış olan 21. yüzyıl insanına göndermede bulunuyor. Aynı zamanda günübürlük hesapların, statünün, dünyaya bu kadar bağlanmanın da fayda vermeyeceğini ifade etmeye çalışıyor.

Toplumsal ve evrensel mesajlarla dolu olan bu eserin Almanya'da okurlar arasında popüler olmasının tesâdüfi olmadığı ortadadır. Eser son derece başarılı bir şekilde kaleme alınmış olup, okuru okuma sürecinde uyanık, istekli ve meraklı tutabilmeyi başarabilmiştir. Ayşe SARISAYIN'ın 2014 yılında Türkçeye çevirdiği çiçeği burnunda bu eser okundukça ve daha iyi tanıtıldıkça Türk toplumunda da okurlar tarafından beğenileceği, şöhrete kavuşacağı kuvvetle muhtemeldir. Çünkü bu eser aşkı arayanlar, gerçek mutluluğu arzulayanlar, hayatına anlam katmak isteyenler için biçilmiş bir kaftandır.

İKİNCİ BÖLÜM

SIEGFRIED LENZ'İN ÖYKÜLERİNDE HAYATIN GERÇEKLERİ

2.1. LENZ'İN KOŞUCU (LÄUFER) ADLI ÖYKÜSÜ İLE EKMEK VE OYUNLAR (BROT UND SPIELE) ADLI ROMANINDAKİ BENZERLİKLER

Yaşamı boyunca sayısız eser kaleme alan Siegfried Lenz çalışmalarına kısa öykülerle başlamış, yavaş yavaş emin adımlarla daha büyük başarılarla ve eserlere imza atmıştır. Lenz'in hiçbir başarısı kesinlikle tesâdüf değildir. Örneğin, buna Siegfried Lenz'in “Ekmek ve Oyunlar” (Brot und Spiele) adlı romandaki başarısı örnek olarak gösterilebilir. 1959 yılında yayımlanan bu romanın başarısının ayak sesleri 1951 yılında “Koşucu” (Läufer) adlı kısa öyküsüyle duyulmuştur. Bu eser “Ekmek ve Oyunlar” adlı eserin minimize hâlidir. Paralel bir çalışma olan bu öykü ile “Ekmek ve Oyunlar” (Brot und Spiele) adlı roman arasında birçok benzer nokta bulunmakla birlikte çok az sayıda da farklılık bulunmaktadır. Her iki eser de içerik yönünden hemen hemen aynıdır. Lenz “Ekmek ve Oyunlar” adlı romanının alt yapısını oluşturduğu bu kısa öyküde yine 20. yüzyıl modern toplumunun acımasız, rekabetçi ve başarıyı olmazsa olmaz kılan anlayışını gözler önüne sermeye çalışmaktadır.

Lenz “Ekmek ve Oyunlar” adlı eseri gazeteci yazar aracılığıyla okurlara sunarken “Koşucu” adlı eserinde ise bu rolü kendi üstlenmiştir. İlâhi (auktorial)-tanrısal konumda bulunan yazar öyküsünü sunarken kendini ve görüşlerini gizleme gereği duymamıştır. Öyküde kişiler hakkında her şeyi bilen, olayları ve ilişkileri yöneten kişi yazarın ta kendisidir.

Benzer özellikler taşıyan iki eserde neredeyse sadece kişiler ve isimler farklıdır. “Ekmek ve Oyunlar” adlı eserde ana karakter (Hauptfigur) Bert Buchner iken “Koşucu” adlı eserde Fred Holten'dır. Her iki karakter de başarıyla özdeşleşmiş, sayısız madalyalar kazanmış, başarının müptelası olmuş kişilerdir. Lenz'in “Koşucu” adlı eserinde de ana kahraman, yarışmacıların en yaşlısıdır. Bu gerçeğe tanık olmak gerekirse:

“Fakat onları ıslak beton banklarından ayağa kaldıran, şimdi onu tekrar izlemek istemeleri idi. İzleyiciler onun hemen yarışa başlamasını istiyordu; onun yarışa nasıl başladığına tanık olmak istiyordu. Vücudunun üst bölgesini hafifçe öne

eğmiş, sağ bacağını biraz öne doğru uzatmış ve bir eli de baldırındaydı. Yarışmaya katılanlar arasında en yaşlıydı, herkes oturduğu yerden bunu fark edebiliyordu. O tüm rakiplerinden daha yaşlıydı ve dingin, vurdumduymaz bir yüz ifadesi vardı.” (Lenz 1979: 63-64).

Gerek “Ekmek ve Oyunlar” adlı romanda gerekse de “Koşucu” adlı öyküde ana karakterler ilerlemiş yaşlarına rağmen yarışı kazanmak zorundadırlar. Çünkü onların isimleri sayısız başarıyla özdeşleşmiştir. Bert Buchner 10.000 metre Avrupa Şampiyonasında, Fred Holten ise 5.000 metre Dünya Şampiyonasında yarışa katılmıştır. Lenz her iki eserde de ana kahramanların yarışı kaybedeceğini, 20. yüzyılın acımasız yönüne dayanamayacaklarını vurgulamaktadır. Ve sonuç da bu yönde olur.

Hem Bert hem de Fred yarışta kendini son derece baskı altında hisseden karakterlerdir. Bert’i antrenörü Wiegand, Fred’i ise antrenörü Ahlborn yarış boyunca direktifleriyle baskı altına almaktadır. Diğer bir baskı unsurunu ise kendini onlarla özdeşleştirmiş ve başarıya susamış olan seyirciler oluşturmaktadır. Her iki karakter de ilerlemiş yaşlarına rağmen, yarışı önde bitirmek zorundadırlar. Çünkü sistem bunu emrediyordur. Onlar için aksini düşünmek bile imkânsızdır. Çünkü yarışın sonunda söz konusu olan şöhretleri ve statüleridir.

Lenz aslında bu eserleriyle günümüzün portresini çok uzun yıllar önce çizmiştir. Bugün de tüm süreçler sonuç odaklı değil midir? Yıllarca eğitim alırsınız, başarılar imza atarsınız, fakat sürecin sonuna aşılması zor bir sınav daha eklenir ve onu da başarmak zorunda bırakılırsınız. Başaramadığınız takdirde bütün başarılarınız bir anda anlamsızlaşır. Ya da bir kurumda çalışır, başarılarınıza yeni başarılar eklemedikçe sisteme ayak uyduramaz olur ve o sistemde kaybolur gidirsiniz. Çünkü başarıyı olmazsa olmaz kılan günümüz anlayışı insanoğluna başka bir seçenek bırakmamaktadır. Anlam arayışı içinde olan günümüz insanı bu acımasız çarklar arasında bir o tarafa bir bu tarafa savrulup durmaktadır. Ve hiç kimse de bu acımasızlığa, anlayışa karşı koyamamaktadır. Ve sonunda da bu sistemin bir parçası olup çıkıvermektedir.

Çağımız her ne kadar modernleşiyor gibi gözükse de insanlar iç dünyasında ilkelleşmeye, yalnızlaşmaya, mutsuzluğa, doyumsuzluğa, tükenmişlik sendromuna ve problemler içinde kaybolmaya mahkûm olmaktadır. Günümüz insanının yaşam standardı arttıkça, uğraştığı problemler de artmaktadır. Ve sonunda da bir türlü mutlu olmayı başaramayan, hayatın anlamını yakalayamayan bireyler ve toplumlar türemektedir.

Lenz aslında ‘‘Koşucu’’ adlı eserinde de şöhretin içerisinde yüzen insanların yaşadığı baskıyı, yalancı gülümsemeleri ve hayal kırıklıklarını betimlemektedir. Hem Bert hem de Fred geldikleri noktaya çok zor şartlar altında gelmiştir. Her ikisi de koşu sporuna zor şartlar altında başlamıştır. Hiçbir başarıya çiçekli yollardan gidilmediği gibi onlar da kolay kolay başarıya ulaşmamışlardır. Belki de sahip oldukları konumu kaybetmemek için gösterdikleri çabalar bundandır.

Lenz’in her iki eserindeki ortak başka bir nokta ise II. Dünya Savaşının izlerini taşımasıdır. Bert ‘‘Ekmek ve Oyunlar’’ adlı eserde en yakın arkadaşı olan gazeteci yazarla II. Dünya Savaşında birliklerini kaybetmiş, İngilizler’e esir olmuş, tutsak kampında zor günler yaşayıp kaçmayı başarmıştır. ‘‘Koşucu’’ adlı eserde de Lenz yine bir kaçıştan söz etmektedir. Fred Holten arkadaşı Timm’e kaçış anından şöyle bahsetmektedir: ‘‘Tabii ki koştum. Birkaç kez koştum, Kafkasya’nın vâdileri boyunca koştum ve Stawropol’un ayçiçeği tarlaları boyunca onlar tanklarıyla geldiklerinde tüm Ukrayna’nın içinden geçerek koştum. Tam kurtulmuştum ki beni yakaladılar.’’ (Lenz 1979: 77).

Lenz kaleme aldığı iki eserde de iki yıldızın doğuşunu, çektikleri sıkıntıyı, şöhrete tırmanışlarını ve zamanla çöküşlerinden bahsetmektedir. Her iki kahraman da bu uzun maratona arkadaşlarının tavsiyesiyle başlamıştır. Bert’i Liman Sporcuları Kulübü ile tanıştıran gazeteci yazar arkadaşı, Fred’i ise Timm adlı arkadaşı olmuştur. Sonraları şöhreti yakalayan bu iki sporcu elde ettikleri rekorlar sayesinde şöhret basamaklarını bir bir çıkıp, son derece ünlü hâle gelmiştir. Kendilerini bir anda şöhretin içinde bulan bu iki atlet bir taraftan ünlü olmanın tadını çıkarırken diğer taraftan da bunun bedelini üzerlerinde taşıdıkları baskıyla ödemektedirler. Çünkü temsil ettikleri takımın, ülkelerinin başarısı onların ayaklarına bağlıdır. Stadyumu tıka basa dolduran seyircilerin başarıya susamış hâlleri de cabasıdır. Lenz ‘‘Koşucu’’ adlı eserinde Fred’in final yarışını, seyircilerin iştahını, Fred’in yaşadığı baskıyı şöyle betimlemektedir:

‘‘Koşunun bitimine 4 tur vardı. Fred, onun son koşusu olduğunu biliyordu. Dünya Kupasının galibi 5.000 metrelik koşuya bağlıydı. Onlar daima aynı sırayla koşuyorlardı. Arkasında Faslı, hemen arkasında Boritsch, Drouineau ve iki Finlandiyalı. Stadyum yarıya kadar doluydu, 20.000’den fazla izleyici vardı ve onlar çılgınlık atıyor, alkışlarıyla Fred’i ateşliyorlardı. Bütün bakışlar koşucuların üzerindediydi. 40.000’den fazla göz onların adımlarını takip ediyordu. Onlarla özdeşleşmişler, sanki birlikte koşuyorlardı. Tribünde oturanların hepsi koşuya odaklanmıştı.’’ (Lenz 1979: 82-83).

Lenz kaleme aldığı bu öyküde başarıyı mutlak kılan toplumu, sömürgeci ve materyalist anlayışı, kapitalizmin acı yönünü ve bu sistemdeki insanın göz göre göre eriyip gitmesini eleştirmektedir. Eser modern toplumda maalesef insanın bir değerinin kalmadığını, sadece ürettikleri sürece var olabileceğini vurgulamaktadır. Bu acı gerçekleri Fred'in yarış esnasında taşıdığı kaybetme endişesinden de anlamak son derece mümkündür:

“Fred son koşusu olduğunu düşünüyordu. Kazansa bile onların onu bir daha koşturmayacaklarını biliyordu. Gelecek yıl onunla yola devam edilmeyecekti. Gelecek yıl 35 yaşında olacaktı. Artık dünyanın hiçbir ödülü ona verilmeyecekti. Artık şan ve şöhreti de ona yardım edemeyecekti.” (Lenz 1979: 83).

Fred koşu esnasında bu endişeyi taşıırken, artık gücü tükenmek üzeredir. Bir ara bitkin düşer ve yere yığılıverir fakat pes etmez. Tekrar yarışa dâhil olur. Yarıştaki en güçlü rakibi olan Faslı El Mâmin'i yakalamak için hızını artırır ve bir hamlede daha bulunur. Lenz yarışın son karelerini okurlarına şöyle aktarmaktadır:

“Adımı hızlanmıştı. Fred El Mâmin'in sağından geçmeyi düşündü. O bunu düşünürken, Faslı atlet çığılık atarak koşu pistinin ıslak olan bölümüne düştü. Fred ne olduğunu bilmiyordu. Kramponunun El Mâmin'in topuğuna geldiğinin ve onun düştüğünün farkında değildi. Fred tam bitiş çizgisine doğru koşuyordu ki, pistin dışına doğru düştü. Hoparlörden kendinin diskalifiye edilmesini ve tribünlerdeki uğultuyu duymuyordu. Dirençsizce çimlere doğru uzandı, ıslak zeminde hareketsizce kalakaldı.” (Lenz 1979: 85).

Şampiyon artık şampiyon değildi. Ne yazık ki kazanamamıştı. O ana kadar kazandıkları bir anda elinden uçup gitmiş, eski başarılarının ve madalyalarının bir anlamı kalmamıştı. Bundan sonra git gide yalnızlığa itilecek, eski günlerini mumla arayacaktı. Fred'in korktuğu başına gelmiş, bu sefer kazanamamıştı. Dolayısıyla da toplumdaki statüsüne veda etmek zorunda kalmıştı. Elinden şan, şöhret, para pul, mutluluk uçup gidivermişti. Çünkü Fred de Bert gibi mutluluğu yanlış sularda aramıştı. Onlar hayatın insana yükledikleri sorumluluklardan kaçarken, insanların sorumluluklarını yerine getirdikleri ölçüde mutlu olunabileceği gerçeğini unutmuşlardı. Onlar da günümüz insanının düştüğü hataya düşmüşler, mutluluğu ve anlamı maddede aramanın bedelini çok ağır bir şekilde ödemek zorunda kalmışlardır.

Lenz her iki eserde de anlatım bakımından sade, anlaşılır ve sürükleyici bir dil kullanmış, sürekli şimdi ve geçmiş arasında geçişler yapmıştır. Gerilim, heyecan ve

merak her iki eserde de hâkim olan duygular arasındadır. Siegfried Lenz birçok benzerlik taşıyan bu iki eser sayesinde günümüz modern toplumlarında var olma mücadelesi veren insanların içerisinde bulunduğu sahte mutluluğa, bu mutluluk sayesinde ödemek zorunda oldukları bedellere dikkat çekmekte, toplumda sosyal yönden yükselmenin ahlâki çöküşe zemin hazırlayabileceğini vurgulamaya çalışmaktadır.

2.2. ZOR MATEM (SCHWIERIGE TRAUER) ÖYKÜSÜNDE SAVAŞIN ACI YÜZÜ

Schwierige Trauer (1960) Siegfried Lenz'in 1965 yılında yayımladığı, içerisinde birçok öykünün yer aldığı "Spielverderber" adlı kitabında yer alan bir öyküdür. Siegfried Lenz'in birçok eserinde olduğu gibi bu eserinde de savaşın izlerini görmek ve savaşın acılarını hissetmek mümkündür. Bu öyküde savaşın ortaya çıkardığı belli başlı problemler, zorluklar, tarihsel, politik, sosyal ve ahlâksal elementler yer almaktadır. Ayrıca Schwierige Trauer Lenz'in 1968 yılında yayımlanan Almanca Dersi adlı romanıyla da son derece benzerlikler taşımaktadır. Bu öyküde de Almanca Dersinde olduğu gibi görevine ölümüne düşkün, görev tutkunu bir baba ile ona karşı çıkan oğlu arasındaki düello, zıtlasma ve kuşak çatışması vardır. Nordbruch (1995) hikâyeyi kısaca şöyle özetlemektedir:

1945 yılının ilk aylarında Kızıl Ordu tarafından kuşatılmış olan kurmaca Doğu Almanya şehri Lucknow'un belediye başkanı Henry Smolka amirlerinin emriyle 600 yıllık tarihi olan şehrin eşi benzeri olmayan tarihi belgelerini, anlaşmalarını, bildirgelerini ve diğer belgelerini korumakla ve bunları güvence altına almakla görevlendirilir. Bu emri yerine getirmek için Henry Smolka kalan son kamyonu kullanır ve şehrin tüm arşivini kamyonu yükler. Bu olay şehirdeki sivillerin ve yaralı insanların akıl almaz ve kuşkulu bakışları altında gerçekleşir. Lucknow Alman askerleri tarafından çoktan boşaltılmıştır. Hayatta kalanların ve yaralıların yardıma son derece ihtiyaçları vardır. Hepsi de umutsuz bir şekilde kendilerine uzanacak bir yardım elini beklemektedir. Başta rica eden sonrasında ise reddedilince beddua eden insanlar belediye başkanı ve askeri birliği tarafından yüz üstü ve savunmasız bırakılarak terk edilir. Belediye başkanının bu davranış ve tutumu oğlu için ıstırap verici bir duruma dönüşür. Çünkü yardım bekleyen insanlar arasında sevgilisi, kız arkadaşı Greta'nın da

olabileceği ihtimali söz konusudur. Arşiv tamamen kamyonu yüklenir ve işgal altındaki tahrip olmuş şehirden uzaklaştırılır. Fakat belediye başkanı bir hava saldırısı sonrasında, mayın patlamasının ardından neredeyse tüm evrakları kaybeder. Geride kalan dokümanları ise su geçirmez bir torbaya koyarak boynuna bağlar ve taşır. (47).

Görevine ve verilen ödevlere ölümüne bağlı olan Henry Smolka'yı ve onun bu uğurda ödediği bedeli Nordbruch (1995) şöyle belirtmektedir: Henry Smolka kendisine verilen görevi yerine getirmek için elinden gelen çabayı sarf etmiş, iktidara asla karşı koyamamış ve dur diyememiştir. Ve sonunda da savaşta hayatını kaybetmiştir. Sürekli çatışma hâlinde bulunduğu oğlu ise geride kalan evrakları babasının mezarına küçümseyici ve onlardan kurtulmuşçasına fırlatmıştır. (52-53).

Siegfried Lenz bu öyküsüyle birlikte tekrar savaşın ağır bilançolarını ve farklı yüzlerini göstermek istemiş, diğer birçok eserinde olduğu gibi yaşanmış olaylardan ve hikâyelerden yola çıkarak okuyuculara çarpıcı bir öykü sunmuştur. Yaşanmışlık kokan bu öykü Henry Smolka'nın oğlunun ağzından Ben-Anlatıcı (Ich-Erzähler) olarak negatif bir biçimde sunulmaktadır.

Henry Smolka Siegfried Lenz'in Doğu Almanya Döneminde itaatkâr bir memur olan babasını temsil etmektedir. Kurmaca şehir olan Lucknow ise Lenz'in doğduğu ve memleketi olan Doğu Almanyanın Lyck kasabasıdır. 1945 yılında Kızıl Ordu tarafından işgal edilen Lyck sonradan da Polonya yönetimine girmiştir.

Lucknow belediye başkanı olan Henry Smolka görevine sıkı sıkıya bağlı, aldığı görevi tereddüt etmeden yerine getiren, insan yaşamını hiçe sayan acımasız ve gaddar biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yönüyle de Henry Smolka bize Lenz'in Almanca Dersi adlı romanındaki ana karakter olan Jens Ole Jepsen'i çağrıştırmaktadır. O da Jens Ole Jepsen gibi görevine ölesiye bağlı bir karakterdir. Bunu Henry Smolka'nın arşivleri taşıma esnasında meydana gelen saldırıdan sonra geride kalan belgeleri kurtarma ve saklama çabasından anlayabiliriz.

Smolka'nın oğlu ise babasının bu çabalarını son derece anlamsız bulmaktadır. Çünkü ona göre babası tarihi evrakları insan hayatından daha önemli tutmakta, insanlar için endişe duymak, onlara yardım etmek, onları kurtarmak yerine belgeleri daha fazla önemsemektedir. Oğlunun babası Smolka'ya bakış açısını Weber (1970) şöyle ifade

etmektedir: Babanın tutku hâline gelen belgeleri kurtarma çabası, oğlu tarafından büyük bir saçmalık olarak görülmektedir.

Schwierige Trauer ortaya koyduğu çarpıcı örnekle savaşın anlamsızlığını ortaya koyarken bir taraftan da savaşın bir baba ile oğlunun arasını nasıl açtığını göstermektedir. Almanca Dersinde olduğu gibi burada da bir baba ile oğlu arasındaki uçurum ve aile içi parçalanma söz konusudur. Baba ile oğlu arasındaki bu uçurumu Nordbruch (1995) öykünün ilk cümlesi olan “Vielleicht, Vater, hast **du** gesehen, daß **wir** weniger erschrecken als uns weigerten, zu glauben, was uns die Leitung des Obdachlosen-Asyls schrieb.” cümlesinden hareketle şöyle yorumlamaktadır:

Lenz kısa hikâyenin birinci satırının dördüncü ve yedinci kelimesinden sonra baba ile oğul arasındaki ilişkide uzlaşmazlık eşiğinin sinyallerini vermektedir. İkinci tekil şahıs ile birinci çoğul şahıs arasındaki düşmanlık (Antagonismus) tüm eser boyunca açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Baba birlikteliği yansıtan “wir” biz kavramına karşıdır. Bu tavır baba ile oğlu arasındaki derin bir anlaşmazlığa ve aralarında herhangi bir ortak noktanın olmamasına neden olmaktadır. (49).

Henry Smolka ile oğlu arasındaki bu iletişimsizlik gerek savaşın acı yüzünü gerekse de dönemin nasyonal sosyalist devlet anlayışı ile halk arasındaki kopukluğu yansıtmaktadır. Smolka nasyonel sosyalistleri, oğlu da halkı temsil etmektedir. Lenz Smolka’dan hareketle bireylerin önemli olmadığı ve menfaatlerinin ön planda olduğu nasyonal sosyalist devlet anlayışını ortaya koymaktadır.

Öyküdeki diğer dikkat çeken bir nokta ise, baba ile oğul arasındaki kuşak çatışmasıdır. Meyerhoff (1979) babanın ata kuşağını, oğlunun da genç kuşağın büyük bir bölümünü temsil ettiğini ifade etmektedir. (82).

Schwierige Trauer’de baba ile oğul arasında çok büyük görüş ayrılıkları söz konusudur. Smolka için poşete doldurulmuş, tarihten izler taşıyan, kültürel önemi olan belgeler çok büyük bir anlam ifade etmektedir. Smolka hayatı pahasına bu belgeleri korumaya, gelecek nesillere aktarmaya çalışmaktadır. Oğlu için ise bu belgelerin çok da bir önemi ve anlamı yoktur, çünkü onun için insan hayatı belgelerden daha önemlidir.

Farklı anlam arayışlarını içerisinde barındıran Schwierige Trauer’e genel olarak baktığımızda Siegfried Lenz’in yaşadıklarının etkilerini bu öyküde büyük ölçüde hissedebiliriz. Çünkü Siegfried Lenz 50’li yılların sonunda 60’lı yılların başında hâla

memleketinin kaybedilişini kabullenememiştir. Bunu da ortaya koyduğu otobiyografik özellikler taşıyan hikâyesiyle ortaya koymuştur.

II. Dünya Savaşını iliklerine kadar yaşayan Lenz bu eserde diğerlerinden farklı olarak savaşın bir başka acı yönünü ortaya koymaktadır. O da savaşta sadece insanların zarar görmediği, bunun yanında o toplumu toplum yapan değerlerin, örf ve adetlerin, tarihi ve siyâsi yapının, mimari yapının, önemli belgelerinin zarar gördüğü gerçeğidir.

Sayırsız olumsuz etkisini sıralayabileceğimiz savaş görüldüğü üzere insanoğlu için büyük bir felakettir. Siegfried Lenz de neredeyse kaleme aldığı her eserinde buna dikkat çekmeye çalışmakta, şahit olduğu acıları bir daha başkaları yaşamamasın diye savaş karşıtı bir duruş sergilemektedir.

2.3. FENER GEMİSİ (DAS FEUERSCHIFF) ADLI ÖYKÜDE GÖREV BİLİNCİ

Siegfried Lenz “Das Feuerschiff” adlı öyküsünde görev kavramını detaylı ve sanatsal biçimde ortaya koymuştur. Lenz’in bu başarısı edebiyat eleştirmenleri tarafından da takdire değer görülmüştür. Nordbruch (1995)’un ifadesiyle edebiyat eleştirmenlerinin büyük bir kısmı Siegfried Lenz’in “Das Feuerschiff” adlı öyküsünün anlatımını son derece başarılı bulmaktadır. (74).

Lenz’in 1960 yılında yayımlanan ve tam 3 kez filme uyarlanan “Das Feuerschiff” adlı öyküsünde Almanca Dersinde ve Schwierige Trauer’de olduğu gibi konu olarak görev bilinci ve görev tutkusu işlenmektedir. Öyküde son görevleri için yola çıkan bir geminin kaptanı, oğlu ve gemi mürettebatının gemiye üç yabancı katılmasıyla birlikte yaşadıkları olaylar ele alınmaktadır.

Hikâyenin baş aktörü geminin kaptanı Freytag’dır. Diğer aktörler ise kaptanın oğlu Fred, geminin dümencisi Rethorn, mürettebattan Zumpe, gemiye sonradan katılan Caspary, Eugen Kuhl ve Edgar Kuhl (Eddie) adlı 3 hapisane kaçağıdır. Öyküde gemidekilerin her birinin ayrı ayrı davranış biçimleri, görev kavramına karşı farklı bakış açıları söz konusudur.

Bu eserde de dikkat çekici karakterlerle esrarengiz bir olay örgüsü kurgulayan Lenz ortaya koyduğu Freytag figürüyle de Schwierige Trauer’deki Henry Smolka’yı ve Deutschstunde’deki Jens Ole Jepsen karakterini aratmamıştır. Lenz’in bu eserinde de

odak noktasında görevine sadık, görev bilinci olan, görev tutkunu bir karakter söz konusudur. Bu sefer ise adı Freytag'dır. Hans Werner Weber (1970)'e göre Freytag görev ve sorumluluk hissi taşıyan, kendini beğenmişlikten uzak bir karakterdir. (121).

Freytag fener gemisinin kaptanıdır. Freytag'ın kaptanlığını yaptığı geminin görevi denizdeki mayınları temizlemek, diğer savaş gemilerine kılavuzluk yapmak, onları tehlikelere karşı koruyup yaklaşan tehlikeler hakkında onları uyarmaktır. Burada Freytag'a önemli görevler düşmektedir. Freytag aldığı görevleri yerine getirmekle, gemiyi donanımlı bulundurmakla, silahlandırmakla sorumludur. Bunlardan başka mürettebat arasında işbirliğini sağlamakla, onları görevlerine motive etmekle yükümlüdür. Kısacası Freytag'a önemli görevler düşmektedir. Freytag'ın üstlendiği görev ve sorumluluk onun için motive edici bir unsurdur. Freytag fanatik bir uygulayıcı değildir. Bu bağlamda Freytag Deutschstunde'deki Jens Ole Jepsen'den daha olumlu bir karakterdir.

Freytag görevine sadık, kendi başına hareket etmeyen, aldığı emirlerin dışına çıkmayan, aldığı görevi hakkıyla yerine getiren, tüm durumları değerlendiren, doğruyu, kendi doğrusunu bulmaya çalışan bir karakterdir. Ayrıca etrafına güven veren, iyi niyetli bir kaptandır. Onun görev bilincine şahit olmak gerekirse kurduğu şu cümleye bakmak yeterli olacaktır: “Wenn ein Feuerschiff seine Position verläßt, hört für die andern die Sicherheit auf.” (Lenz 1960: 39). Yani “Bir fener gemisi konumunu terk ederse diğerlerinin güvenliği sona erer.” diyor Freytag. Çünkü Freytag fener gemisinin görevini ve fonksiyonunu çok iyi bilmektedir. Gemi görevini yerine getirmezse denizin, mürettebatın, diğer gemilerin ve kıyının güvenliği tehlikeye düşecektir. Tüm bunların farkında olan, görev bilinci taşıyan Freytag'ı Valentin Merkelbach (1976) şöyle anlatmaktadır: Freytag kendisini ve mürettebatını kolay kolay tehlikeye atmayan, aşırı uç durumlarda dayanıklılığını kanıtlayan, görev bilinci olan bir adamdır. (47). Merkelbach (1976) Freytag için bunları söylerken, Marcel Reich-Ranicki (1963) de Freytag'ı kahraman, yaşlı deniz kurdu, ahlâki öğütler veren, motive edici bir karakter olarak ifade etmektedir. (182).

Freytag görevini yerine getirirken son derece kararlı ve inatçıdır. Tecrübesini kararlılığıyla birleştiren Freytag görevini yerine getirirken hiçbir engel ve şart tanımamaktadır. “Ich kenne keine Bedingungen um die Sicherheit an Bord und auf See

zu gewährleisten” (Lenz 1960: 146) ifadesinden de anlaşılacağı üzere Freytag denizin ve kıyının güvenliğini sağlamak için hiçbir şartı kabul etmemektedir. Ayrıca Freytag görevini yerine getirirken insani değerleri önemsemekte, insan hayatına önem vermektedir. Bunu denizin ortasında motoru bozulmuş bir teknedeki üç kişiyi ne pahasına olursa olsun kurtarma girişiminden çok iyi anlayabiliriz: “Ich würde sie noch einmal reinholen (...) Ich würde keinen auf See lassen, auch nicht, wenn ich weiß, wer es ist.” (Lenz 1960: 45). Freytag bu ifadesinde kim olduğunu bilmeseyse bile denizde yardıma ihtiyacı olan birini asla terk etmeyeceğini, onu kurtaracağını dile getiriyor. Görüldüğü üzere Freytag bu hikâyede vicdanının sesini dinleyen, görevini hakkıyla yerine getiren, insanlar arasında ayırım yapmayan, insanları ayırtırmayan, insan hayatına önem veren bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır.

Lenz çoğu eserinde olduğu gibi bu eserinde de bir baba ile oğlu arasındaki anlaşmazlıktan, çatışmadan bahsetmektedir. Freytag’ın oğlu Fred babasına karşı ön yargıları olan, babası tarafından baskı gören bir çocuktur. Freytag ve Fred zıt kutupları temsil etmekte, farklı dünyaların insanlarını oynamaktadırlar. Freytag oğluyla aralarını düzeltmek için onu gemiye davet eder ve hikâye şöyle devam eder:

“Tüm denizin güvenliğinden ve diğer gemilerin seyrinden sorumlu olan, onları tehlikelere karşı uyarıcı, mayınları temizleyen bu geminin son nöbetidir. Geminin kaptanı daha önce 16 yıl boyunca kendi gemisinde çalışmış olan Freytag’dır. Kaptan Freytag bu son seyahatinde yıllar önce yaşanmış olan bir olay yüzünden kendisini korkak olarak nitelendiren oğlu Fred’i hem aralarını biraz olsun düzeltmek hem de oğlunun iyi vakit geçirmesini sağlamak için çağırmıştır. Baba-oğul arasında oldukça uzak ve resmi bir ilişki bulunmaktadır. Fred başkalarının düşünceleri yüzünden babasına karşı önyargılı davranarak onu korkaklık ve cesaretsizlikle suçlayarak babasının sadece kendisini düşünen biri olduğuna inanmaktadır. Nitekim bu olayın aydınlanması için beklenen zaman gelir ve baba-oğul ilk uzun konuşmasını sonunda gerçekleştirebilir. Babası elinden geldiğince oğlunu memnun etmek için uğraşır, gemideki mürettebatla tanışır, geldiğinden duyduğu memnuniyeti dile getirir. Fred dürbünle etraftaki adaları izlerken ileride bir bot görerek babasına söyler. Kaptan içindekilerin zor durumda kalmış olabileceğini düşünerek mürettebatından iki kişinin gidip onları gemiye getirmesini ister. Bu arada oğlu Fred de giderken onlara katılmak isteyince kaptan oğlunun iyiliğini düşünerek reddeder. Botları tamir edilirken içinde av tüfeği bulan Zumpe telaşa kapılarak bunu kaptana söyler ve ayrıca gemiye binerlerken silahlı olduklarını gördüğünü de ekler ardından. Son nöbetlerinde huzurlu bir yolculuk dileyen kaptan gemide en ufak bir tatsızlık çıkmasını istemediği için son derece sakin bir şekilde davranır. Nitekim zaman geçtikçe olaylar daha değişik bir hâl almaya başlar. Geminin dümencisi Rethorn radyodaki haberlerden gemiye gelen Eugen Kuhl ve Edgar Kuhl (Eddie) adındaki iki kardeşin de aranmak üzere eşkâllerinin verildiğini, silahlı olduklarını, öğlen hapisneden kaçtıklarını öğrenerek bunu zaman kaybetmeden kaptana bildirir. Kaptanın yanıtı şaşırtıcıdır.

Gâyet net bir şekilde onların kim olduklarını bilmede de kimseyi denizin ortasında bırakmak istemediğini söyler.” (Lenz 2006: 589).

Freytag bir taraftan görevini yerine getirirken bir taraftan da yardıma ihtiyacı olan insanlara ne pahasına olursa olsun yardım etmekten kaçınmamaktadır. Bunu denizin ortasında motoru bozulmuş teknenin içerisinde zor anlar yaşayan üç kişinin kurtarma botuyla kurtarılıp gemiye çıkartılması olayında görmekteyiz. Freytag başına işler açacak bu üç kişiyi hiç düşünmeden gemisine almıştır ve olaylar daha sonra şöyle gelişmiştir:

“Gemide misafir ettikleri üç kişiden diğeri olan Doktor Caspary ısrarla, kaptanın seyir yönünü değiştirerek onları istedikleri yere bırakmasını ister. Ancak kaptan her seferinde prensiplerinden taviz vermeyerek hiçbir şekilde geminin seyrinin değiştirilemeyeceğini ifade etmekten geri kalmaz. Doktor Caspary kaptanın fikrini değiştirebilmek amacıyla ona tam 3000 Mark teklif eder, sonuç yine aynıdır. Kaptan şiddetle bu teklifi reddeder. Doktor Caspary sözlü tehditle ve zor kullanarak kendilerini istedikleri yere bırakma konusunda geminin tüm mürettebatını kendi taraflarına çekmeyi çoktan başarır. Ve hâla onlara boyun eğmeyen tek kişi kaptan Freytag’dır. Kaptan mücadelesine yalnız olarak devam eder. Gemideki herkesi aynı yere toplayan Caspary adamları aracılığıyla kaptanı da çağırır. Gemideki hiç kimse bulunduğu yerden kımıldamaya bile cesaret edemezken kaptan korkusuzca makineli tüfeğe yaklaşır. Bunu fark eden adamlardan biri kaptanı tekrar uyarmanın bir sonuç vermediğini görünce Freytag’a ateş eder. Bu duruma sessiz kalamayan kaptanın oğlu Fred babasına ateş eden bu adamı bıçaklar. Fred yaralanan babasının başında diz çökmüş dururken Doktor Caspary ve Eddie yemekhaneye taşınır. Roman baba-oğul arasındaki zor ilişkinin düzelmeye başladığının anlaşılmasıyla birlikte sona erer.” (Karahalil 2013: 35).

Olay örgüsünden de anlaşılacağı gibi bu hikâye de Lenz’in görev kavramını ele aldığı tipik bir eser niteliğindedir. Siegfried Lenz’in en çok işlediği, üzerinde durduğu, dert edindiği konu hiç şüphesiz görev kavramıdır. Bunu birçok eserinde görmek son derece mümkündür. Gerek Schwierige Trauer’de gerek Das Feuerschiff’te, gerekse de Deutschstunde’de görev kavramı değişik boyutlarıyla ele alınmaktadır. 1960 yılında yayımlanan Schwierige Trauer ve Das Feuerschiff eserleri diğer bir yönüyle de Lenz’in 1968 yılında yayımlayacağı ve ona şöhretin kapılarını sonuna kadar aralayacağı Deutschstunde adlı romanının ayak sesleri, hazırlık aşamaları olarak değerlendirilebilir.

Siegfried Lenz'in görev kavramını işlediği Schwierige Trauer, Das Feuerschiff ve Deutschstunde adlı eserlerinin hepsinde dikkat çeken başka bir nokta ise görev tutkunu, görevine son derece bağlı olan Henry Smolka, Freytag ve Jens Ole Jepsen gibi baş aktörlerin çocuklarıyla problemler yaşaması, baba ve çocukları arasında bir iletişim bozukluğunun olmasıdır. Bu yönüyle bu eserler baba ve çocukları arasındaki iletişim sorunları bağlamında incelenmeye ve örnek gösterilmeye son derece uygundur.

2.4. BİR SAVAŞ SONUNDA (EIN KRIEGSENDE) BARIŞIN YANINDA OLMAK

Toplumsal ve çağ eleştirisel bağlamda Lenz'in kaleme aldığı eserlerden birisi hiç şüphesiz 1984 yılında yayımladığı "Bir Savaş Sonu" (Ein Kriegsende) adlı öyküsüdür. Peitsch (1984) Lenz'in bu öyküsünde diğer düz yazı eserlerinde olduğundan daha fazla tarihi olaylara yer verdiğine dikkat çekmektedir (12). Hinck (1984)'in ifadesiyle Ein Kriegsende (1984) öyküsündeki olay Avrupa'da II. Dünya Savaşının son safhasında savaş ile ateşkesin iç içe olduğu bir zaman diliminde geçmektedir (26).

Ein Kriegsende'de Deutschstunde adlı romandakinden farklı olarak gerçek yer ve mekân isimlerine, kişilere yer verilmiştir. Deutschstunde'de Glüserup ve Rugbüll gibi kurmaca yerler söz konusuysen Ein Kriegsende'de Kiel, Flensburg, Libau gibi gerçek yerler söz konusudur. Ayrıca Friedeburg, Dönitz, Montgomery gibi gerçek kişilere de yer verilmiştir.

Hikâyedeki ana problem insanlık, vicdan kavramlarının, görev kavramıyla nasıl bir arada tutulabileceği ve bunların birbirleriyle nasıl uyumlu hâle getirileceğidir. Bu problemi ortaya koyarken de öyküde görevini yerine getirmeye çalışan bir bireyin anlayışıyla, sorumluluklarından kaçan, görevini ihmâl eden bir bireyin anlayışı karşı karşıya getirilmektedir. Nordbruch (1995) eserdeki bu iki zıt kutbun varlığından şöyle bahsetmektedir:

Siegfried Lenz yayımladığı bu novelle insanlık kavramı ile görev kavramlarını birbirine uyumlu hâle getirmeye çalışmaktadır. Bunu da iki başaktör sayesinde ortaya koymaktadır. Geminin kaptanı (der Kommandant) bir savaş bölgesindeki yaralıları kurtarmak amacıyla insani bir amaç taşıyan bir görevi icra etmeye çalışmaktadır. Geminin kaptanına rakip olarak ise geminin dümencisi (der Steuermann) ortaya çıkmaktadır. Dümenci mürettebatın sözcüsü olarak hareket etmekte, arkadaşlarının

hayatlarını tehlikeye atmak istememekte, güvenli olan ülke topraklarına geri dönülmesi gerektiğini ifade etmektedir. (151).

Eserde MX 12 adındaki gri bir mayın arama gemisindeki savaş atmosferi anlatılmaktadır. Bu mayın arama gemisindeki mürettebata bir görev verilmiştir. Mürettebat Libau'da savaşmakta olan, direnen bir birliğe ulaşacak, onları kurtaracak, sonra da onları alıp Kiel'e götürecektir. Derken MX 12 gri mayın arama gemisi 5 Mayıs 1945 tarihinde sabahın erken saatlerinde yola çıkar.

Onları zorlu bir yolculuk beklemektedir. Kimse başlarına ne geleceğini bilmemekte, verilen bu görevin başarılabacağına komutandan başka kimse inanmamaktadır. Fakat bir görev verilmişti sonuçta, ne pahasına olursa olsun yerine getirilmesi gerekiyordu komutanın ifadesiyle. Zorlu sularda yol almaya devam ederken bir savaş uçağının ateşlerine maruz kalır MX 12. Uçak saldırısı sonucunda flamacı er yaşamını yitirir ve ölüm korkusu mürettebatı iyiden iyiye sarar. Flamacı erin cesedinin denize atılması ise savaşın acımasız ve soğuk yüzünü ortaya koymaya yetmektedir: "Flamacı erin cesedi bir yelken bezine sarılıp bağlandı-dikilmedi, yalnızca bağlandı- ve iki ağırlıkla birlikte küpeşteden denize verildi." (Lenz 1989: 18).

Her şeye rağmen yol almaya devam ederken MX 12 karanlık sularda saldırıya uğramış bir birlik görür ve mürettebat yardıma koşar ve onları gemiye çıkarır. Yaralıların derdi kıyıya çıkmaktır fakat bunun mümkün olmadığını zaman geçtikçe anlarlar. Derken telsiz başçavuşu, savaşın kaybedildiği haberini alır ve bu haber kulaktan kulağa yayılır. Mürettebat için anlamı kalmamıştır artık bu yolculuğun. Libau'ya gitmek, yaralıları kurtarmak bir ütopyadır artık onlar için. Geminin komutanı Tim hariç herkes geri dönmek istemektedir. Serdümen Bertram ise arkadaşı Tim'i kararından vazgeçirmeye çalışmaktadır. Fakat bu hiç de kolay olmayacaktır.

Çünkü geminin kaptanının görevin gerekliliğine ve yasalara uygunluğuna yönelik herhangi bir kuşkusu yoktur. Onun görevi yerine getirmesi için iki önemli gerekçesi vardır. Birincisi emir üstlerinden gelmiştir, ikincisi de insan hayatının söz konusu olmasıdır. Kaptanın tüm tehlikelere rağmen rotasını sürdürmesi, Doğu Almanya'daki insanların zor durumda olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü yaralı arkadaşları MX 12 gemisinin kendilerini kurtarıp götürmelerini beklemektedir. Bu yüzden geminin

kaptanı tüm rakiplerine ve düşmanlarına rağmen yaralıları kurtarmak için tüm riskleri göze almaya hazırdır. (Nordbruch 1995: 158).

Görüldüğü gibi kaptan insan hayatının son derece değerli olduğuna inanan birisidir. Onun asıl motivasyon kaynağı yaralıları düşman elinden, yani Sovyetler'in esaretinden kurtarmaktır. Komutan burada verilen emri körü körüne yerine getiren biri değil aksine aklıyla vicdanının muhasebesini iyi yapabilen biri konumundadır. Tim askeri yeteneğini insani bir anlayışla, vicdanıyla birleştiren, güçlendiren bir karakterdir. Ülkenin işgal edildiği haberi gelmesine rağmen diğerleri gibi kendi canının derdine düşmemekte, yaralı ve yardım bekleyen arkadaşlarına ulaşmaya, böylece üstlendiği görevi yerine getirmeye çalışmaktadır.

Komutan kör, itaatkâr bir ölüm komandosu değil, aksine Rus esaretindeki Alman askerleri için kendi hayatını tehlikeye atan, onları ölümden kurtarmaya çalışan birisidir. Ayrıca geminin komutanı tüm olanlara rağmen kendisini, gemisini yolundan alıkoyan, sözünü dinlemeyen mürettebata karşı kin ve nefret duymamakta, davranışlarından dolayı onları suçlamamaktadır. Çünkü mürettebat da kendince haklıdır ona göre. Onlar da kendi canlarının derdine düşmüşlerdir. Ona göre onların da hakkıdır yaşamak, hayatta kalmak.

Fakat kaptanın tüm çabalarına rağmen çok geçmeden mürettebattan çatlaklar duyulmaya başlanır. İlk tepki en yaşlı silah gediklisi (astsubay) Jellinek'ten gelir. Sonraki de serdümen başgedikli Bertram'dan. Jellinek ve Bertram'ı biraz daha tanıdığımızda yaşanan düellonun ne kadar ciddi ve çetin olduğu ortaya çıkacaktır.

Jellinek verilen emirlere harfiyen, kayıtsız şartsız uyan, emre itaat eden bir karakter değildir. Aksine olayları ve emirleri sorgulayan, şüpheli ve başkaldıran, sadece anlamlı bulunduğu emirleri yerine getiren bir karakterdir. Jellinek emirlerin, sorumlulukların, kanunların insanların özgürlüğünü kısıtladığını düşünen bir karakterdir.

Tim'in bir numaralı rakibi olan Serdümen gediklisi Bertram Heimsohn ise geminin yönetimini ele geçirecek kadar gözü pek, kafasına koyduğunu, inandığını yapan, sorumluluk alabilen, yaptıklarının sonuçlarına katlanabilen bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Heimsohn Tim'e göre daha gerçekçi, Jellinek'e göre daha disiplinli biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tim, Bertram ve Jellinek arasındaki düelloda geminin komutanı Tim kararından vazgeçmek niyetinde değildir. Hatta Tim Bertram'ı ve mürettebatı bu işin sonunda yargılanabilecekleri konusunda uyarır. Tim'in ne kadar dava adamı, ne kadar sadık ve kararlı olduğunu kurduğu şu cümlelerden anlamak mümkündür: “Bu niyetiniz size çok pahalıya patlayabilir. Bu teknenin sorumlusu benim Bertram. Burada emirleri ben veririm.” (Lenz 1989: 26).

Fakat silah gediklisi ile serdümen gediklisinin komutanı dinleme niyeti yoktur. Mürettebatı isyan için organize ederler ve serdümen gediklisi ayaklanmayı başlatır. Sonrasında ise komutayı ele geçirir: “Sizi komutanlıktan alıyorum. Teknenin ve mürettebatın güvenliğini sağlamak üzere ve bütün sonuçlarıyla komutayı üzerime alıyorum. Bunun sorumluluğu bana aittir.” (Lenz 1989: 28).

5 Mayıs günü öğleden sonra savaşın kısmi olarak kaybedildiği, ülkenin işgal edildiği haberinin üzerine komutayı ele geçiren Bertram Heimsohn'un kaptan Tim'e rağmen komutayı ele geçirmek istemesinin kendisine göre haklı sebepleri vardır. Ona göre düşmanın havadan ve denizden saldırıları devam ederken, Libau'ya ulaşmak imkânsızdır. Bu yüzden geri dönmek, mürettebatın sesine kulak vermek, onların hayatlarını tehlikeye atmamak Bertram Heimsohn için en mantıklı olan seçenektir. Çünkü Heimsohn şöyle düşünmektedir: “Wir kommen nicht durch. Es ist Wahnsinn (...) wir kommen nie durch bis Libau.” (Başaramayız, hayatta kalamayız. Bu delilik... Libau'ya kadar asla sağ kalamayız.). (Lenz 1984: 11).

Gerek düşmanın ezici üstünlüğü, gerek savaşın kaybedildiği haberi gerekse de kurtarma operasyonunun riskli olması geminin dümencisi olan Bertram Heimsohn'u rasyonel düşünmeye itmiştir. Aslında onun da davranışı insani olarak değerlendirebilir. Çünkü bir taraftan önce kendisinin sonra da mürettebatın hayatı söz konusudur. Bertram'ın bu haklı isteğini, mürettebatın hayatını koruma çabasını Tim'e sarf ettiği şu cümlelerinden anlayabiliriz. “Bring sie nach Haus. Ich kann dir nur sagen: Bring sie nach Haus.” (Onları evlerine götür. Sana sadece şunu söyleyebilirim: Onları evlerine götür.). (Lenz 1984: 16).

Geri dönülmesi gerektiğini savunan Bertram ile yaralıların ne pahasına olursa olsun kurtarılması gerektiğine inanan ve bu uğurda ölümü göze alan geminin kaptanı Tim arasındaki ilişki, düello, karşıtlık bize Deutschstunde adlı romandaki Jens Ole

Jepsen ile Max Ludwig Nansen karakterlerini çağrıştırmaktadır. Jepsen ile Nansen aynı memleketten olmalarına rağmen birbirlerine rakip olmuşlardı. Aynı şekilde Tim ile Bertram da memleketleri olan Friz adalarından olmalarına rağmen birbirlerine ters düşmüşlerdir. Bu da savaşın acı yüzünün ve görev kavramının ne kadar tartışmaya açık bir konu olduğunun göstergesidir.

Komutayı ele geçirdikten sonra Bertram Heimsohn Libau'ya gitmek yerine geminin yönünü tam tersine Kiel'e çevirtir. O esnada bir telsiz haberi gelir ve MX 21 adlı kız kardeş gemisiyle buluşulup Libau'ya gidilmesi gerektiği belirtilir. Fakat bu mümkün değildir. Çünkü MX 12 çoktan rotasını Kiel'e çevirmiştir.

Geminin kaptanı ile mürettebat arasındaki düelloyu Bertram ve Jellinek'in önderliğinde geminin mürettebatı kazanmıştır. Genel olarak bakıldığında iki tarafın da kendilerine göre haklılık payları vardır. Geminin kaptanı Tim Sovyetler'in ateşi altında olan yaralıları kurtarmak isterken mürettebat ise 6 yıl süren II. Dünya Savaşından bir an önce kurtulmanın, hayatlarını kurtarmanın, en doğal hakları olan evlerine dönmenin peşindedir.

MX 12 kendi bildiği yolda ilerlerken, alçak bir tekne, hücumbot, gemiyi çevreler ve mürettebatı kıyıya çıkmaya zorlar. MX 12'dekiler hücumbottaki subayın emriyle tutuklanıp badanası yapılmış bir binaya, bir arşiv odasına götürülür. Mürettebattan biri olan, hikâyenin anlatıcısı olanları şöyle anlatmaktadır.

“Tutuklusunuz dedi subay; hepsi bu kadarla kaldı, ne açıklayıcı bir söz ne üzüntü belirten, ne de meydan okuyan bir davranış, köprüde bulunan herkese hepimize söylenmiş biricik tümce bu oldu. Aşağıya inerken büyük yorgunluk duydum; hepimiz de iskele parmaklıklarına tutunmak zorunda kaldık, serdümen gediklisi de öyle.” (Lenz 1989: 37).

Mürettebat götürüldükleri odada gergin bir bekleyiş içerisinde. Kimse olanlara tam anlamıyla anlam veremezken bir ses duyulur : “Dikkaaaaat!” diye. Odaya genç, kır saçlı bir subay girer ve kendilerine avukatları olduğunu söyler: Sizin avukatınızım, durum kötü görünüyor dostlarım. Amirinizi tehdit etmekle, emre itaatsizlikle ve ayaklanmayla suçlanıyorsunuz. (Lenz 1989: 41).

Silah gediklisi subaya karşı çıkar ve savaşın bittiğini, İngilizlere teslim olduğunu, bu yüzden de kendilerinin bir Alman savaş divanı tarafından yargılanamayacağını ifade eder. Fakat tüm itirazlara rağmen avukatın ve yargıcın

içerinde bulunduğu altı kişilik bir heyet mürettebatı yargılamaya başlar. İşe geminin komutanından başlanır. Komutan, gemide yaşanan süreci şöyle ifade etmiştir:

“Emir gereğince ilerliyorduk. Mürettebat bir kurtarma operasyonu ve bir hava akını sırasında yetkinliğini ortaya koymuştu. Nöbet değiştirilmesine az bir şey kala köprü işgal edildi, adamlar silahlıydılar. Girişimden vazgeçilmesini istediler. Bu isteklerine uyulmadı. Serdümen gedikli Heimsohn komutanı görevinden alıkoyup gemide komutayı üzerine aldı. Komutanla nöbetçi subay tutuklandılar.” (Lenz 1989: 47).

Komutanın sorgusu bittikten sonra silah gediklisi mahkemeyi tanımadığını, kendisinin emirleri sorgulama hakkına sahip olduğunu ifade eder. Mahkeme ise bu fikre karşı çıkmaktadır. Mahkeme böyle bir savaş ortamında sorgulamanın astın işi olmadığını, bunun tüm riskleri göz önünde bulunduran üstün işi olduğunu belirtir. Jellinek bunları ifade ederken Serdümen gediklisi ise mantıklı olanı yaptıklarını, savaşın zaten sona erdiğini, kumandayı ele geçirmezlerse, mürettebatın komutanı öldüreceklerini iddia eder: “Ben yapmasaydım... mürettebat kuvvet kullanmaya kararlıydı. Ben emir vermeden kendiliklerinden silahlanmışlardı.” (Lenz 1989: 52). Derken karar açıklanır: “Emre itaatsizlikten, bir amirin tehdit edilmesinden ve savaş sırasında silahlı ayaklanmadan ötürü Serdümen gedikli Heimsohn ile silah gediklisi Jellinek’e ölüm cezası.” (Lenz 1989: 57).

“Ein Kriegsende” öyküsü de diğerleri gibi kötü sonla bitmiştir. Heimsohn ve Jellinek ölüm cezasına çarptırılmıştır. Lenz bu öyküde bir askerin savaş döneminde hangi noktaya kadar görevini yerine getireceğini, hangi noktada verilen emri reddedebileceğini tartışmaya açmaktadır. Burada da vicdan mekanizmasını harekete geçiren Lenz farklı farklı vicdan mekanizmalarını ortaya koymaktadır.

Lenz kaleme aldığı bu eser aracılığıyla savaş atmosferini, savaşın son hâllerini etkili ve gerçekçi bir şekilde okurlara aktarmaktadır. Lenz okurlarına ortaya koyduğu karakterlerle farklı bakış açıları sunmaktadır. Örneğin, mayın gemisinin komutanı Tim verilen görevi sorgulamadan yerine getiren, hayatın anlamını disiplinde, emre itaatte gören, fakat bu şekilde davranırken de insani değerleri göz önünde bulunduran, insan hayatına önem veren bir kişidir. Ona göre ne pahasına olursa olsun verilen görev yerine getirilmelidir. Onun için anlamlı bir hayat bunlardan ibarettir. Tim bize Lenz’in Almanca Dersinde savaş bitmesine rağmen resim yapma yasağını uygulamaya çalışan Jens Ole Jepsen’i çağrıştırırken bir taraftan da Fener Gemisinde gemiyi komuta eden,

görevini hakkıyla icra etmeye çalışan, vicdanının sesini dinleyen kaptan Freytag'ı da anımsatmaktadır.

Lenz kaleme aldığı bu hikâyede herhangi bir ahlâki öğüt verme amacı taşımamaktadır. Ortaya koyduğu karakterleri de herhangi bir düşüncesinden, davranışından, kararından dolayı da eleştirmemektedir. Bunun yerine olayları tarafsız bir biçimde okurun önüne sermekte ve iyice düşünüp taşınmasını sağlamaya çalışmaktadır. Lenz'in tarafsızlığını Polcuch (1984) da onaylamaktadır: Ein Kriegsende, tarafsız bir dille kaleme alınan, canlı, açık ve somut bir anlatıma sahip bir eserdir. (10).

Savaş sonrası Alman edebiyatında oldukça önemli bir yeri olan Siegfried Lenz bulduğu her fırsatta savaşın acı yüzünü ortaya koymakta, savaşa inat barışın kenarında durmaya çalışmaktadır. Fakat Lenz bu duruşunu sergilerken bazen karamsarlığa düşmektedir. Çünkü dünyanın geldiği nokta onu son derece endişelendirmektedir. Lenz'in endişesine tanık olmak gerekirse: “Sözde barış içinde yaşıyoruz ama dünyamızı gündün güne daha da oturulmaz hâle getiren bir kuvvetin, ayrıcalıklı, resmi makamlarca kutsanan bir kuvvetin eline teslim edilmişiz.” (Lenz 1989: 78). Savaş konusunda ciddi endişeler taşıyan Lenz Alman Yayıncılar ve Kitapçılar Birliğinin kendisine 1988 Barış Ödülünü verdiği tören konuşmasında çözüm yolu olarak ise şunları ifade etmektedir: “Karşı koymak, kudret hırsıyla, bencillikle, pervasız çıkar güdüsüyle barışı tehdit edenlere karşı koymak.” (Lenz 1989: 80).

Dünya barışı konusunda ciddi kaygılar taşıyan Lenz bu eserinde savaşın acı yüzünü farklı bir perspektiften sunmaya çalışmış, ortaya koyduğu olay örgüsü sayesinde savaşta neyin doğru olup, neyin yanlış olduğunu ayırt etmenin ne kadar zorlaştığını ortaya koymak istemiştir.

2.5. SIEGFRIED LENZ'İN ESERLERİNDE TOPLUMSAL ELEŞTİRİNİN YANSIMALARI

Siegfried Lenz yaşamı boyunca birçok esere imzasını atmış ve bu eserlerde sayısız konulara ve toplumsal problemlere değinmiştir. Eserlerinin geneline bakıldığında savaş, ölüm, göç, görev, kapitalizm, sömürgecilik vb. konuları ağırlıklı olarak ele alan Lenz diğer pek çok duygu ve düşüncelere, temalara da yer vermiştir. Fakat bu eserlerinin çoğu toplumumuzda tam anlamıyla gün yüzüne çıkmayı

başaramamıştır. Bu eserler de derinlemesine incelendiğinde diğer eserler kadar değerli ve mesaj dolu olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu bölümde Siegfried Lenz'in diğer öykü ve romanlarına yüzeysel bir bakış açısı geliştirilecek ve bu eserler sayesinde Siegfried Lenz'in duygu ve düşünceleri, hayata bakış açısı, insanlığa anlatmak istedikleri ortaya çıkacaktır.

Bu eserlerden biri hiç şüphesiz Siegfried Lenz'in 1981 yılında yayımladığı “Der Verlust (Kayıp)” adlı romanıdır. Romanın ana karakteri turist rehberi olan Ulrich Marten'dir. Marten bir gezi esnasında rahatsızlanır ve hastaneye kaldırılır. Her geçen gün sağlığı kötüye gider ve konuşma yetisini kaybeder. Marten sağlığını, umutlarını, yaşam sevincini kaybederken şehir kütüphanesinde çalışan sevgilisi Nora Fechner gelir ve onun yanında olduğunu, onunla evlenmek istediğini söyler, böylece Marten yalnızlık batağından sevgilisi sayesinde kurtulmuş olur. Roman hakkında Tan (1993) bizlere şu bilgileri vermektedir:

Lenz insanın iletişimsizlik probleminin insan sevgisiyle nasıl aşılabildiğini anlatır. Çok başarılı bir turist rehberi olan kahraman aniden gelen beyin felci sonunda hem konuşma hem de ifade yeteneğini yitirir. Duygu ve düşüncelerini ne zihinsel olarak şekillendirebilir ne de telaffuz edebilir. Kelimelerin anlamlarını ve ifade için nasıl sıralanacaklarını unuttur. En acı olanı da bütün bunların bilincinde olmasıdır. Yapılan tedaviye cevap vermeyen kahraman çok bağlı olduğu kadın arkadaşının olaydan sonra uzak durmasıyla, umutsuzluğa düşer. Toplumda hem fiziksel hem de ruhsal açıdan yalnız kalacağından korkan kahraman böylece yaşamın anlamını kaybedeceğini düşünür. Bütün bu olumsuzluklar tedavisine de yansırken durumu günden güne kötüye gider. Durumun farkına varan kadın arkadaşı sabırla ona yardım etmeye başlar. Sevgi ve şefkatle gelen bu destek kahramanın ruhsal yönden rahatlamasına ve dolayısıyla da iyileşmesine yardımcı olur. (11).

Görüldüğü gibi bu eserde Siegfried Lenz “Saygı Duruşu” adlı eserinde olduğu gibi aşk ve sevgi temalarını işlemiştir. Aşkın, sevginin gücünü ispatlamaya çalışan Lenz aşk sayesinde çoğu zorlukların üstesinden gelinebileceğini, insani değerlerin, bir başkasına sevgiyle yaklaşılmasının ne kadar önemli, anlamlı ve kritik olduğunu vurgulamaktadır. Bu da hayatının anlamını kaybetmek üzere olan Ulrich Marten'in sevgilisi Nora Fechner'e tutunmasıyla gözler önüne serilmektedir.

Lenz'in “Verzicht (Vazgeçiş)” adlı hikâyesine baktığımızda ise “Der Verlust” adlı romanında olduğu gibi insani değerlerin izlerini görmek mümkündür. Tan (1993) hikâyede söz konusu olan insani sahneyi şöyle tasvir etmektedir:

Bir polis ile nezaretindeki tutuklunun hikâyesinin anlatıldığı “Vazgeçiş” (der Verzicht) adlı öyküde Lenz özveri ve uzlaşının güzel bir örneğini sergilemektedir. Heinrich Bielek adlı polis ile nezaretindeki tutuklu durumları gereği birbirlerini sevmeyen ve bunun için birbirlerini çok zor durumlarda bırakan, öykünün iki kahramanı olarak göze çarpmaktadır. Polis Bielek'in tutukluyu başka bir yere götürürken yolda periyodik mide sancıları tutar. Tutukluyu kontrol edecek durumu kaybeder. Tutuklu polisin bu durumunu kullanıp kaçamaz, onu bu durumda bırakıp gidecek gücü kendinde bulamaz. Polis, mahkûmun yüzüne bakmamak için bakışlarını kaçırmaya, çaresizliğini gizlemeye çalışırsa da bunda pek başarılı olamaz. Birinin diğerine “gereksinim duyma” anı gelip çatar. Yahudi tutuklu polisin kemerini çözerek ona masaj yapar. Polisin midesine vuran sancılardan kurtulmasını sağlamaya çalışır. Mahkûm, polisin kendisine “muhtaç” olduğu bu andan yararlanıp kaçma hayâlinden vazgeçer. Oysa kaçmak kalmaktan, gerçeğe yüz yüze gelmekten ve onun acısını çekmekten çok daha kolaydır. Ama kaçmaz, kaçamaz. Mahkûm bütün ön yargıların, teorilerin, inatların iflas ettiği anla karşı karşıyadır. İnsanın her şeye rağmen insana özgü olan, “özveri ve insancıl duyguları unutamayacağı” gerçeğini bütün açıklığıyla yaşayan tutuklu insancıl özelliğini kaybetmeyi göze alamaz. Fiziksel rahatlığı vicdansal rahatlığa tercih edip polisi çaresizliği ile baş başa bırakıp kaçamaz. (8-9).

Lenz bu eser aracılığıyla ön yargıların, düşmanlıkların, bencilliklerin, inatlaşmaların, pişmanlıkların, kin ve nefret beslemenin hiç bir işe yaramadığını, vicdanın, özverinin, uzlaşının, insani değerlerin ne kadar önemli bir mekanizma olduğunu ve bu değerlerin insanoğlunun ruhsal yapısına ne kadar katkıda bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Siegfried Lenz'in hangi eserine bakarsak bakalım insanlığın mutluluğuna, hayatın anlamlandırılmasına katkıda bulunacak birçok ipucu olduğu görülecektir. Lenz'in hiçbir eseri rastgele yazılmış bir ürün değildir. Hepsinde de toplumun tüm bireylerini ilgilendirecek konular yer almakta ve insanları düşünmeye, olayları sorgulamaya yönlendirecek durumlardan bahsedilmektedir. Örneğin, “Redenschreiber (Yazar)” adlı

öyküsünde: Öykünün kahramanı olan yazarın başarılı olma egosunu tatmin etmek için ailesine karşı nasıl bir dışlama mekanizması kurduğu, kendini onlardan nasıl soyutladığı vurgulanmaktadır. Kahraman ailesine karşı olan özveri ve paylaşma duygularını yitirmiş gibi görünür; ailesinden ve kendisinden ne kadar uzaklaştığını, ne kadar bencilleştığını ve zavallılaştığını göremez. (Tan 1993: 10).

Lenz'in yalnızlaşma, bencilleşme ve toplumdaki soyutlanma gibi konuları işlediği bu öyküde aile olgusunun ne kadar zarar gördüğü, toplumun temel taşı olan ailenin nasıl temelden sarsıldığı, anne-baba ve çocuk arasındaki çatışmaların toplum açısından ne kadar zarar verici olduğu ortadadır.

Lenz'in eleştiri getirdiği konulardan biri de hiç şüphesiz, "Almanca Dersi", "Schwierige Trauer", "Feuerschiff", "Heimatmuseum" gibi eserlerinde de işlediği görev kavramıdır. Lenz vicdâni, insani, ahlâki boyut taşımayan, makam ve yükselme amacı taşıyan resmi, samimiyetsiz bir anlayışla gerçekleştirilen görev kavramına her zaman karşı olmuştur. Bu tutumunu bir kez daha başka bir eseri olan 2003 yılında yayımladığı "Fundbüro (Kayıp Eşya Bürosu)" adlı romanıyla başarmıştır.

Roman Henry Neff adında 24 yaşındaki bir gencin kayıp eşya bürosunda işe girmesiyle başlar. Henry daha önceki gezi yöneticiliği işini stresli ve rahat olmadığı gerekçesiyle bırakmıştır. Henry mesleki olarak sürekli yükselme isteğine karşıdır. İşinde rahat olmak, iyi bir iş atmosferinde çalışabilmek onun için yeterlidir. Lenz bu yapıtıyla memuriyet kavramına ve resmi makam anlayışına alışılmışın dışında bir bakış açısı kazandırmaya çalışmaktadır. Lenz resmi kurumların insanlık dışı ve zevksiz yapısını eleştirmekte, kayıp eşya bürosuyla iyi bir çalışma ortamının oluşturulabileceğini ispatlamaktadır. Lenz bu eserinde günümüz çalışma koşullarının ne kadar insanlıktan uzak, makineleşmiş olduğunu ortaya koymaktadır. Günümüzde bizzat yaşadığımız bu gerçek tüm çıplaklığıyla ortadadır. İnsanlar hiç ölmeyecek gibi sabahtan akşama kadar çalışmakta, bir başkasının varlığından habersiz, resmi bir şekilde evden işe, işten eve gidip durmaktadır.

Sonuç olarak denilebilir ki Siegfried Lenz'in eserlerinin çoğunda, toplumsal eleştiri ağır basmaktadır. Yediden yetmişe herkesin ilgisini çekmeyi başarmış olan Lenz eserlerinde daha çok yardımlaşmanın, dayanışmanın, samimi ilişkilerin, sevginin, saygının, kardeşliğin, aile huzurunun, mânevi yapının, insani değerlerin önemini

vurgularken; makineleşmeyi, sömürgeci zihniyeti, bencilliği, yalnızlığı, açgözlülüğü, maddiyata tapmayı, hiç ölmeyecekmiş gibi yaşamayı, materyalizmi şiddetle reddetmektedir.

2.5.1. Siegfried Lenz'in Görev Kavramına Yönelik Tutumu

İnsanoğlu dünyayı mesken ettiğinden beri birçok sorumlulukların ve görevlerin boyunduruğu altına girmek zorunda kalmıştır. Aslında insan olmanın, insan olabilmenin ya da insan olarak doğup insan gibi ölebilenin bedelidir bu. Ve bu bedeli dünyaya gelen herkes ödemek zorundadır. Fakat bu bedeli ödemek o kadar da kolay değildir. Çünkü insanoğlunun görev ve sorumlulukları dünyada kaldığı sürece katlanarak artmaktadır. Bu acı gerçek ise hayattan anlam, mutluluk, rahatlık, konfor bekleyenler için tam bir hayal kırıklığı yaratmaktadır. Bu noktada ise hayatın anlamı ciddi bir şekilde sorgulanmaya başlamaktadır.

Hayatın anlamını sorumlulukların yerine getirilmesinde gören Logoterapinin kurucusu Viktor Emil Frankl'a kulak verdiğimizde de bu acı gerçeğe tanık olmaktadır. Frankl insanların sorumluluklarını yerine getirdiği ölçüde mutlu olabileceğini ve anlamlı bir hayata sahip olabileceğini vurgulamaktadır. Frankl'ın dediği gibi insanoğlu sorumluluklarını yerine getirdiği ölçüde mutlu olabilmektedir. Aksi takdirde işler ve sorumluluklar içerisinden çıkılmaz bir hâl almaktadır. Örneğin, iyi bir çocuk olmaz yaramazlıklar yaparsak, önce ailemizden tepkiler almaya başlarız, biraz büyüyüp ergen olduğumuzda toplumsal normlara uymadığımızda ya da ailemizin sözünden çıktığımızda hemen tepkilerle karşılaşırız, derslerimize çalışıp iyi yerleri kazanamadığımızda hemen işsizlikle sınanmaya başlarız, diyelim ki bunları başardık bu sefer de evlenmek ve çocuk sahibi olmak beklenir bizden, sonrasında da iyi bir ebeveyn olmamız beklenir, tüm bunlar yaşanırken yaşlandığımızı fark ederiz, bir de geriye döner bakarız ki bu dünyanın problemler ve sorumluluklar dünyası olduğu gerçeğini görürüz. Tabi şimdiye kadar sayılanların hepsi dünyalık sorumluluklardı. Bunlardan hariç bir de insanoğlunun yerine getirmesi gereken dîni, mânevi sorumlulukları vardır. Örneğin, Tanrı'yı tanımak, bilmek, ona inanmak, iyi bir kul olmak, ideal insan olmak, dîni sorumlulukları yerine getirmek, emir ve yasaklara uymak gibi... Görüldüğü gibi görev ve sorumluluklar bitecek nitelikte değildir. Bu da insanoğlunun işinin ne kadar zor olduğunu göstermektedir.

İnsanoğlunun işinin ne kadar zor olduğunu çok iyi bilen Siegfried Lenz'e, hayatına ve eserlerine baktığımızda da görev ve sorumlulukların insan hayatında ne kadar önemli ve kritik olduğunu görmekteyiz. Daha çocuk yaşlarda babasını kaybeden, sonrasında annesinin başkasıyla evlenmesi üzerine büyük annesi tarafından büyütülen, 13 yaşında II. Dünya Savaşına bizzat katılan ve katliamlara şahit olan Lenz için görev ve sorumluluklar büyük önem taşımaktadır. Çünkü çok küçük yaşlarda çok büyük yüklerin altına girmek zorunda kalmıştır Lenz. Bu yüzden Lenz de eserlerinin büyük çoğunluğunda görev ve sorumluluklara, bu görev ve sorumlulukların yerine getirilmesinin ne kadar zor olduğuna, görevlerin hakkıyla yerine getirilmemesi durumunda insanoğlunun nasıl çuvalladığına vurgu yapmaktadır.

Zor bir dönemde ve coğrafyada dünyaya gelen Lenz gibi eserleri de dönemin problemlerinden, tartışmalarından, acılarından nasibini fazlasıyla almıştır. Eserlerin çoğunda karamsar bir hava oluşmasının, eserlerin genellikle mutsuz sonla bitmesinin sebeplerinden biri de hiç şüphesiz Lenz'in yaşadığı dönemin atmosferinden kaynaklanmaktadır. Lenz ortaya koyduğu eserler sayesinde tarihe ışık tutmakta, yaşanan o zor ve dayanılmaz günleri su yüzüne çıkarmaya çalışmaktadır. Bunu yaparken de ezilenlerin, güçsüzlerin yanında yer almaktadır. Eserleri ve verdiği mesajlar, onun dogmatik düşünceye, insani değerleri yok sayan anlayışa, kapitalist, yarışmacı ve rekabetçi anlayışa karşı olduğunu ortaya koymaktadır.

Lenz'in *Deutschstunde*, *Das Feuerschiff*, *Schwierige Trauer*, *Ein Kriegsende*, *Heimatismuseum* gibi birçok eserinde en çok üzerinde durduğu, sürekli farklı farklı olay ve kişi örnekleriyle zenginleştirdiği, tartışmayı farklı alanlara, farklı boyutlara taşıdığı kavram, hiç şüphesiz görev kavramıdır. Lenz görevin ne olduğunu, sınırlarını, ne zaman yerine getirilip ne zaman yerine getirilemeyeceğini, görevden hangi durumlarda vazgeçilebileceğini, görev için nelerin feda edilebileceğini tartışmaya açmaktadır. Her ne kadar okura yorumu bırakmış olsa da eserlerinde Lenz düşünmeden, sorgulanmadan, insani değerleri dikkate almadan, vicdânın ve aklın süzgecinden geçmeden yerine getirilen emir ve yasaklara karşı çıkmaktadır. Lenz eserleri sayesinde okurlarla, düşüncelerini, endişelerini, umutlarını paylaşmaya çalışmaktadır. Fakat okuru yönlendirme ve düşüncelerini empoze etme niyetinde kesinlikle değildir.

İnsanları yönlendirmeyi, insanlara belli bir düşünceyi empoze etmeyi reddeden Lenz yazma işlemini gerçekleştirmek için çok yoğun çalışmalar yapmakta, araştırmalar yapmadan kesinlikle yazma işlemine başlamamaktadır. Örneğin, çoğu eserinde dikkati çeken gemicilikle, biyolojiyle, resimle ilgili terimsel kelimeler yaptığı derin çalışmaların göstergesi durumundadır. Daha çok düzyazı formatını tercih eden Lenz mecâzi ve kinayeli anlatımın nimetlerinden de fazlasıyla faydalanmaktadır.

Lenz'in genellikle seçtiği figürler başarısızlığa uğrayan, ezilen, kaybeden tiplerdir. Bunun örneklerini eserlerinde fazlasıyla görmekteyiz. Örneğin, Brot und Spiele'de son yarışa arkadaşının uyarısına rağmen katılan ve kapitalist sisteme yenik düşen Bert Buchner, yine benzer bir eser olan Läufer adlı kısa öyküsünde Bert Buchner'le aynı kaderi yaşayan Fred Holten, Deutschstunde'de görev, makam mansıp uğruna arkadaşını, çevresini, ailesini kaybeden Jens Ole Jepsen, Schwierige Trauer'de ise savaştaki yardıma muhtaç insanlara yardım etmek yerine, kendisine verilen şehrin tarihi belgelerini koruma görevini icra eden, görev uğruna oğluyla ters düşen, sonrasında da evrakların büyük bir bölümünü ve hayatını kaybeden belediye başkanı Henry Smolka gibi karakterler Lenz'in eleştirdiği, kaybetmesini istediği tiplerdir. Çünkü bu tipler tamamen kişiliklerini bencillik üzerine kurmuş, şöhret, makam için en yakınındakiler olan ailesini bile yok sayabilecek kişilerdir. Kısacası görevleri ve sorumlulukları altında çuvallanmış, ezilmiş kişilerdir.

Siegfried Lenz ortaya koyduğu karakterler ve eserler sayesinde ideal bir sosyal yapı ya da yeni bir dünya düzeni sunmaya, herhangi bir politikayı da ön plana çıkarmaya çalışmamaktadır. Lenz sadece görev kavramına eleştirel ve kuşkulu bir bakış açısı geliştirmeye çalışmaktadır. Bunu yaparken de vicdan kavramının görev ve sorumlulukların yerine getirilmesindeki önemine vurgu yapmaktadır. Ona göre en büyük otorite, karar mekanizması vicdandır; kişi vicdânı sayesinde kararlarını en doğru biçimde verebilir.

2.5.2. Siegfried Lenz'e Göre Hayatın Anlamı

Hayatın anlamının sorgulandığı bu çalışmada konunun ne kadar kapsamlı olduğu, bu sorgulamaların insanoğlu var olduğu sürece devam edeceği su götürmez bir gerçektir. Daha önce de vurgulandığı gibi hayatın belirli bir anlamından ziyade anlamlar

zincirinden oluştuğu ortadadır. Bu anlamlar zincirinin günden güne, yıldan yıla, yüzyıldan yüzyıla, kişiden kişiye değişen yapısının olması da konuyu daha gizemli hâle getirmektedir.

Hayatın anlamı, mutlu bir hayat sürmenin şartları yıllardır başta bilim adamları, sosyologlar, psikologlar olmak üzere yediden yetmişe herkesin dikkatini çekmiş, bunun sonucunda da birçok araştırmalar yapılmış, yapılan her çalışma hayatın anlamına farklı bir boyut kazandırmıştır. Hayatın anlamına, mutlu ve insani bir yaşama katkı sağlayan bu çalışmaları ortaya koyan kişiler arasında hiç şüphesiz Alman edebiyatı yazarlarından olan Siegfried Lenz vardır. Sayısız eser ortaya koyan Lenz bu eserleri sayesinde toplumsal, siyâsi, ahlâki, hayatın anlamına ve mutlu bir yaşama yönelik mesajlar vermeye çalışmıştır.

Alman edebiyatında savaş sonrası dönemin önemli yazarlarından biri olan Siegfried Lenz yaşadığı dönem itibariyle savaştan son derece etkilenmiş bir yazardır. Daha 13 yaşındayken denizci olarak savaşa katılan Lenz bir çocuğun görmemesi gereken ne varsa hepsini görmüştür. Yaşadığı acılar ve zor günler onun hayata bakış açısını son derece fazla etkilemiştir. Savaştan sağ çıkan Lenz ömrünün geri kalanını ise kaleme sarılarak, insanlığın mutluluğuna hizmet ederek geçirmiştir. Bu amaçla sayısız eser ortaya koyan Lenz eserlerinde insanlığa yol gösterecek birçok konuyu başarılı bir şekilde ortaya koymuştur.

Lenz'e göre hayatın anlamı nedir? Bu soruyu cevaplamaya çalışırsak karşımıza birçok madde çıkmaktadır. Onun için anlamlı bir hayatın şartlarından biri hiç şüphesiz eğitimidir. Felsefe, Alman dili ve edebiyatı, İngiliz dili ve edebiyatı, tarih gibi alanlarda eğitim almış olan Lenz hayatını kaleminin hizmetine sunmuş; öykü, roman, tiyatro, deneme, makale, radyo vb. gibi sayısız eser ortaya koyarak da gelecek nesillere ulaşabilmeyi başarmış ve kalıcılığa ulaşmıştır.

Eserlerinde savaş karşıtı bir tutum sergileyen Lenz savaşa inat barışın yanında durmuştur. Çünkü ona göre anlamlı bir hayat savaştan uzak, barışın kenarında olmalıdır, aynı ‘‘Bir Savaş Sonu (Ein Kriegsende)’’ adlı eserinde olduğu gibi.

Lenz'in anlam yüklediği bir diğer nokta ise hiç şüphesiz mutlu bir aile sahibi olmaktır. Küçük yaşlarda babasını kaybeden, annesi Luise'nin başka biriyle evlenmesi

üzerine büyükannesi tarafından büyütülen Lenz her zaman sıcak bir yuvanın özlemine duymuştur.

Lenz yaşamına anlam yüklerken sadece edebiyat alanını seçmemiş, bunun yanında politikaya da çok büyük önem vermiştir. Onun için politika edebiyattan bir adım öndedir. Çünkü edebiyat herkesi ilgilendirmezken politika toplumda yaşayan herkesi ilgilendirmektedir. Lenz bu nedenle kısmen de olsa politikaya önem vermiş, bu doğrultuda Alman Sosyal Demokrat Partisine gönül vermiştir.

Siegfried Lenz'in önem verdiği, hayatına anlam kattığı değerlere baktığımızda karşımıza özgürlük, insani ve ahlâki değerler, insancıl ve uzlaşmacı yaklaşım, demokratik tutum, adalet, daha yaşanılır bir dünya, üretkenlik, yardımlaşma, dayanışma, samimiyete dayalı ilişkiler, aile, vicdan, vatan, aşk, sevgi, sanat, tarih ve kültür gibi değerler bütünü çıkmaktadır.

Lenz'in desteklediği bu değerler yanında bir de karşı olduğu, anlamsız bulduğu unsurlar da vardır. Bunlar ise sanayileşme, makineleşme, sömürgecilik faaliyetleri, kapitalizm, materyalizm, savaş, kin ve nefret, baskılar, çaresizlik, umutsuzluk, yarış ve rekabet, açgözlülük, yalnızlaşma, sorgulanmayan görev, bencillik, şöhret hırsı, iletişimsizlik gibi unsurlardır.

Görüldüğü gibi Siegfried Lenz hayatı boyunca kötülüklerin ve adaletsizliklerin karşısında durmuş, hayatını üretmeye, dünyadan göçüp giderken olumlu izler bırakmaya adanmıştır. Çok büyük zorluklar ve acılar yaşayan Lenz gelecek nesillere çalışkanlığıyla, iyi niyetiyle örnek olmuş, geride bıraktığı sayısız türden eserlerle kalplerdeki yerini almıştır.

SONUÇ

Siegfried Lenz savaş dönemi sonrası Alman edebiyatının en önemli yazarlarından birisidir. Lenz'in II. Dünya Savaşı'nı bizzat yaşamış olması savaşı konu alan eserlerinin inandırıcılığını ve kitleler üzerindeki etkisini bir kat daha artırmaktadır. Otobiyografik öğeleri fazlasıyla içinde barındıran bu eserler Almanya, Alman tarihi, Alman görev bilinci, Almanya'nın kaderi ve günahları hakkında oldukça zengin bir kaynak niteliği taşımaktadır. Biz de büyük emek ve özverili araştırmalar sonucunda ortaya çıkan bu çalışmada Siegfried Lenz'in hayatından, edebi kişiliğinden, ortaya koyduğu eserlerden, özellikle de öykü ve romanlarından hareketle II. Dünya Savaşı ve sonrasında yaşananları gün yüzüne çıkartıp anlayabilmek için metin odaklı bir incelemede bulduk. Yaptığımız metin odaklı bu çalışmalar bir taraftan 20. yüzyıl Alman tarihine ışık tutarken, bir taraftan da Siegfried Lenz'in kişiliğine, yaşama ve olaylara bakış açısına, hayata yüklediği anlama yönelik önemli ipuçları vermektedir.

Bu ipuçlarından hareketle hayatın anlamını sorgulamaya çalıştığımız bu çalışmada Siegfried Lenz'in doğru tercih olduğu ortadadır. Çünkü Lenz çok küçük yaşlarda bir çocuğun görmemesi gereken her şeyi görmüş, başta savaş olmak üzere hayatın birçok olumsuzluğuna tanık olmuş ve bunlar onun hayatı ve hayatın anlamını ciddi bir şekilde sorgulamasına neden olmuştur. Onun hayatın anlamına yönelik bu sorgulamaları da çalışmamıza kaynak teşkil etmiş olup, zenginlik katmıştır.

Bu zenginliği çalışmamıza katan Siegfried Lenz'in öykü ve romanlarından oldukça fazla beslenen bu tez çalışmasının amacı insanoğlunun var olduğu günden beri kafasını kurcalayan hayatın anlamı bilmeceğini ortaya koymak, konuya farklı bakış açıları geliştirmek, insanların hayatın anlamını biraz daha fazla sorgulamasını sağlamak, mutlu, anlamlı bir hayat sürmenin yollarını gün yüzüne çıkarmak ve günümüz modern dünyasının var olan sosyal, ekonomik, toplumsal, eğitsel, kültürel, siyâsi, psikolojik vb. problemlerini masaya yatırıp, bu problemlerin çözüm yollarını ortaya koymaktır. Bu amaçla çalışmamızın giriş bölümünde günümüzde var olan problemler, nedenleri ve çözüm yolları ortaya konulmuş, birinci bölümde Siegfried Lenz'in hayatı, edebi kişiliği ile romanları, ikinci bölümde ise öyküleri, yaşama bakış açısı, çağ eleştirel tutumu, toplumsal problemleri ortaya koyuş biçimi ve hayatı anlamına yönelik sorgulamaları ele alınmıştır.

İnsanlığın var olduğu günden beri sorguladığı hayatın anlamı kavramı günümüzde iyiden iyiye zorunlu hâle gelmiştir. Çünkü dünyamızda yaşanan ekonomik, toplumsal, sosyal, siyâsi, teknolojik vb. gelişmeler bu sorgulamaları kaçınılmaz kılmıştır. Yaşanan bu gelişmeler sonrasında günümüz insanı eski dönemlerin huzurunu ve refahını kaybetmiş, geçici arzu ve mutlulukların peşine düşmüş, stresle, korkularla, yalnızlıkla, yabancılaşmayla, bencillikle ve güvensizlikle karşı karşıya kalarak kendini varoluşsal bir boşlukta bulmuştur. Varoluşsal boşluk hayatı anlamsız ve saçma gören, isyan ve başkaldırıyı tercih eden, Heidegger'in ifadesiyle insanın dünyaya amaçsız bir şekilde fırlatıldığını iddia eden, insanın yaratılışında herhangi bir amaç görmeyen, tanrıtanımayan, materyalist bir zihniyetin sonucudur.

Günümüz modern insanını hayatın anlamından uzaklaştıran bu zihniyetin ortaya çıkış nedenlerine baktığımızda ise karşımıza Siegfried Lenz'in de ifade ettiği gibi sanayi devrimi ile hız kazanan sömürgecilik faaliyetleri, savaşlar, katliamlar, yarışı ve rekabeti olmazsa olmaz kılan, sürekli daha fazlasını tüketmeyi teşvik eden kapitalist düzen, materyalizm gibi faktörler karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan hariç yaşanan manevi boşluklar, ailevi sorunlar, iletişim problemleri, güvensizlik, maksimum hazza ulaşma isteği, makineleşme, işsizlik, teknolojinin gelişmesiyle insanoğlunun robotlaşması, köyden kente göçle yaşanan problemler, bozulan komşuluk ve akrabalık ilişkileri gibi faktörleri etken olarak göstermek mümkündür.

Çalışmamızda yapılan araştırmalar ve elde edilen bulgular sonucunda 21. yüzyılda günümüz insanının karşılaştığı bu problemlerin çıkış kapısı olarak maddeyi ön plana alan materyalist yaklaşım yerine insanı merkeze alan maneviyatçı yaklaşım görülmektedir. Elde ettiğimiz bulgular göstermektedir ki parayı, eşyayı, hırsı, bencilliği, şöhreti, makamı her şeyin önünde tutan zihniyet hayatı anlamlandırmada yetersiz kalmış; aşkı, sevgiyi, dîni bir yaşamı, arkadaşlığı, dostluğu kısacası insanı önemseyen maneviyatçı anlayış ise sağlıklı, huzurlu, anlamlı ve mutlu bir hayat arzulayanların vazgeçilmezi olmuştur.

Hayatın anlamı noktasında ters düşen bu materyalist ve maneviyatçı yaklaşımın izlerini Lenz'in eserlerinde de görmek son derece mümkündür. Lenz ortaya koyduğu eserlerle anlam arayışı içerisinde olanlara yol göstermeye çalışmakta, bunu yaparken de kaleme aldığı öykü ve romanlardan faydalanmaktadır. Yaşamı boyunca sayısız eseri

hayranlarıyla buluşturan ve aldığı ödüllerle kendisinden çokça söz ettiren Lenz'in ortaya koyduğu bu eserler, karakterler ve içerisinde barındırdığı mesajlar çalışmamıza ışık tutmuştur. Siegfried Lenz ve eserleri üzerinden sorguladığımız hayatın anlamı sorgusu Lenz'in eserlerini bir bir inceledikten sonra daha da açıklığa kavuşmuştur. Bu bağlamda işe ilk önce Lenz'in Türkçeye çevrilmiş olan "Ekmek ve Oyunlar (Brot und Spiele)" adlı romanı ile "Almanca Dersi (Deutschstunde)" adlı romanlarından başlanmıştır. İlerleyen süre zarfında ise Türkçeye çevrilmiş olan "Saygı Duruşu (Schweigeminute)" adlı romanı ile "Bir Savaş Sonu (Ein Kriegsende)" adlı öyküsü de incelemeye dâhil edilerek araştırma zenginleştirilmeye çalışılmıştır. Fakat bu eserlerin Lenz'i anlama, onun yaşama bakış açısını saptama, hayatın anlamına yönelik düşüncelerini gün yüzüne çıkarma noktasında yetersiz olabileceğini düşünerek diğer kaleme aldığı öykü ve romanları da kısaca içerik ve mesajlar bakımından Türkçeye kazandırılmış, bu da Lenz'in daha iyi tanınmasına ve anlaşılmasına katkıda bulunmuştur.

Kaleme aldığı sayısız öykü ve romanlarıyla birçok ödül alan Lenz'in eserlerine kısaca baktığımızda verilmek istenen mesajlar, hayatın anlamına yönelik saptamalar kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Örneğin, bunlardan bir tanesi Lenz'in 1959 yılında yayımladığı "Ekmek ve Oyunlar (Brot und Spiele)" adlı romandır. Bu romanda Lenz 10.000 metrelik Avrupa koşusunu, ilerlemiş yaşına rağmen kazanmak zorunda olan, çarkların arasında sıkışıp kalan Bert Buchner karakteriyle karşımıza çıkmaktadır. Lenz bu karakter sayesinde yarışı ve rekabeti zorunlu kılan sanayileşmiş, kapitalist ve sonuç odaklı sistemi eleştirmektedir. Romanın kahramanı Bert sayısız rekorlar kırmış, madalyalar kazanmış bir sporcudur. Fakat ilerleyen yaşına rağmen bir kez daha kazanmak zorundadır. Çünkü kaybettiğinde elde ettiği şan, şöhret, para, zenginlik ve lüks yaşam birer birer yok olacaktır. Kendisi de bu acı gerçeğin farkındadır. Bu acı gerçeğin farkında olan bir kişi daha vardır ki, o da romanın "O Anlatıcısı (Erzähler)" Bert Buchner'in gazeteci yazar arkadaşıdır. Tanrısal bakış açısına sahip gazeteci yazar, Bert'in içerisinde bulunduğu zor durumu okurlara anlatmakta ve Bert'i bekleyen kötü sonu tüm çıplaklığıyla ortaya çıkarmaktadır. Romanın sonunda Bert yarışı kaybeder ve anlamı maddede arayan günümüz materyalist insanı gibi varoluşsal bir boşluğa düşer.

Lenz'in varoluşsal boşluğa düşürerek eleştirdiği bir başka kahraman ise 1968 yılında yayımlanan “Almanca Dersi (Deutschstunde)” adlı romanındaki Jens Ole Jepsen karakteridir. Lenz'i üne kavuşturan, toplumsal, politik ve sosyal yönü ağır basan bu romanda deforme olmuş, kulluk ve kölelik boyutuna gelmiş, sorgulanmadan yerine getirilen görev kavramı eleştirilmektedir. Yirmi bölümden oluşan ve yirmiden fazla dile çevrilen bu eserde eleştirilerin odağındaki isim hiç şüphesiz görevini körü körüne yerine getiren, bunu yaparken de vicdânını hesaba katmayan Jens Ole Jepsen adındaki Rugbüll polisidir. Jens Ole Jepsen dogmatik düşünen, otoriter, baskıcı, şiddet yanlısı, rütbe meraklısı, son derece itaatkâr, sadık, endişeli, kendi çıkarları doğrultusunda kendi ailesini bile yok sayabilen, görev tutkunu, dar görüşlü, acımasız ve dikbaşı bir karakterdir. Jens Ole Jepsen romanda nasyonal sosyalistlerin temsilcisi olarak yer almaktadır. Jens Ole Jepsen'in görevi en yakın arkadaşı olan, sanata ve resme çok büyük bir ilgisi olan Max Ludwig Nansen'in resim yapmasını engellemektedir. Bu amaç doğrultusunda da oğlu Siggı Jepsen'i kullanan baba karşısına çıkan herkese zarar vermektedir. Romanın “Ben-Anlatıcısı (Ich-Erzähler)” konumundaki Siggı kahraman bakış açısıyla yaşadığı travmaları, korkuyu, baskıyı, şiddeti ortaya koymakta ve suçlu olmayan bir nesli temsil etmektedir.

Siegfried Lenz'in savaşı ve savaşın acı yüzünü konu aldığı bir başka romanı ise 1978 yılında yayımlanan “Vatan Müzesi (Heimattmuseum)” adlı romanıdır. Bu romanda vatan sevgisi, vatana duyulan özlem ve vatanın önemi üzerinde durulmaktadır. Otobiyografik özellikler taşıyan bu romanda olay II. Dünya Savaşı sırasında Doğu Prusya'nın Masuren bölgesindeki kurmaca şehir olan Lucknow'da geçmektedir. Lucknow aslında Lenz'in memleketi olan Lyck şehridir. Lenz bu romanında yaptığı insan ve doğa tasvirleriyle iki dünya savaşına tanık olmuş, barışçıl ve güzel, eski Masuren'i, onun örf ve adetlerini, yok olan kültürünü, zenginliklerini tekrardan canlandırmak, geçirilen zor günleri hatırlatmak, memleketine duyduğu özlemi bir nebze de olsa dindirmek istemektedir. Lenz tarihi gelecek nesillere taşıma amacını romandaki Zygmunt Rogalla ana karakteri ile gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Romanın ana karakteri Zygmunt Rogalla 1905 yılında Lucknow'da doğmuştur. Büyük amcası Adam Rogalla ile birlikte Masuren'de geçmişe tanık olan eserleri değerli, değersiz diye ayırt etmeksizin Vatan Müzesinde biriktirmektedir. Müzenin kuruluş amacı savaş ortamında yok olması muhtemel, tarihi değeri olan eşyaları korumak, böylece vatan bilgisini ileriki

kuşaklara taşımak ve geçmişin silinip gitmesini, tarihin yok olmasını engellemektir. Savaşın acı yüzünü bir kez daha ortaya koyduğu bu eserinde Lenz II. Dünya Savaşı Almanyasında göçe mahkûm edilmiş, sürgün yemiş insanların duygularını, düşüncelerini, hislerini, yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Bunun yanında savaşın maddi ve mânevi değerleri yok ettiğini, sadece katledilen, zarar görenlerin insanlar olmadığını, aynı zamanda savaşla birlikte kültürel mirasın, hatıraların da yok olduğunu vurgulamaktadır.

Lenz'in ortaya koyduğu birçok romanında, öyküsünde ve diğer eserlerinde ağırlık verdiği savaş konusu bu sefer 2008 yılında yayımladığı "Saygı Duruşu (Schweigeminute)" adlı novelinde yerini aşka bırakmıştır. Hayatın anlamının savaşmakta değil dostlukta, barışta, sevgide ve aşta olduğunu vurgulamaya çalışan Lenz Saygı Duruşunda esrarengiz bir aşkla karşımıza çıkmaktadır. "Saygı Duruşu (Schweigeminute)" Lenz'in Deutschstunde'den sonraki en başarılı ikinci kitabıdır. Siegfried Lenz'in 128 sayfadan oluşan "Schweigeminute" adlı noveli toplumsal normlara aykırı olan öğretmen-öğrenci ilişkisini dramatik bir sonla okurlarına aktarmaktadır. Schweigeminute başıboş, vahşi hırsları işleyen değil aksine bir öğrencinin öğretmenine beslediği karşılıksız ve hesapsız tutkusunu, tüm zorluklara rağmen sadakatini, sonu tehlikelerle dolu bir aşk ilişkisini, aşkın pençesine düşmüş bir gencin hayata bakış açısını ortaya koymaktadır. Siegfried Lenz kaleme aldığı bu duygusal, bir o kadar da gizemli Saygı Duruşunda bir delikanlının öğretmenine olan aşkını ele almış ve hayatı bir de bu gencin bakış açısından okuyuculara aktarmaya çalışmıştır. Eserde aşkın pençesine düşmüş Christian için hayatın anlamı ve mutluluk daima Stella'dan ibaret olmuştur. Stella ise karşı koyamadığı bir aşkın pençesine kapılan, statüsünün, yaşının ve olgunluğunun gereği toplumsal normları önemseyen bir karakter olarak çıkmıştır karşımıza. Lenz'in bu eserinde de çoğu eserinde olduğu gibi hikâyeye kötü sonla tamamlanmış, Stella'nın ölümü üzerine saygı duruşuna geçilmiştir.

Saygı Duruşu dilsel ve anlatım bakımından doğa tasvirleriyle dolu olup, şiirsel, okuru sürükleyici, anlaşılır, sade ve duygusal bir anlatıma sahiptir. Eser Christian'ın bakış açısından Ben-Anlatıcı (Ich-Erzähler), 2. ve 3. Tekil şahıs ağzından dönüşümlü olarak sunulmaktadır. Lenz bu eserle toplumlara, insanlara, özellikle de günümüzde yaşanan günümüz insanına bazı mesajlar vermektedir. Örneğin, "Aşkın yaşı yoktur." demek istiyor Lenz. Gerçek sevgiye, aşka, insanlığa, barışa, iyiliğe, dürüstlüğe

susamış olan 21. yüzyıl insanına göndermede bulunuyor. Aynı zamanda günübirlik hesapların, statünün, dünyaya bu kadar bağlanmanın da fayda vermeyeceğini ifade etmeye çalışıyor.

Çalışmamızın birinci bölümünde incelenen romanlardan sonra araştırmalarımız ve tespitlerimiz ikinci bölümde öyküler üzerinden devam etmiştir. Öyküler üzerinden devam eden bu bölümde Lenz'in ortaya koyduğu romanları ile öyküleri arasında içerik ve söylem bakımından sıkı bir bağ olduğu tespit edilmiştir. Romanlar ile öyküler arasındaki bu sıkı bağa ilk olarak Lenz'in "Ekmek ve Oyunlar (Brot und Spiele)" adlı romanı ile "Koşucu (Läufer)" adlı öyküsünde tanık olmaktayız. Lenz "Ekmek ve Oyunlar" adlı romanının alt yapısını oluşturduğu bu kısa öyküde yine 20. yüzyıl modern toplumunun acımasız, rekabetçi ve başarıyı olmazsa olmaz kılan anlayışını gözler önüne sermiştir.

Lenz "Ekmek ve Oyunlar" adlı eseri gazeteci yazar aracılığıyla okurlara sunarken "Koşucu" adlı eserinde ise bu rolü kendi üstlenmiştir. İlâhi (auktorial)-tanrısal konumda bulunan yazar öyküsünü sunarken kendini ve görüşlerini gizleme gereği duymamıştır. Öyküde kişiler hakkında her şeyi bilen, olayları ve ilişkileri yöneten kişi yazarın ta kendisidir. "Ekmek ve Oyunlar" adlı eserde ana karakter (Hauptfigur) Bert Buchner iken "Koşucu" adlı eserde Fred Holten'dır. Her iki karakter de başarıyla özdeşleşmiş, sayısız madalyalar kazanmış, başarının müptelası olmuş kişilerdir. Lenz'in "Koşucu" adlı eserinde de ana kahraman, yarışmacıların en yaşlısıdır. Lenz her iki eserde de anlatım bakımından sade, anlaşılır ve sürükleyici bir dil kullanmış, sürekli şimdi ve geçmiş arasında geçişler yapmıştır. Gerilim, heyecan ve merak her iki eserde de hâkim olan duygular arasındadır. Siegfried Lenz birçok benzerlik taşıyan bu iki eser sayesinde günümüz modern toplumlarında var olma mücadelesi veren insanların içerisinde bulunduğu sahte mutluluğa, bu mutluluk sayesinde ödemek zorunda oldukları bedellere dikkat çekmekte, toplumda sosyal yönden yükselmenin ahlâki çöküşe zemin hazırlayabileceğini vurgulamıştır.

Tezimizin ikinci bölümünde ele alınan öykülerin işleniş sırası ile birinci bölümde işlenen romanların işleniş sırasında konu bakımından paralellik kurulmaya çalışılmıştır. Bu paralelliği "Ekmek ve Oyunlar" ile "Koşucu" adlı eserlerde görmek mümkün olduğu

gibi “Almanca Dersi” ile “Zor Matem”, “Fener Gemisi”, “Bir Savaş Sonu” adlı eserlerde de görmek muhtemeldir.

Schwierige Trauer (1960) Siegfried Lenz’in 1965 yılında yayımladığı içerisinde birçok öykünün yer aldığı “Spielverderber” adlı kitabında yer alan bir öyküdür. Siegfried Lenz’in birçok eserinde olduğu gibi bu eserinde de savaşın izlerini görmek ve savaşın acılarını hissetmek mümkündür. “Zor Matem” adlı bu öyküde savaşın ortaya çıkardığı belli başlı problemler, zorluklar, tarihsel, politik, sosyal ve ahlâksal elementler yer almaktadır. Ayrıca Schwierige Trauer Lenz’in 1968 yılında yayımlanan Almanca Dersi adlı romanıyla da son derece benzerlikler taşımaktadır. Bu öyküde de Almanca Dersinde olduğu gibi görevine ölümüne düşkün, görev tutkunu bir baba ile ona karşı çıkan oğlu arasındaki düello, zıtlasma ve kuşak çatışması vardır.

1945 yılının ilk aylarında Kızıl Ordu tarafından kuşatılmış olan kurmaca Doğu Almanya şehri Lucknow’un belediye başkanı Henry Smolka amirlerinin emriyle 600 yıllık tarihi olan şehrin eşi benzeri olmayan tarihi belgelerini, anlaşmalarını, bildirgelerini ve diğer belgelerini korumakla ve bunları güvence altına almakla görevlendirilir. Bu uğurda insan hayatını hiçe sayabilen Henry Smolka savaşta yara almış insanları kurtarmak yerine belgeleri kamyonu yüklemeyi tercih eder. Hayatı pahasına emri yerine getirmeye çalışan Henry Smolka bir hava saldırı sonrasında belgelerin çoğunu kaybeder ve geride kalanları ise bir torbaya koyarak koruma altına alır. Yaşanmışlık kokan bu öykü Henry Smolka’nın oğlunun ağzından Ben-Anlatıcı (Ich-Erzähler) olarak negatif bir biçimde sunulmaktadır. Çünkü Smolka’nın oğlu babasının insanları kurtarmak yerine belgeleri koruma tercihini son derece yanlış bulmakta ve babasını eleştirmektedir.

Lucknow belediye başkanı olan Henry Smolka öyküde görevine sıkı sıkıya bağlı, aldığı görevi tereddüt etmeden yerine getiren, insan yaşamını hiçe sayan acımasız ve gaddar biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yönüyle de Henry Smolka bize Lenz’in Almanca Dersi adlı romanındaki ana karakter olan Jens Ole Jepsen’i çağrıştırmaktadır. O da Jens Ole Jepsen gibi görevine ölesiye bağlı bir karakterdir. Bunu Henry Smolka’nın arşivleri taşıma esnasında meydana gelen saldırıdan sonra geride kalan belgeleri kurtarma ve saklama çabasından anlayabiliriz. Schwierige Trauer ortaya koyduğu çarpıcı örnekle savaşın anlamsızlığını ortaya koyarken bir taraftan da savaşın

bir baba ile oğlunun arasını nasıl açtığını göstermektedir. Almanca Dersinde olduğu gibi burada da bir baba ile oğlu arasındaki uçurum ve aile içi parçalanma söz konusudur. Henry Smolka ile oğlu arasındaki iletişimsizlik gerek savaşın acı yüzünü gerekse de dönemin nasyonal sosyalist devlet anlayışı ile halk arasındaki kopukluğu yansıtmaktadır. Smolka nasyonal sosyalistleri, oğlu da halkı temsil etmektedir. Lenz Smolka'dan hareketle bireylerin önemli olmadığı ve menfaatlerinin ön planda olduğu nasyonal sosyalist devlet anlayışını eleştirmektedir.

Siegfried Lenz'in öykü ve romanlarında ağırlıklı olarak işlediği konuların başında hiç şüphesiz savaş ve savaş döneminde yerine getirilen emirler ile görev kavramı gelmektedir. Tezimizin ikinci bölümünde Lenz'in "Zor Matem" adlı öyküsünden sonra bu sefer de yine bu konuları işlediği "Almanca Dersi" ve "Zor Matem" ile benzer özellikler taşıyan, 1960 yılında yayımlanan ve 3 kez filme uyarlanan "Fener Gemisi (Das Feuerschiff)" adlı öyküsü yer almaktadır.

Öyküde son görevleri için yola çıkan bir geminin kaptanı olan başkahraman Freytag'ın, oğlu Fred'in ve gemi mürettebatının gemiye üç yabancıya katılmasıyla birlikte yaşadıkları olaylar ele alınmaktadır. Öyküde görevini yerine getirmeye çalışan Freytag'a karşı mürettebat tarafından ayaklanma başlatılır ve geminin yönü değiştirilmek istenir. Fakat Freytag buna karşı çıkar ve kendisine ateş edilir. Lenz öykünün sonunda kendisine ateş edilen Freytag figürüyle Schwierige Trauer'deki Henry Smolka'yı ve Deutschstunde'deki Jens Ole Jepsen karakterini aratmamıştır. Lenz'in bu eserinde de odak noktasında görevine sadık, görev bilinci olan, görev tutkunu bir karakter söz konusudur. Fakat Freytag Jens Ole Jepsen'e ve Henry Smolka'ya göre daha ılımlı ve vicdanlı bir uygulayıcıdır. Freytag'ın kaptanlığını yaptığı geminin görevi denizdeki mayınları temizlemek, diğer savaş gemilerine kılavuzluk yapmak, onları tehlikelere karşı koruyup yaklaşan tehlikeler hakkında onları uyarmaktır. Freytag görevine sadık, kendi başına hareket etmeyen, aldığı emirlerin dışına çıkmayan, aldığı görevi hakkıyla yerine getiren, tüm durumları değerlendiren, doğruyu, kendi doğrusunu bulmaya çalışan, vicdanlı, iyi niyetli bir karakterdir. Bu yönüyle Freytag, Jens Ole Jepsen'den ve Henry Smolka'dan keskin çizgilerle ayrılmaktadır.

Siegfried Lenz'in görev kavramını işlediği Deutschstunde, Schwierige Trauer ve Das Feuerschiff adlı eserlerinin hepsinde dikkat çeken ortak noktalardan biri de görev

tutkunu, görevine son derece bağlı olan Henry Smolka, Freytag ve Jens Ole Jepsen gibi baş aktörlerin çocuklarıyla problemler yaşaması, baba ve çocukları arasında bir iletişim bozukluğunun olmasıdır. Bu yönüyle bu eserler baba ve çocukları arasındaki iletişim sorunları bağlamında incelenmeye ve örnek gösterilmeye son derece uygundur.

Görüldüğü üzere Lenz'in hemen hemen tüm eserlerinde savaş ve görev konularına değinilmekte, baba ile oğul arasında yaşanan gerilimlere, farklı görev anlayışlarına yer verilmektedir. Tezde inceleme fırsatı bulduğumuz bu eserlerin çoğunda karamsar bir atmosfere ve mutsuz bir sona rastlanmaktadır. Bu da hiç şüphesiz savaş dönemi atmosferini yansıtmaktadır. Eserlerinde savaş karşıtı bir duruş sergileyen Lenz oluşturduğu bu karamsar tabloyla savaşın acı yüzünü ortaya koymakta, savaşa inat barışın kenarında durmaktadır. Lenz'in bu duruşuna da tez çalışmamızın ikinci bölümünün son çalışması olan, 1984 yılında yayımladığı "Bir Savaş Sonu (Ein Kriegsende)" adlı öyküde tanık olmaktadır.

Toplumsal ve çağ eleştirisel bağlamda Lenz'in kaleme aldığı bu eserde ana problem insanlık, vicdan kavramlarının, görev kavramıyla nasıl bir arada tutulabileceği ve bunların birbirleriyle nasıl uyumlu hâle getirileceğidir. Bu problemi ortaya koyarken de öyküde görevini yerine getirmeye çalışan bir bireyin anlayışıyla, sorumluluklarından kaçan, görevini ihmâl eden bir bireyin anlayışı karşı karşıya getirilmektedir. Geminin kaptanı (der Kommandant) Tim, bir savaş bölgesindeki yaralıları kurtarmak amacıyla insani bir amaç taşıyan bir görevi icra etmeye çalışmaktadır. Geminin kaptanına rakip olarak ise geminin dümencisi (der Steuermann) ortaya çıkmaktadır. Dümenci mürettebatın sözcüsü olarak hareket etmekte, arkadaşlarının hayatlarını tehlikeye atmak istememekte, savaşın bittiği bahanesiyle güvenli olan ülke topraklarına geri dönülmesi gerektiğini savunmaktadır. Öykünün sonunda geminin dümencisi, Tim'i hedefinden döndürmeyi başarır. Fakat ölüm cezasına çarptırılmaktan kurtulamaz.

Dünya barışı konusunda ciddi kaygılar taşıyan Lenz bu eserinde savaşın acı yüzünü farklı bir perspektiften sunmaya çalışmış, ortaya koyduğu olay örgüsü sayesinde savaşta neyin doğru olup, neyin yanlış olduğunu ayırt etmenin ne kadar zorlaştığını ortaya koymak istemiştir.

Savaşın tüm zorluklarını, çekilen çileleri hayatı boyunca ortaya koyduğu eserlerle açığa çıkarmayı amaç edinmiş Lenz eserlerinin büyük çoğunluğunda görev kavramını

tartışmaya sunmuştur. Lenz görev kavramını işlediği öykü ve romanlarında görevine sıkı sıkıya ve körü körüne bağlı karakterler yaratarak onların hikâyesinin sonunda düştüğü trajikomik durumu eleştirmek istemiştir. Lenz görev kavramını tartışmaya açtığı bu eserlerde görevin ne olduğunu, sınırlarını, ne zaman yerine getirilip ne zaman yerine getirilemeyeceğini, görevden hangi durumlarda vazgeçilebileceğini, görev için nelerin feda edilebileceğini tartışmaya açmaktadır. Her ne kadar okura yorumu bırakmış olsa da eserlerinde Lenz düşünmeden, sorgulanmadan, insani değerleri dikkate almadan, vicdanın ve aklın süzgecinden geçmeden yerine getirilen emir ve yasaklara karşı çıkmaktadır. Ona göre en büyük otorite, karar mekanizması vicdandır ve kişiler ancak vicdanları sayesinde doğru kararlar verebilir.

Lenz'in öykü ve romanları incelendiğinde açıkça ortaya çıkmaktadır ki onun genellikle seçtiği figürler başarısızlığa uğrayan, ezilen, kaybeden tiplerdir ve hikâyeler çoğunlukla mutsuz sonla bitmektedir. Bunun örneklerini eserlerinde fazlasıyla görmekteyiz. Örneğin, Brot und Spiele'de son yarışa arkadaşının uyarısına rağmen katılan ve kapitalist sisteme yenik düşen Bert Buchner, yine benzer bir eser olan Läufer adlı kısa öyküsünde Bert Buchner'le aynı kaderi yaşayan Fred Holten, Deutschstunde'de görev, makam, mansıp uğruna arkadaşını, çevresini, ailesini kaybeden Jens Ole Jepsen, Schwierige Trauer'de ise savaştaki yardıma muhtaç insanlara yardım etmek yerine, kendisine verilen şehrin tarihi belgelerini koruma görevini icra eden, görev uğruna oğluya ters düşen, sonrasında da evrakların büyük bir bölümünü ve hayatını kaybeden belediye başkanı Henry Smolka gibi karakterler Lenz'in eleştirdiği, kaybetmesini istediği tiplerdir. Çünkü bu tipler tamamen kişiliklerini bencillik üzerine kurmuş, şöhret, makam için en yakınındakiler olan ailesini bile yok sayabilecek kişilerdir. Kısacası görevleri ve sorumlulukları altında çuvallamış, ezilmiş kişilerdir.

Hayatın anlamını farklı görüş ve düşüncelerden yola çıkarak açıklamaya çalıştığımız bu çalışmada gelinen son nokta Siegfried Lenz'in hayata yüklediği anlam olmuştur. Siegfried Lenz'in öykü ve romanlarından hareketle sürdürdüğümüz bu çalışmada hayatın anlamının kesin bir cevabı olmadığı, fakat anlamı oluşturan birçok unsurdan söz etmenin daha doğru olacağı gerçeği ortaya çıkmıştır. Lenz'in kaleme aldığı öykü ve romanlarında hayatın anlamının izlerini sürdürdüğümüzde karşımıza yardımlaşma, dayanışma, samimi ilişkiler, sevgi, saygı, kardeşlik, aile huzuru, mânevi

ve insani değerler, barış, özgürlük, uzlaş, demokrasi, adalet, daha yaşanılır bir dünya, vicdan, üretkenlik, sorumluluklar, vatan, aşk, sanat, tarih, kültür ve politika gibi unsurlar karşımıza çıkmaktadır.

Lenz eserlerinde hayatın anlamını oluşturan bu unsurları ortaya koyarken bir taraftan da hayatın anlamına gölge düşüren, zarar veren ve insanoğlunun mutluluğuna engel olan düşünce, davranış ve tutumları da gün yüzüne çıkarmıştır. Örneğin, gün yüzüne çıkan bu düşünce, davranış ve tutumlar arasında makineleşme, sanayileşme, sömürgecilik faaliyetleri, savaşlar, bencillik, yalnızlık, açgözlülük, kapitalizm ve materyalizm, faşizm, kin ve nefret, umutsuzluk gibi faktörleri görmek mümkündür.

Lenz'in 88 yıllık ömrünü mercek altına aldığımızda zok fazla zorluklar çektiği, fakat bu zorlukların onu daha da güçlü bir birey hâline getirdiği görülmüştür. Yaşadığı tüm zorluklara, özellikle de savaş gerçeğine rağmen hayata tutunabilmeyi başarmış olan Lenz sürdürdüğü yaşam mücadelesiyle herkese örnek olmuş, ürettiği eserlerle de hayatın anlamını ve mutlu bir yaşamı oluşturan unsurları tüm çıplaklığıyla okurlarının hizmetine sunmuştur. Lenz okurlarına ulaşan bu eserler sayesinde sayısız başarılar imza atmış, sayısız ödüller kazanmıştır. Kazandığı bu ödüller de kendisinin davasında ne kadar haklı olduğunu ispatlamıştır. Başta Alman edebiyatı olmak üzere edebiyat dünyasında gönüllere taht kuran Siegfried Lenz 7 Ekim 2014 tarihinde hayata gözlerini yumarak aramızdan ayrılmış, geride ise keşfedilmeyi bekleyen sayısız eser bırakarak sonsuzluğa uğurlanmıştır.

KAYNAKÇA

BİRİNCİL KAYNAKLAR (PRİMÄRLİTERARTUR)

- Lenz, Siegfried (1960). *Das Feuerschiff. Erzählungen*. Hamburg: Hoffmann und Campe Verlag.
- (1962). *Autobiographische Skizze*. (akt. Heinz Ludwig Arnold (1982). *Text+Kritik*. (2. Baskı). München).
- (1962). *Der Künstler als Mitwisser. Eine Rede in Bremen*. (Sırdaş Olarak Sanatçı. Bremen'de Bir Söylev). *Beziehungen* 201-207. (akt. Heinz Ludwig Arnold (1982). *Text+Kritik*. (2. Baskı). München).
- (1964). *Brot und Spiele*. (1.Auflage). München: Deutscher Taschenbuch Verlag.
- (1969). "Unsere Chance: Veränderung. Rede über den Zweifel" (Bizim Şansımız: Değişim. Kuşku Üzerine Söylev). *Dafür*, (1),10-11.
- (1972). *Beziehungen*. München. (akt. Heinz Ludwig Arnold (1982). *Text+Kritik*. (2. Baskı). München).
- (1979). *Siegfried Lenz Gesammelte Erzählungen*. (8. Auflage). ColinRuss (Ed.). Hamburg: Hoffmann und Campe Verlag.
- (1984). *Ein Kriegsende*. (1. Auflage). Hamburg: Hoffmann und Campe Verlag.
- (1986). *Elfenbeinturm und Barrikade, Erfahrungen am Schreibtisch*. Hamburg: dtv Verlag.
- (1986). *Deutschstunde*. (17. Auflage). Hamburg: Hoffmann und Campe Verlag.
- (1989). *Bir Savaş Sonu. Barışın Kenarında*. (Çev.: Zeyyat Selimoğlu). İstanbul: Teknografik Yayınevi. (1984).
- (2006). *Die Erzählungen*. Hamburg: Hoffmann und Campe Verlag.
- (2008). *Ekmek ve Oyunlar*. (Çev.: Ayşe Sarısayın). İstanbul: Can Sanat Yayınevi. (1959).

----- (2012). *Almanca Dersi*. (Çev.: Ayşe Sarısayın). İstanbul: Everest Yayınevi. (1968).

----- (2014). *Saygı Duruşu*. (Çev.: Ayşe Sarısayın). İstanbul: Everest Yayınevi. (2008).

İKİNCİL KAYNAKLAR (SEKUNDÄRLITERATUR)

Adorno, Theodor W. (1969). *Noten zur Literatur III*. Frankfurt. (akt. Heinz Ludwig Arnold (1982). *Text+Kritik*. (2. Baskı). München).

Akgün, Mehmet (2005). *Materyalizmin Türkiye'ye Girişi*. (2. Baskı). Ankara: Elis Yayınevi.

Alt, Birgit (1973). "Zeitgeschichtliche und gesellschaftliche Aspekte". A, Weber (Hrsg.). *Siegfried Lenz. Deutschstunde*, 77-113. (2. Auflage). München: Oldenbourg Verlag.

Anderson, Svenja (2008). *Textanalyse: Siegfried Lenz "Schweigeminute"*. Erişim: 13 Şubat 2016, Schweigeminute: <http://www.grin.com/de/e-book/122472/textanalyse-siegfried-lenz-schweigeminute>.

Arnold, Heinz Ludwig (1982). *Text+Kritik*. (2. Baskı). (52). München.

----- (2009). *Kritisches Lexikon zur deutschsprachigen Gegenwartsliteratur*. KLG Verlag.

Baltaş, A. ve Baltaş, Z. (1990). *Stres ve Başa Çıkma Yolları*. İstanbul: Remzi Yayınevi.

Bassmann, Winfried (1976). *Siegfried Lenz. Sein Werk als Beispiel für Weg und Standort der Literatur in der Bundesrepublik Deutschland*. (Dissertation). Bonn: Universität Frankfurt am Main. Bouvier Verlag.

Başgil, Ali Fuad (2003). *Din ve Lâiklik*. (7. Baskı). İstanbul: Yağmur Yayınevi.

Batt, Kurt (1974). *Die Exekution des Erzählers*. Frankfurt. (akt. Heinz Ludwig Arnold (1982). *Text+Kritik*. (2. Baskı). München).

Bienek, Horst (20 Ekim 1978). "Gibt es eine neue Heimatliteratur? Besuch im Heimatmuseum". *Die Zeit*, 43.

Bilgin, N. (2009). *İnsan-Eşya İlişkileri*. İzmir: İzmir Üniversitesi Yayınevi.

- Bloch, Olivier (1993). *Materyalizm*. (Çev.: Mine K p c ). İstanbul: İletişim Yayınevi.
- Bowman, Claude C. (1955). “Loneliness and Social Change” (Yalnızlık ve Sosyal Değişim). *American Journal of Psychiatry*, 112 (2), 194-198.
- Camus, Albert (1985). *Başkaldıran İnsan*. (Çev.: T. Yücel). Ankara: Kuzey Yayınevi.
- (1999). *İlk Adam*. (Çev.: Tahsin Yücel). İstanbul: Can Yayınevi.
- (2013). *Yabancı*. (Çev.: Samih Tiryakioğlu). İstanbul: Can Sanat Yayınevi.
- (1942).
- Cramon, Corinna (24 Nisan 1971). “Lenz für den roten Jochen. Interview mit Siegfried Lenz”. *Münchner Abendzeitung*. (akt. Heinz Ludwig Arnold (1982). *Text+Kritik*. (2. Baskı). München).
- Çarkacı, Nermin (2016). *Ev Yapımı Sihirli Değnek*. (2. Baskı). Ankara: Elma Yayınevi.
- Dabek, Brigitte Jäger (2014). *Siegfried Lenz und sein Roman, Heimatmuseum*. Erişim tarihi: 15 Mayıs 2016. https://de.wikipedia.org/wiki/Heimatmuseum_Roman.
- Drews, J. (1969). “Siegfried Lenz/ Deutschstunde”. *Neue Rundschau*, H(2), 362-366.
- Eagleton, Terry (2013). *Hayatın Anlamı*. (3. Baskı). (Çev.: Kutlu Tunç). İstanbul: Ayrıntı Yayınevi. (2007).
- Elm, Theo (1974). “Engagement und Realismus im Gegenwartsroman”. *Siegfried Lenz. Deutschstunde*. (Dissertation). München: Universität Erlangen-Nürnberg 1972. Fink Verlag.
- Eltis, K. (1973). “Siegfried Lenz und die Politik”. C. Russ (Hrsg. Ed.). *Der Schriftsteller Siegfried Lenz. Urteile und Standpunkte*. (Dissertation). (75-94). (2. Auflage). Hamburg: Hoffmann und Campe Verlag.
- Erdoğ, Fedai (2008). *Şeytanın Soykırımları*. İstanbul: Ara Kitap Yayınevi.
- Fabri, J., Lukas, E. (1995). “Auf den Spurendes Logos” (Anlamın İzleri Üzerine). *Briefwechsel mit Viktor E. Frankl*. Berlin-München: Quintessenz Verlag.
- Franckh, Pierre (2013). *Başarıya Giden 77 Yol*. (1. Baskı). (Çev.: Leyla Çayan). Ankara: Elips Yayınevi. (2009).
- Frankl, Viktor E. (1999). *Duyulmayan Anlam Çılgılığı*. (Çev.: Selçuk Budak). Ankara: Öteki Yayınevi.

- (2000). *İnsanın Anlam Arayışı*. (Çev.: Selçuk Budak). Ankara: Edesos Yayınevi.
- (2013). *İnsanın Anlam Arayışı*. (12. Baskı). (Çev.: Selçuk Budak). İstanbul: Okyanus Yayınevi.
- Freud, Sigmund (1995). *Dinin Kökenleri*. (Çev.: Selçuk Budak). Ankara: Öteki Yayınevi.
- Fromm, Erich (1991). *Sahip Olmak ya da Olmak*. (3. Baskı). (Çev.: Aydın Arıtan). İstanbul: Arıtan Yayınevi.
- (1997). *Hayatı Sevmek*. (Çev.: A. Köse). İstanbul: Arıtan Yayınevi.
- Gamper, Michael. (2008). *Die Sportbibliothek Siegfried Lenz: Brot und Spiele*. Erişim tarihi: 15 Şubat 2016, www.nzz.ch/die-aschenbahn-als-falsche-lebensschule.
- Geçtan, Engin (1981). *Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar*. İstanbul: Maya Yayınevi.
- Gerni, G. Mine (2011). *Yönetimde Kadınlar*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Gökkaya, Veda Bilican (2009). *Türkiye’de Modernitenin Ötekisi: Kadın ve Kimliği*. (Doktora Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Greiner, Ulrich (2008). *Erzähl es, damit du es besser verstehst!*. Erişim tarihi: 15 Şubat 2016, <http://www.zeit.de/2008/20/L-Lenz-Interview>.
- Gün, Filiz (2006). *Kent Kültüründe Yalnızlık Duygusu*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gündüz, Şükrü (1997). *Siegfried Lenz’in Öykü Dünyası*. (Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Halverson, R. J. (1990). *Historiography and Fiction. Siegfried Lenz and the ‘Historikerstreit’*. New York: University of Texas at Austin 1989. Lang Verlag.
- Härtling, Peter (1968). “Eine Eins für Siggi”. *Der Spiegel*, 44. Erişim tarihi: 15 Şubat 2016, <http://www.spiegel.de>.
- (1968). “Eine Eins für Siggi”. *Der Spiegel*, 44, 178.
- Hattenhauer, H. (1980). *Geschichte des Beamtentums*. Köln: Heymann Verlag.

- Hayta, A. (2002). “İbadetler ve Ruh Sağlığı”. H. Kökeleli (Ed.). *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi*. Ankara: Ankara Okulu Yayınevi.
- Hesse, Hermann (2013). *Çarklar Arasında*. (5. Baskı). (Çev.: Kâmuran Şipal). İstanbul: Can Yayınevi. (1906).
- Hieber, Jochen (2014). *Der Fall Emil Nolde*. Erişim tarihi: 15 Şubat 2016, <http://www.faz.net/aktuell/feuilleton>.
- Hinck, W. (1984). “Die Fähigkeit zu trauern.”. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 26.
- İçin, Neslihan. (2012). *Çalışma Yaşamında Kadın İşgücünün Karşılaşabileceği Sorunlar: Yalova Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Yalova: Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Jung, C. G. (1999). *Keşfedilmemiş Benlik*. (Çev.: C. E. Sılay). İstanbul: İlhan Yayınevi.
- Kafka, Franz (1994). *Babama Mektup. Taşrada Düğün Hazırlıkları*. (Çev.: Kâmuran Şipal). İstanbul: Cem Yayınevi.
- (2005). *Değişim*. (1. Baskı). (Çev.: Cem Taşkiran). Ankara: Pan Kitapevi Yayınevi.
- Karahalil, Fatma (2013). *Siegfried Lenz ve Franz Kafka'nın Eserlerindeki Baba Motifinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Knopp, Guido (2000). *Holokaust*. (2. Auflage). München: C. BertelsmannVerlag.
- Koenig, H. (2002). “İnancın İyileştirici Gücü”. (Çev. A. Atabek). R. Stannard (Ed.). *Yeni Bin Yılda Tanrı*. İstanbul: Gelenek Yayınevi.
- Köylü, Mustafa (2004). *Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi*. İstanbul: Dem Yayınevi.
- Lachinger, J. (1973). “Siegfried Lenz- 1970”. C. Russ (Hrsg. Ed.). *Der Schriftsteller Siegfried Lenz. Urteile und Standpunkte*. (237-259). (2. Auflage). Hamburg: Hoffmann und Campe Verlag.
- Längle, Alfried (1988). “Was ist Existenzanalyse und Logotherapie” (Varoluş Analizi ve Logoterapi Nedir?). *Entscheidung zum Sein*. München: PiperVerlag.
- Lenin, Vilâdimir İliç (1975). *Din Üzerine*. (Çev.: Sezgin Cılızoğlu). Ankara: Ser Yayınevi.

- Lukas, Elizabeth (1991). *Auch dein Leben hat Sinn, logotherapeutische Wege zur Gesundheit*. (3. Auflage). Freiburg: Herder Verlag.
- Mc Whirter, Benedict T. (1990). "Loneliness: A Review of Current Literature, with Implications for Counseling and Research" (Yalnızlık: Bir Güncel Edebiyat İncelemesi, Danışmanlık ve Araştırma Etkileri ile). *Journal of Counseling&Development*, 68 (4), 417-422.
- Mee, Charles L. (1984). *The Marshall Plan*. New York: The Launchingorthe. Pax Americana, Simon and Schuster.
- Merkelbach, Valentin (1976). "Das Feuerschiff". (Hrsg. Rupert Hirschenauer und Albrecht Weber). *Interpretationen zu Siegfried Lenz*. (4. Auflage). München: Oldenbourg Verlag.
- Meyerhoff, Hagen (1979). *Die Figur des Alten im Werk von Siegfried Lenz*. (Dissertation). Frankfurt: Lang Verlag.
- Nagel, Wolfgang (1968). "Deutschstunde". *Frankfurter Hefte*, H (23), 793-794.
- Neis, E. (1989). *Erläuterungen zu Siegfried Lenz. Deutschstunde*. (6. Auflage). Hollfeld: Bange Verlag.
- Nordbruch, Claus Heinz Rudolf (1995). *Der Pflichtbegriff im Werk von Siegfried Lenz*. (Doktorarbeit). South Africa: University of South Africa.
- Örnek, Süleyman A. (2014). *Mutluluk Bir Seçimdir*. (1. Baskı). İstanbul: Nemesis Yayınevi.
- Özbek, Yılmaz (2004). *Sağlıklı Eğitim Sağlıklı Toplum*. (1. Baskı). Konya: Çizgi Yayınevi.
- Özodaşık, M. (2001). *Modern İnsanın Yalnızlığı*. Konya: Çizgi Yayınevi.
- Pätzold, H. (1976). *Theorie und Praxis moderner Schreibweisen am Beispiel von Siegfried Lenz und Helmut Heissenbüttel*. (Dissertation). Bonn: Universität Köln. Bouvier Verlag.
- Peinert, D. (1973). "Siegfried Lenz Deutschstunde. Eine Einführung". C. Russ (Hrsg. Ed.). *Der Schriftsteller Siegfried Lenz. Urteile und Standpunkte*. (149-178). (2. Auflage). Hamburg: Hoffmann und Campe Verlag.

- Peitsch, H. (30 Kasım 1984). “Schriftsteller der Mitte. Siegfried Lenz und sein Buch Kriegsende”. *Deutsche Volkszeitung*, 12.
- Polcuch, Valentin (5 Aralık 1984). “Alternativen mit Makel”. *Die Welt Zeitung*, 10.
- Politzer, G. (1999). *Felsefenin Başlangıç İlkeleri*. (Çev. Sevim Belli). Ankara: Sol Yayınevi.
- Reich-Ranicki, Marcel (1963). *Deutsche Literatur in West und Ost. Prosa seit 1945*. München: Piper Verlag.
- Richins, M. L., Dawson, S. (1992). “A consumer values orientation for materialism and its measurement: Scale development and validation”(Materyalizme Uyumda Bir Tüketici Değerleri ve Materyalizmin Ölçümü: Ölçek Geliştirme ve Doğrulama). *Journal of Consumer Research*, 19, 303-316.
- (1994). “Valuing things: The public and private meanings of possessions”(Eşyalara Değer Bıçme: Eşyaların Genel ve Özel Anlamları). *Journal of Consumer Research*, 21, 504-521.
- Robards, Fiona (2015). *Mutluluğun Kitabı*. (1. Baskı). (Çev. Tuğba Kırca). İstanbul: Net Yayınevi.
- Rogasky, Barbara (2002). *Der Holocaust*. (2. Auflage). Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag.
- Sarı, Ahmet (2009). *Kafkaesk Anorexia*. (1. Baskı). Erzurum: Salkımsöğüt Yayınevi.
- Schopenhauer, Arthur (1969). *The World as Will and Representation*. New York. **ye yok**
- Schwarz, Wilhelm Johannes (1974). *Der Erzähler Siegfried Lenz. Mit einem Beitrag ‘Das szenische Werk’ von Hans-Jürgen Greif*. Bern, München: Francke Verlag.
- Sennett, Richard (2002). *Karakter Aşınması: Yeni Kapitalizmde İşin Kişilik Üzerindeki Etkileri*. (Çev. Barış Yıldırım). İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Şahingeri, Nisa Aydın (2006). *Modernizm ve İslamiyetin Kadın Anlayışlarının Karşılaştırılması*. (Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tan, Hikmet (1993). *Siegfried Lenz’in Vatan Müzesi Adlı Yapıtında İnsana Özgünlük Kavramı*. (Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

- Tarhan, Nevzat (2015). *Mesnevi Terapi*. (11. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınevi.
- Taşlıcalı, Tuba (2008). *Psikolojik Harpte Politik Psikoloji Uygulaması: II. Dünya Savaşında Nazi Almanyası Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü.
- Timuçin, A. (2001). *Düşünce Tarihi III*. İstanbul: Bulut Yayınevi.
- Tolstoy, L. N. (1999). *Din Nedir?*. (Çev.: M. Çiftkaya). İstanbul: Kaknüs Yayınevi.
- Ülken, Hilmi Ziya (1957). *Felsefeye Giriş I-II*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınevi.
- Ward, K. (2002). “Anlam Meselesi ve Din”. (Çev.: G. Varım). J. Runzo ve N. M. Martin (Ed.). *Dünya Dinlerinde Hayatın Anlamı*. İstanbul: Say Yayınevi.
- Weber, H. W. (1970). *Siegfried Lenz. Mensch, Gesellschaft und Natur. Ein thematischer Überblick*. (Dissertation). Princeton University.
- Yalçın, Şehabettin (1996). *Anlam Arayışı*. İstanbul: Bilgi ve Hikmet, İz Yayınevi.
- Yalom, I. (2001). *Varoluşçu Psikoterapi*. (Çev.: Z. İ. Babayiğit). İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Yavuz, K. (1998). *Günümüzde Din Eğitimi*. Çukurova Üniversitesi: İlahiyat Fakültesi Yayınevi.
- (2003). “Din ve Güven”. F. Erdem (Ed.). *Sosyal Bilimlerde Güven*. Ankara: Vâdi Yayınevi.
- Yıldırım, Ergün (1995). *Türkiye'nin Modernleşmesi ve İslam*. İstanbul: İnsan Yayınevi.
- Yücel, Can. (2016). *Bağlanmayacaksın Bir Şeye, Öyle Körü Körüne*. Erişim tarihi: 03 Ekim 2016, <http://www.canyucel.org.tr>

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Adem Yaşar KISA
Doğum Yeri ve Tarihi	Sinop- 1985
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Almanca Öğretmenliği
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Almanca Öğretmenliği
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce-Almanca
Bilimsel Faaliyetleri	Orhan GÜZEL'in "Arzu ile Kanber" adlı eseri ile Thomas MANN'ın "Aldatılmış Kadın (Die Betrogene)" adlı eserinde sevgili imgesi ve kadın algısı (Yüksek Lisans Seminer Çalışması) Nizami'nin "Leyla ile Mecnun" adlı eseri ile Johann Wolfgang von Goethe'nin "Die Leiden des Jungen Werthers (Genç Werther'in Acıları)" adlı eserinde Sevgili İmgesi ve Kadın Algısı (Yüksek Lisans Tezi)
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	Erzurum İMKB Yavuz Selim Anadolu Öğretmen Lisesi, Atatürk Üniversitesi Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı Araştırma Görevliliği, Ordu Aybastı Anadolu Öğretmen Lisesi, Yozgat Sorgun Toki Şehit Mustafa Tektül Anadolu Lisesi, Amasya Taşova Şehit İdris Bolat Anadolu Lisesi.
İletişim	
E-Posta Adresi	ademyasarkisa@hotmail.com
Tarih	2017